

Collection Indologie - 129

Early Tantra Series - 2

EARLY TANTRIC VAIṢṆAVISM: THREE NEWLY DISCOVERED WORKS OF THE PAÑCARĀTRA

*The Svāyambhuvapañcarātra, Devāmṛtapañcarātra
and Aṣṭādaśavidhāna*

*Critically edited from their 11th- and 12th-century
Nepalese palm-leaf manuscripts with an Introduction and Notes*

by
Diwakar ACHARYA

EARLY TANTRIC VAIṢṆAVISM:
THREE NEWLY DISCOVERED WORKS
OF THE PAÑCARĀTRA

The *Svāyambhuvapañcarātra*, *Devāmṛtapañcarātra*
and *Aṣṭādaśavidhāna*

L'Institut Français de Pondichéry (IFP), UMIFRE 21 CNRS-MAEE, est un établissement à autonomie financière sous la double tutelle du Ministère français des Affaires Etrangères et Européennes (MAEE) et du Centre National de la Recherche Scientifique (CNRS). Il est partie intégrante du réseau des 27 centres de recherche de ce Ministère. Avec le Centre de Sciences Humaines (CSH) à New Delhi, il forme l'USR 3330 du CNRS "Savoirs et Mondes Indiens". Il remplit des missions de recherche, d'expertise et de formation en Sciences Humaines et Sociales et en Ecologie dans le Sud et le Sud-est asiatique. Il s'intéresse particulièrement aux savoirs et patrimoines culturels indiens (langue et littérature sanskrite, histoire des religions, études tamoules...), aux dynamiques sociales contemporaines, et aux écosystèmes naturels de l'Inde du Sud.

The French Institute of Pondicherry (IFP), UMIFRE 21 CNRS-MAEE, is a financially autonomous institution under the joint supervision of the French Ministry of Foreign and European Affairs (MAEE) and the French National Centre of Scientific Research (CNRS). It is a part of the network of 27 research centres under this Ministry. It also forms part of the research unit 3330 "Savoirs et Mondes Indiens" of the CNRS, along with the Centre de Sciences Humaines (CSH) in New Delhi. It fulfils its missions of research, expertise and training in Human and Social Sciences and Ecology in South and South-East Asia. It works particularly in the fields of Indian cultural knowledge and heritage (Sanskrit language and literature, history of religions, Tamil studies), contemporary social dynamics and the natural ecosystems of South India.

IFP, 11, St. Louis Street, P.B. 33, Pondicherry – 605001, India.

Tel: (413) 2231600

Website: <http://www.ifpindia.org>

Email: ifpdir@ifpindia.org

L'École française d'Extrême-Orient (EFEO), fondée en 1900 à Hanoï, est un établissement relevant du ministère français de l'Enseignement supérieur et de la Recherche dont la mission scientifique est l'étude des civilisations classiques de l'Asie. Son champ de recherches s'étend de l'Inde à la Chine et au Japon et, englobant l'ensemble du Sud-Est asiatique, comprend la plupart des sociétés qui furent indianisées ou sinisées au cours de l'histoire. Autour de ses dix-sept centres et antennes, installés dans douze pays d'Asie, se sont constitués des réseaux de chercheurs locaux et internationaux sur lesquels l'École a pu s'appuyer pour construire son essor. L'EFEO aborde l'Asie par des recherches pluridisciplinaires et comparatistes, associant l'archéologie, l'histoire, l'anthropologie, la philologie, et les sciences religieuses. Pondichéry, les projets de l'EFEO portent essentiellement sur l'"indologie" classique : sanskrit, tamoul ancien, histoire, histoire de l'art et des religions.

The mission of The French School of Asian Studies (EFEO), founded in 1900 in Hanoi and today under the aegis of the French Ministry of Higher Education and Research, is to study the classical civilizations of Asia. Stretching from India, in the West, across the whole of South-East Asia to China and Japan, the EFEO's research areas cover most of the societies which have been 'Indianised' or 'Sinicised' over the course of history. A network of international scholars working at the EFEO's seventeen centres and branch offices, which are spread across twelve Asian countries, has been essential in the development of the School's research programme. Interdisciplinary projects bring together leading scholars in the fields of anthropology, archaeology, history, philology, and religious studies. In Pondicherry, the projects of the EFEO focus mainly on classical Indology: Sanskrit, Old Tamil, History, and History of art and of religions.

EFEO, 22, avenue du Président-Wilson,
75116 Paris, France.

Tel: (33) 1 53 70 18 60

Website: <http://www.efeo.fr/>

EFEO, 16 & 19, Dumas Street,
Pondicherry – 605 001, India.

Tel: (91) (413) 2334539/2332504

Email: administration@efeo-pondicherry.org

THE EARLY TANTRA SERIES

Tantric scriptures form the basis of almost all the various theistic schools of theology and ritual in post-Vedic India, as well as of a major strand of Buddhism (Vajrayāna). Among these schools, those centred on the Hindu deities Śiva and Viṣṇu spread well beyond the Indian subcontinent to Kambuja (Cambodia/Laos/Thailand), Champa (Vietnam) and Indonesia, while Buddhist tantrism quickly became pan-Asian.

With this mini-series, launched within the ‘Collection Indologie’, we are releasing some of the fruits of a Franco-German project funded from 2008 to 2011 by the *Agence Nationale pour la Recherche* and the *Deutsche Forschungsgemeinschaft*. The series takes its name from the project’s title: ‘Early Tantra: Discovering the interrelationships and common ritual syntax of the Śaiva, Buddhist, Vaiṣṇava and Saura traditions’. Our aim was to study the interrelationships between the tantric traditions on the basis of fundamental source-material, which we would edit and publish for the first time. For this we made use of some of the exceptionally rich manuscript resources gathered in the twentieth century and studied by German and French research institutes at opposite poles of the sub-continent.

In recent centuries, the Tamil-speaking South is the only area where a vast corpus of Sanskrit texts of what was long the dominant school of tantric Śaivism continued being copied and so transmitted to the present day. So when, in 1956, Jean Filliozat secured a foothold in Pondicherry for French indological research, he created an ideal institutional base for the study of a forgotten chapter in the religious history of Asia. Gradually, the largest specialised manuscript collection of texts relating to the Śaiva Siddhānta was amassed, recognised in 2005 by UNESCO as a “Memory of the World” collection: *The Śaiva Manuscripts of Pondicherry*.

At the other end of the subcontinent, the cool climate of Nepal has preserved ancient manuscripts of texts of virtually every branch of Indian learning. Much of the early history of tantrism is thus preserved in the vast archive of Nepalese manuscripts microfilmed over more than three decades by the *Nepal-German Manuscript Preservation Project* (NGMPP), then partly catalogued by the *Nepalese German Manuscript Cataloguing Project* (NGMCP), run from Hamburg and from the NGMCP’s base in Kathmandu, the Nepal Research Centre (NRC). One Nepalese treasure, also included, in 2013, in UNESCO’s register, formed the corner-stone of our project: the ninth-century manuscript of the *Niśvāsātattvasaṃhitā*.

The *Early Tantra Series* is not a closed collection: as well as the editions and translations promised as part of the ‘Early Tantra’ project, studies of numerous related works were inspired or further advanced during the project’s workshops.

COLLECTION INDOLOGIE 129
EARLY TANTRA SERIES 2

EARLY TANTRIC VAIṢṆAVISM:
THREE NEWLY DISCOVERED WORKS
OF THE PAÑCARĀTRA

The *Svāyambhuvapañcarātra*, *Devāmṛtapañcarātra*
and *Aṣṭādaśavidhāna*

*Critically edited from their 11th- and 12th-century Nepalese palm-leaf
manuscripts with an Introduction and Notes*

by

DIWAKAR ACHARYA

INSTITUT FRANÇAIS DE PONDICHÉRY
ÉCOLE FRANÇAISE D'EXTRÊME-ORIENT
ASIEN-AFRIKA-INSTITUT, UNIVERSITÄT HAMBURG

Comité Éditorial / Advisory Board

Diwakar ACHARYA (Kyoto University),
Nalini BALBIR (Université de Paris III et École pratique des hautes études),
Peter BISSCHOP (Leiden University),
R. CHAMPAKALAKSHMI (Jawaharlal Nehru University, retired),
Alexander DUBIANSKI (Moscow State University),
Arlo GRIFFITHS (École française d'Extrême-Orient),
François GROS (École pratique des hautes études, retired),
Pascale HAAG (École des hautes études en sciences sociales),
Oskar von HINÜBER (University of Freiburg im Breisgau),
Jan E. M. HOUBEN (École pratique des hautes études),
Padma KAIMAL (Colgate University),
Kei KATAOKA (Kyushu University),
Vempati KUTUMBA SASTRY (Banaras Hindu University),
R. NAGASWAMY (Tamilnadu State Department of Archaeology, retired),
Leslie ORR (Concordia University),
Aloka PARASHER-SEN (University of Hyderabad),
Pierre PICHARD (École française d'Extrême-Orient),
Herman TIEKEN (Leiden University).

Comité de Lecture / Évaluation

Les membres du comité éditorial font appel à des spécialistes de leur choix.
The members of the advisory board call on experts of their choice.

- © Institut Français de Pondichéry, 2015 (ISBN 978-81-8470-206-4)
- © École française d'Extrême-Orient, 2015 (ISBN 978-2-85539-152-6)
- © Department of Indian and Tibetan Studies, Asien-Afrika-Institut,
Universität Hamburg

Typeset by the author in Latin Modern and Velthuis' Devanāgarī, using
EDMAC, T_EX and L^AT_EX.

Frontispiece: Eight-armed Viṣṇu in the National Museum, Kathmandu.

Cover design: B. Thilakasivasundaran, Pondicherry.

Cover photo by Dominic GOODALL (EFEO): the rock-cut temple of Viṣṇu
at Malaiyadiṣṭi, Pudukkottai district.

Printed at the Sri Aurobindo Ashram Press, Pondicherry.

CONTENTS

Preface	ix
Introduction	xiii
The Manuscripts	xvi
Editorial Policy	xviii
The Language of these Texts	xxii
The Significance of these Texts	xxv
The Ritual System these Texts Teach	xxix
Contents of the <i>Svāyambhuvapañcarātra</i>	xxxv
Chapter 1: Introduction and Synopsis	xxxv
Chapter 2: On Viṣṇu's Nature	xxxvi
Lost Chapters 3 and 4	xxxviii
Interpolation in the Manuscript	xxxix
Chapter 5: Consecration of Pavilion	xl
Chapter 6: Characterisation of the Consecrator	xlii
Chapter 7: The Deity inhabits the pavilion	xlii
Chapter 8: Image Installation	xlvi
Chapter 9: Internalisation of Viṣṇu?	l
<i>The Aṣṭādaśavidhāna</i>	l
Contents of the <i>Aṣṭādaśavidhāna</i>	lviii
Contents of the <i>Devāmṛtapañcarātra</i>	lxxi
Chapter 3: Sculpting Viṣṇu's Image: Material and Size . .	lxxi
Chapter 4: What makes a Good Image	lxxii
Chapter 7: The Pavilion is Divine, not Demonic	lxxiv
Chapter 8: Consecration of the Pavilion	lxxvi
Chapter 9: Ritual Ablution of the Deity	lxxviii
Chapter 10: The Consecrator and his Assistants	lxxx
Chapter 11: Deposition of Mantras	lxxxii

Chapter 12: The <i>Ṛgveda</i> , Viṣṇu's Image, and his Incarna- tions	lxxxiii
Chapter 13: Assembling the Image-Limbs Ritually	lxxxv
Sanskrit Text	1
<i>Svāyambhuvapañcarātra</i>	1
<i>Aṣṭādaśavidhāna</i>	35
<i>Devāmṛtapañcarātra</i>	57
Critical Notes	107
Works Consulted	127
Facsimiles	135
Indices	185
Index of Pādas in all three texts	187
Index of Tantric <i>mantras</i> and other prose lines	215
Index of Vedic <i>mantras</i> cited	219
General Index	225

PREFACE

Vaiṣṇavism was well-established in the Kathmandu Valley already in the early Licchavi period and it enjoyed a strong following in subsequent periods too.¹ I had therefore always hoped that the Nepalese archives might preserve some early Vaiṣṇava Āgamas alongside its early manuscripts of Śaiva Āgamas. The chances seemed high because more than one manuscript of the *Jayākhyasamhitā* and several manuscripts of the Viṣṇudharma, an early Vaiṣṇava text belonging to a less esoteric current of Vaiṣṇavism, were already found there. So, I was not unduly surprised when I discovered the texts presented in this volume while cataloguing manuscripts for the NGMCP in Kathmandu and Hamburg. I quickly prepared electronic transcriptions of these texts, and when I moved to Kyoto University in 2006, I started to edit them one after the other and to read them in my seminars with my colleagues and students. The result is in your hands.

The texts presented in this volume have special value as they provide revealing evidence for the influence of Śaivism over Pañcarātra Vaiṣṇavism

¹I postulate this on the basis of tidbits of evidence coming mainly from Licchavi inscriptions. The most prestigious Vaiṣṇava temple of those days appears to be the Changu Narayan temple, referred to as Dolāśikharasvāmin in inscriptions. This is one of the four Viṣṇu temples on hilltops in four corners of Kathmandu Valley. According to the *Gopālarājavarṇāśāvalī* (cf. VAJRĀCĀRYA & MALLA 1985: 28, 76, 123), the earliest of Nepalese chronicles, these temples were built by King Haridattavarman a few generations before Mānadeva I. In front of the Changu Narayan temple, Mānadeva I erected a stone pillar with a Garuḍa on top, in Śaka 386 (464 AD) after subjugating his revolting vassals (cf. VAJRĀCĀRYA 1973: inscription no. 2). Three years later he installed two Viṣṇuvikrānta images for the sake of accumulation of his mother's merits (cf. *Id.*: inscription nos. 4 and 5). King Aṃśuvarman in Licchavi Year 31 (606 AD) repaired the golden jacket of the deity in the same temple, though he was inclined to Śaivism (cf. *Id.*: inscription no. 76). One inscription from the reign of this king records that this temple received the same amount of revenue as the Pashupati temple (cf. *Id.*: inscription no. 77). King Narendradeva's inscription from the 80s of Licchavi era (655–664 AD) makes certain arrangements for the celebration of an annual ceremony in the temple of Lokapāsvāmin near presentday Bhaktapur; it also mentions a festival of Varāha (cf. *Id.*: inscription no. 129).

in the early mediaeval period, at a time when Vaiṣṇavism was beginning a process of self-transformation that involved partly recasting itself in the mould of tantric Śaivism. Besides, these also speak of the influence of late Vedic and Smārta ritual systems over the Pañcarātra ritual system. Therefore, with the discovery and publication of these texts, I hope that some light will be shed on the early history of Pañcarātra Vaiṣṇavism, which is otherwise obscure, and that its affinity with both Śaivism and Vedism in its formation process will be more widely recognised.

I am obliged to the Early Tantra Project (initially funded for three years by the Deutsche Forschungsgemeinschaft and the Agence National pour la Recherche), first, for organising workshops on early Tantras and giving me a chance to talk about these texts, and now, for taking the responsibility of publishing this volume. I am also grateful to the Oxford Centre for Hindu Studies for inviting me to Oxford in spring 2010, where I delivered a lecture about the early Vaiṣṇava texts I discovered in Nepal. A part of that lecture has now been incorporated in the introduction. I also thank the Japanese Society for the Promotion of Science (JSPS) for providing me with a research grant (Start-up 2011–2012) to finalise this edition of Vaiṣṇava Pañcarātra texts.

Above all, I am eternally grateful to my two *kalyāṇamitras*, Profs. Dominic Goodall (EFEO) and Harunaga Isaacson (Hamburg University), who have always helped me in their various incarnations of intimate friends, teachers, academic colleagues, and sources of digital resources. They have read an earlier draft of this book and made valuable suggestions. I have also benefitted immensely from the suggestions of Prof. Yuko Yokochi, my colleague at Kyoto University, for we have studied these texts at various reading sessions, and from those of Prof. Judit Törzsök, who has reviewed my manuscript very carefully, made useful suggestions, and even painstakingly corrected numerous typos.

Helpful also were the suggestions of my two students Mr. Koreto Ikehata (Kyoto) and Mr. Nirajan Kafle (Kathmandu/Pondicherry). Besides, Dr. Marion Rastelli (Vienna) as well as Dr. Taisei Shida (Kyoto) have occasionally corrected my mistakes and they deserve words of gratitude. I am also thankful to the staff at the Nepal Research Centre and the National Archives (Kathmandu), my family, and other friends for their co-operation in various stages.

At the end, with this book, I should like to pay tribute to my father Loknath Acharya (1931–2010) who shaped my childhood with a tradi-

tional Sanskrit education and also introduced me to certain Tantric texts. I should also like to remember my Tantra/Āgama teachers in various times and places and in various capacities: the late Swāmī Vidyāranya, better known as Mūrkhāranya, and the late Shyam Chetan Baba, both from Vasuki Ashram in Pashupati, who were my informal mentors in my childhood days in Kathmandu; the late Pt. Hemendra Chakravarti, the late Prof. Vraj Vallabh Dvivedi, and Prof. Ramji Malaviya, and all my Tantra/Āgama teachers at Benares.

Diwakar Acharya
Kyoto, September 14, 2014

INTRODUCTION

We know from some literary sources, including the *Mahābhārata* and a number of inscriptions, that a form of Vaiṣṇavism existed even some centuries before the commencement of the common era.² However, the Pañcarātra system that has come down to us even in the earliest available Pañcarātra Saṃhitās does not reflect this early stage of the religion. The *Jayākhyasaṃhitā* has long been regarded as the earliest of the Pañcarātra Saṃhitās but, as SANDERSON has recently stated,³ even the ritual system of this Saṃhitā is the product of a competitive reformation of their system along Śaiva lines. Although Embar KRISHNAMACHARYA, the editor of the Baroda edition of the *Jayākhyasaṃhitā*, had dated this text to the age before 700 A.D. (cf. Sanskrit introduction, pp. 52–53),⁴ it is now a long while since K. V. Soundara RAJAN published his conclusion, after an analytical study of the architectural chapter, that the age of the text, excluding later interpolated portions, was ‘likely to range between 600–850 A.D.’ (cf. RAJAN 1967–1969: 80). But I should now like to add that, even in the main body of this text such as we find it transmitted in Nepalese manuscripts,⁵ comparatively modern elements are included, such as the fourfold classification of the initiate, which do not feature in the early Āgamas of the Śaiva fold such as the *Niśvāsa* and the early recensions of the *Kālottara* texts. So it is safe to say that the *Jayākhyasaṃhitā* does not represent the earliest stage of the ‘competitive reformation of the

²The Besnagar Garuḍa pillar inscription of Heliodorus and Ghosūṇḍī inscription of Sarvatāta, both belonging to the second century BC, provide evidence for an ancient form of Vaiṣṇavism which centred on worship of Vāsudeva along with Saṃkarṣaṇa and other subordinates. For both inscriptions, see, SIRCAR 1965: 88–91.

³SANDERSON 2009: 61.

⁴Upstaging the editor of the text, B. BHATTACHARYYA, the general editor of the series, dates (pp. 26–34) the composition of the *Jayākhyasaṃhitā* to about 450 A.D.

⁵I would like to recall the fact that a large portion towards the end of the Baroda edition of the *Jayākhyasaṃhitā* is not found in Nepalese palm-leaf manuscripts of the text. I will compare the contents of these manuscripts with those of the printed edition in the introduction to my forthcoming edition of the *Jayottaratantra*, which I hold to be the Urtext of the *Jayākhyasaṃhitā*.

Pañcarātra system along Śaiva lines'; rather it reflects a late stage of that reformation, perhaps at a time when it was already settled in the South and beginning to evolve there. Moreover, I have found what I believe to be the Urtext of the *Jayākhyasamhitā* preserved in a palm-leaf manuscript in Nepal and, as mentioned in fn. 5 above, am preparing a critical edition of the work. Its text is much shorter and contains only what I regard to be the core of the printed *Jayākhyasamhitā*.

However, as we might readily imagine, there must have been earlier Pañcarātra texts, and we have some evidence for their existence. For example, the *srotonirṇaya* chapter of the *Brahmayāmala*⁶ mentions some ritual manual of the Pañcarātra school (*pañcarātravidhāna*) as well as the ritual manuals for the worship of Naraśiṃha, Varāha and Vaiṣṇava.⁷ Similarly, we know the name, but no more, of another Vaiṣṇava text, the *Māyāvāmanikā*, as it is mentioned by Kashmirian Śaiva exegete Kṣemarāja in his commentary on the *Netratantra*.⁸ In the same way, the opening passage of an extra Vaiṣṇava text copied at the end of one of the Nepalese manuscripts of the *Jayākhyasamhitā* enumerates a few names of Vaiṣṇava scriptures which were allegedly taught in the past. These previously taught texts are *Jayā*, *Vaiḥāyasī*, *Māyā*, *Pauṣkarī*, *Jyotiḥ*, *Pātālākhyā*, *Lakṣmī*, *Kālavaiśvānara*, *Pañcarātrarahasya*, and *Kulakeśarika*.⁹ But except the *Jayā*, *Pauṣkarī*, and *Lakṣmī*, none of these works has survived. Even among these three, the available versions of the *Pauṣkarī* and *Lakṣmī* contain quite a lot of relatively new matter; com-

⁶Cf. *Brahmayāmala* 39.80–81: *nāraśiṃhavidhānan tu vidhānaṃ kṣetrakalpanā | vivarāntargatāḥ kalpā [varā]hasya vidhis tathā || pañcarātravidhānan tu vaiṣṇavaśya vidhis tathā | kulācārasamopetā evaṃ vai bhairavo 'bravīt ||*

⁷Pañcarātra is treated here as something different from the cults of Naraśiṃha, Varāha and Vaiṣṇava. Does this mean that Naraśiṃha, Varāha and Vaiṣṇava were not worshipped in the original Pañcarātra? Such a possibility may be entertained, and in that case, the quartet of Vāsudeva, Saṃkarṣaṇa, Pradyumna, and Aniruddha would be at the centre of Pañcarātra worship, if not merely Nārāyaṇa or Vāsudeva with or without Śrī.

⁸Kṣemarāja introduces a text-portion of the *Netratantra* (13.10ff) that teaches a cult of an eight-armed form of Viṣṇu, informing us about the source of that cult, thus: *evaṃ śrījayāsamhitādrṣtyoktvā māyāvāmanikāsthityāpy āha.*

⁹NAK MS No. 1–49, fol. 113^r, ll. 2–3: *jayāṃ vaiḥāyasīṃ māyāṃ pauṣkarīṃ jyotir eva ca || pātālākhyāṃ tathā lakṣmīṃ kālavaiśvānaraṃ ca yat | pañcarātraṃ rahasyaṃ ca kulakeśarikaṃ tathā ||*

I assume that the works from *Jayā* to *Lakṣmī*, all of which have feminine endings, are thought of as *Samhitās* and that the rest are *Tantras*.

pared to these two, the Jayā contains relatively old materials, but this too, in its Saṃhitā form, has been considerably diluted with additions over time.

Nevertheless, it is fortunate that the treasure trove of manuscripts preserved in Nepal also contains some rare Vaiṣṇava texts. These little known archaic texts preserved in Nepalese palm-leaves provide some evidence for earlier stages of the competitive reformation of the Pañcarātra system that SANDERSON has talked about (see above, p. xiii, footnote 3).

I am working on five of them and would tentatively put them in the following chronological order: the *Svāyambhuvapañcarātra*, *Aṣṭādaśavidhāna*, *Devāmṛtapañcarātra*, *Jayottaratantra*, and the *Vāsudevakalpa* ascribed to the now lost *Mahālakṣmīsaṃhitā*. All these texts are, I believe, earlier than the surviving recension of the *Jayākhyasaṃhitā*. The *Svāyambhuvapañcarātra* has affinity with the bracketing layer of the *Niśvāsattattvasaṃhitā*, that is to say with the two latest of its five books, namely the introductory *Niśvāsamukha* and the concluding *Guhyasūtra*.¹⁰ The second text, as its title tells, is a precept of eighteen rituals and is related to the tradition of the first text. It is actually embedded in the first text, but I have separated it and presented it alongside the *Svāyambhuvapañcarātra*, for, as will become clear from the following pages, I have come to regard it as a separate work. The third text is obviously based on the *Svāyambhuvapañcarātra*, and the fourth text, the *Jayottaratantra* is the core base of the *Jayākhyasaṃhitā*. The fifth text, the *Vāsudevakalpa*, contains some sort of Kaula influence, and can be compared, as far as its nature and time is concerned, to the early Yoginī Tantras and Krama Texts. The cults of the last two texts are already known to the *Netratantra*.

In this volume, I am going to present the first three of the above-mentioned texts, the *Svāyambhuvapañcarātra*, *Aṣṭādaśavidhāna* and *Devāmṛtapañcarātra*, and the other two will appear soon in separate volumes.

¹⁰For the order and mutual relationship of the five books of the *Niśvāsattattvasaṃhitā*, see GOODALL, SANDERSON, ISAACSON, et al., 2015: 17–18.

The Manuscripts

The *Svāyambhuvapañcarātra* is transmitted in a palm-leaf manuscript preserved in the National Archives, Kathmandu. Its manuscript number is 1–1648 and the NGMPP reel number is A 54/9. Only nine folios of this manuscript are available and all of them are damaged on both edges. The leaves are relatively long and the text is written in three columns separated by two string holes. These folios contain 5–6 lines on both sides, a line containing about 120 akṣaras. The second-last folio is severely damaged and very little of the text has survived in the first column. The best preserved folio of this manuscript measures 55 x 4.5 cm. The manuscript is dated, the colophon telling us that it was copied on the 11th of the bright half of Āṣāḍha, NS 147 (1027 CE).

Because the manuscript is damaged in the margins, all folio numbers are lost except on one folio, numbered 6 with a letter symbol. Because the text is continuous at this point, we can identify two folios preceding this as the fourth and fifth folios and the one following it as the seventh. We can also identify the last and second-last folios on the basis of textual continuity and colophons. The remaining two folios which come one after the other must be placed after the seventh and before the last two folios. But it is not sure how many folios are missing after the seventh folio and before the second-last folio, and so we cannot number these intervening folios. Therefore, I have numbered these two folios, which are microfilmed in reverse order, as *X and *Y.

A transcript was made from this palm-leaf manuscript in the first quarter of the 20th century, originally for the private library of Rajaguru Hemaraj Pundit. It is now preserved in the same archives, where it bears Manuscript number 5–1966, and it has been microfilmed twice by the NGMPP under reel numbers B 114/20 and B 237/16. Because it is an inaccurate copy that provides no help, I have not used it for my edition.

It appears that this text had nine chapters. As the colophons of the first and sixth to ninth chapters are found in the manuscript, we can say that the first and seventh to ninth chapters are complete if we ignore the small portions lost in damaged margins. The whole of the first chapter and the first fourteen verses of the second are contained in the first folio. We can recover the missing portion of the second chapter from the *Devā-mṛtapapañcarātra*, which recasts a large part of the *Svāyambhuvapañcarātra*. Nothing of the third and fourth chapters survives; they are lost with the

missing second and third folios. In the beginning of the 4th folio we are at the end of the first unit of a precept of eighteen rituals called the *Aṣṭādaśavidhāna*, a text interpolated into the *Svāyambhuvapañcarātra* in our manuscript. A few verses, possibly 14, from the beginning of this precept must have been covered in the second of the lost folios. However, 119 verses of this precept have survived, and they extend to the third line of the recto of the 7th folio. I have separated this interpolated text and placed it after the conclusion of the *Svāyambhuvapañcarātra*. After the *Aṣṭādaśavidhāna* concludes, there follows the fifth chapter, as I have assumed it to be. This remains incomplete after 29 verses, as the text breaks off in the middle of the 30th verse. The rest of the fifth and almost the whole of the sixth chapter are lost again in missing folios. This time, we do not know how many of them are missing, but at least one. Then two folios are available in consecutive order which contain the last four verses of the sixth chapter, the whole of the seventh chapter, and the first twelve verses of the eighth chapter. One folio is again missing, and lost with it is a large portion of the eighth chapter. Then follow the last two folios of the manuscript that contain the latter part of the eighth chapter and the whole of the ninth chapter, which is extremely short.

The *Devāmṛtapāñcarātra*, too, is preserved in the same archives in a single incomplete manuscript. Its manuscript number is 1–1078 and the NGMPP reel number is B 29/2. It has 26 folios of 28 x 5 cm in size. Each folio contains 5–6 lines on both sides, and each line contains an average of 40 *akṣaras*. The manuscript is not dated but after comparing its paleographical features with other dated Nepalese manuscripts I have come to the conclusion that this manuscript can be assigned to about one hundred to one hundred and fifty years after the date of the *Svāyambhuvapañcarātra* manuscript; so it belongs to the twelfth century CE.

Two transcripts of this manuscript are available, one preserved in the same archives and the other in a private collection. The first is dated in Vikrama Year 1985 (1928 CE) but the second is undated. The first bears Manuscript number 5–1965 and is filmed by the NGMPP twice under reel numbers B 114/15 and B 237/20. The other one can be found in the NGMPP microfilms under reel number E 529/2. I checked these transcripts in the hope of being able to decipher a few more *akṣaras* at the beginning of the eighth chapter, but found no help there.

Editorial Policy

Editing a text surviving in a single manuscript is a risky task because of the possibilities of misjudgement and the obvious limitations involved. In spite of this, I could not help but want to edit these texts after realising their importance, thinking it necessary for the sake of presenting possibly the last evidence of these rare and archaic texts for future readers.

I have aimed in this edition of these texts to establish a readable text that is in all possible ways closest to the text in their singular manuscript sources. I have corrected minor mistakes, emended transmissional errors, and also conjectured possible readings that I think may have been originally intended. Although the manuscripts I used are fairly old, the text in them is quite corrupt, and I have often been forced to emend the text by conjecture. In all cases of emendation I have recorded the manuscript reading thoroughly and accurately.

This edition is thus not a diplomatic one. In spite of the fact that each of the three texts presented here is edited from a single manuscript, I have earnestly strived for a critical edition. The *Devāmṛtapañcarātra*, the third text, for the most part recasts the first text, the *Svāyambhuvapañcarātra*, and the *Aṣṭādaśavidhāna* is a *paddhati* text related to the tradition of the former and so, although it has some extra materials, it shares much in common with the other two texts. Thus we have practically two sources for the larger part of all these texts. Many of the *pratīkas* of Vedic mantras cited in these texts for ritual use are corrupt, but they can be emended after identifying them in similar ritual texts belonging to the Vedic or Śaiva traditions. The language of these works is comparable to the language of many other Tantric scriptures. All these conditions have enabled me to strive for a critical edition.

I have presented text-critical information in three layers of the critical apparatus. The first register, at the bottom, is the main critical apparatus recording manuscript readings. It is wholly positive, and each time the entries are presented carefully. Given first is a lemma preceded by the concerned verse number and followed by a lemma sign (]). This draws the attention of the reader to the portion of the constituted text that is read in the manuscript differently. The lemma sign is followed either by the abbreviation ‘*em.*’ to indicate a proposed emendation or by the abbreviation ‘*conj.*’ to indicate a conjecture that is somewhat less secure. A semi-colon is placed after this and then the corrupt manuscript reading.

The manuscript reading is indicated by the common abbreviation MS; the superscripts ^{ac} (*ante correctionem*) and ^{pc} (*post correctionem*) are used together with the abbreviation MS to indicate readings respectively before and after correction. The abbreviation ‘ow.’ is used to report overwritten syllable(s). In cases where there is more than one entry reported for the same verse, a thick dot (●) is given to separate two entries and the verse number is not repeated.

The second register, the second from the bottom, is meant to record parallels. Whenever a parallel is recorded in this register, it is always accompanied by the verse or unit number of the constituted text and followed by an exact reference to the source. As mentioned earlier, the *Devāmṛtapañcarātra* adopts with minor changes a considerable number of verses from the *Svāyambhuvapañcarātra* and thus we have parallel passages in these two texts. Some passages of the *Aṣṭādaśavidhāna* are either parallel or at least comparable to parts of the *Devāmṛtapañcarātra* and they can be seen in this layer of the apparatus. In very rare cases, some passages from Puranic or Śaiva texts feature in this apparatus.

Some pages contain a third register at the top of the apparatus. A good number of *pratīkas* of Vedic mantras are embedded in these texts, and I have tried my best to identify them in this third register of the apparatus. Many pages, however, have only two registers, because one or other of the two registers of parallels and quotations can be missing.

I have employed two types of punctuation in the constituted text: parentheses ((...)) for partially visible *akṣara*(s) on a broken edge or elsewhere and brackets ([...]) for the *akṣara*(s) restored in the lacunae. Where I am not able to fill in the lacunae but have calculated the approximate number of *akṣara*(s) missing, I have added the number between a pair of □: thus ‘□12 □’ indicates that twelve *akṣaras* are missing. I have used a plus sign (+) to indicate an *akṣara* lost in a broken edge, and a dash (–) to indicate an *akṣara* unreadable due to damage to the surface of the palm-leaf when the leaf itself is not broken. The crux signs (†...†) have been used to indicate that the marked portion of text is so corrupt that I am unable to provide a convincing conjecture. At least once I have used double angular braces (⟨⟨⟩⟩) to supply a portion of the text that is missing in the manuscript because of an eyeskip or lack of attention on the part of the scribe but that is logically needed and actually supported by a parallel in the testimonia.

At some places words or parts of words are marked with a wavy line

to alert the reader that the marked portion of the constituted text is quite insecure, being based on a conjecture about which the editor himself is not certain. This does not of course mean that all other conjectures not marked with such a wavy line are secure.

The verse-numbering and -division are my own. Normally a separate number is not assigned to a half-verse; it is instead attached to the preceding lines, creating a six-*pāda* verse. In the *Aṣṭādaśavidhāna* a single free-standing *pāda* sometimes serves as a heading (e.g. AVi 9, 29, 58), but this is not always so (e.g. AVi 40, 42, 54, 80). We cannot therefore avoid accepting some verses with odd number of *pādas*, such as three or five.

Since the manuscript preserving the *Svāyambhuvapañcarātra* and the *Aṣṭādaśavidhāna* is more difficult to handle, the margins being damaged and folio numbers lost, as can be seen on the images presented in pp. 133–152, I have indicated in the edition the change of every line. But in case of the *Devāmṛtapañcarātra*, I have indicated only when a folio is changed or turned.

Wherever the text is interrupted because of the loss of a folio, I have supplied a set of five flowery signs in the centre of a separate line (⊗⊗⊗⊗⊗).

Because each of these texts comes from only one independent manuscript source, often while editing the text I have faced a dilemma in deciding whether a particular linguistic phenomenon in the manuscript is scribal or authorial. I had to make delicate considerations before I decided, and in this process, I have often relied on the metre. I have adopted regular form where they do not violate the metre, and an *Aiśa* form if a regular one would infringe the metre. Thus, the metre has proved to be an important ground for many decisions.

I would also like to inform the reader that I have corrected inconsistencies in the gender of qualified nouns and qualifying adjectives, at least those in the same *pāda*, wherever the grammatically correct form fits in the metre. I am however aware that some of these inconsistencies may be authentic. For, it is not problematic to have alternation of the masculine and neuter gender in *Aiśa* Sanskrit. I agree that I could sometimes have maintained the apparent incoherence of the original. But I have decided to make the text somewhat more coherent, especially because the manuscript itself is corrupt and it is anyway impossible to be sure that these consistencies are authorial. In many places, because of a gen-

eral scribal sloppiness, we cannot fully rely on the manuscript readings, particularly when only a *visarga* or an *anusvāra* determines the gender.

When conjectures are made, I have taken care that they are metrical, and in this process I have sometimes been forced to cut a word in the *pratīka* of the Vedic mantra being cited. But this does not seem to be a problem and there is no need to strive for a perfect *pratīka*, either. For at some places in the text (e.g. AVi 34cd) it is clear that the text stops in the middle of a word while citing a *pratīka* and sometimes even changes the order of words for the sake of metrical regularity.

A good number of *pratīkas* of Vedic mantras are embedded in these texts, and I have tried my best to identify them. In this effort I have derived much help from the *Sāmavidhāna Brāhmaṇa* and occasionally from some other primary and secondary sources. All these Vedic mantras are identified and recorded in the topmost register of the apparatus. They are also listed separately in alphabetical order in one of the indices appended. There are also portions of prose in the *Svāyambhuvapañcarātra* and the *Aṣṭādaśavidhāna*. These include enumerations of *tattvas* (AVi 12), the actual reading of mantras (e.g. AVi 29), and ritual instructions that would be difficult to fit metrecally. They are all collected in the last of the three indices given at the end of this volume.

The *Aṣṭādaśavidhāna* contains a good number of unmetrical *pādas*, and occasionally, as we have just seen, lines of prose. Unmetrical *pādas* and prose lines in the *Svāyambhuvapañcarātra* are found particularly towards the end of that work, but these are not many. The *Devāmṛta-pañcarātra* does not contain any prose, but a few unmetrical *pādas* can be found in the eighth and thirteenth chapters. I have noted them in the critical apparatus and occasionally discussed them in critical notes.

An *avagraha* is inserted in the edited text, although it is hardly used in the source manuscript, to mark the elision of an initial *a* preceded by *e* or *o*, but not to mark a homophonic *sandhi*. The *anusvāra* is usually given preference over class nasals as far as it is grammatically permitted, but when the nasal falls at the broken edge of a folio the manuscript reading is followed. I have not recorded the doubling of consonants in ligatures with semivowels in the manuscripts, and have normalised the text in this regard. The same is true with the confusion of the dental *s* and palatal *ś*.

The Language of these Texts

I would like to draw the attention of the reader to the grammatical irregularities encountered in these texts. These irregularities, as could be expected, are often the same as those found in early Śaiva and Śākta Tantras, and the language of these texts, too, can be called *Aiśa* Sanskrit. In the following I collect and categorise these irregularities. My account is by no means exhaustive, and for more detailed account of *Aiśa* Sanskrit, the language of early Tantric texts, the reader should resort to GOUDRI-AAN and SCHOTERMAN 1988: 44–109, GOODALL 1998: lxx–lxx and 2004: lxxvii–lxxxvii, TÖRZSÖK 1999: xxvi–lxix, and GOODALL, ISAACSON & SANDERSON 2014: 107–130; and for the sake of a comparative outlook, to OBERLIES 2003 also.

Hiatus and hiatus-bridger. Hiatus at the seam of two *pādas*¹¹ seems to be an acceptable feature even in the Purāṇas but in the texts presented in this volume it is encountered frequently even within a *pāda* just like in the Tantric texts of the Śaiva and Śākta traditions.¹² Nevertheless, much more frequently we can see such a hiatus within a *pāda* has been avoided by inserting *sandhi* consonants *m*, *d* or *r* as a hiatus-bridger.¹³ Sometimes, even an allowed hiatus resulting from a regular *sandhi* is bridged.¹⁴ Such a hiatus-bridger can even be found bridging two members of a compound.¹⁵ And more, once we find *ra* inserted as a hiatus-bridger instead of *r* inside a compound (SP 8.12).

Double *sandhi* and irregular *sandhi*. In these texts one can now and again notice that a due *sandhi* has been ignored but at times double *sandhi*¹⁶ or irregular *sandhi*¹⁷ has been practised. However, a *sandhi*

¹¹See e.g. SP 7.45ab: *annaprāśanamāntras tu eṣa*, AVi 1cd: *tasmāt sarvaprayatnena aṅga°*.

¹²See e.g. SP 7.23a = DP 11.32a: *tu are nyasya*, DP 7.21c: *aviditvā imām*.

¹³See e.g. SP 1.16c = DP 1.13d: *nakha m-aṅgulyā*, SP 2.12b: *sāmavedo r-atharva-ṇaḥ*, AVi 44b: *pādaḥ m-upari*, DP 12.12b: *savyapakṣaṃ tu d-ālabhet*.

¹⁴See e.g. SP 5.21d = DP 6.29b: *pūrva-m indrāya*.

¹⁵See e.g. SP 5.26d: *vedi-m-agrataḥ*, AVi 69d: *vāyu-r-ambarayor yathā*.

¹⁶See e.g. DP 7.15b: *naivedyausadhayaḥ smṛtāḥ* for *naivedya ausadhayaḥ smṛtāḥ* which would be hypermetrical. DP 12.6d: *tatordhvagā* for *tata urdhvagā*. We can also list SP 5.12a: *nyagrodhodumbaraś caiva* for *nyagrodha udumbaraś caiva*, but the occurrence of *śamīpalāśadumbaryaḥ* in SP 7.39c tells that this text uses *dumbara* as a stem alternative to *udumbara*.

¹⁷See e.g. DP 7.2a: *nāsuredaṃ* for *nāsuram idaṃ*, DP 9.15d: *dadyābhimantritam* for *dadyād abhimantritam*.

between two *pādas* is hardly ever employed.

Loss of an *anusvāra*. A final *anusvāra* or a homorganic nasal resulting from a *sandhi* is dropped wherever needed in order to fit the word in the metre.¹⁸ I have even found a case of such elision in the middle of a word: DP 9.12b: *satyaparya'tam*.

Loss of the last component of a word. The last syllable of a word, mostly a case-ending, may be dropped for the sake of the metre.¹⁹

Loss of an initial vowel. An initial vowel, mainly the initial *i* of *iti*, is elided in many conditions: when preceded by a final *e*,²⁰ by a final *ā* remaining after the disappearance of a *visarga*,²¹ and by a final *o*.²² Some very rare cases involve the loss of the final consonant of the preceding word and the initial vowel of the following word as well.²³

I have restored the final *t/d* at the end of an optative singular verb and also an *a*-stem ablative singular noun if it is allowed by the metre. For such a loss occurs only when the final *t/d* is followed by a consonant either at the end of the odd *pādas* or inside a *pāda* and I diagnose this as scribal error, not as a linguistic peculiarity. There is not a single case of the loss of the final consonant at the end of even *pādas*. The loss of the final *t/d* at the end of the odd *pādas* cannot be original, because, unless constrained by the metre, our texts do not observe even a normal *sandhi* on the basis of any component present in the beginning of the following *pāda*. I therefore set the criterion that if a final consonant needs to be dropped to keep the metre intact, it should be regarded as authorial, and if otherwise, it should be regarded as a result of scribal error or confusion. I am aware that others would have decided otherwise at least in some of these cases. At this point, I would like to remind the reader that our manuscripts are full of scribal errors and that I have therefore taken the position that unless there is compelling evidence it is better not to identify an abnormal feature as a linguistic peculiarity.

To indicate this kind of *metri causa* shortening and also a loss of a syllable after double *sandhi*, I have appended an apostrophe to the

¹⁸See e.g. SP 7.31b: *śārīga' vinyaset*, SP 8.49: *gandhacūrṇa' samālikhya*, AVi 48d: *bāhu' vinyaset*.

¹⁹See e.g. DP 3.4d *nirdiṣṭā'* for *nirdiṣṭāni*, DP 3.11a *siddhi'* for *siddhidā*, DP 7.15 *digaṣṭa' vasavāṣṭakam* for *digaṣṭake vasavāṣṭakam*, AVi 49d: *jaṃgha'* for *jaṃghayoḥ*.

²⁰See e.g. SP 5.14: *agnimile 'ti*, SP 5.25: *yoge yoge 'ti*, AVi 17c: *jaṭhare 'ti*.

²¹See e.g. AVi 92: *bhadrā 'ti*, AVi 94 *śrīgā 'ti*.

²²See e.g. DP 9.20b: *dadhikrābho 'ti*.

²³See AVi 93c: *kāṇḍāt kāṇḍā' 'ti*.

shortened word. For instance, SP 7.31b: *śārṅga*’, AVi 25b: *bakāra*’, AVi 71d: *jīva*’, DP 1.1b: *brahmā*’, and DP 13.4b: *nāsikāmūrti*’.

Change of gender. There are two types of such deviations: the first is a simple change of the formal gender of a noun²⁴ and the other is the usage of attributes of one gender with the nouns of another gender.²⁵

Irregular inflection. A range of irregularly inflected verbal and nominal forms are found in these texts.²⁶ There are also some denominative verbs which have been irregularly formed.²⁷

Irregular compounds. We encounter a few such irregularly formed compounds which are not allowed in the standard high register of Sanskrit.²⁸

Incorrect usage of cases. There are some cases where the nominative case is used in the sense of the locative,²⁹ the genitive in the sense of the ablative,³⁰ and the locative in the sense of the dative.³¹ There are a few rare cases of interchange of the locative and instrumental (e.g. SP 5.5), some of which could perhaps be justified by a grammarian. Likewise attested in these texts is the interchange of the nominative and accusative cases (e.g. SP 6.3-4, DP 10.3-5) which basically results from the blending of active and passive voices.

Irregularity of number. A few cases of incongruity of numbers are also encountered. At least once the nominative plural is treated as singular.³² The Nāsatyas are twins and should be in the dual but our text uses the plural for them.³³ In another case a predicate in the singular is applied to a subject in the dual.³⁴

²⁴See e.g. SP 1.2a: *devataiḥ* for *devatābhiḥ*, SP 5.21a: *patākāni vicitrāṇi* for *patākā vicitrāḥ*, DP 5.3a: *nakṣatrāś ca* for *nakṣatrāṇi*, DP 8.11a: *māle* for *mālāyām*.

²⁵See e.g. SP 5.27a: *dīpamālā vicitrāṇi* for *dīpamālā vicitrāḥ*.

²⁶See e.g. SP 5.28b: *dhūpitvā*, AVi 89d: *grhṇet*, AVi 111b: *nāmānām*, DP 8.22b: *yajñapūṣaṃ*, DP 10.11a: *hanati*, 10.11c: *hanate*.

²⁷See e.g. DP 12.11b: *pratiṣṭhayet*, 13.1ff: several occurrences of *sandhayet*.

²⁸See e.g. SP 8.12d: *daityagandharva-r-āpsarāḥ*, SP 8.51b: *yathāvēttānusārataḥ*, AVi 48b: *devadevajagatpateḥ*, DP 3.5d: *ekadvitricatuḥ*, DP 10.1d: *vājimadhyandinaṃ*, DP 11.3: *nāsikopari*.

²⁹See e.g. SP 5.2: *pratipac ca dvitīyāyāṃ pañcamyāṃ tu trayodaśi*, AVi 43d: *dakṣiṇe caraṇau nyaset*, AVi 44b: *pādaū-m upari kalpayet*.

³⁰See e.g. DP 2.5ab: *yasya sarvāṇi bhūtāni*.

³¹DP 9.7d: *dhenuṃ dadyāt tu sthāpake*.

³²SP 2.8c=DP 2.6c: *naranārīprakartāras tena nārāyaṇaḥ smṛtaḥ*.

³³DP 8.11b: *nāsatyāḥ* for *nāsatyau*.

³⁴See e.g. SP 1.16a: *katham oṣṭhau tu kartavyam*.

Consonant-stems treated as vowel-stems. Nominal stems ending in *s* are most of the time treated as vowel-ending stems after dropping the final *s*.³⁵ However, there are exceptional cases in compounds where the actual *s*-stem words are used.³⁶ In one case, a consonant-stem is turned into a vowel-stem by adding an *a*.³⁷

Elliptical syntax. Sometimes the syntactical structure of a verse is so elliptical that without supplying extra words it is not possible to construe the sentence naturally.³⁸

Incorrect usage of *lyap* with a simple uncompounded root, too, is attested. This phenomenon appears to be a widespread feature in Tantric and even Puranic texts, but in our texts it occurs only once.³⁹

There are also cases of interchange or **confusion of cardinal and ordinal numbers**.⁴⁰ These texts also contain, but very rarely, irregular word-formations such as *yathāvittānusārataḥ* (SP 8.51b) and *sānnidhyakaraṇārthāya* (DP 9.27c)—the regular *sānnidhyakaraṇāya* or *-karaṇārtham* would have been unmetrical—and some clever ones like *kuyastaṃ* (DP 7.23c) and *śṛṅgi* (DP 11.40), formed to avoid metrical problems. These kinds of formation are rather frequently found, especially in Tantric but sometimes also in Purāṇic texts.

The Significance of these Texts

The first text, the *Svāyambhuvapañcarātra*, is mentioned and actually paraphrased in the *Paddhati* of Somaśambhu (the second half of the 11th century CE), in the chapter on the consecration of an image of Viṣṇu.⁴¹ Just the name of this text appears in the *Agnipurāṇa* (39.4)

³⁵See e.g. DP 3.25a *vakṣād* for *vakṣasaḥ*, DP 7.14c: *śiropadhāne* for *śiraūpadhāne*, DP 8.15b *dīpajyotiṃ* for *dīpajyotiṣaṃ*, AVi 55c: *ure* for *urasi*, AVi 58c: *śiram* for *śīrasaṃ*.

³⁶See e.g. DP 9.25a: *śiraḥsnānaṃ*, DP 9.28d: *brahmatejonapāyine*.

³⁷See DP 7.6c: *ṛtvijāḥ*, DP 10.1b: *ṛtvijānām*.

³⁸See e.g. SP 5.9: *nadīsaṃgamatīrtheṣu bālukāṃ tatra dāpayet*, DP 4.4b: *hīnāṅgā maraṇaṃ bhavet*. Even more elliptical and problematic syntax is found in SP 1.16-19 and 2.12-13.

³⁹See DP 2.25 *kuśāms tīrya*.

⁴⁰See e.g. DP 3.5d-6d, AVi 18a.

⁴¹On the identity of this text with the *Svayambhūpañcarātra* of Somaśambhu, see SANDERSON 2009: 62, fn. 68. As he remarks, the exact “title *Svāyambhuvapañcarātra* appears nowhere in the surviving folios but is reconstructed here from the analytic

when it presents a list of 25 Pañcarātras before launching into a section that covers several chapters and deals with the consecration of Vaiṣṇava deities. The core components of the ritual system of the *Svāyambhuvapañcarātra* can be traced back in the Nīśvāsa *Guhyasūtra* (15.227–233),⁴² the latest and bracketing layer of the earliest known Śaivāgama, the *Nīśvāsatattvasaṃhitā*. In the choice and ritual application of Vedic hymns (cf. 7.34–39), too, our text stands close to the *Nīśvāsaguhya* (cf. 2.77–80). A verse in praise of the twelve-syllable mantra found in both of our Pañcarātras is traced in the *Brahmapurāṇa*, and another found only in the *Devāmṛtapañcarātra* is found in the *Viṣṇupurāṇa* (see fnn. 77 and 143). A few lines of the *Svāyambhuvapañcarātra* (8.22cd–23) from the context of deposition of precious stones, minerals and so on match with those of the *Sarvajñānottara* (9.110cd–111).

A large part of the *Svāyambhuvapañcarātra* is reintroduced in the *Devāmṛtapañcarātra* in a slightly edited and rearranged form. Most of the time, the latter text follows the former, borrows from it, and acknowledges this fact clearly. These texts in their extant forms overlap with each other in large portions, but each also provides material that is not shared among or has been lost from the others. Thus certain elements missing in one text may be recovered from another. For example, the third and fourth chapters are entirely missing in the *Svāyambhuvapañcarātra*, but there is a chance that, as in the case of the first and second chapters, they are the same as in the *Devāmṛtapañcarātra*, because it is highly probable that the latter has borrowed them from the former, especially since the fifth and sixth chapters of the *Devāmṛtapañcarātra* are to be found in the *Aṣṭādaśavidhāna* and *Svāyambhuvapañcarātra* respectively.⁴³

These two Pañcarātras are unique as they insist on the identity of the three deities, Brahmā, Viṣṇu and Maheśvara. This phenomenon is seen in the second half of the Nārāyaṇīya section of *Mahābhārata*,⁴⁴ but hardly in any Vaiṣṇava Saṃhitās. Both of these texts use a fair number of Vedic mantras and *sūktas*, particularly in Pratiṣṭhā rituals, as if they were perhaps consciously outdoing the *Nīśvāsaguhya* in this respect. In addition, the *Devāmṛtapañcarātra* (12.2–8) introduces a *maṇḍala* ten lines

equivalent seen in the colophon of the eighth Adhyāya.”

⁴²See the next section for the analysis of the ritual system.

⁴³On the possible relationship of the *Devāmṛtapañcarātra* and *Aṣṭādaśavidhāna*, see below pp. lii–liii.

⁴⁴Cf. e.g. *Mahābhārata* 12.328.19–26.

of which representing the ten incarnations of Viṣṇu are equated with ten Vedic *mantras* from ten *maṇḍalas* of the *Ṛgveda*. The same set of mantras is found in the *Śāṅkhāyanagr̥hyasūtra* in the context of the *upākaraṇa* ritual.⁴⁵ There is however some difference in the use of this set of mantras. In the *Gr̥hyasūtra* the first and last *pratīkas* stand for one stanza and the rest for two stanzas, but our text does not tell us such a thing. Next, our text uses the last mantra of the *Ṛgveda*, *samānī vaḥ ākūtiḥ*, as a unifying entity, but the *Gr̥hyasūtra* does not use it; and of course in the account of the *Gr̥hyasūtra*, none of these mantras is said to be related to Viṣṇu in any way.

When it comes to the issue of the deity's images, the *Devāmṛtapañcarātra* prescribes the veneration of the set of five images (*pratimāpañcaka*) of Narasiṃha, Varāha, Vāmana, Trivikrama, and Vāsudeva in Viśvarūpa form (cf. 4.6). As mentioned above, it is possible that the whole of the fourth chapter of the *Devāmṛtapañcarātra*, like many others, comes from the *Svāyambhuvapañcarātra*⁴⁶ and that this component originally belongs to the latter. In any case, this unique component is found neither in the extant *Svāyambhuvapañcarātra* nor in the *Aṣṭādaśavidhāna*, and apparently, it has not managed to survive in later texts. One very important piece of information, however, I have found in SRINIVASAN 1979 (pp. 45–46). She has described “an interesting Vishnu-Caturmukha” image in the Gwalior Museum and published photographs of all five sides of it. According to SRINIVASAN, this image “comes from Badoh and dates approximately to the eighth century A.D.” “One side shows a four-armed, well-ornamented Vishnu seated on Garuda. . . . On the three other sides, continuing counterclockwise, are representations of Trivikrama, Narasimha, and Varaha; a lotus configuration is carved on top.” As I can see in one of the photographs she has published, the panel of Trivikrama includes the dwarf Vāmana. If we count him separately, we have here all five divinities listed by our text. It is also interesting that the lotus on top is depicted with eight petals as prescribed in our texts. But in this com-

⁴⁵Cf. *Śāṅkhāyanagr̥hyasūtra* 4.5.3–9: . . . *pratyrcam vedena juhuyād iti haika āhuḥ. sūktānuvākādyaḥbhīr iti vā. adhyāyārṣeyādyaḥbhīr iti māṇḍukeyaḥ. atha ha smāha kauṣītakiḥ. agnim īle purohitam ity ekā. kuṣumbhakas tad abravīt, āvadaṁs tvaṁ śakune bhadram ā vada, gr̥ṇānā jamadagninā, dhāman te viśvaṁ bhuvanam adhiśritam, gantā no yajñam yajñiyāḥ suśami, yo naḥ svo araṇaḥ, prati cakṣva vi cakṣva, āgne yāhi marutsakhā, yat te rājañ chṛtaṁ havir iti dvyrcāḥ. tac chaṁyor ā vṛṇīmaha ity ekā.*

⁴⁶About the lost third and fourth chapters of the *Svāyambhuvapañcarātra*, see below pp. xxxviii–xxxix.

position and the pentad of the *Devāmṛtapañcarātra*, the order of Varāha and Narasiṃha is different. This composite image otherwise closely corresponds to the pentad of the *Devāmṛtapañcarātra*. But our text in all probability is not talking about one composite image but five separate images. Furthermore, the *Devāmṛtapañcarātra* describes Vāsudeva as Viśvarūpa and the teacher of the world and, in the immediately following text, gives instructions to make the image with two, four or eight arms. At this place, the text does not speak of Garuḍa, but from the second last chapter we know that the Viṣṇu of this text mounts on Garuḍa.

These Pañcarātras, including the *Aṣṭādaśavidhāna*, are special in yet another respect: they focus on the all-pervasive nature of Viṣṇu and the application of this concept in the ritual in the form of a *nyāsa*.⁴⁷ In this process, all kinds of living beings, cosmic elements, and Vedic as well as non-Vedic divinities are incorporated in Viṣṇu's body, and he is designated as 'One consisting of all deities' (*sarvadevamaya*). I find that this phenomenon is typically Vaiṣṇava, something coming from the earlier layer of Vaiṣṇavism before it was reformed along Śaiva lines, because this concept is found highlighted also in the *Bhagavadgītā*. Although any deity might be characterised as all-pervasive, all other deities are not mapped onto its body. It is interesting that this component disappears when we come to the *Jayottaratantra*, the *Jayākhyasaṃhitā* and other subsequent *Saṃhitās*.

There are further noteworthy features in both of these Pañcarātras that indicate that at an earlier stage Vaiṣṇavas had close connections with contemporary tantric as well as non-tantric cults, especially the Śaivas. I will analyse them occasionally as I narrate the contents of these texts.

⁴⁷The section of this *sarvadevamaya nyāsa* is not found in the extant portion of the *Svāyambhuvapañcarātra*, but it contains a clear instruction in the seventh chapter (verse 32) to the effect that one performs it after worshipping the three retinues. It is found in the other two texts, the *Aṣṭādaśavidhāna* and *Devāmṛtapañcarātra*. Now we can either imagine that the *Devāmṛtapañcarātra* knew the *Aṣṭādaśavidhāna* and borrowed from there the section in question, or we may postulate that the *Svāyambhuvapañcarātra* itself had it, even though it is not found in our incomplete manuscript. This second option seems more plausible to me, because there appears to be an internal reference to it in the *Svāyambhuvapañcarātra*, as I have just indicated. In any case, we have evidence for this element in all three texts.

The Ritual System these Texts Teach

The main deity of both of these texts is a single-headed Viṣṇu. According to the *Devāmṛtapañcarātra* (4.8), he can be depicted with two, four, or eight arms, but no detail is provided there. Although this chapter is missing in the *Svāyambhuvapañcarātra*, we can find there a so-called *dhyānamantra*, towards the end of the whole text, which depicts the deity as four-armed and holding conch, discus, and mace, but it is silent about the fourth object.⁴⁸ This is interesting in the light of the widespread early convention that the fourth object may be a ball or lump of clay representing the earth (see GAIL 2009 and GOODALL 2011). Nevertheless, both texts list all eight weapons as they are supposed to be installed in the *sādhaka*'s body and need to be worshipped in one of the retinues of the deity. So, it is possible that these texts are mainly concerned with the eight-armed form of Viṣṇu.

The eight-armed form of Viṣṇu appears to be well-known already in pre-Gupta times. A number of Kuṣāṇa images of eight-armed Viṣṇus from the Mathurā region have survived (cf. SRINIVASAN 1997: 247). Besides, an inscription from Nagarjunikonda composed in a mixture of Sanskrit and Prakrit and dated in 278 CE in the reign of the Ābhīra King Vāsiṣṭhīputra Vasuṣeṇa records re-consecration of an image of Aṣṭabhujaśvāmin, probably made of *udumbara* wood (cf. SIRCAR 1961: 197–204, 1965: 525–526). The identity of Aṣṭabhujaśvāmin as Viṣṇu is beyond doubt, because the inscription opens with an obeisance to Purāṇapurusa Nārāyaṇa, and there are also other Viṣṇu-related artefacts obtained from the same site of archaeological excavation, such as a conch with a short inscription that reads *bhagavato aṭhabhujasāmisa* incised in the same script together with carvings of *cakra*, *chatra* and *aṅkuśa* (see, *Indian Archaeology 1959–1960—A review*, p. 8). Coming to the early Gupta period, we find a description of Viṣṇu in his eight-armed form in one of the copperplates of Mahārāja Bhulūṇḍa of Valkhā (cf. RAMESH & TEWARI 1990: Grant I, pp. 1–2). This inscription also lists the weapons carried by the deity. We can likewise mention the two Viṣṇu-vikrānta images from Nepal which depict the deity in an eight-armed form and bear short identical inscriptions of Śaka 389 (467 CE) recording the donation of King Mānadeva I (cf.

⁴⁸This visualisation is very close to the one found in the *Niśvāsaguhya* (5.95cd): *śaṅkhacakraḡadāpāṇiḡ pītavāso janārdanaḡ*.

VAJRĀCĀRYA: inscription nos. 4 and 5).⁴⁹ All this tells us that by the early Gupta period the worship of the eight-armed form of Viṣṇu had become a pan-Indian phenomenon.

This tradition of depicting Viṣṇu in the eight-armed form continued over the subsequent centuries, but it is true that the eight-armed form of Viṣṇu is not as popular as four-armed ones. Nevertheless, a good number of images depicting this form, with minor variation in the weapons carried by the deity, can be found in situ and also in museums all over the Indian subcontinent and also in Southeast Asia. Such an image, probably coming from the Gayā region of Bihar but now preserved and displayed in the National Museum, Kathmandu, which can be dated to circa 9th century (cf. MEVISSEN 2008), is presented in this volume as the frontispiece. This image depicts the deity holding an arrow, a sword, a lump of clay, and a mace in his left arms from top to bottom, and in his right arms in the same order, a shield, a bow, a conch, and a discus. Except for the lump of clay, shield, and arrow, the other five weapons are the same as prescribed in our texts. In place of these three, our texts have lotus, plough, and pestle. But we should remember that, as mentioned above, a lump of clay representing the earth is seen in place of a lotus in early images of both four- and eight-armed forms of Viṣṇu.

Visualizations of the eight-armed form of Viṣṇu are found in Varāhamihira's *Bṛhatsaṃhitā* (58.33), the *Viṣṇupurāṇa* (6.7.82–85), *Matsya-purāṇa* (258.7–8), *Sātvatasāṃhitā* (12.223), *Viṣṇudharmottara* (3.44.12–13), *Agnipurāṇa* (1.49.16–20) and in other works that follow these texts. The *Netratantra*, too, prescribes an eight-armed form of Viṣṇu but it is very surprising that there the deity is mounted on a goat and his emblems are different. According to Kṣemarāja, this cult originally comes from the *Māyāvāmanikā*, a lost Vaiṣṇava text. All these visualizations differ when it comes to the list of weapons carried by the deity and the order of these weapons, and I have not found all eight weapons of our texts together in one place, neither in other literary or epigraphical sources, nor in actual images. Our texts list conch, mace, discus, sword, bow, lotus, plough, and pestle. The first five can be seen in almost all eight-armed Viṣṇu images and are also common to many of prescriptions for visual-

⁴⁹One of these two images is now kept in the National Museum, Kathmandu, and can actually be seen online: <http://www.nationalmuseum.gov.np/gallery-details.php?gid=11>. The other one stands in situ in the area of the famous Pashupati temple.

ization, but not the other three. In place of a lotus, we normally have a lump of clay (cf. above paragraphs) or a gesture of peace or security (*śāntida*; cf. e.g. *Bṛhatsaṃhitā* 58.33). The other two, plough and pestle, are hardly seen in the hands of eight-armed Viṣṇu. In place of these, we find arrow and shield, which make natural pairs with bow and sword respectively. Something close to our list, however, is found in three texts: the first section of the *Viṣṇudharmottara*, the *Mohacūḍottara*, and the *Agnipurāṇa*. Narrating the story of the killing of Kālanemi, the first text relates that the demon saw Viṣṇu holding plough, pestle, mace, bow, discus, and sword before he fought with him and got killed. It does not specify how many hands the deity had.⁵⁰ Thus, in this depiction six out of eight weapons found in our texts are mentioned, but the other two, conch and lotus, do not appear. The second text places mace, sword, lotus, the gesture of peace, conch, discus, bow, and shield in the arms of eight-armed Viṣṇu.⁵¹ Again, six out of eight weapons found in our texts are mentioned; this time plough and pestle are missing. The third text states that the Trailokyamohana form of Viṣṇu holds in his eight arms a discus, a sword, a pestle, a hook, a conch, a bow, a mace, and a noose. Again, six weapons from our list are attested and two, lotus and plough this time, are replaced with hook and noose.⁵²

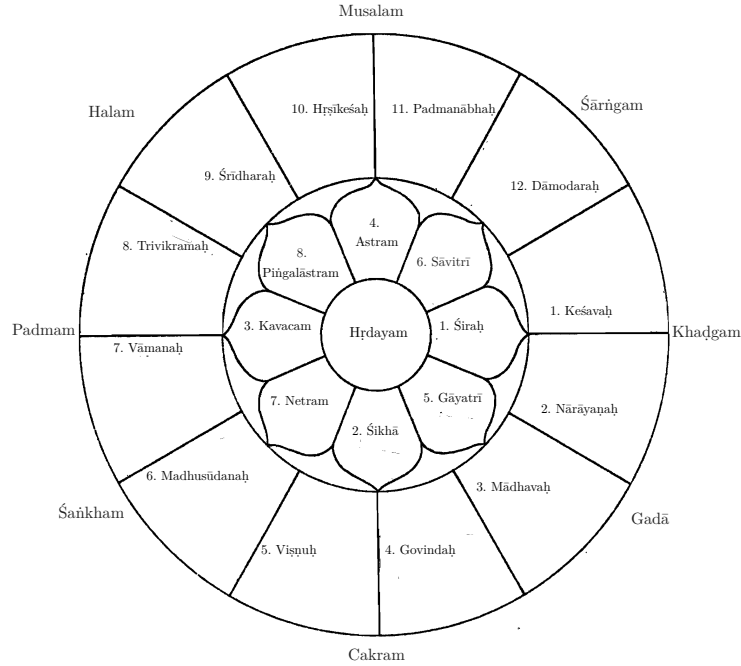
In the outermost retinue of the deity's three-retinue *maṇḍala*, both of our Pañcarātras place the eight weapons of the deity. In the second retinue are the twelve names of Viṣṇu starting with Keśava. The innermost retinue is in the form of an eight-petalled lotus and installed on its petals are the eight *aṅgas* of Viṣṇu in mantra forms: *śīras*, *śikhā*, *kavaca*, and *as-tra*, together with *gāyatrī*, *sāvitrī*, *netra*, and the extraneous *piṅgalāstra*. In fact, also the *hṛdayamantra*, the first member of the well-known set of five ancillary mantras, is an *aṅgamantra*, but still the *Devāmṛtapañcarātra* (11.21) states that Viṣṇu has eight *aṅgas*. To settle this problem, the *hṛdaya* mantra is installed in the centre and equated with Viṣṇu; actually it is more than just Viṣṇu because it is seen as a combination of

⁵⁰ *Viṣṇudharmottara* 1.124.12: *sajalajaladanīlaṃ padmapatrāyatākṣaṃ khagapa-tim avarūḍhaṃ kalpavṛkṣopamānam | halamusalagadābhiḥ śobhitaṃ devadevaṃ vara-puruṣaṃ ajeyaṃ śārigacakrāsipāṇim ||*

⁵¹ Cf. *Mohacūḍottara* folio 8^r, lines 5–6: *gadākhaḍgāmbujan dakṣe turyaḥ syāt śānti-daḥ karaḥ | śaṅkhacakraḍhanuḥkheṭā vāme cāṣṭabhuje (em.; °kheṭa vāme cāpabhuje MS) harau ||*

⁵² *Agnipurāṇa* 1.49.19cd–20c *trailokyamohanaś tārksye aṣṭabāhus tu dakṣiṇe || cakram khaḍgaṃ ca musalaṃ aṅkuṣaṃ vāmake kare | śaṅkhaśārigagadāpāśān ...*

Śrī and Viṣṇu. This may seem odd when compared with Śaiva systems, because there the *hṛdaya* mantra, like other ancillary mantras in the retinue, is neither placed in the centre nor equated with the main deity. In the *Jayottaratantra* (1.28), the second seed-syllable of the root mantra is identified as the common *hṛdaya* mantra of all four goddesses, and thus, it enjoys a special status. But this mantra is different from the *hṛdaya* mantra placed among the ancillary mantras, which is not the case in our text.⁵³ We can therefore postulate that there were actually eight *aṅga-mantras*, not nine, when the *netra* mantra was not yet included in the group. But when it became included, the *hṛdaya* mantra was pushed to the centre.

The SP/DP *maṇḍala* with three retinues

⁵³Such special *hṛdaya* mantras are found also in an early Buddhist Tantric text, the *Mañjuśrīyamūlakalpa*. In the second *parivarta* of this text, together with the root mantra, not only the *hṛdaya* mantra but also the *upahṛdaya* and *paramahṛdaya* mantras are stated (Sāstrī 1920: 26, 29). Here the *hṛdaya* mantra is described as ‘applicable for all rites’ (*sarvakarmika*) which means that it has exceptional status. But none of these *hṛdayas* is equated with the main deity, and the ancillary mantras are not even mentioned here. So, it is clear that this text follows a different scheme. Nevertheless, it is worth noticing that this text, too, assigns a special status to the *hṛdaya* mantra.

The above combination of these nine mantras as one set deserves our attention. We can see that *gāyatrī* is grouped together with the original ancillary mantras already in the *Niśvāsamukha* (2.3cd–4ab), and by the time of the *Niśvāsaguhya* *sāvitṛī* is included in this group, and all seven mantras are regarded as one set.⁵⁴ In the *Pauṣkarapārameśvara*⁵⁵ fragments (folio 11), too, these seven are listed together, and the whole set is identified as the set of Yogapīṭha mantras. But I have not seen anywhere else all these nine together as one group, as they appear in our Pañcarātras and in the *Aṣṭādaśavidhāna*. In a separate scheme, we can find the *netra* mantra grouped together with the original five ancillary mantras: *hṛdaya*, *śīras*, *śikhā*, *kavaca*, and *astra*. The *netra* mantra is appended to this set of five mantras, initially as an additional element, but gradually is regarded as a member of the set of ancillary mantras, and *ṣaḍaṅga*, ‘six ancillary mantras,’ becomes a cliché in later literature. In our texts the *netra* mantra is actually appended in the eighth position only after *gāyatrī* and *sāvitṛī*. Thus, it appears that our texts do not know the set of *ṣaḍaṅga* mantras. In the ninth position these texts place an extra *astra* mantra, the *piṅgalāstra*. This mantra, in its extra-neous nature and rarity, can be compared with the *pāśupatāstra* of the *Kālotara* tradition (cf. *Sārdhatṛiśatikālotara*, Chapter 22), even though it belongs to a different set of mantras there and is not grouped with the five ancillary mantras.

Beyond the texts mentioned above, we have very few texts which feature both *gāyatrī* and *sāvitṛī* as two mantras or goddesses.⁵⁶ For example, in the *Mataṅgapārameśvara* (Kriyāpāda 1.69–70), these are equated with two *padas* of the *vyomavyāpin* mantra, but they are separated from the five ancillary mantras there. *Gāyatrī* and *sāvitṛī* fea-

⁵⁴The entire fifteenth chapter of the *Niśvāsaguhya* is concerned with these seven mantras. It refers to them as the *mantrasaptaka* and each *akṣara* of these mantras is raised separately (15.1–220). Appended to this is the clear articulation (*proccāra*) of mantras raised in that way, including the five *brahmamantras* raised in the thirteenth chapter. After this articulation, the number of *akṣaras* in each mantra is counted (15.221–244).

⁵⁵For information about the *Pauṣkarapārameśvara* and its early ninth-century fragments, see GOODALL 1998: xliii–xliv, fnn. 97 and 98, and SANDERSON 2001: 4–5, fn. 2.

⁵⁶Originally *gāyatrī* and *sāvitṛī* refer to the same Vedic mantra as well as the deity associated with it. If there is any differentiation, it is in visualisation. According to the Smārta tradition, the deity of this Vedic mantra is visualised as *gāyatrī* in the morning and as *sāvitṛī* in the noon.

ture also in the *Kiraṇatantra* (12.18, 14.6, 36.15) and a citation from the *Sūkṣmasvāyambhuva* in the *Mṛgendrapaddhatīṭikā*.⁵⁷ Nārāyaṇakaṇṭha in his commentary on *Mṛgendratāntra* (ad Kriyāpāda 1.5) mentions both of them. The *Atharvaparīṣiṣṭa* chapter on the Pāśupata observance lists two different mantras as *rudragāyatrī* and *rudrasāvitṛī*.⁵⁸ The *Niśvāsakārikā* (e.g. IFP T.150, p. 91) mentions both but just in passing.⁵⁹ The *Vīṇāsikhatantra* (cf. verses 108cd–109) installs both as two goddesses on the left and right sides of Tumburu, treating them as two maids. The same appears true with the eleventh chapter of the *Netratāntra*, which draws on some similar system of Tumburu. The *Kubjikāmata* mentions the two goddesses, but only in a *nyāsa* (cf. 17.108, 24.21). The *Picumata* *Brahmayāmala* mentions them in a single line and in an ambiguous way,⁶⁰ but they appear not to figure otherwise in the ritual system of this Tantra.

It is also interesting to note that the feminine presence seems muted in this relatively early phase of the Pañcarātra. Even though Goddess Śrī is incorporated, she is incorporated in the body of Viṣṇu but remains invisible; there is no image of her worshipped in this system. She is at least symbolically present in the *maṇḍala* for worship according to the scheme of the *Svāyambhuvapañcarātra* (see fn. 147 below), but in the *Devāmṛtapañcarātra* she is not even symbolically present there. Nevertheless, the goddess of earth, Bhū, with whom Viṣṇu is intimately connected, is located in the deity's throne (cf. Chapter 12 of the text). This situation matches with that in the early pan-Indian Śaivasiddhānta. It is only later that Gaurī receives emphasis and later still, and perhaps only in the South, that Manonmanī is raised to the status of consort. A detailed discussion on the gradual feminisation of the Śaivasiddhānta can be found in GOODALL, forthcoming.

Equally interesting and significant ritually is the *Aṣṭādaśavidhāna*, which is found embedded in the *Svāyambhuvapañcarātra*. The core of its ritual system matches with that of our Pañcarātras, but it has some additional components which are also unique and archaic. I will analyse

⁵⁷IFP T.1021, p.125. I am grateful to Dominic GOODALL for this information.

⁵⁸Cf. BISSCHOP & GRIFFITHS 2003: 330 (Text 2.5–6). See also footnote 79 for their remark that the *rudrasāvitṛī* mantra seems superfluous.

⁵⁹Somaśambhu has them only in the chapter (4.6) that is concerned with the *Svāyambhuvapañcarātra*.

⁶⁰*Brahmayāmala* 80.230cd–231ab: *gāyatriyoṃkārasāvitṛiṃ sarvaśāstrasamanvitā || kapāle caturo varṇṇā draṣṭavyā vīravandite |*

them just before I summarise that text, after presenting the contents of the *Svāyambhuvapañcarātra*.

Contents of the *Svāyambhuvapañcarātra*

Now in the following pages, in order to go some way towards compensating for the lack of an annotated translation, I will present the contents of these texts. As I mentioned while describing the manuscripts, the *Devāmṛtapañcarātra* is based on the *Svāyambhuvapañcarātra*, and many of its chapters are identical. So I will occasionally discuss the exposition of some topics as given in both texts when presenting the contents of one of them, in order to avoid giving the same material twice.

Chapter 1: Introduction and Synopsis

The first chapter of the *Svāyambhuvapañcarātra* can be called a synoptic chapter programming the whole text in the form of a series of questions.

When Īśvara was residing on the Mandara mountain, surrounded by Vīrabhadra and the other *gaṇas*, praised by Indra and other deities, *kin-naras* and *gandharvas*, Brahman approached and praised him with his thousand names, with the mantras from all four Vedas: Ṛg, Yajus, Sāman, and Atharvan, and said:

O great lord! You are the first of all beings, nobody else is the creator of this world. You created the whole world that passes through creation and dissolution. In the world, both forms of Nārāyaṇa, qualified with attributes and free of them, are venerated. I ask you, O Śarva, whether Viṣṇu is *sakala* or *niṣkala*, embodied or not embodied, subtle or tangible, manifest or unmanifest, eternal or not eternal, all-pervasive or not all-pervasive, characterised by [mantra] phonemes or devoid of those phonemes?

Furthermore, I would like to know how Janārdana, the lord of the world, is installed in this world. Which material is used to cast his image, what are the measurements of his body parts: head, forehead, nose, cheeks, lips, chin, arms, nails, neck, chest, nipple, navel, belly, hips, genital, thighs, knees, shanks, ankles, feet, and toes? How can his vehicle be characterised? How many arms should his images have? How are his weapons? How can Viṣṇu be indicated in the image, which is marked with all auspicious marks? How should his temple be built? How is the

pavilion of sacrifice constructed? How is the pedestal made? How is the tape measuring the inner chamber of the temple (*garbhasūtra*)⁶¹ characterised? On which day and weekday, under which star and conjunction is the consecration ceremony held? How are the sections of the pavilion, and how is the sacrificial hollow characterised? How are the banners, flags, and parasols, chowrie, and canopy characterised? How are the various parts of the fire altar made? How should the water-jars, foods and delicacies be? Please tell me about the placing of precious metals, food-grains, and precious stones at the place of consecration, and also about the characteristics of the consecrating teacher and about the caretakers of the installed image.

The *Devāmṛtapāñcarātra* adopts this chapter in its entirety, only making necessary changes in the opening portion that introduces the interlocutors. The interlocutors of the *Svāyambhuvapāñcarātra* are Īśvara and Brahman but in the *Devāmṛtapāñcarātra* they are Brahman and Sanatkumāra. In the first text the teaching takes place on the Mandara mountain, whereas in the latter it takes place on Mount Meru.

Chapter 2: On Viṣṇu's Nature

As he heard the questions of Brahman, Īśvara responded: O Brahman! Listen carefully to the details of Viṣṇu's consecration.⁶² [This represents] the great knowledge, as the Pañcarātra is the scriptural teaching for the sake of acquisition of worldly things (*yogaśāstra*) and also for one's liberation [from worldly existence] (*mokṣaśāstra*).⁶³ Rudra, Brahman, and Janārdana are one in reality: these three represent each other and are not different. So, this 'Viṣṇu' pervades everything in the world, moving or standing. He is proclaimed as the supreme deity in all scriptures. He

⁶¹This interpretation of *garbhasūtra* is tentative. Two similar terms, *jīvasūtra* and *brahmasūtra* are attested in Tantric texts in the sense of the central thread(s) used in the course of drawing a *maṇḍala*, extending or pointing to four directions.

⁶²This suggests that consecration is the main concern of this text. It is natural, then, that it should be cited in Somaśambhu's *paddhati*. See above, p. xxv.

⁶³Here *mokṣa* is contrasted with *yoga*. The same opposition is to be found in the concluding portion of this chapter survived only in the *Devāmṛtapāñcarātra* version (cf. DP 2.22–23, see below p. xxxviii for a summary). This can be compared with the contrast of *sāṃkhya* with *yoga* in the *Bhagavadgītā* (e.g. 3.2, 5.5), which are depicted there as focussed on gnosis and skillful action respectively. Moreover, both of these texts claim that the great knowledge they teach is capable of reconciling the two contrasting paths.

is the foundation of everything, the overlord of everyone's grace or disgrace, from whom all beings spring at the beginning of the eon, and where they all end up at the end. He is called Nārāyaṇa in that he creates men and women and makes them glorious. He rests on Sāṃkhya, Yoga, and Pañcarātra. He alone is the essence of the Vedas, the Pāśupata system, and of Dharma-related scripture. Whatever scriptural knowledge is told by deities, sages, and humans in the Purāṇas, all of them have Nārāyaṇa as their essence.⁶⁴ What happened, what happens, and what is to happen, all seasons and times, past and present, everything in the world consists of Viṣṇu. He is the *Ṛgveda*, *Yajurveda*, *Sāmaveda*, and *Atharvaveda*. He is venerated in all sacrifices: in all types of *Paśubandha*, in the *Agniṣṭoma*, in the great sacrifices of *Somasamsthā*, in the *Haviryajñas*, in the *Agnihotra* and other Dharma rites. The same reality is expressed by the expressions of *svāhā*, *vaṣaṭ*, and *ahaṃ brahma*.⁶⁵ Viṣṇu is the senses, mind, and the fundamental elements also.

[The text in the *Svāyambhuvapañcarātra* breaks off here as two folios are missing but, since this chapter is identical in the *Devāmṛtapañcarātra* up to this point, we can assume that like the first this chapter was simply adopted from the *Svāyambhuvapañcarātra* with little alteration. With this assumption, we can read the missing portion of 14 verses from the *Devāmṛtapañcarātra*. These verses are still dealing with the issue of the nature of Viṣṇu, which was raised in various ways in the first chapter.]

⁶⁴This echoes the following statement found in the *Nārāyaṇīya* section of the *Mahābhārata* (12.337.59, 64):

sāṃkhyam yogaṃ pañcarātram vedāḥ pāśupatam tathā |
jñānāny etāni rājarṣe viddhi nānāmatāni vai || ...
sarveṣu ca nṛpaśreṣṭha jñāneṣv eteṣu dṛśyate |
yathāgamam yathājñānam niṣṭhā nārāyaṇaḥ prabhuḥ ||

Sāṃkhya, Yoga, Pañcarātra, the Vedas, and the Pāśupata scripture, know that all these knowledge systems, O king-sage, are actually different opinions. ... In all of these knowledge systems, O best king, in accord with their tradition and in accord with their knowledge, Lord Nārāyaṇa is explained as the ultimate reality.

⁶⁵A possible reference to *ahaṃ brahmāsmi* (*Bṛhadāraṇyakopaniṣad* I.4.10), one of the so-called *mahāvākyas* of the Vedānta system. For some reason, the *Devāmṛtapañcarātra* replaces it with a similar expression, *khaṃ brahma*, which can be found in the end of the *Vājasaneyā Saṃhitā* (40.17).

Viṣṇu is the deity pervading everywhere, situated in every being; he enjoys being in every body in the form of the witnessing self. The sun and moon, stars as the seizing planets, everywhere in the intermediate space, the nether world, sky and heaven, in every being standing still or moving. Just as the wind, being very subtle, is not seen, though it is everywhere, in the same way Viṣṇu is everywhere but is not seen by people in the world. The non-eternal is the tangible form; that is the bodily image of the god, but the beginningless, bodiless, and beautiful is exactly the subtle that stands as both remote as well as proximate (*parāpara*). Janārdana stands as the locus and the entity placed over it; for the sake of all beings he assumes both bodily and bodiless forms. Viṣṇu, as he is full of distinctive qualities, is worshipped by all deities as the eternal god, as Nārāyaṇa, Kṛṣṇa, Rudra, and Īśāna. The one who is lord Viṣṇu is lord Śiva.⁶⁶ So those who are devoted to Viṣṇu but hate Mahādeva, they go to hell, vast and terrible. Similarly, those proud of worshipping Rudra, if they defame Viṣṇu, fall into a bottomless terrible hell. Those people who always perceive the identity of the two will acquire worldly riches (*yoga*) and, at the end, will achieve liberation from worldly existence (*mokṣa*). Therefore, one should regularly worship Mahādeva and Hari as identified with each other. Thus is he pleased and bestows both worldly acquisitions as well as liberation. Just as the wind and ether are always one, so there is no difference between Keśava and Śiva. Just as a man suffering from an ocular defect sees two moons, in the same way a man suffering from ignorance sees Rudra and Keśava as separate.

Lost Chapters 3 and 4

The third and fourth chapters of the *Svāyambhuvapañcarātra* are lost, as mentioned before, with the two missing folios. Since the first folio written on both sides contains a total of 40 verses, we can say that nearly 80 verses were there in these two lost folios. If we subtract the 14 verses of the concluding part of the second chapter, we are left with 66 verses. In the *Devāmṛtapañcarātra* the third and fourth chapters together have only 43 verses, and it is certain that some verses are missing in the beginning of the next item in the manuscript, the *Aṣṭādaśavidhāna*. So, it is logical to

⁶⁶This is the message of the second half of the *Nārāyaṇīya*; see *Mahābhārata* 12.328, 330, and 337.

allocate 43 out of the remaining 66 verses to the third and fourth chapters and assume that another 13 verses belonged to the *Aṣṭādaśavidhāna*. This presupposes that up to the fourth chapter the *Devāmṛtapañcarātra* was adopting the text of the *Svāyambhuvapañcarātra* with little alteration. This is likely because the contents of these two chapters are listed in the programme of the text presented in the first chapter common to both texts.⁶⁷ But we cannot be certain about the contents of these chapters, particularly because in the *Devāmṛtapañcarātra* the fifth chapter is not the same as in the *Svāyambhuvapañcarātra*.⁶⁸ Nevertheless, I propose that we supply these two chapters from their counterparts in the *Devāmṛtapañcarātra*, namely, the third and fourth chapters there.

Interpolation in the Manuscript

The immediately following portion of text in the manuscript is part of the *Aṣṭādaśavidhāna*, a precept for eighteen rituals, which ends with a brief colophon stating ‘Thus, in the Pañcarātra, ends the precept for eighteen rituals.’ Then follows a chapter on construction and ritual preparation of the sacrificial pavilion (*yāgamaṇḍapa*). Since the last part of this section is missing, we do not have a colophon, and it is circumstantial evidence that leads us to suppose this portion to be the fifth chapter. We cannot simply take the *Aṣṭādaśavidhāna* as a sub-section of this chapter, although it is so presented in the manuscript. It is very unlikely that it should be an integral part of the *Svāyambhuvapañcarātra*, as the ritual system taught in it conflicts with what is taught in the seventh chapter of the *Svāyambhuvapañcarātra*. After due reflection, I have therefore separated the text of the *Aṣṭādaśavidhāna* and placed it after the conclusion of the *Svāyambhuvapañcarātra*.

⁶⁷Cf. *Svāyambhuvapañcarātra* 1.12–13 and its identical parallel *Devāmṛtapañcarātra* 1.7–8.

⁶⁸The fifth chapter of the *Svāyambhuvapañcarātra* appears in the *Devāmṛtapañcarātra* as the sixth chapter. In its fifth chapter, the *Devāmṛtapañcarātra* presents the rite of mentally associating all prominent deities with the various limbs of Viṣṇu. This matter is not found in the *Svāyambhuvapañcarātra*, although a reference to this rite is there. Everything of this chapter is found instead in the *Aṣṭādaśavidhāna* (verses 58–69). See also fn. 47 above.

Chapter 5: Consecration of the Pavilion

The fifth chapter relates how the sacrificial pavilion is to be built and ritually consecrated. The pavilion should be built close by and in front of the temple where one plans to install Viṣṇu's image. It should be ritually prepared on a day that is convenient for the consecrator and that falls on the first, second, fifth, thirteenth, or fourteenth of the bright half of a month, or on the full-moon day. Among weekdays, Monday, Wednesday, Thursday, and Friday are considered good for the ritual of consecration. As for asterisms, *uttarāśāḍhā*, *uttarābhādrā*, *uttarāphālgunī*, *revatī*, *aśvinī*, *rohiṇī*, *hastā*, *punarvasu*, *puṣya*, *śravaṇa*, and *bharaṇī* are those recommended for the ritual of the installation of Viṣṇu's image.

On a chosen day, having cleaned the ground after removing chaff, bone, hair, sand, coal, and stone, one should perform the ritual. The teacher performing the ritual should build a nice sacrificial hollow on the ground, four hands wide on both sides, while the pavilion should be ten hands on either side. The hollow must have all the auspicious characteristics, and the pavilion must be built with fresh tree branches. Then the consecrator should bring some sand from a confluence of rivers or some sacred place, and place that in the pavilion, smear its surface, and then build the altars prescribed here. The altar in the east should be rectangular, in the south crescent-moon-shaped, round in the northwest, and lotus-shaped in the north; they are four altogether.⁶⁹

The archways are made five hands high from the wood of one of these trees: banyan, *Ficus Glomerata*, wood apple, *Butea Frondosa*, the holy fig, *Mimosa Suma*, sandal, and red sandal. As the archways are installed, they should be decorated with white clothes, Kuśa grasses, cloth strips, and flower garlands. The eastern archway should be installed reciting the first stanza of the *R̥gveda*: *agnim īle purohitam*, that in the south reciting the first stanza of the *Yajurveda*: *iṣe tvorje tvā*, that in the west reciting the first stanza of the *Sāmaveda*: *agna ā yāhi vītaye*, and that in the north reciting the first stanza of the Paippalāda version of the *Atharvaveda*: *śan no devīḥ*.⁷⁰

⁶⁹In contrast, the *Devāmṛtapañcarātra* speaks of five altars in one place, when it relates them with the astral bodies, but in another place speaks of only four and relates them with the three Vedic fires plus the place to heap ashes. See fn. 133 below.

⁷⁰These mantras are chosen because the four archways represent the four Vedas. Incidentally, it is worth noticing that the Paippalāda is the recension of the *Atharvaveda* known to the redactor of our text.

The consecrator should then bring waterjars, put some gold inside them, write the *svastika* sign on their necks with sandalwood paste, decorate them with clothes and ornaments, place them on plates filled with barley or rice grains, and locate them by the archways while reading the *ājighra kalaśam* stanza.⁷¹ He should then cover the rows of pillars in the pavilion with fine cloths and paintings, and decorate them with flowers, wreaths, blossoms, and all types of garlands. He should also fix flags, mirrors, banners, chowries and canopies. After that, he should invite people to celebrate the occasion with great festivity: ringing bells, singing songs and auspicious chants, blowing conches and other instruments, reciting Vedic stanzas, and also, with the ritual proclamation that the day is auspicious, and with repeated cheers (*puṇyāhajayaśabdaiś ca*).

As for banners, they should be of different colours in different directions, representing the guardians of the quarters: yellow in the east for Indra, red in the southeast for Agni, dark green (*śyāma*) in the south for Yama, dark blue (*nīlāñjana*) in the southwest for Nirṛti, white in the west for Varuṇa, dark-brown (*kṛṣṇa*) in the northwest for Vāyu, green in the north for Soma, and a banner of all colours in the northeast for Īśāna.

In the next step, the consecrator demarcates with white and red powders the periphery of the hollow on sacrificial ground, he strews bunches of Kuśa grass, starting from the hollow platform (*vedi*), in such a way that the blades point either to the east or north, as he recites the *vedyā vediḥ samāpyate* stanza. Then, reciting the *yoge yoge tavastaram* stanza, he creates a good layer of Kuśa grass strewn there. In this very space he has to offer to Viṣṇu a bed made of cotton, silk, and fine clothes, and two beautiful pillows. He should offer beautiful rows of lamps, and then food and drink of various kinds: curries and sweets, milk and curd, butter, roots and fruits, delicacies of cakes, and fries dripping with ghee.

The *Svāyambhuvapañcarātra* suffers from at least one missing folio at this point, which leaves the chapter incomplete, but the *Devāmṛtapañcarātra*, which has adopted the whole of this chapter till now, concludes it with three more verses (this chapter is placed there as the sixth). In these three verses, it relates the following things:

The consecrator should also offer rice-pudding, curd-rice, and ghee-rice to the deity. Having worshipped the deity in this way, he should place the deity in the centre of the pavilion and offer him the celebrated

⁷¹To locate the Vedic stanzas and hymns, see Indices in the back of the book.

Puṇḍarīka parasol. After doing all this, he can look forward to the world of Viṣṇu, where all desires are fulfilled.

Chapter 6: Characterisation of the Consecrator

Only the last four verses of the sixth chapter have survived, all the rest is lost in the missing folio. It must have had approximately 37 verses, if we subtract the verses at the end of the fifth chapter from the average total of 40 verses contained in one folio. In the four surviving verses, it is recommended that one who is intact in his all limbs, looks beautiful, knows the scripture, and knows the twenty-five *tattvas* should be chosen as the consecrator. One should not choose a man of ignoble origin as the consecrator, or a pale-faced man, a man with one eye, or a man with a squint, a very white or black man, a man without teeth, or a man who is too fat, or bald, or who has black teeth; a man suffering from leprosy or some disease; a crippled, hunch-backed, ulcerated, or noseless man.⁷²

Chapter 7: The Deity inhabits the Pavilion

The seventh chapter describes the procedure of incubation of the deity (*adhivāsana*) in the sacrificial pavilion. First, a chariot to carry the image (*brahmaratha*) is prepared while reciting the *uta vāta pitāsi naḥ* stanza, and while reciting the *sahasraśīrṣā puruṣaḥ* stanza the image is carried in that chariot to the pavilion and laid in the bed already prepared (see the end of the fifth chapter above) while reciting the *śambhavāya* mantra.⁷³ First, to the accompaniment of the *viśvataś cakṣur uta* stanza, the rite

⁷²This chapter has a parallel in the tenth chapter of the *Devāmṛtapañcarātra*. There the text does not suffer from any damage or loss of folio. So this should probably be read together with that chapter. It should be borne in mind, however, that the text of the *Devāmṛtapañcarātra* has been slightly revised. For example, the *Svāyambhuva-pañcarātra* does not mention the followers of other systems among people unworthy to be the consecrator. In the *Devāmṛtapañcarātra*, on the other hand, Buddhist and Jaina monks and Kaulas are included among the unworthy ones.

⁷³The text is corrupt in the manuscript and reads *sambhavāyoni mantreṇa śaryyāyām*. I have emended that to *śambhavāyeti mantreṇa śaryyāyām*, taking *śambhavāya* as a *pratīka* for VS 16.41: *namaḥ śambhavāya*. I am aware of the fact that *Devāmṛtapañcarātra* 11.24 reads *sambhavāyeti gāyatrī* and the *gāyatrī* mantra of this system turns out to be *om sambhavāyai namaḥ* (see the mantras listed below). Nevertheless, I follow the first option, because all mantras immediately preceding and following this mantra are Vedic ones.

of Sakalanīṣkala is performed,⁷⁴ and then in the following way the ritual embodiment (*sakalīkaraṇa*) of the deity is done.

Each syllable of the twelve-syllable mantra *oṃ namo bhagavate vāsudevāya* is installed in twelve parts of the image, Touching the relevant part of the image while reciting the syllable: **oṃ** in the head, **na** in the nose, **mo** in the forehead, **bha** in the face, **ga** in the throat, **va** in the chest, **te** in the right arm, **vā** in the left arm, **su** in the right thigh, **de** in the left thigh, **vā** in the right foot, and **ya** in the left foot.⁷⁵ Each of these syllables is visualised differently: the syllable **oṃ** is visualised as bright as a ring of fire, **na** as white as cool water, **mo** as blue as pounded black pigment, **bha** is to appear like the morning sun, **ga** like gold, **va** like the white lotus, **te** like the flame of fire or saffron, **vā** like the Kunda flower or snow, **su** like a streak of lightning, **de** as yellow as the Māhendra banana, **vā** as white as the ocean of milk, and **ya** looking like a ruby. According to the text, it is important to meditate on these twelve syllables because those who meditate on these syllables can find that passage which neither deities nor Yogins nor performers of Vedic sacrifices are able to find.⁷⁶

At this point are given the commonly known five *aṅgamantras*: *hṛdaya*, *śīras*, *śikhā*, *kavaca*, and *astra*, along with four additional ones, *gāyatrī*, *sāvitrī*, *netra*, and *piṅgalāstra*. Here I cite these mantras in due order:

⁷⁴Neither here nor in its parallel in the *Devāmṛtapañcarātra* (9.40) is it clear what this rite consists of. The rite is to take place when the eyes of the deity incarnated in the image are already opened, but the ritual embodiment of the deity (*sakalīkaraṇa*) is not yet achieved. Does this mean that the deity is not yet *sakala* but in the state between *sakala* and *nīṣkala*? Even so, how would the deity be rendered *sakalanīṣkala*? Might the consecrator mentally visualise the deity in this way and worship him while reading the given Vedic stanza?

⁷⁵These twelve syllables of the Vaiṣṇava mantra are placed in the divine body also in the *Aṣṭādaśavidhāna* as well as in the *Devāmṛtapañcarātra*, but they follow different schemes. In the first, only two syllables are placed differently: *va* in the right arm and *te* in the chest. In the second, however, all other syllables except the first two are placed differently. For a comparison, see p. lxxxii below; see also pp. lxv–lxvi.

⁷⁶This statement in praise of the twelve-syllable Vaiṣṇava mantra is found with minor variant readings in the *Brahmapurāṇa* (57.31). In the *Devāmṛtapañcarātra*, side by side with this verse (11.15), there is another verse (11.16) claiming that meditators upon the twelve-syllable mantra do not return to this world, and that verse can be found in the *Viṣṇupurāṇa* (1.6.40). It is possible, however, that these verses come to our text as freely floating verses or from some independent precept for the cultivation of this mantra. See also fn. 143 below.

(oṃ hūṃ viṣṇave) hr̥dayāya namaḥ |
 oṃ viṣṇave śīrase namaḥ |
 oṃ padmanābhāya śikhāyai namaḥ |
 oṃ dhruvāya kavacāya namaḥ |
 oṃ cakriṇe namaḥ |
 oṃ sambhavāyai namaḥ |
 oṃ vijayāyai namaḥ |
 oṃ netrāyāśānaye namaḥ |
 oṃ aghorāya namaḥ |

This is followed by an instruction for the worship of Viṣṇu in the centre of three consecutive retinues. We have to infer that this *maṇḍala* is drawn near the newly built image lying there. The above mantras are installed on the petals of an eight-petalled lotus, except for the *hr̥daya* mantra, which is placed in the pericarp. It is equated with the godhead, and worshipped there together with Śrī, who is represented by the seed-syllable *hūṃ*.⁷⁷ In the second retinue placed on a twelve-spoked wheel drawn outside this lotus, twelve names of Viṣṇu are worshipped and equated with the syllables of the twelve-syllable mantra: Keśava in the east with the syllable **oṃ**, Nārāyaṇa with **na**, Mādhava with **mo**, Govinda with **bha**, Viṣṇu with **ga**, Madhusūdana with **va**, Vāmana with **te**, Trivikrama with **vā**, Śrīdhara with **su**, Hṛṣīkeśa with **de**, Padmanābha with **vā**, and Dāmodara with **ya**. Then in the third retinue, the eight weapons of Viṣṇu are installed: conch in the east, mace in the southeast, discus in the south, sword in the southwest, lotus in the west, plough in the northwest, pestle in the north, and bow in the northeast. At this point, the text enjoins the installation of all deities in the body of Viṣṇu, but no detail is given here.⁷⁸

Then the fire sacrifice is performed in the Vedic way, while the image is apparently left lying in the bed facing the temple. A *R̥gveda* priest recites

⁷⁷As shown in the list above, the *hr̥daya* mantra is damaged: altogether four *akṣaras* in the beginning are lost. The first syllable must be *oṃ* and the following the style of the other mantras, we can say that the remaining three *akṣaras* must contain some name of Viṣṇu in the dative. For example, *viṣṇave* is a plausible candidate.

Now when the text speaks of worshipping the *hr̥daya* mantra as the godhead, together with the seed syllable *hūṃ* representing Śrī, this syllable is extra, added to the *hr̥daya* mantra. A similar combination of Viṣṇu's name with this syllable, *oṃ hūṃ viṣṇave namaḥ*, can be seen in the *Aṣṭādaśavidhāna* in the *svarabījanyāsa* (see below, p. lxii).

⁷⁸Such detail is found in the twelfth unit of the *Aṣṭādaśavidhāna* and the fifth chapter of the *Devāmṛtapañcarātra*. See also, fn. 47 above.

the *Śrīsūkta*, *Pāvamānasūkta*, *Nāsadākhyā*, *Vāksūkta*, *Vṛṣākapisūkta*, and *Aindrāgnasūkta*, and makes oblations to the fire in the altar at the eastern corner. A *Yajurveda* priest recites the *Bhadra*, *Puruṣasūkta*, *Ślokādhyāya*, *Śukriya*, *Brāhmaṇa*, *Pitṛsūkta*, and *Maitrasūkta*, and makes oblations to the fire in the southern altar. A *Sāmaveda* priest recites the following *sāmans*: *Devavrata*, *Puruṣagati*, *Jyeṣṭha*, *Rathantara*, *Bhāruṇḍa*, *Gāyatrī*, as well as two further *sāmans*, in a row,⁷⁹ and the *Vāmadevya sāman*. Then he makes oblations into the fire in the western altar. Similarly, an *Atharvaveda* priest recites the *Atharvaśiras*, *Skambhasūkta*, *Bhadrakalpas*, *Parīṣads*, *Pavitrās*, *Gaṇapāṭhas*, *Nīlarudra*, and *†netrayo †*, and makes oblations to the fire in the northern corner.⁸⁰ The number of oblations should be twelve thousands, or eight, four, three, two, or one.

Two long pieces of wood (*kāṇḍa*) are moved⁸¹ while reciting the mantra *agnimūrdhā divaḥ*; the tasks of furrowing the altar ground and sprinkling are done while declaiming the *agnim dūtam puro dadhe* mantra. Then the life-cycle rites of the fire are performed. The rite of *garbhādhāna* is performed reciting the *supūtapūḥ* mantra, that of *puṁsavana* reciting the *svasti na indraḥ* stanza, and that of *sīmanta* reciting the *śamsā mahām indram* mantra. The rite of *jātakarman* is carried out doing *prāṇāyāmas*, the rite of *nāmakarman* is done reciting the *svāhā* mantra, and that of *niṣkrāma* reciting the *yajñāyajña* mantra. The rite of *annaprāśana* is performed reciting the *eṣa viprair abhiṣṭutaḥ* mantra, and *cūḍopakaraṇa* reciting the *jyeṣṭha* mantra. Then the rite of *vratibandha* is performed reciting the *yathemām vācam* mantra, the rite of *samāvartana* is done reciting the *ākṛṣṇena rajasā* mantra, and that of *patnīsaṃyojana* reciting the *tryambaka* mantra. After these sacraments, *sādhakas* should perform *Agnihotra* and other sacrificial acts in a proper manner. All these oblations should be made using the prescribed mantras suffixed with *svāhā*. At this point, offerings to the mother goddesses, *Yakṣas*, and the ghostly beings should be made. Meat, turmeric

⁷⁹This interpretation is far from certain. The text simply reads *gāyatrīm caiva cottare*, and I take *uttare* in this expression as an accusative dual and interpret that as standing for two further *sāmans*.

⁸⁰The *Nīsvāsaguhyā*, too, enumerates the hymns of four Vedas to be recited in the *Pratiṣṭhā* ceremony. There the hymns from the *Ṛgveda* are all different, those from the *Yajurveda* and *Sāmaveda* are the same, and those from the *Atharvaveda* are mixed.

⁸¹Is this a statement about the churning of fire?

powder, rice flakes, curd and groats, these make the *bhūtakūra* offering; this should be offered to the ghostly beings. For the fulfillment of all desires, this ceremony of incubation of the deity should be performed for five nights, three nights, or a full day and night.

Chapter 8: Image Installation

The ritual of image installation is explained in this chapter. It begins with the deities in the outer periphery, the guardians of the ten quarters. It gives a Vedic mantra together with an invocation verse for each of these deities, which are used to invite and install them in the sanctity. Here I relate the prescribed Vedic mantras and the guardians of the quarters, with their respective quarters in brackets:

<i>trātāram indram</i>	Indra (E)
<i>agnaye tvā</i>	Agni (SE)
<i>yamāya tvā</i>	Yama (S)
<i>āyaṃ gauḥ</i>	Nirṛti (SW)
<i>pañca nadyaḥ</i>	Varuṇa (W)
<i>yaja devā yuje vahe</i>	Vāyu (NW)
<i>īśāvāsyam idaṃ</i>	Soma (N)
<i>abhi tvā sūra</i>	Īśāna (NE)
<i>namo 'stu sarpebhyaḥ</i>	Ananta (Nadir)
<i>bhūr bhuvāḥ svaḥ</i>	Brahman (Zenith)

The description of Brahman, the guardian of the zenith, is followed by a verse which lists deities, ancestors, demons, mother goddesses, Siddhas, and similar divinities. Perhaps the text is saying that these lesser divinities encircle the deity's abode, without allocating them to fixed points in the quarters. We have to resort to this guess because the next folio is missing, if not the next two, and the text is discontinuous.

When the text resumes, it is speaking about the deposition of various precious stones, minerals, seeds, and so on, together with gold, perhaps representing all metals, in the place in which the image is going to be installed permanently. The text very much reminds us of the seventeenth unit of the *Aṣṭādaśavidhāna*, but it is not the same. We are told that yellow orpiment should be placed in the eastern corner and red arsenic in the southeast. Similarly, the black mineral (*añjana*) should be placed in

the southern corner, pyrite in the southwest, and green sulphate (*kāsīsa*) in the west. Since text has been lost in the damaged edge, we do not know which minerals are placed in the other three corners. The text further enjoins the placing of the best of all metals and seeds. First of all, two herbs known as *Ṛddhi* (prosperity) and *Vṛddhi* (growth) are placed in the middle.⁸² First, rice seeds along with gold should be placed in the eastern corner. Black and green beans are placed in the southeast corner, barley, wheat, and red lentil seeds are placed in the south, while silver and sesame seeds are placed in the southwest corner. To achieve all desired goals, a piece of crystal should also be placed in the western corner. Here the text is again lost in the damaged edge, and the statement remains incomplete. The same is true for the description of the northwest corner. In the north corner, as the text prescribes, one should deposit white mustard seeds and a ruby, and in the northeast corner an emerald. In the centre, iron and a sapphire should be placed. However, in case of scarcity of these materials, instead of all minerals one should just deposit yellow orpiment. If the various required kinds of seeds are not available, one should place there a grain of rice instead, and a diamond (*vajra*) if the various required precious stones are not available.

The text is again briefly interrupted because of the damaged edge, but it is clear that after the deposition of these materials, the sacrificers assisting the consecrator put the image in a chariot or palanquin, worship it, offer gifts in the deity's name, and bring it into the temple (until now it was lying on a bed outside the temple). Then the consecrator offers the welcome *arghya* to the deity, sanctifies the pedestal with the *deva savitaḥ* stanza, and offers a comfortable seat while reciting a non-Vedic mantra which is incompletely preserved.⁸³ The text at this point is somewhat obscure, but it appears that the consecrator next begs the deity to receive the daily worship offered by temple priests on behalf of the hosts. Then the text enumerates the rewards: by worshipping Viṣṇu in this way, a king achieves special achievements, enjoys a long life, and does not face any adversity. The place where Viṣṇu is worshipped shines beautifully, and order is established there.

Then inside the temple, a few new rituals are performed. First, the

⁸²These two herbs appear in this context also in the *Niśvāsaguhya* (2.65).

⁸³I cite the mantra here: *om parameśvara dharmajñānavai(rāgyaiśvarya)* [approximately 22 akṣaras lost] *sthirā bhavantu*.

deity is urged with the *prārthanamantra*.⁸⁴ The next thing in the text is a non-Vedic *sthāpanamantra*,⁸⁵ which is followed by *dhruve nakṣatre*, seemingly a *pratīka* of a Vedic mantra that I am unable to locate. With these two mantras is performed the *sthitinyāsa* that ritually fixes the image. The text prescribes that, after this act, food and other offerings are made, and people prostrate in front of the deity following the ordained prescriptions. Then the rites of *punnāma* and *rudrapāda*⁸⁶ as well as the pacificatory rite should be performed. For the sake of the latter, on the fourth day of consecration, by day and night, oblations are made into the sacred fire. Again because of the damage to the edge of this folio, we do not know any other details about this sacrifice.

The next rite appears to be that of the deity's ablution. For this purpose, using perfumed powders, a lotus with pericarp and filaments should be drawn. There should be the worship of the deity associated with the array of nine (*navavyūha*).⁸⁷ The guardians of the quarters and the astral bodies should be worshipped situated in all eight directions. Then, in the middle of that lotus, brahmins reciting Vedic hymns should place a jar full of water. With five Vedic mantras dedicated to Varuṇa, precious stones, metals, and seeds should be placed in that jar. Likewise, the leaves of the mango and of other trees, as well as perfumes, flowers, and garlands, should also be placed. With the water of that waterjar prepared in this way, the deity should be bathed; he should then be offered flowers

⁸⁴Only the last word of this mantra, *⟨kīrti⟩vardhanaḥ*, is preserved. I assume that 19 *akṣaras* were there before this word.

⁸⁵This time the mantra is intact: *om namo namaḥ paramāya parameṣṭhyātmane namaḥ*. This mantra reminds me of the first of the five *upaniṣanmantras* found in the *mantrakōśa* chapter of the Brahmarātra section of the *Sanatkumārasaṃhitā* (p. 93): *om ṣaṇṇamaḥ paramāya parameṣṭhyātmane namaḥ*.

⁸⁶I do not know what kind of rites these two are.

⁸⁷I assume that *navavyūha* is another name for the core of the deity's *maṇḍala* in the form of an eight-petalled lotus with the pericarp as the centre. The same lotus was worshipped before as part of the *sakalīkaraṇa* rite carried out outside the temple. Then two retinues of Viṣṇu's twelve names and eight weapons were worshipped. Now these two retinues are discarded but the guardians of the quarters and the astral bodies are worshipped around the lotus.

In some other texts, however, the same designation is used to refer to the set of Vāsudeva, Saṃkarṣaṇa, Pradyumna, Aniruddha, Nārāyaṇa, Brahman, Viṣṇu, Narasiṃha, and Varāha. This set does not appear in the extant *Svāyambhuvapañca-rātra*. In the *Aṣṭādaśavidhāna* the same group of deities appears in the *svarabījanyāsa* but nowhere in the *maṇḍala*, and the designation *navavyūha* is never used. See also p. lv below.

and incense to the accompaniment of the recitation of the Vedic mantras *ā pyāyasva* and *yā te rudra śivā tanūh* respectively. From now on, the deity must be visualised in four ways⁸⁸ and worshipped regularly.

Now with the mantra *oṃ aniruddhāya mokṣātmane svāhā*, the consecrator should worship the deity's feet, offer incense reading the mantra *oṃ kāmāya gataprabhave*⁸⁹ *svāhā*, and worship him with the mantra *oṃ amṛtamūrtaye svāhā*. Then together with all brahmins involved in the ritual, everybody should ask the deity for his forgiveness, and the consecrator should recite the *gāyatrī* mantra 108 times. This *gāyatrī* mantra is most probably the one given in the ninth chapter: *nārāyaṇāya vidmahe . . . pracodayāt*. He should then prepare the *caru* as ordained previously, and make oblations in the fire with the *mahāvyaḥṛtis* and all those mantras that are used in the daily obligatory ritual. He should make oblations with the root mantra, †the three . . . †,⁹⁰ the eight-syllable mantra,⁹¹ and the twelve-syllable mantra. Then, according to his financial capacity, the host should offer the sacrificial fee (*dakṣiṇā*) to the officiating teacher. An elephant, a horse, or even a village may be given to him. Jewels, gold, a nice bamboo-flute, pairs of clothes, several pieces of silk, linen, and cotton should also be offered to him. Then the consecrator should prostrate himself before the teacher and give him a jewel.⁹² For one who does so, the reward of that deed cannot be told. Even if a man simply thinks of building and consecrating a temple in this way, he will have the result

⁸⁸This might refer to the deity's four visualisations: three in the morning, noon, and evening, and the fourth as the transcendent form of the deity. Or else, it could be an implicit reference to the Caturvyūha comprised of Vāsudeva, Saṃkarṣaṇa, Pradyumna, and Aniruddha. The last of these is mentioned in the mantra immediately following this instruction, which is prescribed for the worship of the deity's feet. Kāma glorified in the mantra prescribed for offering incense should be Pradyumna, but all four are mentioned nowhere in the extant *Svāyambhuvapañcarātra*. However, we should remember that a large portion of text is missing in this very chapter (see p. xlvii).

⁸⁹I am not sure about the meaning of this adjective of Kāma: *gataprabhave*. This term as such can be recognised as *gataprabhu* in the dative. In that case, we need to interpret *gataprabhu* as 'the one whose capacity has been lost,' which might fit for Kāma, but the interpretation of *prabhu* as 'capacity' will be a forced one. Another possibility is that *gataprabhave* is an irregular form intended for *gataprabhavāya*. Neither of these terms are attested.

⁹⁰Text damaged.

⁹¹Although it is not cited in the text, I assume that this mantra is *oṃ namo nārāyaṇāya*.

⁹²The text is damaged here and thus a piece of information is missing.

that all his sins are destroyed that very day. How much more must be gained by a man who actually builds a temple! Therefore, according to financial capacity, everyone should build a house for Viṣṇu.

Chapter 9: Internalisation of Viṣṇu?

The ninth chapter is implausibly short. Since the eighth chapter ends towards the end of the first line of the same side as that on which the ninth begins, no folio can be missing. It is in the third line that we find a colophon stating that the ninth chapter has concluded. Since this folio is badly damaged, approximately 68 *akṣaras* are lost in the opening of this chapter. The first thing we have here is a prescription to visualise Viṣṇu within oneself. Then follows the *dhyānamantra*, which reads like a blend of a verse of visualisation and a *gāyatrī* mantra dedicated to Viṣṇu.⁹³ Then a mantra is prescribed for the use of offering incense,⁹⁴ and again another *gāyatrī* mantra together with the formula *om gaccha gaccha punarāgamanāya* is prescribed for the use of dismissing the deity until the next time. There is again a lacuna and then comes the chapter colophon followed by the post-colophon with the date of copying: Nepal Samvat 147 (1027 CE).

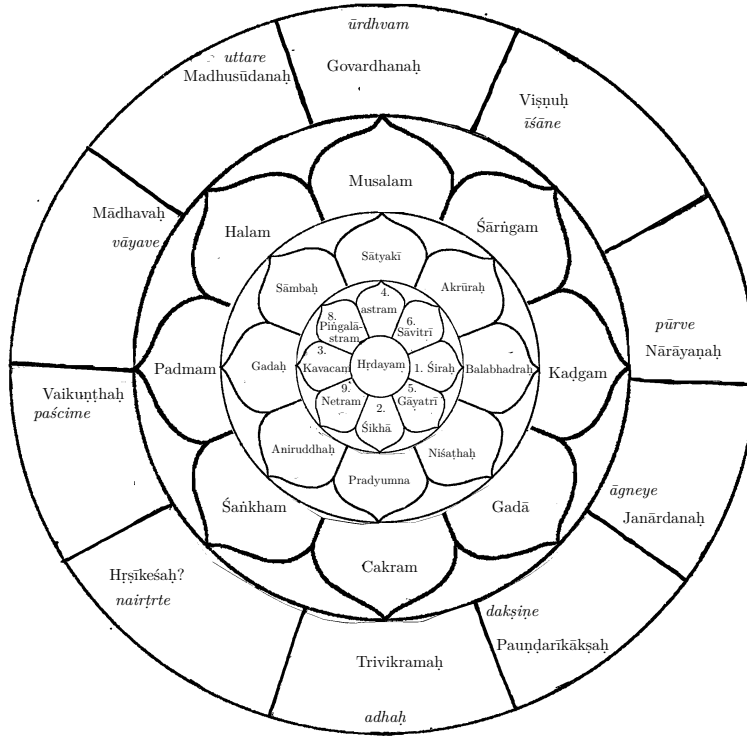
The *Aṣṭādaśavidhāna*

The *Aṣṭādaśavidhāna* is found inserted in the *Svāyambhuvapañcarātra* before the fifth chapter. As mentioned above, I have taken it out from the place in which it appears in the manuscript, and have presented it here after the conclusion of the *Svāyambhuvapañcarātra*. There are good reasons to suppose that the *Aṣṭādaśavidhāna* is a text complete in itself: it is close to the tradition of the *Svāyambhuvapañcarātra*, but it differs in its teachings and seems independent. In the *Aṣṭādaśavidhāna*, the deity is worshipped in a *maṇḍala* with four consecutive retinues, while in the *Svāyambhuvapañcarātra*, in the seventh chapter, we find a prescription to worship the deity with only three retinues. Moreover, all except the innermost retinue are formed differently in the *Aṣṭādaśavidhāna*.

⁹³The mantra is as follows: *pītavāsaṃ caturbhujam śaṅkhacakraḡadādhamam | śāntaṃ paramanirvāṇaṃ tan no viṣṇuḡ pracodayāt ||*

⁹⁴It reads: *om jvala jvala prajvala prajvala om dhūpaṃ gṛhaṇa gṛhaṇa*.

The *Aṣṭādaśavidhāna* is based on some system that focussed on ten forms of Viṣṇu rather than on twelve. As will be clear below, in the fourth retinue of the *maṇḍala* prescribed for worship there, ten names of Viṣṇu, beginning with Nārāyaṇa, are installed and venerated. Similarly, it prescribes installing in one's body another set of ten names of Viṣṇu beginning with Keśava, a list arrived at by dropping two names from the widely-known set of twelve names (see p. lxxv below).

The AVi *maṇḍala* with four retinues

However, the *Aṣṭādaśavidhāna* has something more significant in the second retinue of this *maṇḍala*. It installs eight Vṛṣṇi heroes there: Balabhadra, Nīṣaṭha, Pradyumna, Aniruddha, Gada, Sāmba, Sātyakī, and Akrūra.⁹⁵ These appear in the *Mahābhārata* several times, but I have not seen them elsewhere worshipped as a group in this way. It is obvious that the godhead in the centre is implicitly equated with Vāsudeva. Neverthe-

⁹⁵See fn. 125 below for the discussion of a textual problem involving these names.

less, as we see below, the core of the ritual system of the *Aṣṭādaśavidhāna* contains the same lotus of nine ancillary mantras with the same scheme of one mantra in the pericarp and others on the eight petals:

AṢṬĀDAŚAVIDHĀNA	SVĀYAMBHUVAPAÑCARĀTRA 7
Heart mantra in the pericarp as Viṣṇu, alone;	Heart mantra in the pericarp as Viṣṇu, with Śrī;
Ancillary mantras (first retinue);	Ancillary mantras (first retinue);
8 Vṛṣṇi heroes (second retinue);	Viṣṇu's 12 names: Keśava etc. (second retinue);
8 weapons of Viṣṇu (third retinue);	8 weapons of Viṣṇu (third retinue);
Viṣṇu's 10 names: Nārāyaṇa etc. (fourth retinue).	No fourth retinue. (SP/DP <i>maṇḍala</i> on p. xxxii)

It is uncertain whether the *Aṣṭādaśavidhāna* had already been incorporated into the *Svāyambhuvapañcarātra*, as it has been in our manuscript, before the composition of the *Devāmṛtapañcarātra*. There is very little in the way of parallels between the *Aṣṭādaśavidhāna* and the extant *Devāmṛtapañcarātra*. The fifth chapter of the latter, which relates how all deities are deposited in the body (*sarvadevamaya-nyāsa*), matches the twelfth unit of the *Aṣṭādaśavidhāna*, whereas an exposition of this subject is not found in the *Svāyambhuvapañcarātra*, in which it is merely referred to in a one-line prescription in the seventh chapter. But since both of our Pañcarātras are incomplete, we cannot conclude that the redactor of the *Devāmṛtapañcarātra* knew or did not know the *Aṣṭādaśavidhāna*. Nethertheless, it is possible that the composer of the *Devāmṛtapañcarātra* knew a contaminated version of the *Svāyambhuvapañcarātra* like ours. If that was the case, it is possible to say that two conflicting descriptions of the deity's *maṇḍala*, one in the *Aṣṭādaśavidhāna* section and another in the seventh chapter, necessitated revision of that conflation in the *Devāmṛtapañcarātra* by throwing off the *Aṣṭādaśavidhāna* but incorporating some of its components. This is one possibility.

On the other hand, there are some details that suggest that the *Devāmṛtapañcarātra* did not know the *Aṣṭādaśavidhāna*. First, both of these texts prescribe *astranyāsa* but they do not have the same scheme.⁹⁶

⁹⁶See the relevant section of the *Aṣṭādaśavidhāna* below, and compare that with the

Second, both of these texts prescribe the allocation of Viṣṇu's names (*nāmanyāsa*), but here again they follow different schemes and give different numbers of names: the *Devāmṛtapañcarātra* has all twelve names, whereas the *Aṣṭādaśavidhāna* is happy with just ten. We can be sure that this choice of ten names is intentional, not a mistake, for it has another set of ten names in the outermost retinue of the *maṇḍala* of the deity. Thus, this is a system of tens not twelves.

The *Aṣṭādaśavidhāna* first introduces a series of *nyāsas* in its first eleven units. In these *nyāsas*, it contains some remarkable material that reveals the mind of its composer. We have only the last verse of the first *aṅganyāsa*. But from the *Devāmṛtapañcarātra* (11.20–22) we can be sure that this concerns the deposition of eight plus one ancillary mantras found first in the *Svāyambhuvapañcarātra* (7.16). Here in the *Aṣṭādaśavidhāna* the whole ritual process begins with this *nyāsa*, but in the *Devāmṛtapañcarātra* it is seen as the final element in the rite of ritual embodiment of the image.⁹⁷ In the second unit, it contains the Vaiṣṇava version of the five *brahmamantras* styled after the *brahmamantras* of the Śaivas, which were first adopted by the Pāśupatas and later by the Saiddhāntika Śaivas. These Vaiṣṇava *brahmamantras* are apparently unique, for they have not been found in any other text.⁹⁸ In another *nyāsa*, it adopts the 38 *kalās* associated with the five *brahmamantras*. This time it does not invent a new set but simply adopts the available Śaiva one, probably from the tradition of the *Svacchandatantra*, which is also found adopted in other Mantramārga texts.

In yet another *nyāsa*, it presents Vijayā, Ajitā, Aparājitā, Jayāvahā, Jambhanī and Stambhanī as a group of *śaktis*. I have not found an exact parallel for this set, but the first four names may remind one of the four goddesses of the Vāma tradition. According to the *Vṃśśikhatantra* and the tradition narrated in the eleventh chapter of the *Netratantra*, they are worshipped around Tumburu, on four petals of a lotus when Tumburu is situated in the pericarp. However, the names of these god-

sixth chapter of the *Devāmṛtapañcarātra*.

⁹⁷The ancillary mantras, altogether nine including the *hrdaya* mantra worshipped in the centre, play a vital role in the ritual system of our Pañcarātras, as well as in the *Aṣṭādaśavidhāna*. In all these texts, they are worshipped in the innermost circuit of the *maṇḍala*, and are installed in the image when it is ritually embodied.

⁹⁸See below the section on the *brahmamantras*.

desses appear in these texts with some differences.⁹⁹ The ritual system of the *Vīṇāśikhatantra* appears simple: other than Tumburu and the four goddesses, it only has Gāyatrī and Sāvitrī (cf. verses 94–109). But in the ritual system delineated in the eleventh chapter of the *Netratantra*, outside the lotus are four *dūtīs* and four attendants, while Tumburu is flanked by Gāyatrī and Sāvitrī, and beneath and above him are placed Aṅkuśa (as Bhairava) and Māyā (cf. verses 2–11). There among the *dūtīs* we can find Jambhanī, the next goddess of our set of Śāktis.¹⁰⁰ So there is little doubt that the *Aṣṭādaśavidhāna* is importing these female deities from the Vāma tradition. However, we must observe that it is drawing from a system simpler and older than the source of the *Netratantra* and possibly newer in comparison with that of the *Vīṇāśikhatantra*.¹⁰¹

If we accept that our text is eclectically drawing on the Vāma tradition, we can review the previous *nyāsas* and see whether similar eclectic borrowings might lie behind those too: with the deposition of the *brahma-mantras*, the text aims to exploit the virtues¹⁰² of the Siddhānta tradition,

⁹⁹ Jayā is placed first in both of these texts, but in our text she bears a longer name Jayāvahā and stands at the end of the row. Jayantī appears in the *Vīṇāśikhatantra* in place of Ajitā.

¹⁰⁰ Actually Jambhanī and Stambhanī appear together as adjectives in the *Ucchuṣmakalpa* from the *Atharvaparīṣiṣṭa* (36,1.4: *śive jaṭile brahmacāriṇi stambhani jambhani mohani huṃ phaṭ namaḥ*; see BISSCHOP & GRIFFITHS 2007: 10) and also in many Buddhist mantras and Dhāraṇīs, including the *Mahāmāyūrīvidyārājñī*. The same two appear together with Vijayā in some mantras of Vajravārāhī found in the *Sādhnamālā* and *Siddhaikavīratānta*.

¹⁰¹ The *Vīṇāśikhatantra* and the source of the *Netratantra* differ also in their visualisations of Tumburu: the first depicts him with four heads, and the second with five. I conclude that there may once have been different models of Tumburu-worship available. So it is conceivable that at an earlier stage Tumburu was flanked by Stambhanī and Jambhanī and encircled by the four sisters. Here incidentally I would like to take notice of the fact that, as TÖRZSÖK (2013) has explained, fourheaded representations come before the five-headed ones in a systematic way, the latter reflecting probably the Saiddhāntika idea of five faces for the five brahmamantras.

It seems to me that the four-faced Tumburu encircled by four goddesses, all of whom are related to victory (*jaya*), is a good match for the four-faced Vaikuṇṭha, who is surrounded with four goddesses one of whom is called Jayā. Furthermore, we cannot ignore the fact that the texts teaching this ritual system of Vaikuṇṭha are named after Jayā and that the justification provided by those texts for this naming convention is not particularly compelling. In this context, it is worth noting that, according to the *Jayākhyasaṃhitā* (27.99c-100b), Jayantī, Vijayā, Aparājītā, and Siddhi are the friends of Jayā.

¹⁰² I feel that it is not only a suggestive tool to win the favour of the adherents of

and with the deposition of 38 *kalās* the virtues of the Dakṣiṇa tradition. We can see the same eclectic tendencies at work in the prescription of the deposition of Sāṃkhya/Yoga *tattvas* and also of Vedic mantras in the fifth and eighth units.

Interestingly, this text groups together the four Vyūha deities, Nārāyaṇa as the fifth, and Brahman as the sixth, then Viṣṇu, Narasiṃha, and Varāha (see Unit vii below). The group of these nine deities is known in other texts under the designations *navavyūha*, *navamūrti*, and also *navanāyaka*,¹⁰³ but our text does not use such a designation. Likewise, the first five, the four Vyūha deities and Nārāyaṇa, are collectively treated as *pañcamūrti* (cf. *Somaśambhupaddhati* 4.6.35–38) and *pañcatattva* (cf. *Garuḍapurāṇa* 1.32.1–7). Actually, in this very context *Somaśambhupaddhati* (cf. 4.6.38ab) mentions the possibility of performing the *nyāsa* following the other alternatives such as *aṣṭcamūrti*, but here we have nine entities and none of our texts in their extant form provide any information on these possibilities. All this makes me suspect that there are two sets of deities in this group, one combining the four well-known Vyūha deities with Nārāyaṇa and then further with Brahman and the other relating Narasiṃha and Varāha to Viṣṇu (see Unit vii below on p. lxii for more arguments). This second set reminds us of the three-faced form of Vaiṣṇava. Perhaps the author of this text knows of the three-faced form of Vaiṣṇava.

In its ninth to eleventh units, the *Aṣṭādaśavidhāna* provides separate schemes for the deposition of Viṣṇu's twelve names, individual syllables of his twelve-syllable mantra, and his eight weapons. All these three elements can be found in the *Devāmṛtapañcarātra*, but in a different sequence and as part of the rite of *sakalīkaraṇa*.¹⁰⁴ Here in the *Aṣṭādaśavidhāna*, they are treated independently and the rite of *sakalīkaraṇa* is not formally

these Śaiva schools outside the ritual sphere, but it serves as an auto-suggestion for the ritualist himself which makes him think that with these *nyāsas* he harvests all the fruits of cultivating these tantric traditions.

¹⁰³For references, see RASTELLI 2007: 200–201. To these references, I add the reference of the *Pratiṣṭhālākṣaṇasārasamuccaya* (6.105–106), which lists the nine deities and gives information about their visualizations. See also fn. 88 above.

¹⁰⁴There they appear in the sequence of syllables, names, and weapons. Beyond these three, the rite of *sakalīkaraṇa* in the *Devāmṛtapañcarātra* includes the deposition of eight plus one ancillary mantras as the last element of this rite. The same appears true for the *Svāyambhuvapañcarātra*, though it has a shorter scheme for this rite, as it does not include deposition of Viṣṇu's names and weapons.

mentioned.¹⁰⁵

In the twelfth unit, the *Aṣṭādaśavidhāna* explains how Viṣṇu houses all deities in his body. This unit is identical with the fifth chapter of the *Devāmṛtapañcarātra*, but the timing of teaching this secret is different in these two texts: the latter tells it immediately after the characterisation of a good image, while the former presents it only after the ritual embodiment of the image. In the thirteenth unit, the rite to put life into the image is related. This is achieved by reading a Vedic hymn. This component is significant because it is not found in either of our other two Pañcarātras, nor in any early tantric material of the Śaiva or Vaiṣṇava traditions. In other accounts, I suppose, the rite of *sakalikaraṇa* itself, which is achieved by assembling together mantra-souls and mantric elements, is enough to create the immortal body of the deity.

In the fourteenth unit, ablutions are offered to the deity incarnated in the image, his eyes are opened, and he is moved from the bathing place to a specially prepared bed, both in the sacrificial pavilion itself. All these components can be found in detail in the ninth chapter of the *Devāmṛtapañcarātra*, but in the *Svāyambhuvapañcarātra* there is only a brief instruction in the beginning of the seventh chapter to the effect that the image is to be brought to the pavilion and, once it is placed in the bed prepared for this purpose, the rite of *sakalanīṣkala* is to be performed. In any case, in both of these Pañcarātras these acts precede the ritual embodiment of the image, whereas in the *Aṣṭādaśavidhāna* they take place not only after various kinds of ritual embodiment of the image but also after the rite of its animation.

The fifteenth unit of our precept deals with the sacraments of the fire and sacrifice in that fire. It enjoins the performance of all sacraments of the fire using the ancillary mantras of its own ritual system, and the whole section is quite brief. However, when the same component is found in the *Svāyambhuvapañcarātra*, it is not so brief, and Vedic mantras are prescribed for all sacraments. This component is not found in the extant *Devāmṛtapañcarātra*, which is incomplete towards the end.

In the sixteenth unit, the *Aṣṭādaśavidhāna* teaches the worship of Viṣṇu in the centre of four consecutive retinues, whereas both of our Pañcarātras are content with just three retinues.¹⁰⁶ The next unit tells

¹⁰⁵Practically speaking, however, all ritual acts till the eleventh unit are different ways of ritual embodiment (*sakalikaraṇa*) of the deity.

¹⁰⁶For the comparison of these two schemes of worship, see above pp. li–lii.

us the way precious stones, minerals, and seeds are deposited in the place of the image, and then the final unit gives the ritual of consecratory ablution of the installed image. These components can be seen in the eighth chapter of the *Svāyambhuvapañcarātra*, but are not available in what survives of the *Devāmṛtapañcarātra*.

At this point, let us have an overview of the ritual course of the *Aṣṭādaśavidhāna* and that of our two Pañcarātras¹⁰⁷ side by side so that a comparison can be made. This will reveal that, although they have common components, they do not follow the same course:

We can take the first eleven units of the *Aṣṭādaśavidhāna* as an extended version of the rite of ritual embodiment of the newly built image. This is followed by the mental cultivation of the scheme mapping all prominent divinities in Viṣṇu's body, and then, animation of the image. Then ablutions are offered to the deity incarnated in that image, his eyes are opened, and he is moved to the sacrificial pavilion. In the pavilion, four archways are ritually installed. In the next step, the image is brought into the temple and installed there. This is followed by a pacificatory rite and the fire sacrifice. Then comes the rite of Viṣṇu's worship in the centre of four consecutive retinues, followed by the deposition of precious stones, metals, and seeds in the place of the installed image, and finally the offering of the consecratory ablution.

In the scheme of the *Svāyambhuvapañcarātra*/*Devāmṛtapañcarātra*, first of all, the sacrificial pavilion is constructed and ritually consecrated. Then the newly built image is brought there ceremonially, laid in the bed specially prepared at the time of the construction of the pavilion, and is ritually embodied with mantric elements. The deity is worshipped in the centre of three retinues, and it is meditated upon as consisting of all divinities. After a pacificatory rite, the fire sacrifice is performed, and the image is left in the pavilion at least for one night. After this, the image is brought into the temple and installed there. Finally, after offering the consecratory ablution, the ceremony is ritually concluded.

¹⁰⁷In the *Svāyambhuvapañcarātra*, we can have an idea of its ritual course, even though passages are missing in the middle. In fact, when the real ritual course begins in the fifth chapter, we have at least a few verses from each chapter. This allows us to track the ritual sequence of the text. In the extant part, the *Devāmṛtapañcarātra* does not deviate from the course its predecessor follows, rather it provides details of certain rituals which are said to be performed in the extant parts of the *Svāyambhuvapañcarātra* but not described. Therefore I am speaking of the ritual course of our Pañcarātras as one and the same, though the *Devāmṛtapañcarātra* is incomplete towards the end.

Contents of the *Aṣṭādaśavidhāna*

i) ***aṅganyāsa***: In its available form, the *Aṣṭādaśavidhāna* begins with the statement that the *aṅganyāsa* is essential. Without installing the ancillary (*aṅga*) [mantras in the image],¹⁰⁸ so the text tells us, no *sādhaka* can accomplish the goal. Though all of these *aṅgamantras* are absent here, we know them from the context of worship, when they are venerated in the innermost retinue of the deity.¹⁰⁹ After this statement the five *brahmanmantras* are given, followed by an instruction about where to place them in different parts of the body. When it moves further to the next item in the ritual sequence, it identifies that as the third. I suppose therefore that the first item in the list of eighteen ritual steps was *aṅganyāsa* and what we have now in the beginning of the *Aṣṭādaśavidhāna* is the conclusion of that step, and that the installation of the *brahmanmantras* is the second.

ii) **five *brahmanmantras***: The Vaiṣṇava version of the five *brahmanmantras* is found only in the *Aṣṭādaśavidhāna*. It is interesting to note that some of the South Indian *Pāñcarātras* give five *upaniṣanmantras* which make the limbs of the deity. This matches the idea that Śiva's body is made of five *brahmanmantras*. However, these *upaniṣanmantras* are elsewhere in the form of *nāmanmantras* preceded by seed-syllables, and not in the style of Pāsupata mantras, which is what we find in the *Aṣṭādaśavidhāna*.¹¹⁰

Since they are unique, I cite these mantras in full, and compare them

¹⁰⁸The text is not always clear about where the mantras are installed: in either or both the image and the consecrator's body. Logically they could be deposited in both of them, and the *Devāmṛtapañcarātra* actually suggests this when it deals with the *aṅganyāsa* (cf. 6.22ab). However, here in the end of the fourth unit, we find the statement that one endowed with 38 *kalās* is proclaimed as *ācārya*. This can be interpreted in favour of the deposition of mantras and mantric elements in the consecrator's body. However, we cannot deny the possibility that 'one endowed with the thirty-eight *kalās*' can be expanded to 'one endowed with [the knowledge of] the thirty-eight *kalās*.' Furthermore, towards the end of the eighth unit, we find a prescription that certain mantras are to be deposited in horses and weapons. I surmise that the horses mentioned here are those yoked to the chariot supposed to carry the image later. Therefore I assume that all of the *nyāsas* prescribed here are meant for the image. Of course, certain *nyāsas* are deposited in the *sādhaka*'s body too, but that is not the concern of this text at this point, for the context here is consecration.

¹⁰⁹They are actually nine but counted as eight once the first of them, the *hṛdaya* mantra, is equated with Viṣṇu and placed in the pericarp. For these mantras, see above, pp. xliii–xliv.

¹¹⁰For these mantras, see *Tāntrikābhidhānaśāstra* III, s.v. *pañcopaniṣanmantra*.

with the original Pāśupata mantras:

- I. *oṃ nare nare naranātha narāya mām narottama ||*
- II. *oṃ yajñāya namo yānāya namo dharmāya [na]maḥ
punyāya namo vratāya namo niyamāya namo mārgānusāriṇe
namaḥ ||*
- III. *oṃ akālebhyo 'tha kālebhyaḥ kālakālatarebhyaś ca |
sarvataḥ [kā](lakālebhyo na)mas te rudrarudrebhyaḥ ||*
- IV. *oṃ tatsaṃyogāya vidmahe hṛṣīkeśāya dhīmahi tan no
viṣṇuḥ pracodayāt ||*
- V. *bodhaka sarvavidyānām devadānavādhipate mahāpuruṣa
namo 'stu te ||*

The first mantra of this set is styled after the second-half of the first Pāśupata *brahmamantra*, which I cite here in the form in which it is found in the *Niśvāsaguhya* on the grounds that it is that form that is closest to our mantra:¹¹¹ *bhave bhave nātibhave bhavasva mām bhavodbhava*. It appears that the first-half of the Pāśupata mantra has been discarded, unless we suppose that the scribe has made a mistake here. The second mantra above reminds one of its Pāśupata counterpart because it follows the same pattern but is shorter. In the Pāśupata mantra, there are eleven epithets ending in the dative, followed by *namas*, whereas here in the Vaiṣṇava version we have only seven epithets.¹¹² The third mantra is of equal length as its Pāśupata counterpart: it simply replaces *ghora* of the original with *kāla* and changes the final word, *rudrarūpebhyaḥ*, to *rudrarudrebhyaḥ*.¹¹³ The fourth mantra above adapts the Tatpuruṣa mantra¹¹⁴ by replacing *tatpuruṣa* with *tatsaṃyoga*,

¹¹¹Both the *Taittirīya Āraṇyaka* and *Pāśupatasūtra* have *bhavodbhavāya namaḥ* instead of *bhavodbhava* in the vocative.

¹¹²For the sake of comparison I cite the Pāśupata mantra here: *vāmadevāya namo jyeṣṭhāya namaḥ śreṣṭhāya namo rudrāya namaḥ kālāya namaḥ kalavikaraṇāya namo balavikaraṇāya namo balāya namo balapramathanāya namaḥ sarvabhūtaḥ namo manonmanāya namaḥ*.

¹¹³For the sake of comparison, I present the Pāśupata mantra here: *aghorebhyo 'tha ghorebhyaḥ ghoraghoratarebhyaḥ | sarvebhyaḥ sarvaśarvebhyo namas te astu rudrarūpebhyaḥ ||*

¹¹⁴The full Tatpuruṣa mantra is this: *tatpuruṣāya vidmahe mahādevāya dhīmahi tan no rudraḥ pracodayāt ||*

mahādeva with *hṛṣīkeśa*, and *rudra* with *viṣṇu*. The fifth mantra copies the Īśāna mantra.¹¹⁵ It is very close in style and wording, but there is a big difference: In the archetype mantra of the Pāśupatas/Śaivas, all designations of the lord are in the nominative, and the mantra says, ‘May such and such a lord be benevolent to me.’ But in this mantra, the sentence is differently constructed and it says, ‘O the greatest person! Salutation to you who are such and such.’

The text instructs the practitioner to install the fifth of these *brahmamantras* in the head, the fourth in the face, the third in the chest, the second in the private parts, and the first in the feet. This is the way these *brahmamantras* are installed in the Siddhānta tradition of the Mantramārgic Śaiva system.¹¹⁶ So although the five *brahmamantras* originally belong to the Atimārga of the Pāśupatas, when our text is imitating these mantras, it appears to have the Siddhānta in view. Let me remind the reader here that, in this and some of the subsequent units, our text has apparently incorporated more than one ritual system known at the time of its composition, and so by depositing them in the body of Viṣṇu (and perhaps also on the body of the Vaiṣṇava teacher) it implicitly suggests that Viṣṇu is in the centre of all these systems. Perhaps it also intends to invite the adherents of these systems to resort to this Vaiṣṇava system.

iii) **śaktinyāsa**: The next item, the third of the eighteen *vidhānas*, is *śaktinyāsa*. This time the six *śaktis*, namely, Vijayā, Ajitā, Aparājitā, Jayāvahā, Jambhānī, and Stambhānī, are installed in the body, starting from the feet up to the head. Again, we are not told whose body this is: is it that of the deity or the consecrator. Presumably this ambiguity has the effect of reinforcing the purpose of this sort of *nyāsa*, namely to bring about the identification of the worshipper with the deity worshipped.

iv) **kalānyāsa**: Next the 38 *kalās* are installed. I present them here in the order in which they appear in the text: Sṛṣṭi, Vṛddhi, Matī, Lakṣmī,

¹¹⁵Here is the Īśāna mantra as found in the end of the fifth chapter of the *Pāśupatasūtra* (sūtras 5.42–47) and in the *Niśvāsaguhyā* (15.226): *īśānaḥ sarvavidyānām īśvaraḥ sarvabhūtānām | brahmaṇo 'dhipatir brahmā śivo me astu sadāśiva ||*

BISSCHOP (2006: 18), however, in his edition of the *sūtrapāṭha* reads the mantra with one more word, *brahmādhipatir*, in the beginning of the second-half of the mantra as found in the *Taittirīya Āraṇyaka* (10.47). According to his notes, all three manuscripts he used for his edition read the mantra with the extra word.

¹¹⁶Cf. e.g. *Sārdhatriśatikālottara* 2.10cd.

Medhā, Kānti, Svadhā, Sthiti, Rajā, Rakṣā, Rati, Pālyā, Kāmā, Trṣṇā, Mati, Kriyā, Ṛddhi, Māyā, Rātrī, Bhrāmaṇī, Mohanī, Māyā, Mohā, Tamā, Trṣṇā, Kṣudhā, Mr̥tyu, Jarā, Bhayā, Nivṛtti, Pratiṣṭhā, Śānti, Vidyā, Tārā, Sutārā, Taraṇī, Tarayantī, and Sutāraṇī. This is nearly the same list as is found in the *Svacchandatantra* (1.54–59ab) and *Netratantra* (22.26cd–34).¹¹⁷ One endowed with these thirty-eight *kalās*, the text declares, is proclaimed to be an *ācārya*, the highest-ranking teacher, who is entitled to initiate and consecrate.

Sadāśiva and the five *brahmamantras* are associated with the 38 *kalās* from earlier times, but they remain unnamed (e.g. *Sārdhatriśatikālottara* 22.2–9). These names of *kalās* appear first in the *Svacchandatantra*, and their inclusion in our text may be intended to represent the Dakṣiṇa tradition rather than that of the Siddhānta, because the *brahmamantras* are there to represent the latter.

v) **twenty-five tattvas**: This time our text simply enumerates the 25 *tattvas*, without telling us where they are to be installed, in five sets of five *tattvas*. However, they are not exactly the same as in the Sāṃkhya system. Our text makes the first set by grouping the *tattvas* from *puruṣa* to *manas* together; the second is made of the five subtle elements, the third set has the gross elements, the fourth has the five sense faculties, but the fifth set is, surprisingly, made of the five manifestations of vital air, the *prāṇas*. I can hazard a guess that this may represent a variety of the Sāṃkhya school, or the school of Yoga. The *prāṇas* are of vital importance for Yogins, and it is possible to argue that the *prāṇas* are responsible for all bodily movements, and it is perhaps for this reason that they have replaced the five organs of action. As at the end of the previous unit, the text says that the knower of these 25 *tattvas* is proclaimed to be an *ācārya*.

vi) **akṣaranyāsa**: The next unit allocates all the letters of the Sanskrit alphabet to parts of the body. Starting from the toe and going up to the belly are the sixteen vowels and they are identified as *ātmatattva*.

¹¹⁷We have Mati, Trṣṇā, and Māyā twice in this list. In place of the first Mati, the *Svacchandatantra* and *Netratantra* have Dyuti, and in place of the second Trṣṇā they have Nidrā. Thus, they avoid duplication of these two, but still, in these texts as well as in ours, Māyā is duplicated. In these two Śaiva works, they are divided into five groups and assigned to the five *brahmans*, but not in our text.

The *Niśvāsakārikā* (IFP T.17A, pp. 12–13) also has a list of thirty-eight *kalās* but that is a different one and differs from ours midway.

Starting around the belly, including the hips, up to the lips and in both hands, the stops are placed; they are identified as *vidyātattva*. The rest of the *akṣaras*—the semivowels, sibilants, *ha*, and *kṣa*—are allocated to the cheeks and other parts of the head up to the topknot. These *akṣaras* are identified as *śivatattva*. This approach of looking at *akṣaras* in terms of *ātma*-, *vidyā*-, and *śivatattvas* goes back to the Nīśvāsa corpus: *Nīśvāsaguhya* 9.203–204 (each *akṣara* seen that way) and 12.34–44 (all *akṣaras* grouped into three). Deposition of these three *tattvas* on the body has a significant place in the *Vīṇāśikhatantra* (cf. verses 60–83); but neither the *Nīśvāsaguhya* nor the *Vīṇāśikhatantra* appears to be the source of this *nyāsa* in our text, because one groups the letters of the alphabet differently and the other associates those groups differently.

vii) **svarabījanyāsa**: In the next step, Vāsudeva, Saṃkarṣaṇa, Pradyumna, Aniruddha, Nārāyaṇa, Brahman, Viṣṇu, Narasiṃha, and Bhūvarāha are installed from the feet to the head. All these seed-syllables (*bījas*) are vowels, which is why this set is named *svarabījanyāsa*. However, this name is a little problematic, because the set is not complete with the fifth mantra item and the rest of the mantras in this set do not take vowels as their seed syllables. They have different *bījamantras* or none. It is therefore possible that the last four, or even five, mantra items in this unit were incorporated later, either as additional independent items or as subordinated ones (See also p. lv above for related arguments).

oṃ a ¹¹⁸ vāsudevāya na[mah] |
 (oṃ ā saṃkarṣaṇāya namaḥ |
 oṃ aṃ pradyumnāya) namaḥ |
 oṃ aḥ aniruddhāya namaḥ |
 oṃ oṃ nārāyaṇāya namaḥ |
 oṃ tat sad brahmaṇe namaḥ |¹¹⁹
 oṃ hūṃ viṣṇave namaḥ |
 oṃ narasiṃhāya namaḥ |
 oṃ bhūvarāhāya namaḥ |

viii) **vedanyāsa**: Now a number of Vedic hymns and stanzas are installed in the body. Our text claims that this *vedanyāsa* is taught

¹¹⁸See Critical Notes to *Aṣṭādaśavidhāna* verse 29 on pp. 118–119 for the discussion of textual problems involving these seed syllables.

¹¹⁹This may remind one of *Bhagavadgītā* 17.23ab: oṃ tat sad iti nirdeśo brahmaṇas trividhaḥ smṛtaḥ |

by Śambhu,¹²⁰ the god of gods, and is the same in all systems: Śaiva, Vaiṣṇava, Saura, and Bhāgavata.¹²¹ Let us now present a table of these Vedic hymns/stanzas and the places in the body to which they are allocated.

<i>śrīsūkta</i>	topknot
<i>maṇḍalabrāhmaṇa</i>	head
<i>sūryasāman</i>	forehead
<i>un nayāmi. . .</i>	eyes
<i>. . . masāman</i>	tip of the nose
<i>yenedaṃ</i>	right ear
<i>jyotyakarman</i>	left ear
<i>netranāsī</i>	beyond the ears
<i>pāvamānī and virāja</i>	sides of the face
<i>tad evāgnis tad ādityaḥ</i>	teeth
<i>ṛcaṃ vācaṃ</i>	tongue
<i>prāṇebhyaḥ svāhā</i>	palate
<i>īśāvāsyam</i>	lips
<i>gārgibrāhmaṇa</i>	chin
<i>kumārabāla?</i>	cheeks
<i>skambhasūkta</i>	shoulders
<i>puruṣasūkta</i>	throat
<i>puruṣam</i>	right breast
<i>puruṣagati = setusāman</i>	left breast
<i>varuṇasāman</i>	chest
<i>jyeṣṭhasāman</i>	navel
<i>tam īśānam</i>	right arm
<i>vāmato</i>	left arm
<i>kaṅkato</i>	middle of the right arm

¹²⁰Here the *vedanyāsa* is said to be taught by Śambhu indeed. This suggests that the source of the *vedanyāsa* is Śaiva, but we cannot justify this from what we know of Śaiva sources. So the reference to Śambhu in this matter is rather intriguing. There is however a possibility that our text borrows the *vedanyāsa* from a Śaiva text not available to us. In any case, it is obvious that this Vaiṣṇava tradition considers the Śaiva one older.

¹²¹It is noteworthy that here Bhāgavata is distinguished from Vaiṣṇava. This suggests that in this text Vaiṣṇava refers only to the followers of the Pāñcarātra system.

<i>kanikranti...</i>	middle of the left arm
<i>vidā maghavan</i>	right hand
<i>indram nara</i>	left hand
<i>trātāram indra</i>	right-hand fingers
<i>indrā yāhi</i>	left-hand fingers
<i>śuddhavatī</i>	right-hand nails
[broken]	left-hand nails
<i>tryambakam</i>	hips/bottom
<i>śāmbhavam</i>	spine
<i>apām... , śrīsūkta, vikarṇasāman</i>	testicles
<i>bhāsasāman</i>	penis
<i>rudrasāman</i>	anus
<i>vāta ā vātu bheṣajam</i>	rectum
<i>imam vām</i>	hips
<i>rudrasāman</i>	right thigh
<i>vibhrāt</i>	left thigh
<i>brhatsāman</i>	right knee
<i>lajjā dvija?</i>	left knee
<i>devavrata, dīrgha</i>	ankles
<i>ājyadoha, palalabhāra</i>	legs
<i>ākṛṣṇena, asya vām</i>	feet
<i>yaṇvaka</i>	right toes
<i>janyakarman</i>	left toes
<i>varāhasāman</i>	right toe-nails
<i>kadrudrāya</i>	left toe-nails
<i>nīlagrīvā, tarat sa, pāvamānī</i>	soul and limbs
<i>rathe tiṣṭhan</i>	horses [of the chariot]
<i>hiraṇyagarbhah</i>	weapons

ix) **ten names of Viṣṇu:** In the next step Viṣṇu's ten names: Keśava, Nārāyaṇa, Mādhava, Govinda, Viṣṇu, Madhusūdana, Vāmana, Dāmodara, Hṛṣīkeśa, and Padmanābha are placed respectively in the head, face, neck, arms, chest, belly, hips, thighs, knees, and feet. Surprisingly the text is speaking of twelve body parts, not ten and it does not explain how to fit the ten names in twelve places. If we count each item in the dual—arms, hips, and so on—as a single entity, as I have done, we can have ten places to take in the ten names. I may conjecture that when the body parts are independently counted, both arms and feet,

which are far apart and function separately, are counted as two separate parts, and thus the number twelve is reached. As discussed earlier, the *maṇḍala* prescribed by the *Aṣṭādaśavidhāna* for Viṣṇu's worship has another set of Viṣṇu's names, and again the number is ten. So we can at least be sure that the prescription of ten names for the purpose of *nyāsa* here is not the result of textual corruption.

In the *Devāmṛtapañcarātra* we can find a passage parallel to this (11.12–14), but that passage assigns the matching number of twelve names to the twelve body parts. There Trivikrama and Śrīdhara make the set complete. It is sure that the *Aṣṭādaśavidhāna* was not source of this section of the *Devāmṛtapañcarātra*. Probably the *Devāmṛtapañcarātra* was not here borrowing directly from our version of the *Svāyambhuvapañcarātra*, either. Since in some cases the allocated places too are changed, I present below a comparative table. In this table I present the names in the order in which they appear in the *Devāmṛtapañcarātra* and place a serial number before each of these names to indicate the order in which they appear in the *Aṣṭādaśavidhāna*; two names, marked with XXX, are missing in the latter:

NAMES	AṢṬĀDAŚAVIDHĀNA	DEVĀMRṬA
1. Keśava	head	head
2. Nārāyaṇa	face	face
3. Mādhava	neck	neck
4. Govinda	arms	arms
5. Viṣṇu	chest	chest
6. Madhusūdana	belly	back
7. Vāmana	hips	belly
X Trivikrama	XXX	hip
X Śrīdhara	XXX	right thigh
9. Hṛṣīkeśa	knees	left thigh
10. Padmanābha	feet	anus
8. Dāmodara	thighs	feet

x) **twelve syllables of the *dvādaśākṣaramantra*:** In the next step, each syllable of the twelve-syllable mantra, *oṃ namo bhagavate vāsudevāya*, is placed on a different body-part in the following order: head, nose, forehead, face, throat, right arm, chest, left arm, left thigh, right thigh, left foot, and right foot. In this step, exceptionally, the text

gives instructions for placing these syllables on body parts and then requires them to be raised again, as if they cannot be left out there because they are needed for the sake of perpetual reciting. This *nyāsa* is found also in the *Svāyambhuvapañcarātra* but there this prescription to lift the syllables up again is not found. In the *Svāyambhuvapañcarātra* and *Devāmṛtapañcarātra*, the rite of installation of mantra-syllables on the divine body is designated as *sakalīkaraṇa*, which is not the case here. However, as far as the scheme of installation is concerned, the *Aṣṭādaśavidhāna* is closer to the *Svāyambhuvapañcarātra*, while the *Devāmṛtapañcarātra* adopts a completely different scheme. For details, see below pp. lxxxi–lxxxii.

xi) **astranyāsa:** In this unit, eight weapons of Viṣṇu are located in different segments of the image: the sword is placed in the chest, the bow in the head, the club and plough in the two arms; the discus covers the area of the abdomen, the abdominal cavity and the back, the conch covers the genitals, the mace covers the anus, hips, thighs, and knees, and the lotus covers the ankles and feet.

xii) **all deities in Viṣṇu's body:** Next the text explains how Viṣṇu consists of all deities, but does not give any instruction for *nyāsa*. I think that the *sādhaka* is supposed to cultivate these equations in his mind. Brahman is his head, Vanaspati makes his hair, the sun and moon reside in his eyes, the eleven Rudras garland his neck, the asterisms and astral bodies shine as his teeth, *dharma* and *adharma* form his lips, Sarasvatī, the goddess of all scriptures, resides in his tongue, and *gāyatrī* and *sāvitrī* in his nostrils. Likewise, the directions and sub-directions are situated in his ears, and the hundred Rudras inhabit the middle of his eye-brows. The sages are in his hair-follicles, while Yakṣas, Kinnaras, Gandharvas, Piśācas, Dānavas, Rākṣasas and the like are in his abdomen. All rivers are in his arms and serpents are in his fingers. The multitude of stars is distributed over his nails. In his spine is Mount Meru, and in his heart the Goddess Śrī. Further, Yama, the king of Dharma, is in his navel, the earth in his hips, Creation in his genitals, the Aśvins in his knees, and mountains in his thighs. The hells and the seven lower regions are in his feet, and Kālāgnirudra is located in his big toe. In this way, Viṣṇu is characterised by all deities, and so all deities have him as their soul. Viṣṇu's body pervades all that is of speech and everything within and beyond the reach of light, moving or standing. Thus, the relation of Viṣṇu and the world is like that of wind and ether.

The fifth chapter of the *Devāmṛtapañcarātra* is identical to this section. The only thing additional there is a single verse at the end announcing the topic of the next chapter.

xiii) **animation of the image:** This is the thirteenth step in the ritual process. In this step, the teacher in charge of consecration is supposed first to do *prāṇāyāma* and envisage a body of ten limbs permeating the head, nose, chest, arms, anus, knees, and feet. Then he should make brahmins recite the Hymn of Life (*jīvanīsūkta*), which gives life to the image, a minimum of seven times on both sides of the image, but the fastening of the image is accomplished only with one thousand or five hundred repetitions.¹²²

xiv) **ablution, the opening of the eyes, and the moving of the image to the ritual site:** Now the teacher should put waterjars in the middle of the place of ablution and around it: the *Ṛgveda* is placed to the east, the *Yajurveda* to the south, the *Sāmaveda* to the west, and the *Atharvaveda* to the north. He should place the throne with the image on top of it,¹²³ reciting the stanza *bhadraṃ karṇebhiḥ*. Now he should offer the following things while reciting the specified Vedic *mantras*:

MANTRA	OFFERING
<i>vṛihayaś ca</i>	unhusked rice
<i>tryambakaṃ</i>	Pipal leaves
<i>kaṃkato na</i>	bracelet
<i>kāṇḍāt kāṇḍāt</i>	oil
<i>dirghāyutvāya</i>	massage
<i>śan no devīr</i>	mud-pack
<i>kayā naś citra</i>	five-herb ¹²⁴ concoction
<i>gāyatrī = tat savitur vareṇyaṃ</i>	cow's urine
<i>gandhadvārām</i>	cow-dung
<i>āpyāyasva</i>	milk

¹²²I think that the text may be defective at this point. Usually, as one unit concludes, an announcement in some form tells what is coming next. But this time we have no indication of the conclusion of the thirteenth and of the beginning of the fourteenth ritual step. So at the least this kind of statement is missing.

¹²³I am compelled to interpret in this way, although the text simply says 'he should place the throne', for all ritual actions after this are directed towards the image not the throne.

¹²⁴As the text immediately indicates, these five herbs are *śamī*, *udumbara*, *aśvattha*, *nyagrodha*, and *palāśa*.

MANTRA	OFFERING
<i>dadhikrābṇo</i>	curd
<i>tejo 'si</i>	ghee
<i>devasya tvā</i>	Kuśa water

Now a paste is prepared of the herbs *adhoghaṇṭā*, *rathāṅgā*, *viṣṇukrāntā*, *śatāvarī*, *śarvarī*, *śoṇakā*, *rambhā*, *bhūmikeśī*, *sahā*, *balā*, *siṃhī*, and *vyāghrī*, and that paste is applied on all limbs of the deity. Then reciting the following mantras ablutions are offered to the deity with various ingredients:

MANTRA	OFFERING
<i>yā oṣadhīḥ</i>	herbal bath
<i>agnim īde</i>	flower bath
<i>yā phalinī</i>	fruit bath
<i>agnimūrdhā</i>	milk bath
<i>vedāham etaṃ</i>	perfume bath
<i>imaṃ me gaṅge</i>	river water
<i>bṛhaspate</i>	clothes
<i>†janaraktā paridhāmānaḥ†</i>	girdle
<i>yuvā suvāsā</i>	sacred thread
<i>śrīś ca te lakṣmīś ca</i>	sandal-paste

Now reciting the *yuñjate mana uta yuñjate* stanza the consecrator offers to the deity the pigment prepared from the cow's bile, worships him reciting the *agnir devatā vāto devatā* stanza, and offers him the incense of bdellium. Then he takes a small stick of gold reciting the stanza *hiraṇyagarbhaḥ samavartatāgre*, and marks the eyes on the image as he recites the *agnir jyotiḥ* stanza. Now reciting *samiddho añjan kṛdaram* he applies collyrium to the eyelashes, fills up the eyes with honey and ghee reciting the *madhuvātā ṛtāyate* stanza, and then stirs that filling with a blade of Kuśa grass. Because the margin is damaged, we do not know the stanza recited for this purpose.

Once the eyes of the deity incarnated in the image are open, he is ready to move. So the consecrator lifts up the image while reciting another stanza: *ut tiṣṭha brahmaṇaspate*, and brings it into the ritual site (*yāgasthāna*), which appears to be the sacrificial pavilion standing in front of the newly built temple, while reciting the stanza *ā no bhadrāḥ*. Then

he offers a bed for the deity there as he recites the stanza *yaj jāgrato dūram*, and an awning over the image as he recites the stanza *kāṇḍāt kāṇḍāt*, and also ornamental archways in four directions of the temple reciting the stanza *catvāri śṛṅgās trayo asya pādāḥ*. Each of these archways stands on two pillars and has three pinnacles; to the east it is made of Palāśa wood, to the west of Udumbara wood, to the west of Peepal wood, and to the north of Nyagrodha wood.

Next the consecrator brings the image into the temple while reciting *ā no bhadrāḥ*, digs a hole and fixes the image reciting *dhanvanā gāḥ*. Thus the task of installation is complete but still the pacificatory rite has to be performed. For this purpose, first, as he recites *eṣo ha deva* mantra, the fire altars have to be made: rectangular in the east, semi-circular in the south, round in the north-west, and octagonal in the north. Now the consecrating teacher seats himself in the south-east, facing north-east, and begins the fire-sacrifice by taking hold of the fire while reciting the *tad evāgnis tad ādityaḥ* stanza.

xv) **sacraments of the fire:** This makes the fifteenth step of the ritual process. The consecrator prepares the place of the fire-altar by furrowing in the ground using the *astramantra*, sprinkles it with the *kavacamantra*, installs Śakti there with the *hṛdayamantra*, and in the womb of the Śakti just installed he puts the sacred fire. After this the sacraments starting with the rite of impregnation are performed and then afterwards oblations are made in the purified sacred fire.

xvi) **worship of the deity with four retinues:** Now the godhead Nārāyaṇa is worshipped at the centre of four concentric retinues. The innermost retinue is made in the form of a lotus. The *anusvāra* in the form of *bindu* representing Puruṣa, the twenty-fifth of the Sāṃkhya *tattvas*, is explained as the heart (*hṛdaya*) of the deity; that is first placed in the pericarp of the lotus, then the *śīras*, *śikhā*, *kavaca*, and *astra* are set respectively in the east, south, west, and north petals. Similarly, the *gāyatrī*, *sāvitrī*, *netra* and *piṅgalāstra* mantras are set one after the other in the south-east, north-east, south-west, and north-west petals.

Then comes the second retinue: Balabhadra is worshipped in the east, Niśaṭha in the south-east, Pradyumna in the south, Aniruddha in the south-west, Gada in the west, Sāmba in the north-west, Sātyakī in the north, and Akrūra in the north-east.¹²⁵ Gada seems to be dancing for

¹²⁵I have not seen anywhere else these eight grouped together. All belong to the Vṛṣṇi

some reason, while the others are not described at all.

In the third retinue, Viṣṇu's eight weapons are placed: the sword in the east, the mace in the south-east, the discus in the south, the conch in the south-west, the lotus in the west, the plough in the north-west, the club in the north, and the bow in the north-east.

In the outermost fourth retinue, ten names—and I assume that names imply forms—of the deity are worshipped: Nārāyaṇa in the east, Paundarikākṣa in the south, Vaiṣṇava in the west, Madhusūdana in the north, Viṣṇu in the northeast, Janārdana in the south-east, Hṛṣīkeśa¹²⁶ in the south-west, Mādhava in the north-west, Trivikrama in the nadir, and Govardhana in the zenith.

xvii) **deposition of precious stones:** In the next step, eight precious stones, eight minerals, and eight kind of seeds are offered to the deity; they are probably placed in specific arrangements. As the text recommends, if the jewels are not all available, then a piece of gold should be offered; if the minerals are not all available, then sulphate of arsenic should be offered, and if not all kinds of seeds are available, then one grain of barley should be offered.

xviii) **installation:** The last ritual step is installation, or rather the final consecration. The text describes this step very briefly and says that the deity should be offered the consecratory ablution while the *eṣo ha deva* stanza is recited.¹²⁷

These eighteen ritual steps conclude with a brief colophon stating 'Here ends the precept of eighteen [rituals]'. As I argued earlier, the *Aṣṭādaśavidhāna* is complete in itself and has a ritual system similar but different from that taught in the other two texts. It cannot be left embedded there causing contradiction with what is found in the *Svāyambhuvapañcarātra*, so I have presented it here separately.

clan and appear several times in the *Mahābhārata* (cf. e.g. 1.211.9–11, 1.213.27–29, 14.88.4–6), where they are depicted as commanding heroes. However, Gada is my conjecture: in his place the manuscript actually has Garuḍa. It reads *garuḍa(!) paścimato dadyāt*, which makes a hypermetrical *pāda*. By emending to *gadaṃ paścimato dadyāt*, Garuḍa, who was out of place in this group of Vṛṣṇi heroes, has been eliminated from the list and at the same time I have solved the metrical problem. See also pp. li–lii above.

¹²⁶Hṛṣīkeśa is my tentative conjecture, which fits metrically, for the name allocated to the south-west is lost in a lacuna.

¹²⁷Some detail of the consecratory ablution can be found in the *Svāyambhuvapañcarātra* 8.39–43.

Contents of the *Devāmṛtapañcarātra*

The *Devāmṛtapañcarātra* adopts the first two chapters of the *Svāyambhuvapañcarātra* almost unaltered, so the contents of these two chapters should be read from the previous section on the *Svāyambhuvapañcarātra*. What is altered is just the frame-story that identifies and stages the interlocutors: in the *Svāyambhuvapañcarātra* Īśvara was teaching Brahman on the Mandara mountain, but here Brahman is teaching Sanatkumāra on Mount Meru. But we may note that the *Devāmṛtapañcarātra* does not want to disguise the fact that it is reintroducing the teachings of the *Svāyambhuvapañcarātra*. At the end of the second chapter, Brahman announces that he will explain how an image of Viṣṇu is consecrated following the teaching of Svayambhū, and thus he connects the new text with the *Svāyambhuvapañcarātra*.

Now in the following I will narrate the third and fourth chapters of the *Devāmṛtapañcarātra*. There is a chance that these two chapters originally come from the *Svāyambhuvapañcarātra*. Although we do not find them now in the *Svāyambhuvapañcarātra*, the programme of that text given in its first chapter lists the contents of these chapters (see p. xxxvi above for related arguments).

Chapter 3: Sculpting Viṣṇu's Image: Material and Size

This chapter is about the sculpting of Viṣṇu's image (*pratimālakṣaṇa*). It first enumerates twenty materials suitable for this purpose, which are: sapphire, dark-blue sapphire, ruby, diamond, emerald, cat's eye, pearl, coral, copper, white brass, tin, lead, yellow brass, Nāgavṛkṣa,¹²⁸ silver, gold, iron, stone, clay, and Rājapaṭṭa stone. As the text states, images made from these materials are the best if they are three fore-arms in height. They are of middle standard if two hands high and 33 or 25 *aṅgulas* high. If they are one to twelve *aṅgulas* high they are of low standard. However, an image up to the size of twelve *aṅgulas* can be worshipped in a household, not higher than that. Even within that option, an image one *aṅgula* in size is just excellent but one that is two *aṅgulas* in size causes loss of wealth. That which is three *aṅgulas* in size bestows supernatural powers, but one that is four *aṅgulas* in size causes

¹²⁸This must be a metal or precious stone, not wood, because we find below a separate list of various kinds of wood suitable for the crafting of an image.

illnesses. One that is five *aṅgulas* in size bestows wealth, but one six *aṅgulas* in size causes agitation. Likewise, an image seven *aṅgulas* in size fulfills one's desire for a son, but one that is eight *aṅgulas* long causes death. An image which is nine *aṅgulas* in size gives cattle, but one that is ten *aṅgulas* in size causes destruction of everything. Similarly, an image eleven *aṅgulas* in size provides good luck, but one that is twelve *aṅgulas* long kills everybody.

In order to craft wooden images, according to our text, one should choose sandalwood, or the wood of one of these trees: Tabernaemontana coronaria (*tagara*), Wood apple, Xanthochymus Pictorius (*tamāla*), Red Eye (? *raktalocana*), Strychnos nux vomica (*tenduka*), Deodar, and Mahāriṣika (?). Wooden images of anything from one *vitasti*, which is generally interpreted as twelve *aṅgulas*, to three fore-arms in height are of the lowest standard, those up to the height of six hands are of the middle standard, and those up to nine hands are of the highest standard.

The text also gives the proportional measurement of all limbs applicable to the images of the first kind, namely, those made of precious stones and metals. It does not mention the wooden ones in this context.

Chapter 4: What makes a Good Image

The fourth chapter tells us what makes a good image. An image should be well-formed and sculpted in the round, plump, and proportionate. It should not be black, extra flat or long, or ill-shaped. It should not have an oblique look gazing down or up, or into the middle. It should not be bent, cracked, with deficient limbs, or without limbs. There should not be any scratch if one wishes success. A cracked image will cause loss of money, and if the image has deficient limbs, it will cause death. If limbless, it will bring devastation to the country; if crooked, it will cause strife; and an image gazing downward will cause famine and drought. Therefore, Viṣṇu, the deity with an eagle in his banner, should be depicted complete with all his limbs, with a calm gaze, looking auspicious, and he should be kept adorned with two pieces of cloth. There should also be installed Narasiṃha, Varāha, Vāmana, Trivikrama, and Vāsudeva in his all-encompassing form. These should be installed in the centre and the four sub-directions respectively; this is the pentad of images (*pratimāpañcaka*).¹²⁹

¹²⁹For a brief discussion on this pentad, see above pp. xxvii–xxviii.

The main image of Vāsudeva should have two or four or eight arms. He should be adorned with a girdle at the waist and an extensive garland of forest-flowers covering his limbs. Choice bracelets should be on his hands, anklets on his feet, and he should wear a single pearl necklace (*ekāvalī*) around his neck. The deity should be depicted with curly hair and a diadem on top, with earrings and other ornaments in his ears, and a bright mark on his forehead. He should be shown wearing a serpent for his sacred thread, and another for his belt. A lotus and the mace that destroyed demons should be in his right hands, while a discus and a conch are to be placed in his left hands. A club and a sword are placed in the other two hands to the right and a plough and a bow in the hands to the left.¹³⁰ A man who builds such a beautiful image is always endowed with all possessions.

The **fifth chapter** of the *Devāmṛtapañcarātra* is identical with the twelfth unit of the *Aṣṭādaśavidhāna*. It teaches the installation of various divinities in the image of Viṣṇu. The only thing added here is a single verse at the end of the chapter that announces the topic of the next chapter.

Similarly, the **sixth chapter** of the *Devāmṛtapañcarātra* largely matches the fifth chapter of the *Svāyambhuvapañcarātra* and teaches the ritual preparation of the sacrificial pavilion. That common content is not repeated here, only what has been added in the *Devāmṛtapañcarātra* is given.

After the ground is cleaned but before the making of the hollow in the sacrificial ground, the consecrator draws a nine-box diagram and worships the sun there in the central box, while the other eight astral bodies are placed around the sun. The *Devāmṛtapañcarātra* differs again from the *Svāyambhuvapañcarātra* when it comes to the number and location of fire altars. The *Svāyambhuvapañcarātra* recommends four altars: rectangular in the east, resembling the half-moon in the south, round in the northwest, and in the shape of a lotus in the north. But in the *Devāmṛtapañcarātra* they are five, with one extra in the north-east corner. Now the round altar is located in the west, not the northwest.¹³¹ Additionally, these five

¹³⁰ Although it is not stated explicitly, we can guess that the first four weapons are the major ones and the other four are placed in the additional hands when the deity is depicted with eight hands.

¹³¹ The *Devāmṛtapañcarātra* recommends a bow-shaped altar in the south whereas the *Svāyambhuvapañcarātra* recommends a half-moon-shaped one. But this does not count

altars are associated here with five astral bodies: Soma, Budha, Guru, Śukra, and Ketu respectively. These new elements suggest that at the time of the composition of the *Devāmṛtapañcarātra* veneration of the astral bodies had gained in importance.

There is no parallel in the extant *Svāyambhuvapañcarātra* for the seventh to ninth chapters of the *Devāmṛtapañcarātra*.

Chapter 7: The Pavilion is Divine, not Demonic

The seventh chapter begins with Sanatkumāra's curious question: Is this pavilion associated with the Asuras, Piśācas or Rākṣasas? How can a sacrifice be made in a pavilion of non-divine nature? Such a pavilion signifies cruelty and is devoid of Dharma.¹³² In response to this question, Brahman denies the allegations and proposes that the pavilion houses all deities, and says that it is a lofty palace in the middle of the milk ocean; there is the Śvetadvīpa and also the mountains. The text identifies the altar in the east as the house of the Āhavanīya fire and explains that the presiding deity of this fire is Brahman. Similarly, it identifies the southern altar as the house of the Dakṣiṇāgni fire and associates that with Viṣṇu. It then labels the altar in the northeast as the place of ashes (*bhasmāgāra*) and associates that with the Yajñapurusa.¹³³ According to the text, the three *guṇas*: *sattva*, *rajas*, and *tamas*, preside over the three step-like belts (*mekhalā*) outside the altar. The 'All-gods' (*viśvedevāḥ*) are located in the *yonī* and Kambala and Aśvatara are in its mouth. The

as a point of difference, because in this kind of contexts describing shapes *ardhacandra* (half-moon) and *dhanuṣ* (bow) are often used as synonyms.

¹³²What is behind these allegations? In the beginning of the eighth chapter, too, the text states that rituals should be performed using Vedic mantras so that the sacrifice of consecration shuns its demonic nature.

Since we are left to surmise, we might pay attention to the fact that the temple structure stands on the *vāstucakra* and its construction might be thought to involve the killing of some living beings. On violent customs involved in the appeasement of the *vāstu* of a house (*vāstuśamana*), see BAKKER 2009. Another possibility is that, as shown in the previous chapter, the fire altars are associated with the seizing astral bodies, and since they can influence people negatively, the pavilion as the house of these seizers is seen as non-divine.

¹³³In the previous chapter, the text was speaking of five fire altars associated with five astral bodies, but here only four of them are mentioned and equated with the three Vedic fires and the Yajñapurusa, and the fifth is left out. But this fits well with the prescription of the *Svāyambhuvapañcarātra* (5.10–11) that requires the building of four fire altars.

four Vedic priests in four gates represent the four Vedas and thus all Vedic mantras. The consecrator is Vāsudeva himself, the teacher of the world, the ultimate being.

The archway in the east is related to the eon of Kṛta and represents the priestly Brahmin class. That in the south is associated with the eon of Tretā and represents the warrior class of Kṣatriyas. The one in the west is associated with the eon of Dvāpara and represents the Vaiśya class of farmers and merchants, and the one in the north is related to the eon of Kali and represents the class of Śūdras. Here the three classes of ancestors preside over the three pinnacles of each archway, which are equated with the three worlds. The oceans are symbolically located in water-jars there, the wind-gods in the pair of clothes around the jars, the mountains in the pillars, Yakṣas in flowers and wreaths, Vidyādhara in garlands, Nāsatyas in blossoms, Apsarases in chowries, and mankind in the canopy. The pairs of Rati and Medhā and of Tumburu and Nārada are represented by songs and music, and prominent sages dwelling in the world of Brahman are represented by Vedic chants. The banners stand for Kinnaras, ghostly spirits, guardians of quarters and such like divinities. The moon, stars and asterisms are present in the bunches of Kuśa grass; in the bed are the serpents; in the beddings are the nine astral bodies; Gandharvas are in the pillow; and Guhyakas are in the side pillows. In the lamp are all heavenly bodies, and all herbs are in the food offerings. Dharma stands as the parasol; the eight Vasus stand in the eight directions. Above is heaven with all the gods; below are the lower regions; and in the middle is Nārāyaṇa, the ultimate and eternal entity.

Gāyatrī is located in the rice-pudding cooked ritually in a special pan (*sthālīpāka*), *sāvitrī* in the *praṇītā*-vessel, and ambrosia in the clarified butter. The Brahman priest represents Puruṣottama himself, while the eleven Rudras are represented each by one *aṅgula* from the tip of the twelve-*aṅgula*-long sacrificial ladle. Likewise, the deities stand by the utterances of *svāhā*, and Prajāpati by the utterances of *vaṣaṭ*. In Vedic sacrifices, as the text asserts, Brahmins actually offer oblations to Yajñavarāha present in the form of the sacred fire. In conformity to this fact, in the sacrificial pavilion people make sacrifices to Viṣṇu present in the form of Kālāgnirudra fire, who is capable of bestowing liberation. In this way, the deities are present in the sacrificial pavilion in their respective places, and one has to imagine that this pavilion is built on the Śvetadvīpa in the middle of the milk ocean.

Without the officiant knowing this secret, if the pavilion of consecration is built out of his own imagination, then the host as well as the officiating consecrator will go to hell. That ritual will be fruitless, because it will lack Dharma. If performed wrongly, the sacrifice is the worst of enemies: it causes poverty, affliction by disease, loss of money, and decay of family. Therefore, with every effort, one should perform the sacrifice assisted by a highly educated priest.

Chapter 8: Consecration of the Pavilion

The eighth chapter gives the Vedic mantras to be used in the installation of the pavilion itself, so that the sacrifice shuns its demonic nature and becomes divine.¹³⁴ First of all, the temple is consecrated while reciting the *praty amuñca*° stanza, then the pavilion while reciting the *agna ā yāhi* stanza, and the hollow platform in the sacrificial ground (*vedi*) while reciting the *vediṣada* stanza. The next item might be the soil in that platform but the text is damaged; that is put in place while reciting the *sapta mṛd* stanza. All fire altars are consecrated while reciting the *agnim agnīt* stanza, the *mekhalās* with the *nejameṣa* stanza, and the *yoni* with the *śan no devīḥ* stanza. With the *ṛcam vācam* stanza, vigour in the sacrificial priests is achieved, and with the *ahaṃ sapta* stanza the consecrating teacher is installed as a representative of Viṣṇu. In the next step, reciting the *catvāri śṛṅgāḥ* stanza the four archways are consecrated, and a three-spoked pinnacle is placed over each of them while reciting the *bhūr bhuvaḥ svaḥ* stanza.

While the *abhikrandan* stanza is declaimed, water-jars are installed and a pair of clothes is put around each of them while the *vasiṣṭhā hi* stanza is recited. The pillars of the archways are sanctified while reciting the *imaṃ nu somam* stanza. Furthermore, with the *srakve drapsasya* stanza flowers and wreaths are set in place, and with the *utrāmāṇam* and *uttānaparṇe* stanzas garlands and blossoms are placed separately. Likewise, with the *balavijñāya* and *vi hi sotor* stanzas respectively, chowries and canopies are placed, and with the *somo dadad* stanza Vedic chants are offered. Then with the *ubhayam te* stanza both kinds of chants, perhaps those in Sanskrit and in vernaculars as well,¹³⁵ are offered. All

¹³⁴On the demonic nature of the sacrificial pavilion, see fn. 132 above.

¹³⁵The *Niśvāsanaya* (2.30) states that speech is fourfold and lists Sanskrit, Prakrit, Apabhraṃśa, and Ānunāsika.

banners are set while the *asmākam indraḥ* stanza is recited, and a layer of Kuśa grass strewn near the hollow platform is laid while a Vedic mantra is declaimed whose *pratīka* has now been corrupted beyond recognition: †*sajyīśṛtrabhāgās tvā†*.

The bed for the deity is set with the *parīto śīṇca* stanza, the beddings are placed with the *tubhattā aṅgirastamaḥ* stanza, and a pair of pillows is placed with the *indrāya sāma gāyata* stanza. The lamp is installed with *indra jyeṣṭham na ā bhara*, then while the *caran vai madhu* stanza is recited, the hollow platform is covered with various food offerings, and the parasol is installed with the *indraḥ kṣatram* stanza. Thereafter the *dhanvanā gā* stanza is recited for the sake of locating the directions ritually, and with the *ud u tiṣṭha svadhvara* and *adhā no viśvasaubhaga* stanzas respectively the regions in the earth and beneath it are located, and the middle sphere is located with the *antaś carati* stanza.

The *yad indra prāg* stanza is recited at the moment of placing the ritual pan with the food to be cooked (*sthālīpāka*) on the fire, and the *pārāvatasya* stanza when placing the Praṇītā vessel. The contents in the plate of the clarified butter to be offered (*ājyāṅga*) are sanctified by reading the *Ājyadohasāman*, and with the *apratīto jayati* stanza the Kuśa figure symbolising the ultimate *brahman*¹³⁶ is set. Then by reciting the *kṛṣṇo 'si* stanza the two wooden ladles named *sruc* and *sruvā* are sanctified. The *adityai vyundanam* stanza is recited as he secures the expression of *svāhā*, and all that is expressed in the Vedic mantra *astu śrauṣaṭ . . .* including the exclamation *vaṣaṭ*. After this, while the *yajñena vardhata* stanza is declaimed, the Yajñapurūṣa is installed; then with the *vipram viprāso* stanza the brahmanical fire (*viprāgni*) is gathered and brought to the pavilion, and with the *namaste rudra* stanza that fire is installed in the altars as the fire of Kālāgnirudra.

As the text informs us, this is the divine ceremony of pavilion installation.¹³⁷ He who performs this will receive the reward of having performed an Aśvamedha sacrifice. But he goes to hell, together with his host, if

¹³⁶In any kind of fire ritual, a symbolic dummy of Brahman made of fifty stalks of Kuśa grass is installed near the Praṇītā vessel to the south of the sacred fire (cf. e.g. *Samśkāradīpaka*, pp. 27–28). It represents the Brahman priest who is responsible for supervising the ritual, but our text interprets it as a representation of Puruṣottama, the ultimate person (cf. DP 7.17).

¹³⁷Thus the *Devāmṛtapāñcarātra* depicts even the pavilion, and not merely Viṣṇu's image, as consisting of all deities and many mantras.

he carries out the consecration ritual without using the Vedic mantras, being deluded by greed. Such an act would ruin his locality, even the whole country, and the king of that country would face great dangers. There would instantly follow all kinds of calamities, and loss of property would ensue.

Chapter 9: Ritual Ablution of the Deity

The ninth chapter presents the procedure for ritual ablutions of the deity. First of all, for this purpose, the consecrator chooses some brahmins well-versed in the Vedas as his assistants, and sets a splendid throne just one hand in height in the northeast corner of the temple. He first takes the image around the village mounted on an elephant or a chariot, or carried by brahmins, leading a procession blowing conches and playing instruments. During this procession, offerings are made to the image at every step saying ‘Veneration to the bestowers of all things!’ (*sarvadebhyo namo ’stu*) and at the end the image is carried into the temple complex, while Vedic and other auspicious chantings are going on.¹³⁸

At the time the image enters the complex, the consecrator recites the *rathe tiṣṭhan nayati* stanza, then, while reciting the *bhadraṃ karṇebhiḥ* stanza, he places the image on the throne prepared a while before. Then the skilled architect (*sūtradhāra*), clad in a white robe, takes a water-jar and gives a bath to the image, and gives it the final touch by carving the final line of the eyes, thus producing sight in them. As he does this, the *agnir jyotir jyotir agniḥ* stanza is recited. At this moment, a cow is donated to the consecrator. Then, pronouncing the *madhuvātā* stanza the consecrator fills the eyes of the image with ghee mixed with honey, picks up a golden stick as he reads the *hiraṇyagarbhaḥ* stanza, and with that stick, he opens the eyes of the image while reciting the *citraṃ devānām* stanza.

After this, the consecrator begins the pacificatory rite in order to correct any possible sculpting error in the image. He mixes black sesame seeds, Śamī leaves, mustard seeds, and rice grains in ghee and oblates 108 times in the fire burning with Pālāśa wood. He makes oblations further, one hundred times each in the name of the seven worlds from Bhū to

¹³⁸This is the pre-installation ablution. This step is described briefly in the *Aṣṭādaśa-vidhāna*, but I do not find it included in the *Svāyambhuvapañcarātra*.

Satya while reciting the seven *vyāhṛtis*.¹³⁹

Once all obstacles have thus been quelled, the consecrator begins the ritual ablution of the image. For this purpose, he uses water-jars marked with auspicious signs and filled with water and herbs, without holes or black marks at the bottom. He recites the *samudraṃ gaccha* stanza and fetches a water-jar full of water and offers the water to the deity while reciting the *imaṃ me gaṅge* stanza. He offers some soil from a termite-mound with the *mūrdhānaṃ divaḥ* stanza, and washes that reciting again the *samudraṃ gaccha* stanza. Then he finds the concoction of five herbs: Śamī, Udumbara, Aśvattha, Nyagrodha, and Palāśa, and offers that to the deity while uttering the *yajñāyajñā vo* stanza. He brings the five products of the cow and Kuśa-water, and offers each of them with a separate Vedic mantra: cow-urine with the *gāyatrī* mantra, cow-dung with the *gandhadvārām* stanza, milk with the *āpyāyasva* stanza, curd with the *dadhikrābho akāriṣam* stanza, ghee with the *tejo 'si* stanza, and the Kuśa-water at the end with the *devasya tvā* stanza. Then he offers the deity bathing in water mixed with various fruits: the fruits of Diospyros embryopteris, Emblic Myrobalan, mango, and wood apple, reciting the *yā phalinī* stanza. Thereafter he mixes these herbs: *sahadevā, balā, śatamūlī, śatāvarī, kumārī, guḍūcī, siṃhī*, and *vyāghrī* in water, and bathes the deity with that water while reciting the *yā oṣadhīḥ* stanza. He utters the *ghṛtavatī* stanza, and takes out a portion of ghee and smears it over the limbs of the deity with the *drupadād iva mumucānaḥ* stanza.

Next the deity's head is washed with water, while the *mānastoke* stanza is declaimed. This is followed by bathing in perfumed water accompanied by the *viṣṇo rarāṭam* stanza, and finally the deity is bathed in river water while all eight mantras of Viṣṇu are recited.¹⁴⁰ The consecrator then visualises the deity dressed in yellow clothes, and requests him to grant his presence, first with Vedic mantras and then with the following eulogy in Anuṣṭubh verses:

Obeisance to you who go beyond selfish attachment! You are characterised by the greatness of satisfaction. You take the form of ultimate as well as worldly knowledge. You do not de-

¹³⁹The seven *vyāhṛtis* match the names of the seven worlds: *bhūḥ, bhuvāḥ, svaḥ, mahar, janaḥ, tapāḥ* and *satyam*.

¹⁴⁰I have not been able to identify which these mantras are. The *Viṣṇusūkta* (RV 1.154) might be a candidate, but there are only 6 stanzas in this hymn.

viate from the glory of *brahman*, and your impetus transcends the *guṇas*. You are Puruṣa, the one free of attributed qualities, imperishable, and the most ancient. O Lord Viṣṇu, please be present here! O Lord Viṣṇu, please come, do come! O graceful god, please accept your share of the sacrifice! Obeisance to you, O Vāsudeva!

After all this, the consecrator offers an *arghya* to the deity while uttering the *hiraṇmayena pātreṇa* stanza, and then perfumes and garlands him with the *idaṃ viṣṇur vicakrame* stanza. With the *bṛhaspate ati* stanza he changes the clothes on the image, and offers the upper garment reciting the *vedāham etaṃ* stanza. The sacred thread is offered while the *brahma jajñānam* stanza is recited, and the image is covered with flowers accompanied by the *yā oṣadhīḥ* stanza. Then the consecrator puts garlands on the image while reciting the *śrīś ca te* stanza, burns incense with the *dhūr asi* stanza, and applies collyrium round the eyes of the image with the *samiddho añjan* stanza. He makes a mark on the forehead of the image with the pigment of cow's bile while reciting the *yuñjanti bradhnām* stanza, fans the deity with a chowry while reciting the *balavijñāya* stanza, and shows a mirror with the *devā gātuvido* stanza. After this, he offers the dish of rice, lentils, and sesame seeds cooked together along with ghee while uttering the *annapate 'nnasya* stanza, and then invites the deity to enter the pavilion while reciting the *dīrghāyutvāya* stanza. Pronouncing the *ut tiṣṭha brahmaṇaspate* stanza, he lifts the image up and puts it in a special chariot called *brahmaratha*, which is kept for the sole purpose of carrying deities, and reciting the *sahasraśīrṣā* stanza he brings the image into the pavilion. There again an *arghya* is offered to the deity, the image is placed on a bed in front of the temple and, with the recitation of the *viśvataś cakṣur uta* stanza, the image is rendered Sakalanīṣkala. This rite of Viṣṇu's ablution is performed by the consecrator and other assisting brahmins together.¹⁴¹

Chapter 10: The Consecrator and his Assistants

The tenth chapter characterises the consecrator as well as his assistants. According to the text, brahmins coming from good families and belonging

¹⁴¹Parts of this chapter are found in the fourteenth section of *Aṣṭādaśavidhāna* but the schemes there and here are different.

to one of the branches of the four Vedas, well-versed in the Vedas and the ancillary texts, and devoted to Viṣṇu, should be chosen as assistants (*sahāya*) of the consecrator to perform sacrifices; the same people are to be appointed as the caretakers of the image (*mūrtidhara*). As for the consecrator, he should be a brahmin learned in mantras, well-versed in the Pañcarātra, and intact in all his limbs. He should know the scriptures and look beautiful. He should be of a high descent, skilled in the Vedas, devoted to Viṣṇu, and a knower of the twenty-five *tattvas*. He should neither be very tall nor dwarfish, neither stout nor thin, neither too white nor black, not impure, and not lacking in Vedic education. He should not be envious, not full of lice, neither too young nor aged. He should not be bald, brown-skinned, monkey-coloured, or overbold. He cannot be a man suffering from leprosy or some disease, bad-skinned, one-eyed, or blunt. He should not be practising something other than what is ordained by the Vedas and the scriptures following them. He should not have deficient limbs, and he should not be an adulterer. He cannot be someone devoted to some other deity, a Śūdra, an impostor, or an outcaste. A Kaula, Devalaka,¹⁴² Saura, Ārhata, and Bauddha should be avoided for the worship of Viṣṇu. If appointed as the consecrator of Viṣṇu, a Kaula kills the host, a Devalaka kills his wife, a Saura ruins the village, a naked Jaina burns down the country, and a Bauddha ruins everything: cattle, offspring, and wealth. Therefore, with every effort, all those devoted to other deities must be avoided.

Chapter 11: Deposition of Mantras

The eleventh chapter is about *sakalīkaraṇa*: deposition of mantric elements in the image and also in the consecrator's body. This chapter is parallel with the seventh chapter of the *Svāyambhuvapañcarātra*, but differs on a few points. In the very beginning of the process, the *Svāyambhuvapañcarātra* gives an instruction carry out *sakalīkaraṇa* upon the image, touching its relevant parts, whereas the *Devāmṛtapañcarātra* enjoins that the consecrator should carry out *sakalīkaraṇa* on his body and touch the image. Although the consecrator installs the twelve syllables of the *oṃ namo bhagavate vāsudevāya* mantra on different parts of the image during the *sakalīkaraṇa* process according to both works, each of them

¹⁴²For some remarks on the history of this term, see *Tāntrikābhidhānaśāstra* III, s.v. *devalaka*.

follow a different scheme of installation. Here is a table that compares the two:

SYLLABLES	SVĀYAMBHUVĀ	DEVĀMṚTA
<i>om</i>	head	head
<i>na</i>	nose	nose
<i>mo</i>	forehead	mouth
<i>bha</i>	mouth	throat
<i>ga</i>	throat	arms
<i>va</i>	chest	chest
<i>te</i>	right hand	navel
<i>vā</i>	left hand	back
<i>su</i>	right shank	waist
<i>de</i>	left shank	thighs
<i>vā</i>	right foot	shanks
<i>ya</i>	left foot	feet

After the installation of these syllables in the divine body, the consecrator meditates on each of those syllables separately. Both texts agree on this issue and use the same scheme of visualisation.¹⁴³ The other component of this rite in the *Svāyambhuvapañcarātra* appears to be the deposition of the *hṛdaya* and the other eight *aṅgamantras*,¹⁴⁴ after which this text begins with the worship of Viṣṇu along with the deities in his three retinues. In the *Devāmṛtapañcarātra*, however, we find that, between the installation of the syllables of the twelve-syllable mantra and the *aṅgamantras*, the twelve names of Viṣṇu beginning with Keśava as well as the eight weapons of the deity are additionally installed.

At this point, the text provides some new information about the *aṅgamantras* not found in the *Svāyambhuvapañcarātra* or the *Aṣṭādaśa-*

¹⁴³At this point both texts extol the meditator. The *Svāyambhuvapañcarātra* uses only one verse for this purpose (see fn. 77 above), while the *Devāmṛtapañcarātra* adds a further verse, which can be traced in the *Viṣṇupurāṇa* (1.6.40). This added verse asserts that all heavenly bodies beginning with the sun and moon go and come back every day, but that until today no meditator upon the twelve-syllable mantra has ever returned.

¹⁴⁴The text simply lists these mantras, and only the last item in the list it allocates explicitly to ‘the hands’ (*hastayoḥ*). I assume that this, if not an abbreviation, is the result of eyeskip, and that all *aṅgamantras* should in fact be allocated to particular places.

vidhāna. It states that Viṣṇu is proclaimed to be *aṣṭāṅga*,¹⁴⁵ and hence the *aṅgamantras* are installed in the image, in the body of the *sādhaka*, and also in the lotus drawn to worship Viṣṇu. It also identifies the first five of these mantras with the Vyūha deities and Nārāyaṇa, collectively referred as *pañcamūrti*: *hṛdaya* with Vāsudeva, *śiras* with Saṃkarṣaṇa, *śikhā* with Pradyumna, *kavaca* with Aniruddha, and *astra* with Nārāyaṇa. Then the text appears to say that Sambhavā is *gāyatrī*, it identifies *sāvitṛī* as Vijayā, *netra* as a form of light, and *piṅgalāstra* as a form of Aghora.¹⁴⁶ There is still one more minor but important point on which the *Devāmṛtapañcarātra* differs from its predecessor: here the goddess Śrī is not located in the lotus of worship, whereas in the *Svāyambhuvapañcarātra* she is located and worshipped in the pericarp together with the *hṛdayamantra*, which is defined as Vāsudeva. Otherwise, the rest of the process of worshipping Viṣṇu in the centre of three concentric retinues matches the account of the *Svāyambhuvapañcarātra*. This chapter concludes at the end of this process.

Chapter 12: The *Ṛgveda*, Viṣṇu's Image, and his Incarnations

We have already seen in the previous pages how much both our Pañcarātras emphasise the Vedic character of the deity and of the cult they are promoting. The *Devāmṛtapañcarātra* seems even keener in this regard in its twelfth and thirteenth chapters. Its twelfth chapter begins with Sanatkumāra's remark that an object installed with the mantras of worship (*pūjāmantra*)—I assume he means non-Vedic mantras—cannot invite trusting devotion. He asks how an image can be divine if it lacks the mantras of *Ṛg*, *Yajuṣ*, and *Sāman*. In order to free Sanatkumāra from this worry, Brahman produces the following scheme to equate ten representative mantras from ten Maṇḍalas of the *Ṛgveda* with various lines and shapes in the image that are held to represent the ten incarnations of Viṣṇu. Finally he equates the last mantra of the *Ṛgveda* with some line in the image thought to stand for *brahman* and to lead to heaven:

¹⁴⁵Not eight but nine of them are there, but the heart mantra is placed in the centre as the essence of Viṣṇu.

¹⁴⁶This suggests an allusion to the Śaiva *aghorāstra*.

<i>agnim ile purohitam</i>	Matsya: horizontal line
<i>kuṣumbhakas tad abravīt</i>	Kūrma: downward line
<i>āvadaṃs tvam śakune</i>	Varāha: upward line
<i>gṛṇānā jamadagninā</i>	Narasimha: downward line
<i>dhāman te viśvam</i>	Vāmana: very slanted line
<i>gantā no yajñam</i>	Rāma: the shape of hands
<i>yo naḥ svo araṇo</i>	Rāghava: horizontal line
<i>prati cakṣva vi cakṣva</i>	Kṛṣṇa: upward line
<i>āgne yāhi marutsakhā</i>	Buddha: round shape
<i>yat te rājañ chrtaṃ</i>	Kalkin: triangular shape
<i>samānī vaḥ</i>	<i>brahman</i> : a line to heaven

With all these particular lines and shapes that are homologised with Vedic mantras, the image is regarded as the *primaeval* Puruṣa characterised by all ten Maṇḍalas of the *Rgveda*. At the point of conjunction of these lines and shapes, Goddess Śrī is located. If we want to imitate the Sāṃkhyas, we can see her as Prakṛti. Similarly, the goddess of earth, Bhū, with whom Viṣṇu is intimately connected, is located in the deity's throne.¹⁴⁷ Then reciting the *svasti no mimītāśvinā* stanza the image of Garuḍa is set. After the main image is put in place, its limbs are attached to it. Although this is not stated, I suppose that this process is symbolically performed, unless the image is too big and must really be assembled piece by piece. But such a process of assembly cannot be applied to all kinds of images, as the following reveals. With the *trīṇi jānā pari bhūṣanti* stanza the left foot of Garuḍa is set, and with the *eṣa stomo maha* stanza his right foot is set. Similarly, reading the *yuñjāthām rāsabham rathe* stanza the left wing of Garuḍa is set, and the right wing reading the *pratiṣṭhāsi pratiṣṭhām* stanza.

¹⁴⁷It is noteworthy that in the *Devāmṛtapañcarātra*'s prescription of the *maṇḍala* for the worship of Viṣṇu, the goddess of earth is nowhere explicitly installed. Another important point is that, even though Goddess Śrī is incorporated, she is incorporated in the body of Viṣṇu but remains invisible; there is no image of her worshipped in this system. In the *Devāmṛtapañcarātra* she is not even symbolically present in the *maṇḍala* for worship; she is at least symbolically present there according to the scheme of the *Svāyambhuvapañcarātra*. See also p. xxxiv above.

Chapter 13: Assembling the Image-Limbs Ritually

The thirteenth chapter provides a scheme for assembling the limbs into the main body of the image by reciting a Vedic stanza for each of them. Here, too, the same logic is applied: first the full image is installed, and only then, symbolically, individual limbs are attached to the main body. Since this process begins with the putting of the whole image of Viṣṇu in place while reciting the *sahasraśīrṣā puruṣaḥ*, this further reinforces the supposition that the fixing of limbs is to be performed mentally. There is a faint possibility that this chapter is placed here as an appendix which describes something happening in the sculptor's workshop, not in the temple at this point of time. In the table below, I juxtapose each Vedic stanza with the limb assembled:

<i>indrāya gāva āśīram</i>	head
<i>udvayan tamasaḥ pari</i>	crown
<i>etā arṣanti</i>	forehead
<i>bodhanmanā id astu naḥ</i>	eyebrow
<i>akṣann amī madanta</i>	eyes
<i>nāsad āsīn no sad āsīt</i>	nose
<i>bhadraṃ karṇebhiḥ</i>	ears
<i>gāyanti tvā</i>	cheeks
<i>gāvaś cid ghā samanyavaḥ</i>	chin
<i>tam u ṣṭavāma yaṃ giram</i>	lips
<i>kālī karālī</i>	teeth
<i>indrāsomā tapataṃ rakṣa</i>	tongue
<i>tuviḡrāvā</i>	neck
<i>iha rati</i>	chest
<i>saṃkrandanenānīmīṣeṇa</i>	shoulder
<i>āśuṃ dadhikrāṃ tam u</i>	shoulder-blade
<i>gharmeṇa madhu jaṭhare</i>	belly
<i>apāṃ prṣṭham asi</i>	back
<i>tanūr asi</i>	the bodily form

This chapter is incomplete, for no folio after the 26th is found, but we can surmise that the last part that we have of it must be close to the conclusion, because the ritual process of limb by limb installation or assembling of the image which started at the head has reached the lower region of the body.

The conclusion of the text as a whole, however, seems to us as if it might still be a long way off when we compare the course of ritual described in this text with that in the *Svāyambhuvapañcarātra*. The ritual sequence in the *Svāyambhuvapañcarātra* is as follows: a) first the sacrificial pavilion is constructed and ritually consecrated, then b) the newly built image is brought to the pavilion and laid in a bed there, where the rite of *sakalīkaraṇa* is performed, c) this is followed by the fire sacrifice and overnight incubation of the image in the pavilion. On the next day, d) the pacificatory rite is performed, and the image is carried into the temple and is installed there, e) the image gets a consecratory ablution, f) then Viṣṇu is internalised and the ceremony is concluded. The last ritual item that is parallel in the *Svāyambhuvapañcarātra* and in what remains of the *Devāmṛtapañcarātra* is the rite of *sakalīkaraṇa*. That is covered in the eleventh chapter of the *Devāmṛtapañcarātra*, and the rites in the following two chapters can be seen as an extension and enhancement of that rite. Now if we suppose that no other extra content was added in the *Devāmṛtapañcarātra*, we must be missing three or four further chapters that would have covered the remaining rites.

We would expect the new image to remain in the sacrificial pavilion at least for one night. Only then should it enter the temple and get installed. There should then follow the post-installation rite of the deity's ablution, and finally the rite of dismissing the invoked deities and the conclusion of the ceremony. But all these are missing from the *Devāmṛtapañcarātra* as transmitted to us.

TEXT

॥ स्वायम्भुवपञ्चरात्रम् ॥

॥ स्वायम्भुवपञ्चरात्रम् ॥

॥ प्रथमाध्यायः ॥

[1^r1]मन्दरस्थं सुखासीनं देवानां प्रभुमीश्वरम् ।

कारणं सर्वभूतानामृषिदेवगणार्चितम् ॥ १ ॥

इन्द्राद्यैर्देवतैः सर्वैः वीरभद्रादिभिर्गणैः ।

सुरकिन्नरगन्धर्वैः सिद्धविद्याधरैः स्तुतम् ॥ २ ॥

प्रणिपत्य हरं देवं लोकानां विजयात्मकम् ।

(यत् क)[++++++++][2]मर्चनम् ॥ ३ ॥

ऋग्यजुःसामाथर्वैस्तु मन्त्रैर्वेदसमुद्भवैः ।

स्तुत्वा नामसहस्रेण ब्रह्मा वचनमब्रवीत् ॥ ४ ॥

भगवन् सर्वधर्मज्ञ आदिमध्यान्तगोचर ।

त्वमादिः सर्वभूतानां नान्यः कर्ता महेश्वर ॥ ५ ॥

त्वमादिः सर्वदेवानां स्रष्टा देवो महेश्वरः ।

त्वमसृजो जगत्सर्वं सृष्टिसंहारगोचरम् ॥ ६ ॥

पृच्छामि त्वा महादेव शर्व नारायणात्मकम् ।

1 The manuscript begins with ॐ नमः भगवतो वासुदेवायः (!) • मन्दरस्थं सुखासीनं]
em.; मन्दस्थं सुखाशीनां MS • °गणार्चितम्] em.; °गनार्चितं MS 2 इन्द्राद्यैर्] em.;
इन्द्रादौ MS • वीर°] em.; वीर्य° MS • सिद्ध°] em.; सिध्य° MS • स्तुतम्] em.;
स्तुतै MS 3 देवं] em.; देव MS • °मर्चनम्] em.; °मचनं MS 4 ऋग्यजुःसामा°]
em.; ऋग्यजुसाम° MS 4 °ब्रवीत्] em.; °ब्रवीत् MS 5 भगवन् सर्वधर्मज्ञ] em.;
भगवा सर्वधर्मज्ञा MS • °गोचर] em.; °गोचरं MS 5 त्वमादिः] em.; त्वयादि
MS • नान्यः] em.; नात्यो MS • महेश्वर] conj.; महेश्वरं MS 6 त्वमादिः] em.;
त्वयादि MS 6 त्वमसृजो जगत्सर्वं] conj.; त्वयसृज्जनयत्सर्वं MS^{pc}; त्वयसृज्जनय
MS^{ac} • °संहार°] em.; °सहार° MS 7 नारायणात्मकम्] conj.; नारायणात्मक
MS

[सगुणं निर्गुणं चैव] [3]द्वयं लोके प्रपूज्यते ॥ ७ ॥

किं मूर्तिश्च र्-अमूर्तिश्च अजातो जात म्-एव च ।

किं नु सूक्ष्मं विजानीयात्किं वा स्थूलमिहोच्यते ॥ ८ ॥

किं विष्णुः सकलः प्रोक्तः किं वा निष्कल-म्-एव वा ।

किं वाव्यक्तं विजानीयाद्व्यक्तरूपी च किं भवेत् ॥ ९ ॥

किं नित्यं च अनित्यं वा अक्षरो ऽनक्षरस्तथा ।

सर्वगः किं नु विज्ञेयः किं वासर्वगतः स्मृतः ॥ १० ॥

किं (नु व)[र्णात्मको विष्णुः किं वा वर्णः][4]विवर्जितः ।

कथं च स्थाप्यते लोके लोकनाथो जनार्दनः ॥ ११ ॥

प्रतिष्ठा तस्य देवस्य श्रोतुमिच्छामि तत्त्वतः ।

केन द्रव्येण कर्तव्या तस्य वै प्रतिमा शुभा ॥ १२ ॥

किं प्रमाणं तु विज्ञेयमङ्गप्रत्यङ्गयोस्तथा ।

शरीरं किंप्रमाणं तु कर्तव्यं वैष्णवैर्जनैः ॥ १३ ॥

7cd-13 *Devāmṛtapañcarātra* 1.2cd-8:

किं नु मूर्तिरमूर्तिर्वा अजातो जात एव वा ॥ सगुणं तु कथं प्रोक्तं निर्गुणं वा जगद्गुरो ।
किं नु सूक्ष्मं विजानीयात्किं वा स्थूलमिहोच्यते ॥ किं विष्णुः सकलः प्रोक्तः किं नु निष्कल-
ल-म्-एव वा । किमव्यक्तं विजानीयाद्व्यक्तरूपं तु किं भवेत् ॥ किं नु नित्यमनित्यं वाक्षरो
ऽनक्षर एव वा । सर्वगः किं नु विज्ञेयः किं वासर्वगतः स्मृतः ॥ किं नु वर्णात्मको विष्णुः
किं वा वर्णविवर्जितः । कथं वा स्थाप्यते विष्णुर्लोकनाथ जगद्गुरो ॥ प्रतिष्ठा तस्य देवस्य
श्रोतुमिच्छामि तत्त्वतः । कस्मिन्द्रव्ये तु कर्तव्या तस्य वै प्रतिमा शुभा ॥ किं प्रमाणं तु
विज्ञेयमङ्गप्रत्यङ्गयोस्तथा । शरीरं किंप्रमाणं तु कर्तव्यं लक्षणान्वितम् ॥

8 मूर्तिश्च र्-अमूर्तिश्च अजातो] *em.*; मूर्तिश्च र्-अमूर्तिश्च अज्यतो MS • जातमेव]
MS^{pc}; जामेव MS^{ac} • नु] *conj.*; तु MS • ंयात्किं वा स्थूलमिहो°] *em.*; ंया
किम्वा स्थूलमिहो° MS 9 विष्णुः सकलः प्रोक्तः] *conj.*; विष्णु सकलं प्रोक्तं MS •
म्-एव वा] *conj.*; मेव दाः MS • व्यक्तं] *em.*; व्यक्त MS • व्यक्तरूपी च]
MS^{pc}; व्यक्तरू च MS 10 नित्यं च अनित्यं वा] *conj.*; नित्योश्च अनित्यम्वा MS
• अनक्षरस्तथा] *em.*; नक्षरोस्तथा MS • सर्वगः किं नु विज्ञेयः] *em.*; सर्वगं किं
तु विज्ञेये MS 11 ंनाथो जनार्दनः] *em.*; ंनाथ जनार्दणं MS 12 तत्त्वतः] *em.*;
तत्त्वतं MS • कर्तव्या तस्य] *em.*; कर्तव्यं तस्या MS 13 ंणं तु विज्ञेयमङ्गप्रत्यङ्ग°]
em.; ंणे तु विज्ञेयां अङ्गप्रत्यङ्ग° MS • प्रमाणं तु कर्तव्यं] *em.*; प्रमाणं तु कर्तव्य MS
• वैर्जनैः] *conj.*; वेजनैः MS

मकुटस्य प्रमाणं तु शिरश्चैव कथं भवेत् ।
 ललाटं तु पुनस्तस्य कर्तव्यं (किं) प्रमाणतः ॥ १४ ॥
 नासिकं तु [5] कथं कार्यं कथं नेत्रमथादिशेत् ।
 गण्डयोः किं प्रमाणं तु कर्णं चैव कथं भवेत् ॥ १५ ॥
 कथमोष्ठौ तु कर्तव्यं चिबुके किं नु लक्षणम् ।
 बाहुभ्यां नख-म्-अङ्गुल्यां ग्रीवायां किंप्रमाणतः ॥ १६ ॥
 वक्षश्चैव कथं कार्यं स्तनकौ नाभिमण्डलम् ।
 जठरस्य प्रमाणेन कटिभ्यां लिङ्गमेव च ॥ १७ ॥
 ऊरुभ्यां जानुनि चैव नालके पादगुल्फयोः ।
 अ (ङ्गु)ल्यां नख-म्-अङ्गुष्ठे सर्वलक्षणमेव च ॥ १८ ॥
 वाहनं नु कथं [6] न्तस्य वक्तव्यं तु जनार्दनम् ।
 कति बाहुर्महाप्राज्ञ कर्तव्यं मधुसूदनम् ॥ १९ ॥
 आयुधानि च देवस्य कीदृशानि च कारयेत् ।

14–22 *Devāmṛtapañcarātra* 1.9–17ab:

मकुटस्य प्रमाणं तु शिरसश्च कथं भवेत् । ललाटं तु पुनस्तस्य कर्तव्यं किंप्रमाणतः ॥ नासिका तु कथं कार्या नेत्रे चैव पितामह । गण्डयोः किं प्रमाणं तु कर्णयोश्च कथं भवेत् ॥ ओष्ठौ किं तस्य कर्तव्यौ चिबुके किं नु लक्षणम् । बाहोश्चैव तदङ्गुल्या ग्रीवायाः किंप्रमाणतः ॥ वक्षश्चैव कथं कार्यं स्तनके नाभिमण्डलम् । जठरस्य प्रमाणं तु कट्या वै लिङ्गमेव च ॥ ऊरुकौ जानुनी चैव नलकौ गुल्फपादयोः । अङ्गुल्या नख-म्-अङ्गुष्ठौ सर्वलक्षणमेव च ॥ वाहनं नु पुनस्तस्य कर्तव्यं तु जनार्दने । आयुधानि च देवस्य कीदृशानि तु कारयेत् ॥ सर्वलक्षणसंपन्नं कथं विष्णुं विनिर्दिशेत् । प्रासादं तु कथं कार्यं शोभनं यागमण्डपम् ॥ पिण्डिका तु कथं कार्या गर्भसूत्रं कथं भवेत् । ग्रहनक्षत्रलग्नं च तिथिवारं तथैव च ॥ मण्डपस्य विभागं तु वेद्याश्चैव तु लक्षणम् ।

14 मकुटस्य] MS^{pc}; मकुस्य MS^{ac} • प्रमाणं तु शिरश्चैव] *em.*; प्रमानन्तु शिर चैव MS • पुनस्तस्य] *em.*; पुनतस्य MS 15 नेत्रमथा°] *em.*; नेत्रमता° MS • °योः किं प्रमाणं तु] *em.*; °यो किम्प्रमानन्तु MS 16 किं नु] *em.*; किन्तु MS • मङ्गुल्यां] *em.*; माङ्गुल्या MS 17 वक्षश्चैव] *em.*; वक्ष्यां चैव MS • स्तनकौ] *em.*; स्तनकौ 18 जानुनि चैव] *em.*; जाचनी सर्व MS 19 जनार्दनम्] *em.*; जनार्द्धणं MS • बाहु-र्महाप्राज्ञ] *conj.*; बाहु महाप्राज्ञा MS • मधु°] *em.*; मद° MS 20 वायुधानि] *em.*; आयुधानि MS • कारयेत्] *conj.*; कारणं MS • विष्णुं] *em.*; विष्णु MS

सर्वलक्षणसंपूर्णं कथं विष्णुं विनिर्दिशेत् ॥ २० ॥

प्रासादं तु कथं कार्यं शोभनं या^[1१]मण्ड]^{(पम् ।}
पिण्ड)का तु कथं का^[र्या] गर्भ]^(सूत्रं कथं) भवेत् ॥ २१ ॥

किं वा नक्षत्रयोगेन तिथिवारं तथैव च ।
मण्डपस्य विभागं तु वेद्याश्चैव तु लक्षणम् ॥ २२ ॥

पताकाध्वजच्छत्राणां तोरणानां च लक्षणम् ।
अग्निकुण्डविभागं तु चामरं च वितानकम् ॥ २३ ॥

कलशानि विचित्राणि भक्ष्यं भोज्यं कथं भवेत् ।
धातुबीजविभागं तु रत्नविन्यासमेव च ॥ २४ ॥

[स्थापकस्य च चिह्नानि ये]^[2]च मूर्तिधराः स्मृताः ।
एतत्ततः मे ऽशेषं तु प्रतिष्ठायागमुत्तमम् ।
यथातथ्यमसन्दिग्धं ब्रूहि तत्त्वं सुरेश्वर ॥ २५ ॥

इति पञ्चरात्रे महाज्ञाने भगवतो विष्णोः प्रतिष्ठापनकल्पः प्रथमोऽध्यायः ॥ ॐ ॥

25 Devāmṛtapañcarātra 1.17c-f:

स्थापकस्य च चिह्नानि ये च मूर्तिधराः स्मृताः । एतत्सर्वं समासेन भगवन्वक्तुमर्हसि ॥

21 प्रासादं] *em.*; प्रासोदं MS • शोभनं] *em.*; शोभणं MS 21 कार्या] *em.*; कार्यं MS 22 °योगेन तिथिवारं] *em.*; °योगेन तिथिवार MS • वेद्याश्चैव] *em.*; वेद्यां चैव MS 24 भक्ष्यं भोज्यं] *em.*; भक्ष्य भोज्य MS • °विन्यास°] *em.*; °विन्यस° MS 25 °धराः] *em.*; °धरा MS • एतत्ततः मे ऽशेषं] *conj.*; एतः ततः मे षेषं MS • तत्त्वं सुरेश्वर] *em.*; तत्त्वं श्वरेश्वरं MS • Colophon: विष्णोः] *conj.*; विष्णु MS • प्रतिष्ठापनकल्पः] *em.*; प्रतिष्ठापनकल्प MS

॥ द्वितीयाध्यायः ॥

ब्रह्मणो वचनं श्रुत्वा ईश्वरः प्रत्यभाषत ।
शृणु ब्रह्मन् प्रयत्नेन विष्णोः स्थापनमुत्तमम् ॥ १ ॥
पञ्चरात्रं महाज्ञानं सर्वशास्त्रेषु चोत्तमम् ।
परमं सर्वधर्माणां भाग्यवर्धनमुत्तमम् ॥ २ ॥
यो [३] गशास्त्रमिदं प्रोक्तं मोक्षशास्त्रं परं पदम् ।
तमहं सम्प्रवक्ष्यामि यथाख्यातं तु शम्भुना ॥ ३ ॥
एकमूर्तिं विजानीया ब्रह्मविष्णुमहेश्वरम् ।
मूर्तिरेका स्मृता ब्रह्मन् नानाभावो न विद्यते ॥ ४ ॥
यो रुद्रः स स्वयं ब्रह्मा यो ब्रह्मा स जनार्दनः ।
तेनैव व्यापितं सर्वं जगत्स्थावरजङ्गमम् ॥ ५ ॥

4ab Matsyapurāṇa 3.16:

गुणेभ्यः क्षोभमाणेभ्यस्त्रयो देवा विजज्ञिरे । एका मूर्तिस्त्रयो देवा ब्रह्मविष्णुमहेश्वराः ॥
4-7 Devāmṛtapañcarātra 2.3-5: एका मूर्तिस्त्रयो भागा ब्रह्मविष्णुमहेश्वराः । मूर्तिरेका
स्मृता वत्स नानाभावो न विद्यते ॥ यो रुद्रः स स्वयं ब्रह्मा यो ब्रह्मा स जनार्दनः । तेनैव
व्यापितं सर्वं जगदेतच्चराचरम् ॥ आधारः सर्वभूतानां निग्रहानुग्रहे स्थितः । यस्य सर्वाणि
भूतानि प्रभवन्ति युगागमे । तानि चैव प्रलीयन्ते पुनरेव युगक्षये ॥

1 ब्रह्मणो वचनं श्रुत्वा] *em.*; ब्रह्मा चनं श्रुत्वा MS • °रः प्रत्यभाषत] *em.*; °र प्र-
त्युभाष्यते MS • ब्रह्मन्] *em.*; ब्रह्म MS • विष्णोः] *em.*; विष्णो MS 2 पञ्चरात्रं]
em.; पञ्चरात्र MS • °धर्माणां] *em.*; °धर्माकां MS^{pc}; °धर्मकां MS^{ac} 3 मोक्षशास्त्रं]
em.; मोक्षशास्त्र MS • °ख्यातं तु शम्भुना] *conj.*; °भावन्तु सम्भुनां MS 4 °मूर्तिं]
em.; °मूर्ति MS • ब्रह्मविष्णुमहेश्वरम्] *em.*; ब्रह्माविष्णुमहेश्वरः MS • मूर्तिरेका स्मृता
ब्रह्मन्] *em.*; मूर्तिमेक स्मृतो ब्रह्मा MS • °भावो] *em.*; °भावं MS 5 रुद्रः स] *em.*;
रुद्र सो MS • यो ब्रह्मा] *em.*; योः ब्रह्मा MS • जनार्दनः] *em.*; जनार्द्धनं MS • सर्वं
जगत्स्थावर°] *em.*; सर्वै जगत्स्थावर° MS

स वै विष्णुः परो देवः सर्वशास्त्रेषु पद्यते ।

आधारः सर्वभूतानां निग्रहानुग्रहेश्वरः ॥ ६ ॥

[यस्य सर्वाणि भूतानि प्र][4]भवन्ति युगागमे ।

तानि चैव प्रलीयन्ते पुनरेव युगक्षये ॥ ७ ॥

स वै नारायणो देवः नराणां कीर्तिवर्धनः ।

नरनारीप्रकर्तारस्तेन नारायणः स्मृतः ॥ ८ ॥

स हि सांख्यं च योगं च पञ्चरात्रं समाश्रितः ।

वेदान् पाशुपतं चैव धर्मशास्त्रेषु केवलम् ॥ ९ ॥

पुराणे चोपगीतानि ऋषिदेवैश्च मानुषैः ।

यानि शास्त्राणि पद्यन्ते सर्वं नारायणात्म(क)[म्] ॥ १० ॥

भूतं भव्यं भविष्यं च ऋतु[5] कालानि यानि वै ।

अतीतानागतं चैव सर्वं विष्णुमयं जगत् ॥ ११ ॥

ऋग्वेदो ऽथ यजुर्वेदः सामवेदो-र्-अथर्वणः ।

6ab *Devāmṛtapañcarātra* 1.2ab: को ऽयं विष्णुः परो देवः सर्वशास्त्रेषु पद्यते ।

8-13 *Devāmṛtapañcarātra* 2.6-11: स च नारायणो देवो नराणां कीर्तिवर्धनः । नर-
नारीप्रकर्तारस्तेन नारायणः स्मृतः ॥ स वै सांख्ये च योगे च पञ्चरात्रे ऽपि स स्थितः ।
वेदे पाशुपते चैव धर्मशास्त्रे स केवलम् ॥ पुराणे चोपगीतानि ऋषिदेवैश्च मानुषैः । यानि
शास्त्राणि पद्यन्ते सर्वं नारायणात्मकम् ॥ भूतं भव्यं भविष्यं च ऋतुकालानि यानि च ।
अतीतानागतं चैव सर्वं विष्णुमयं जगत् ॥ ऋग्वेदं च यजुर्वेदं सामवेदमथर्वणम् । पशुबन्धेषु
यज्ञेषु अग्निष्टोमादिभिर्मखैः ॥ सोमसंस्थैर्महायज्ञैर्हविर्यज्ञैस्तथैव च । आधानमग्निहोत्रं च
सर्वमेतज्जनार्दने ॥

6 स वै विष्णुः] *em.*; सर्वै विष्णु MS • °स्त्रेषु पद्यते] *em.*; °स्त्रेषु पद्यते: MS • आ-
धारः सर्वभूतानां] *em.*; आधार सर्वभूताना MS • निग्रहानु°] *em.*; निग्रहान्° MS
7 युगक्षये] *em.*; युगक्षयेत् MS 8 स वै नारायणो] *em.*; सर्वै नारायणो MS • °वर्ध-
नः] *em.*; °वर्धनं MS • °प्रकर्तारस्तेन] *conj.*; °प्रकर्तारं तेना MS • °यणः स्मृतः]
em.; °यण स्मृतं MS 9 हि सांख्यं च] *em.*; वि संख्यञ्च MS • °त्रं समाश्रितः] *em.*;
°त्रे समाश्रिता MS • वेदान् पाशु°] *em.*; वेदाम्पाशु° MS 10 °देवैश्च मानुषैः] *em.*;
°देवैसु मानुषैः MS • यानि] *em.*; याणि MS • सर्वं नारायणात्म(क)[म्]] *em.*; सर्व
नारायणात्मा(क)[म्] MS 11 यानि वै] *em.*; याणि वै: MS • अतीतानागतं चैव]
conj.; अतीतानागताच्चैव MS • सर्वं विष्णुमयं] *em.*; सर्वं विष्णुमया MS 12 ऋग्वेदो
ऽथ] *conj.*; ऋग्वेदः MS • सर्वं विष्णुमयं] *em.*; सर्वं विष्णुमया MS

पशुबन्धेषु सर्वेषु अग्निष्टोमादिभिर्मखैः ॥ १२ ॥

सोमसंस्थामहायज्ञैर्हविर्यज्ञैस्तथैव च ।

अग्निहोत्रादिधर्मेषु सर्वमात्रे जनार्दनः ॥ १३ ॥

स्वाहाकारवषट्कारावहं ब्रह्म तदुच्यते ।

इन्द्रियाणि मनश्चैव महाभूतानि चैव हि ॥ १४ ॥

विष्णुः ...

⊗⊗⊗⊗⊗

Lost are the third and fourth chapters
along with the concluding part of the second.

⊗⊗⊗⊗⊗

The *Aṣṭādaśavidhāna* interpolated
before the fifth chapter is moved beyond
the conclusion of the whole text.

14–15 *Devāmṛtapañcarātra* 2.12–13: स्वाहाकारवषट्कारौ खं ब्रह्मेति तदुच्यते । इन्द्रियाणि
मनश्चैव महाभूतानि यानि च ॥ विष्णुः सर्वगतो देवः सर्वभूतेष्ववस्थितः । देहे देहे रमत्येष
साक्षीभूतो जनार्दनः ॥

13 °यज्ञैर्हविर्यज्ञैः°] conj.; °यज्ञाहरियज्ञैः° MS • जनार्दनः] em.; जनार्द्धनं MS 14
°वषट्कारावहं°] conj.; °वसट्कारावहं° MS • इन्द्रियाणि मनः°] conj.; इन्द्रियाणि मना°
MS

॥ *पञ्चमाध्यायः ॥

[*7r3 middle] अतः परं प्रवक्ष्यामि यागमण्डपमुत्तमम् ।

अग्रतश्चापि कर्तव्यं प्रासादस्य समन्ततः ॥ १ ॥

कारकस्यानुकूलेन यज्ञकर्म समारभेत् ।

प्रतिपच्च द्वितीयायां पञ्चम्यां तु त्रयोदशी ॥ २ ॥

पूर्(णमा)स्यां चतुर्दश्यां शुक्लपक्षे शुभे दिने ।

[4] (सोमो) बृहस्पतिश्चैव भार्गवो बुधमस्तथा ॥ ३ ॥

एते सौम्यग्रहाः प्रोक्ताः प्रतिष्ठायागकर्मणि ।

त्रिषूत्तरेषु रेवत्यां अश्विन्यां रोहिणीषु च ॥ ४ ॥

हस्ते पुनर्वसौ चापि पुष्येण श्रवणेन वा ।

भरण्यां चैव नक्षत्रे विष्णोः स्थापनमुत्तमम् ॥ ५ ॥

शोधयित्वा ततो भूमिं तुषकेशास्थिवर्जिताम् ।

1-6 Devāmṛtapañcarātra 6.1-7:

अतः परं प्रवक्ष्यामि यागमण्डपमुत्तमम् । अग्रतश्चैव कर्तव्यं प्रासादस्य समन्ततः ॥ कार-
कस्यानुकूलेन यज्ञकर्म समारभेत् । पुण्ये तिथौ मुहूर्ते वा नक्षत्रे वा गुणान्विते ॥ प्रतिपच्च
द्वितीया च तृतीया चैव पञ्चमी । त्रयोदशी दशमी च पूर्णमासी च पूजिता ॥ शुक्लपक्षे तु
कर्तव्या एते शुभकरा दिनाः । सोमो बृहस्पतिश्चैव भार्गवो ऽथ बुधस्तथा ॥ एते सौम्यग्रहाः
प्रोक्ताः प्रतिष्ठायागकर्मणि । त्रिषूत्तरेषु रेवत्यामश्विन्यां रोहिणीषु च ॥ हस्ते पुनर्वसौ चापि
पुष्ये च श्रवणे तथा । भरण्यां चैव कर्तव्यं विष्णोः स्थापनमुत्तमम् ॥ शोधयित्वा ततो भूमिं
तुषकेशास्थिवर्जिताम् । बालुकाङ्गारपाषाणान् संहृत्य कर्म-म्-आरभेत् ॥

1 अतः] *em.*; अत MS • समन्ततः] *conj.*; समुन्ततं MS 2 °पच्च] *em.*; °पच्छ
MS • पञ्चम्यां तु] *em.*; पञ्चम्यन्तु MS 4 एते सौम्यग्रहाः प्रोक्ताः] *em.*; एतत्सौम्यग्र-
हा प्रोक्ता MS • त्रिषूत्त°] *em.*; तृसुत्त° MS • °त्यां अश्विन्यां रोहिणीषु] *conj.*; °त्या
अश्विन्यो रोहिणिषु MS 5 हस्ते पुनर्वसौ चापि पुष्येण श्रवणेन] *em.*; हस्त पुनसोश्चापि
पुष्येण श्रवणेन MS • भरण्यां चैव] MS^{pc}; + + + चैव MS^{ac} • नक्षत्रे] *em.*; नक्षत्रं MS
6 °वर्जिताम्] *em.*; °वर्जितं MS • °पाषाणान्] *em.*; °पाषाणानां MS

बालुकाङ्गारपाषाणान् हत्वा कर्म समारभेत् ॥ ६ ॥

चतुर्हस्तसमा(यु)क्तां वेदीं कुर्यात्[5]सुशोभनाम् ।

मण्डपस्य प्रमाणं तु दशहस्तसमायुतम् ॥ ७ ॥

सर्वलक्षणसंयुक्तां वेदीं कुर्याद्विचक्षणः ।

मण्डपमार्द्रशाखाभिः कारयेद्विधिपूर्वकम् ॥ ८ ॥

नदीसंगमतीर्थेषु बालुकां तत्र दापयेत् ।

उपलिप्य ततो भूमिं कारयेत्कुण्डलक्षणम् ॥ ९ ॥

चतुष्कोणसमायुक्तं पूर्वकुण्डं तु दापयेत् ।

दक्षिणे चार्धचन्द्रं तु वारुण्यां दिशि वर्तुलम् ॥ १० ॥

पद्माकारं तु [औदीच्यां स्थापयेच्च] [6]समन्ततः ।

तोरणं सम्प्रवक्ष्यामि पञ्चहस्तसमायुतम् ॥ ११ ॥

न्यग्रोधो 'दुम्बरश्चैव बिल्वः पलाश-म्-एव च ।

अश्वत्थश्च शमी चैव चन्दनमुभयं तथा ॥ १२ ॥

7-11ab *Devāmṛtapañcarātra* 6.10-15ab: चतुर्हस्तसमायुक्तां सर्वलक्षणसंयुक्ताम् । पूर्वोक्त-
रत्नवां चैव वेदीं विस्तारशोभिताम् ॥ मण्डपं चार्द्रशाखाभिः कारयेद्विधिपूर्वकम् । चतुरस्रं
चतुर्द्वारं रम्यं द्वादशहस्तकम् ॥ स्तम्भैः षोडशभिर्युक्तं निश्छिद्रं सर्वतः शुभम् । उपलिप्य
ततो भूमिं कारयेत्कुण्डलक्षणम् ॥ पूर्वकुण्डं चतुष्कोणं सोमस्थाने न्यसेद्भुवम् । दक्षिणे धनु-
षाकारं बुधस्थाने प्रकल्पयेत् ॥ पश्चिमे वर्तुलं कुर्याद्गुरुस्थाने निवेशयेत् । उत्तरे पङ्कजाकारं
शुक्रस्थाने प्रतिष्ठयेत् ॥ ईशाने चक्ररूपं तु केतुस्थाने न्यसेद्भुवम् ।

11cd-15 *Devāmṛtapañcarātra* 6.17cd-22: तोरणान् सम्प्रवक्ष्यामि पञ्चहस्तसमाश्रितान् ॥
न्यग्रोधो 'दुम्बरश्चैव बिल्वः पालाश एव च । अश्वत्थश्च शमी चैव चन्दनावुभयौ त-
था ॥ चतुर्हस्ता भवेत्पट्टी सार्धहस्तं त्रिशूलकम् । हस्तं हस्तान्तरे कुर्यान्निखनेद्धस्तमात्रकम् ॥
शुक्रवस्त्रसमायुक्तान्दर्भमुष्टिसमन्वितान् । उदकुम्भसस्रग्दामान्तोरणान्तत्र दापयेत् ॥ अग्नि-
मीले 'ति मन्त्रेण दापयेत्पूर्वतोरणम् । इषे त्वोर्जे 'ति मन्त्रेण दक्षिणे तोरणं न्यसेत् ॥ अग्न-
आ याहि मन्त्रेण दद्यात्पश्चिमतोरणम् । शन्नो देवीति मन्त्रेण न्यसेदुत्तरतोरणम् ॥

7 चतुर्हस्त°] *em.*; चतुर्हस्ता° MS • °शोभनाम्] *em.*, °सोभणं MS • प्रमाणं] *em.*;
प्रमाणं MS • °समायुतम्] *em.*, °मायुतं MS 8 °युक्तां वेदीं] *em.*; °युक्तं वेदी MS
• °मार्द्रशाखाभिः] *em.*; °मर्द्रशाखाभिः MS 9 कारयेत्] *em.*; कारये MS 10 वर्तु-
लम्] *em.*; वर्तुलं MS 11 पद्मा°] *em.*; पद्म° MS 12 °श्चैव बिल्वः] *em.*; °श्चैवं
बिल्व MS • अश्वत्थश्च] *em.*; अश्वत्थस्य MS • चन्दनमुभयं तथा] *conj.*; चन्द्रनमुभ-
योस्तथा MS

[शुक्ल]वस्त्रसमायुक्तान् दर्भचीरसमन्वितान् ।
 पुष्पमालार्चितांश्चैव तोरणं तत्र दापयेत् ॥ १३ ॥
 अग्निमी(ले 'ति)[मन्त्रेण] [*7v1] (दाप)येत्पूर्वतोरणम् ।
 इषेत्वेन तु मन्त्रेण दक्षिणं तोरणं न्यसेत् ॥ १४ ॥
 अग्न आ याहीति मन्त्रेण पश्चिमायां तु दापयेत् ।
 शन्नो देवीति मन्त्रेण दद्यादुत्तरतोरणम् ॥ १५ ॥
 कलशांश्च समादाय हेमगर्भसमन्वितान् ।
 श्वेतचन्दनपङ्केन कण्ठे स्वस्तिकभूषितान् ॥ १६ ॥
 यवशालिशरावैश्च वस्त्रालंकृतविग्रहान् ।
 आजिघ्न कलशमन्त्रे[ण तेनैव कलशान्] [2]न्यसेत् ॥ १७ ॥
 दुकूलकैश्चित्रपटैः संवेष्ट्य स्तम्भमालिकाम् ।
 पुष्पस्रग्दाममालाभिः पल्लवैश्चोपशोभिताम् ॥ १८ ॥

14 RV 1.1.1: अग्निमीले पुरोहितम् • VS 1.1: इषे त्वोर्जे त्वा 15 SV 1.1: अग्न आ याहि वीतये • AVP 1.1.1: शन्नो देवीरभिष्टये 17 VS 8.42: आजिघ्न कलशं महि

16–20 *Devāmṛtapañcarātra* 6.23–27:

कलशांश्च समादाय हेमगर्भसमन्वितान् । लिप्तांश्चन्दनपङ्केन कण्ठे स्वस्तिकभूषितान् ॥ यव-
 शालिशरावैश्च वस्त्रालंकृतविग्रहान् । आजिघ्न कलशमन्त्रेण तेनैव कलशान् न्यसेत् ॥ दुकू-
 लचित्रपटैश्च वेष्टयेत्स्तम्भमालिकाम् । पुष्पस्रग्दाममालाभिः पल्लवैश्चोपशोभिताम् ॥ ध्वजाद-
 र्शपताकाभिः चामरैश्च वितानकैः । घण्टाशब्दनिनादैश्च गेयमङ्गलवादिभिः ॥ शङ्खवादित्रनि-
 घोषैर्वेदध्वनिसमन्वितैः । पुण्याहजयशब्दैश्च कारयेत् महोत्सवम् ॥

13 °युक्तान्] conj.; °युक्ता MS • °समन्वितान्] conj.; °समन्विता MS • °माला-
 र्चितांश्चैव] conj.; °मालार्चिता चैव MS • तोरणान्] एमेन्द्; तोरणन् MS 14 °तो-
 रणम्] em.; °सोभणं MS • इषेत्वेन] em.; इषत्वेन तु MS 15 अग्न आ याहीति]
 em. (unmetrical); अग्नि याहिभि MS • शन्नो] em.; शृन्नो MS. An unfinished akṣara
 is canceled after दद्या. 15 शन्नो] em.; शृन्नो MS • दद्यादुत्तर°] MS^{pc}; दद्यान्दुदु-
 त्तर° MS^{ac} 16 कलशांश्च] conj.; कलषाभि MS • °समन्वितान्] em.; °समन्वितं
 MS • श्वेतचन्दनपङ्केन] em.; सेतचन्द्रणपङ्केणं MS • °भूषितान्] em.; °रषितः MS
 17 °विग्रहान्] em.; °विग्रहा MS • आजिघ्न कलश°] em.; आजिघ्ना कश° MS. This
 pāda is unmetrical. • °मालिकाम्] em.; °मालिका MS 18 °पटैः संवेष्ट्य] conj.;
 °पटैश्चवेष्ट MS • °मालिकाम्] em.; °मालिका MS • °शोभिताम्] conj.; °शोभितं
 MS

ध्वजादर्शपताकाभिः चामरैश्च वितानकैः ।
घण्टाशब्दविचित्रैश्च गोयमङ्गलवाचकैः ॥ १९ ॥
शङ्खवादित्रनिर्घोषैर्वेदध्वनिसमन्वितैः ।
पुण्याहजयशब्दैश्च कारयेत् महोत्सवम् ॥ २० ॥
पताकानि विचित्राणि ध्वजमालोप(शो)भिताम् ।
[३]पताकां पीतिकां चैव पूर्व-मिन्द्राय दापयेत् ॥ २१ ॥
आग्नेय्यां रक्तवर्णाभां याम्यायां श्यामवर्णिकाम् ।
नीलाञ्जनसवर्णां तु नैर्ऋत्यां तु प्रदापयेत् ॥ २२ ॥
वारुण्यां सितवर्णाभां कृष्णां वायव्यगोचरे ।
हरितामुत्तरे चैव ईशान्यां सर्ववर्णिकाम् ॥ २३ ॥
श्वेतरक्तकचूर्णेन आलिखेद्वेदिमण्डलम् ।

24 VS 19.17: वेद्या वेदिः समाप्यते

21–23 *Devāmṛtapañcarātra* 6.28–30:

ध्वजदण्डप्रमाणानि षोडशाङ्गुलविस्तराः । पञ्चहस्तानि सर्वाणि पुष्पधूपार्चितं बलिम् ॥ पता-
कां पीतिकां चैव पूर्व-म्-इन्द्राय दापयेत् । आग्नेय्यां रक्तवर्णां तु याम्यायां श्यामवर्णिकाम् ॥
नीलाञ्जननिभाकारां नैर्ऋत्यां तु प्रदापयेत् । वारुण्यां सितवर्णाभां पीतां वायव्यगोचरे ॥ ह-
रितां चोत्तरे दद्यादीशान्यां सर्ववर्णिकाम् । श्वेतां तु नागराजाय श्वेतां ब्रह्मणि दापयेत् ॥
24–26 *Devāmṛtapañcarātra* 6.31–33: श्वेतरक्तकचूर्णेन आलिखेद्वेदिमण्डलम् । वेद्या वे-
दीति मन्त्रेण वेदीमालिख्य मन्त्रवित् ॥ पूर्वग्रानुत्तराग्रान् वा कुशांस्तीर्य विचक्षणः । योगे
योगे 'ति मन्त्रेण कारयेत्स्तरणं बुधः ॥ शय्या तत्र प्रकर्तव्या तूलिपट्टांशुकैस्तथा । गण्डके द्वे
विचित्रे च स्थापयेद्वेदिमध्यतः ॥

19 °दर्श°] *em.*; °दर्प° MS • वितानकैः] *em.*; वितानकं MS • घण्टा°] *em.*; घ-
ण्ट° MS • °वाचकैः] *em.*; °वाचक° MS 20 °निर्घोषैर्वेद°] *em.*; °निर्घोषैर्वेद° MS
• पुण्याह°] *em.*; पुभ्यांह° MS • महोत्सवम्] *em.*; महत्सवम् MS 21 पताकानि]
em.; पताकाणि MS • ध्वजमालोप°] *em.*; ध्वजमालाप° MS • पताकां पीतिकां चै-
व] *em.*; पताका पीतिकाश्चैव MS 22 आग्नेय्यां] *em.*; आग्नेया MS • °वर्णाभां]
conj.; °वर्णायां MS • श्याम°] *em.*; साम° MS • °सवर्णां तु] *em.*; °सवर्णन्तु
MS 23 °वर्णाभां कृष्णां] *conj.*; °वर्णाया कृष्णा MS • °गोचरे] *em.*; °गोचरं MS
• हरितामुत्तरे चैव] *conj.*; हरिता यक्षा रक्षास्तु MS • °वर्णिकाम्] *em.*; °वर्णिका
MS 24 श्वेतरक्तकचूर्णेन] *em.*; सेतरक्तकचूर्णेण MS • आलिखेद्वेदि°] *em.*; आलिखे-
द्वेद° MS • वेद्या वेदीति] *conj.*; यावदा चैव MS • आलिखेद्वेदि°] *em.*; आलिखेद्वेद°
MS

वेद्या वेदीति मन्त्रेण वेदीमारभ्य मन्त्रवित् ॥ २४ ॥

[4] (पू)र्वाग्रानुत्तराग्रान् वा कुशांस्तीर्य विचक्षणः ।
योगे योगे 'ति मन्त्रेण कारयेत्स्तरणं शुभम् ॥ २५ ॥

शय्या तत्रैव कर्तव्या तूलिपट्टांशुकैस्तथा ।
गण्डकौ द्वौ विचित्रौ च स्थापये(द्वेदि)-म्-अग्रतः ॥ २६ ॥

दीपमाला विचित्राणि भक्ष्यभोज्यान्नपानकैः ।
निवेदयेत नैवेद्यं स्निग्धं स्वादु च विष्णवे ॥ २७ ॥

व्यञ्जना[नि] विचित्राणि धूपित्वा तानि [दापयेत्] ।
[5] नैवेद्या(नि वि)चित्राणि नानाभक्षकृतानि च ॥ २८ ॥

लेह्यपेयादिदेयानि कन्दमूलफलानि च ।
उल्लूनानि विचित्रानि दधिक्षीरघृतानि च ॥ २९ ॥

असुरीमर्दितानि च घृतपूर्णानि दापयेत् ।
पूर्वावर्तानि पूपानि लावणालक्तकानि च ॥ ३० ॥

मण्डकानि विचित्राणि खण्डासौ(ख) ...

25 RV 1.30.7: योगे योगे तवस्तरं

27-31 Devāmṛtapañcarātra 6.34-35:

दीपमाला विचित्राणि फलानि विविधानि च । पूपकानि च खाद्यानि मोदकानि च दापयेत् ॥
पायसं कृसरं चैव दध्योदनघृतोदने । एवमादिविधानेन पूजयेत् समन्ततः ॥

25 °ग्रानुत्तराग्रान्] em.; °ग्रामुत्तराग्रां MS • कुशांस्तीर्य] em.; कुशास्त्रीर्य MS •
°येत्स्तरणं] em.; °येत्स्तरणं MS 26 शय्या तत्रैव] em.; सभ्यात्तत्रैव MS • °प-
ट्टांशुकै°] em.; °पट्टास्तकै° MS • °ये(द्वेदि)म्-अग्रतः] em.; °ये(वेद)माग्रतः MS
27 भक्ष्यभोज्या°] em.; भक्षभोज° MS • निवेदयेत्] em.; निवेदधयेत् MS • स्वादु
च विष्णवे] em.; स्वादुश्च वैष्णवे MS 28 तानि] त्वानि MS • नैवेद्या°] em.; नि-
वेद्या° MS 29 °पेयादि°] conj.; °येस्यादि° MS • कन्द°] em.; स्कन्द° MS •
उल्लूनानि] conj.; उल्लूनानि MS • कन्द°] em.; स्कन्द° MS 30 °मर्दितानि] em.;
°मर्दितानी MS • °वर्तानि] em.; °वर्तानि MS

॥ षष्ठाध्यायः ॥

⊗⊗⊗⊗⊗

[संपूर्णः सर्वगात्रे][*Y^r1]षु शास्त्रज्ञः प्रियदर्शनः ।
पञ्चविंशतितत्त्वज्ञः स्थापकः समुदाहृतः ॥ *१ ॥
वर्जनीयांस्तु वक्ष्यामि यैस्तु कर्म न कारयेत् ।
अकुलीनं विवर्णस्थं काणं पिचट्टलोचनम् ॥ *२ ॥
नातिगौरं न कृष्णं च निर्दन्तः स्थूलदेहकः ।
खल्वाटं श्यामदन्तं च कुष्ठिनं व्याधियोगिनम् ॥ *३ ॥
खोडं कुब्जं व्रणी काणो ॥ [++++++] ॥
[2]भग्ननासं प्रयत्नेन वर्जयेत्स्थापकः सदा ॥ *४ ॥

इति पञ्चरात्रे महाज्ञाने षष्ठोऽध्यायः ॥ ⊗ ॥

1 *Devāmṛtapañcarātra* 10.4–5:

संपूर्णं सर्वगात्रेषु शास्त्रज्ञं प्रियदर्शनम् । महाभिजनसंपन्नं वैष्णवं वेदपारगम् ॥

रूपतत्त्वसमायुक्तमभिषिक्तं शुचिब्रतम् । पञ्चविंशतितत्त्वज्ञमाचार्यं समुदाहृतम् ॥

2–4 *Devāmṛtapañcarātra* 10.6–10: वर्जनाय प्रवक्ष्यामि यैस्तु कर्म न कारयेत् । नातिदीर्घो न ह्रस्वश्च नातिस्थूलः कृशस्तथा ॥ नातिगौरो न कृष्णस्तु नाशुचिर्वेदवर्जितः । मत्सरी यूकरश्चैव नातिबालो न वृद्धकः ॥ खल्वाटी पिङ्गलश्चैव कपिलो निर्भयस्तथा । कुष्ठी च व्याधितश्चैव दुश्चर्मा काणकुण्ठकौ ॥ श्रुतिस्मृतिक्रियाबाह्यं हीनाङ्गं कुण्डगोलकम् । अन्यदेवरतं शूद्रं पाषण्डं जातिहीनकम् ॥ कौलं देवलकं सौरमार्हतं चैव बौद्धकम् । एते वै विष्णुयागेऽत्र वर्जनीयाः प्रयत्नतः ॥

1 °ज्ञः प्रियदर्शनः] *em.*; °ज्ञ प्रियदर्शनः MS • °तत्त्वज्ञः स्थापकः समुदा°] *em.*; °तत्त्वेन स्थापकस्यमुदा° MS 2 °नीयांस्तु] *em.*; °नीया तु MS • कर्म न] *em.*; कर्मन् MS • अकुलीनं] *em.*; अकुलीनं MS • काणं] *em.*; काभ MS 3 °गौरं] *em.*; °गौर MS • निर्दन्तः] *em.*; निर्दन्तो MS 3 कुष्ठिनं] *conj.*; कुष्ठिनो MS • °योगिनम्] *conj.*; °योगिनाम् MS 4 कुब्जं] *em.*; कुब्ज MS 4 भग्ननासं] *conj.*; भगवस्य MS • °त्वेन वर्जयेत्] *em.*; °त्वेन वर्जये MS • सदा] *conj.*; स्यवाः MS • Colophon: षष्ठोऽध्यायः] *em.*; षष्ठमोऽध्यायः MS

॥ सप्तमाध्यायः ॥

अतः परं प्रवक्ष्यामि अधिवासनमुत्तमम् ।
उत वातेन मन्त्रेण कुर्याद् ब्रह्मरथं शुभम् ॥ १ ॥
सहस्रशीर्षा पुरुषः मण्डपं तु प्रवेशयेत् ।
शम्भवायेति मन्त्रेण शय्यायां तु निवेशयेत् ॥ २ ॥
विश्वतः चक्षुरित्येवं कुर्यात्स[३]कलनिष्कलम् ।
पुनरेवं प्रवक्ष्यामि सकलीकरणमुत्तमम् ॥ ३ ॥
प्रतिमायां विशेषे(ण) कुर्याच्चाालभनं बुधः ।
ॐ नमो भगवते वासुदेवाय । मन्त्रमिदं प्रोक्तम् । ४

1 RV 10.186.2: उत वात पितासि नः 2 RV 10.90.1: सहस्रशीर्षा पुरुषः • VS 16.41: नमः शम्भवाय च 3 RV 10.81.3 = VS 17.19: विश्वतश्चक्षुरुत

1cd-3ab *Devāmṛtapāñcarātra* 9.38-40ab:

उत्तिष्ठेति समुद्धृत्य कृत्वा ब्रह्मरथं शुभम् । सहस्रशीर्षा पुरुषः मण्डपं तु प्रवेशयेत् ॥
ततः प्रवेशयेद्देवमर्घं दद्यात्प्रयत्नतः । शम्भवायेति मन्त्रेण शय्यायां तु निवेशयेत् ॥
विश्वतश्चक्षुरित्येवं कुर्यात्सकलनिष्कलम् ।

2cd-8 *Somaśambhupaddhati* 4.6.8-10ab:

मूर्तिरूपं च शय्यायां निवेश्य तदनन्तरम् । द्वादशाक्षरमन्त्रस्य कृत्वा न्यासमनन्तरम् ॥
खड्गादीनां च विन्यासं मन्त्री कुर्याच्च तद्यथा । शिरोघ्राणललाटेऽश्वास्यकण्ठहृदयेषु च ॥ दक्ष-
दोर्वामदोर्वामदक्षजङ्घाङ्घ्रिषु क्रमात् ।

3cd-4 *Devāmṛtapāñcarātra* 11.1-2: अथार्चनं प्रवक्ष्यामि सकलीकरणं शुभम् । स्थापकेन
तु कर्तव्यं स्वदेहे न्यासमुत्तमम् ॥ प्रतिमायां विशेषेण कुर्याच्चाालभनं बुधः । द्वादशाक्षरमन्त्रं
तु मूलमन्त्रमुदाहृतम् । ॐ नमो भगवते वासुदेवाय ॥

1 अतः] *em.*; अत MS • प्रवक्ष्यामि] *em.*; प्रवक्ष्यामि: MS 1 उत वातेन] *em.*;
उ वातेन तु MS • ०रथं] *em.*; ०रथ MS 2 मण्डपं] *em.*; मण्डलं MS • शम्भ-
वायेति मन्त्रेण शय्यायां] *conj.*; सम्भवायोनि नेत्तेण शय्यायां MS 3 The last *pāda*
is unmetrical. 4 कुर्याच्चाालभनं] *conj.*; कुर्याच्चाालनं MS • नमो भगवते वासुदेवाय]
em.; नमो: भगवतै वासुदेवाय: MS

ॐकारादियकारान्तान् विन्यसेदनुपूर्वशः ।
 ॐकारं विन्यसेन्मूर्ध्नि नकारं नासिकान्तरे ॥ ५ ॥
 मोकारस्तु ललाटे ऽयं (भकारं वदने)न्यसेत् ।
 गकारं कण्ठदे[4] (शे तु) वकारं हृदये न्यसेत् ॥ ६ ॥
 तैकारं तु भुजे देयं दक्षिणेन महाबलम् ।
 वामे भुजे वाकारं तु चिन्तितव्यं विचक्षण ॥ ७ ॥
 सुकारं वामजंघायां देकारं दक्षिणे तथा ।
 वाकारं वामपादे तु यकारं दक्षिणे न्यसेत् ॥ ८ ॥
 ध्यानं ते संप्रवक्ष्यामि सर्वपापप्रणोदनम् ।
 ॐकारं तु सदा ध्यायेज्ज्वालामालासमप्रभम् ॥ ९ ॥

5cd-8 *Devāmṛtapañcarātra* 11.3-5: ॐकारं विन्यसेन्मूर्ध्नि नकारं नासिकोपरि । मोकारं तु मुखे न्यस्य भकारं कण्ठगोचरे ॥ गकारं बाहुदेशे तु वकारं हृदये न्यसेत् । तैकारं नाभि-
देशे तु वाकारं पृष्ठदेशतः ॥ सुकारं कटिमध्ये तु देकारं चोरुमध्यतः । वाकारं जंघयोर्न्यस्य
यकारं पादयोर्न्यसेत् ॥

9cd-14 *Devāmṛtapañcarātra* 11.6cd-12ab: ॐकारं तु सदा ध्यायेज्ज्वालामालासमप्र-
भम् ॥ नकारं शुक्लवर्णाभं नकारं शीतलं जलम् । मोकारं चिन्तयेत्प्राज्ञो भिन्नाञ्जनसमप्र-
भम् ॥ तरुणादित्यसंकाशं भकारं चिन्तयेत्सदा । गकारं तु पुनस्तेषां हेमवर्णं तु चिन्तयेत् ॥
शुद्धस्फटिकसंकाशं वकारं ध्यानमुत्तमम् । तैकारं चिन्तयेत्प्राज्ञो दिव्यकुन्दसमप्रभम् ॥ हे-
मकुन्दनिभाकारं वाकारं वरुणालयम् । विद्युत्पुञ्जनिभाकारं सुकारं तत्र चिन्तयेत् ॥ देकारं
तु पुनर्ध्यायेन्महानीलसमप्रभम् । क्षीरोदारणवसंकाशं वाकारममृताक्षरम् ॥ यकारं तु सदा
ध्यायेत्पद्मरागसमप्रभम् ।

9-14 *Somaśambhupaddhati* 4.6.10cd-12ab:

ज्वालामालाकुलश्चेतमेचकादित्यसप्रभान् ॥ पीतशुक्लारुणश्चेतविद्युत्पीतसितारुणान् । ओङ्का-
रादियकारान्तान् वर्णान् द्वादश विन्यसेत् ॥ स्वयम्भूपाञ्चरात्रे च सर्वमेतदुदीरितम् ।

5 विन्यसेदनु०] *em.*; विन्यसेदनु० MS • ॐकारं विन्यसेन्] *em.*; ॐकार विन्यसे
MS • नकारं नासिकान्तरे] *em.*; नकारान्नासिकान्तरेत् MS 6 ललाटे ऽयं] *conj.*;
ललाटेय MS 7 तैकारं] *em.*; तैकारं MS • वाकारं तु] *conj.*; वाकारं MS • तव्यं
विचक्षण] *em.*; तव्यं विचक्षणं MS 8 ०रं वामजंघायां] *em.*; ०रां वामजंघायां MS
• तु] *em.*; तुः MS • दक्षिणे] *em.*; दक्षिणं MS 9 ध्यानं ते] *conj.*; ध्यानं MS •
प्रणोदनम्] *em.*; प्रचोदनं MS • ॐकारं] *conj.*; औकारं MS

नकारं शुक्लव] [5]र्णाभं नकारं शीतलं जलम् ।
मोकारं नीलनिभं पुञ्जं भिन्नाञ्जनसमप्रभम् ॥ १० ॥
तरुणादित्यसंकाशं भकारं चिन्तयेत्सदा ।
गकारं तु पुनस्तेषां हेमवर्णं विचिन्तयेत् ॥ ११ ॥
शुक्लपद्मनिभाकारं वकारं ध्यानमुत्तमम् ।
तेकारस्य तु विज्ञेयं ज्योतिः कुंकुमसन्निभम् ॥ १२ ॥
हिमकुन्दनिभं (चै)[व वाकारं वरुणालयम्] ।
[*Y^v1]विद्युत्पुञ्जनिभाकारं सुकारं तत्र चिन्तयेत् ॥ १३ ॥
ध्यायेद्देकारबीजं तु पीतं माहेन्द्रसन्निभम् ।
क्षीरोदार्णवसादृश्यं वाकारं वरुणालयम् ।
यकारं तु सदा ध्यायेत्पद्मरागसमप्रभम् ॥ १४ ॥
न तां गतिं यान्ति सुरा न योगी न च याज्ञिकाः ।
यां गतिं यान्ति लोके ऽस्मिन् द्वादशाक्षरचिन्तकाः ॥ १५ ॥
ॐ हूं विष्णवे हृदयाय] [2] नमः । ॐ विष्णवे शिरसे नमः ।
ॐ पद्मनाभाय शिखायै नमः । ॐ ध्रुवाय कवचाय नमः ।

15 *Devāmṛtapañcarātra* 11.15: न तां गतिं यान्ति सुरा न योगी न च याज्ञिकाः ।

यां गतिं यान्ति योगे ऽस्मिन् द्वादशाक्षरचिन्तकाः ॥

Brahmapurāṇa 57.31 न तां गतिं सुरा यान्ति योगिनो नैव सोमपाः ।

यां गतिं यान्ति भो विप्रा द्वादशाक्षरतत्पराः ॥

10 नकारं] *em.*; नकारां MS • मोकारं] *em.*; मोकारां MS • पुञ्जं] *em.*; पुञ्जं MS.
This *pāda* is unmetrical. • भिन्नाञ्जनं] *em.*; भिन्नाञ्जनं MS 11 भकारं] *em.*; भ-
कार MS • गकारं तु पुनं] *em.*; गकारान्तु करं MS • वर्णं] *em.*; वर्णं MS
12 पद्मं] *em.*; पद्मं MS • विज्ञेयं ज्योतिः] *em.*; विज्ञेयाम् जोति MS 13 नि-
भं] *em.*; निभ MS • विद्युत्पुञ्जं] *em.*; विद्युत्पुञ्जं MS 14 ध्यायेद्] *em.*; ध्याये
MS • पीतं] *em.*; पीत MS • क्षीरोदार्णवं] *em.*; क्षीरोदान्नवं MS • सादृश्यं]
conj.; साहस्रं MS • यकारं तु] *em.*; यकारान्तु MS • पद्मं] *em.*; पद्मं MS
15 न तां गतिं यान्ति न सुरा ण] *em.*; न ता गती यान्ति न सुरा ण MS • याज्ञिकाः]
MS^{pc}; याज्ञिकाकाः MS^{ac} • यां] *em.*; या MS 16 विष्णवे] *em.*; वैष्णवे MS •
पद्मं] *em.*; पद्मं MS • कवचाय] *em.*; कवचायै MS

ॐ चक्रिणे नमः – अस्त्रम् । ॐ सम्भवायै नमः – गायत्री ।
 ॐ विजयायै नमः – सावित्री ।
 ॐ नेत्रायाशनये ज्योतिरूपाय नमः – नेत्रम् ।
 ॐ अघोराय नमः – पिङ्गलास्त्रम् । हस्तयोः । १६ ।

[यजनं] [3]संप्रवक्ष्यामि दैवं नारायणस्य तु ।
 त्रिभिरावरणैः कार्यं दुर्लभं ससुरासुरैः ॥ १७ ॥

मध्ये चक्रं प्रतिष्ठाप्य द्वादशारं सुशोभनम् ।
 तन्मध्ये कमलं प्रोक्तं पत्राष्टकसकर्णिकम् ॥ १८ ॥

सर्वात्मा सकलो देवः दिव्यमालासनातनः ।
 श्रिया मध्ये तु हृदयं हूंकारेण तु पूजयेत् ॥ १९ ॥

शिरः पूर्वदले दद्यादक्षिणे तु शिः [4]खां न्यसेत् ।

17 *Devāmṛtapañcarātra* 11.25:

यजनं संप्रवक्ष्यामि दिव्यं नारायणस्य तु । त्रिभिरावरणैः कार्यं दुर्लभं तु सुरासुरैः ॥

Aṣṭādaśavidhāna verse 102:

यजनं संप्रवक्ष्यामि दैवं नारायणं स्मृतम् । चतुरावरणैः कार्यमर्चितं ससुरासुरैः ॥

18cd–21 *Devāmṛtapañcarātra* 11.26–30ab:

मध्ये चक्रं प्रतिष्ठाप्य अरैर्द्वादशभिर्युतम् । तन्मध्ये कमलं प्रोक्तमष्टपत्रं सकर्णिकम् ॥

मध्ये तु हृदयं पूज्य हूंकारेण महात्मना ॥ शिरः पूर्वदले दद्यादक्षिणे तु शिखां न्यसेत् ।

पश्चिमे कवचं दद्यादस्त्रं वै चोत्तरं न्यसेत् ॥ आग्नेय्यां दिशि गायत्रीं सावित्रीमीशगोचरे ।

नेत्रे चैव तु नैर्ऋत्यां वायव्यां दिशि पिङ्गलम् ॥ एतद्गुह्यतरं ख्यातं गर्भावरणमुत्तमम् ।

18cd–21 cf. *Somaśambhupaddhati* 4.6.27cd–31a:

विन्यस्य चादितश्चक्रं द्वादशारं सुभास्वरम् ॥ तस्य मध्ये पुनर्देयं पद्ममष्टदलं ततः । हृन्मन्त्रं
 कर्णिकायां च शिरः पूर्वदले ततः । शिखां च दक्षिणे पत्रे पश्चिमे कवचं न्यसेत् ॥ अस्त्रमु-
 त्तरतो न्यस्य गायत्रीमग्निपत्रके ॥ सावित्रीमीशपत्रे च नेत्रं च नैर्ऋते दले । ततश्च वायुपत्रे
 च पिङ्गलास्त्रं विनिक्षिपेत् ॥ गर्भावरणमित्युक्तम्

16 चक्रिणे] conj.; आ चक्रिणे MS • अस्त्रम्] em.; आस्त्रः MS • ०याशनये ज्यो-
 ति०] conj.; ०याशनीयै व्योत० MS • नेत्रम्] conj.; नेत्र MS • अघोराय] em.;
 अघोरायः MS • ०स्त्रं हस्तयोः] conj.; ०स्त्र हस्तायोः MS 17 दैवं] em.; देवं MS
 • ०णस्य तु] em.; ०नस्य तुः MS 18 प्रतिष्ठाप्य द्वादशारं] em.; प्रतिष्ठायां द्वाद-
 शान MS • तन्मध्ये] em.; तन्मध्ये MS 19 सकलो देवः] em.; सकला देव MS
 20 शिरः] em.; शिर MS • दद्यादस्त्रं] em.; दद्यावस्त्रं MS

पश्चिमे कवचं दद्यादस्त्रं चैवोत्तरेण तु ॥ २० ॥

गायत्र्याग्नेयदिग्भागे सावित्रीमीश्वरे स्वयम् ।

नेत्रं चैव तु नैर्ऋत्यां पिङ्गलास्त्रं तु वायवे ।

गुह्याद्गुह्यतरं गुह्यं गर्भावरणमुत्तमम् ॥ २१ ॥

द्वितीयं संप्रवक्ष्यामि विष्णुमूर्तिं प्रपूजयेत् ।

द्वादशारे तथा चक्रे न्यसेद् (द्वा)दशमूर्तयः ॥ २२ ॥

(के) [शवं तु अरे पूर्वे ॐका] [५]रेण तु पूजयेत् ॥

द्वितीये तु नकारेण ज्ञेयं नारायणं तथा ॥ २३ ॥

तृतीये माधवं पूज्य मोकारेण महात्मनः ।

भकाराक्षरदेवेन गोविन्दं तु चतुर्थके ॥ २४ ॥

पञ्चमे तु गकारेण विष्णुं चैव प्रपूजयेत् ।

वकाराक्षरदेवेन षष्ठे वै मधुसूदनम् ॥ २५ ॥

22–28 *Devāmṛtapañcarātra* 11.30cd–37:

द्वितीयं संप्रवक्ष्यामि सर्वदेवमयं स्तुतम् ॥ द्वादशारे तथा चक्रे अराग्रेषु विचक्षणः ।

द्वादशाक्षरसंयुक्ता न्यसेद् द्वादशमूर्तयः ॥ केशवं तु अरे पूर्वे ॐकारेण तु पूजयेत् ।

द्वितीयं तु नकारेण देवं नारायणं यजेत् ॥ तृतीये माधवं पूज्य मोकारेण महात्मना ।

भकाराक्षरदेवेन गोविन्दं तु चतुर्थकम् ॥ पञ्चमे च गकारेण विष्णुं चैव तु पूजयेत् ।

वकाराक्षरसंयुक्तं षष्ठे तु मधुसूदनम् ॥ त्रिविक्रमं ततः पञ्चात्तेकारेण तु पूजयेत् ।

वामनं चाष्टमे चैव वाकारेण तु पूजयेत् ॥ श्रीधरं नवमे पूज्य सुकारेण महात्मना ।

दशमे तु हृषीकेशं देकाराक्षरपूजितम् ॥ एकादशे पद्मनाभं वाकारेण नियोजयेत् ।

द्वादशे तु यकारेण युक्तं दामोदरं न्यसेत् ॥

22cd–31 cf. *Somaśambhupaddhati* 4.6.31b–33cd:

अधुनावरणान्तरम् । द्वादशारे च चक्रे ऽस्मिन् केशवाद्यान्यथाक्रमम् ॥ प्रणवाद्यैर्यथाकारमु-

क्तपूर्वैः स्वनामभिः । प्रागादितश्च विन्यस्य खड्गं गदामनन्तरम् ॥ चक्रं शङ्खं च पद्मं च हलं

च मुसलं ततः । शार्ङ्गं च विन्यसेदेवं तृतीयावरणं भवेत् ॥

21 °दिग्भागे] *em.*; दिग्भागं MS • नैर्ऋत्यां] *em.*; नैरित्यां MS • वायवे] *em.*; वा-

यवेत् MS 22 द्वितीयं] *em.*; द्वितीयां MS • °मिः विष्णुमूर्ति] *em.*; °मिः विष्णुमूर्ति

MS • न्यसेद् द्वा°] *em.*; न्यसेद् द्वा° MS 23 द्वितीये तु न°] *em.*; द्वितीयं तु ण° MS

• ज्ञेयं नारायणं तथा] *em.*; ज्ञेयां नारायणन्तथाः MS 24 तृतीये] *em.*; तृतीयं MS

• पूज्य] *conj.*; पूज्यं MS • चतुर्थके] *em.*; चतुर्थकैः MS 25 पञ्चमे] *em.*; पञ्चमं

MS • विष्णुं] *em.*; विष्णु MS • °देवेन] *em.*; °देवेण MS

सप्तमे वामनं चैव तेकारेण तु पूजयेत् ।
 न्य*^X1]मे]द्वाकारबीजेन अष्टमे तु त्रिविक्रमम् ॥ २६ ॥
 श्रीधरं नवमे चैव सुकारेण तु पूजयेत् ।
 दशमे तु हृषीकेशं देकारेण तु पूजयेत् ॥ २७ ॥
 एकादशे तु वाकारं पद्मनाभं प्रभुं विदुः ।
 द्वादशे तु यकारेण नाम्ना दामोदरः स्मृतः ॥ २८ ॥
 द्वितीयावरणं ख्यातं तृतीये ऽस्त्राणि विन्यसेत् ।
 शङ्खं चैव न्यसेत्पूर्वमाग्नेय्यान्तु गदां न्यसेत् ॥ २९ ॥
 [2]द[क्षि]णेन भवेच्चक्रं खड्गं नैर्ऋत्यगोचरे ।
 पद्मं पश्चिमतो विद्याद्वायव्यां तु हलं न्यसेत् ॥ ३० ॥
 मुसलं चोत्तरे दद्यादीशान्यां शार्ङ्गं विन्यसेत् ।
 एतद्गुह्यतरं यागं दुर्लभं परमं पदम् ॥ ३१ ॥
 सर्वदेवमयं कृत्वा न्यासं वैष्णवमुत्तमम् ।
 प्रासादाभिमुखं देवं शय्यायां तु निवेशयेत् ॥ ३२ ॥
 अग्निकार्यं ततः कृत्वा पू(जा)विद[3]प्र]चोदिता ।

29–31ab *Devāmṛtapāñcarātra* 11.38cd–40:

द्वितीयावरणं ख्यातं तृतीये ऽस्त्राणि विन्यसेत् ॥ खड्गं चैव न्यसेत्पूर्वे आग्नेय्यां तु गदां न्यसेत् । दक्षिणे विन्यसेच्चक्रं शंखं निर्ऋतिगोचरे ॥ पद्मं पश्चिमतो न्यस्य वायव्यां तु हलं न्यसेत् । मुसलं चोत्तरे दद्यादीशान्यां शृङ्गं विन्यसेत् ॥

26 चैव] *em.*; चैवः MS • त्रिविक्रमम्] *em.*; त्रिविक्रमः MS 27 नवमे चैव] *em.*; नवमञ्चैव MS 28 वाकारं] *em.*; वाकार MS • प्रभुं] *em.*; प्रभु MS • तु यकारेण] *em.*; भकारेण MS • ०रः स्मृतः] *em.*; ०रं स्मृतं MS 29 ०णं ख्यातं तृतीये ऽस्त्राणि] *em.*; ०ण ख्यातां तृतीये नस्त्राति MS • शङ्खं] *em.*; शङ्ख MS • न्यसेत्पूर्वमाग्नेय्या०] *em.*; न्यसे पूर्व आग्नेया० MS 30 भवेच्] *em.*; भवे MS • नैर्ऋत्यगोचरे] *em.*; नैरित्यगोचरेत् MS • पद्मं] *em.*; पद्म MS • विद्याद्] *em.*; विद्या MS • हलं] *em.*; हल MS 31 मुसलं चोत्तरे] *em.*; मुसल चोन्ततो MS • ०न्यां शार्ङ्गं] *conj.*; न्या साराङ्गं MS • एतद्] *em.*; एत MS • यागं दुर्लभं] *em.*; यागां दुर्लभं MS 32 ०दाभिमुखं देवं] *em.*; ०दभिमुख देव MS 33 ०कार्यं] *em.*; ०कार्य MS • बाह्वृचं पूर्वकुण्डे] *em.*; बाह्वृकं पूर्वकुण्डं MS • याम्ये ऽध्वर्यु तथैव] *em.*; यामे ध्वर्युस्तथैव MS

बाह्वृचं पूर्वकुण्डे तु याम्ये ऽध्वर्युं तथैव च॥ ३३ ॥
 पश्चिमे चैव छन्दोगमुत्तरेण अथर्वणम् ।
 श्रीसूक्तं पावमानं च नासदाख्यं सवाचिकम्॥ ३४ ॥
 वृषाकपिं च ऐन्द्राग्नं बाह्वृचः पूर्वतो यजेत् ।
 रुद्रं पुरुषसूक्तं च श्लोकाध्यायं सशुक्रियम्॥ ३५ ॥
 ब्राह्मणं पितृमैत्रं चाध्वर्युर्दक्षिणतो यजेत् ।
 देवव्रतं पुरुषगतिं ज्येष्ठसाम रथन्तरम्॥ ३६ ॥
 भारुण्डानि च सामानि गायत्रीं चैव चोत्तरे ।
 वामदेव्यं च छन्दोगः सदा पश्चिमतो यजेत्॥ ३७ ॥
 अथर्वशिरसं चैव स्कम्भसूक्तं तथैव च ।
 भद्रकल्पाः परिषदः पवित्रान् गणपाठकान्॥ ३८ ॥
 नीलरुद्रं नेत्रयोः ऽथर्व उत्तरतो यजेत् ।

34 श्रीसूक्तम् RV khila. 2.6; पावमानम् RV 9.67.21-27; नासदाख्यम् RV 10.129; वाचिकम् RV 10.125 35 वृषाकपि RV 10.86; ऐन्द्राग्न RV 8.40; रुद्रसूक्तम् or रुद्राध्यायः VS 16; पुरुषसूक्तम् VS 31; श्लोकाध्यायः No definite identification but VS 20 is a candidate.; शुक्रियम् TA 4.1-42 36 ब्राह्मणं According to *BaudhāyanaGS*, TB 2.8.8.67-69; पित्र्यध्यायः VS 35; मैत्रमन्त्रः VS 39.5; देवव्रतम् SV Ā. Gā. 212-214; पुरुषगतिसाम SV 1.594; ज्येष्ठसाम SV 1.31 = RV 6.7.1 (according to Haradatta), SV 1.33 = RV 1.115.1 (according to Govinda); cf. Olivelle 2000: 712; रथन्तरसाम RV 7.32.22 = SV 1.233; Ā. Gā. 76 37 भारुण्डसाम SV Ā. Gā. pari. 7; गायत्री RV 3.62.10 sung in Sāman manner; वामदेव्यसाम RV 4.31.1 = SV 1.169 38 अथर्वशिरः MuU 1.1, according to Nandapaṇḍita's Commentary on *Viṣṇusmṛti* 56.22, cf. Olivelle 2000: 711; स्कम्भसूक्तम् AV 10.7.1-44 39 नीलरुद्रम् = नीलरुद्रोपनिषद् (see Lubin 2007)

34 अथर्वणम्] *em.*; अथर्वणः MS • नासदाख्यं] *em.*; नासादासंम्य MS 35 ऐन्द्राग्नं बाह्वृचः] *em.*; ऐन्द्रा बाह्वृच MS • यजेत्] *em.*; यज्ञेत् MS • भद्रं] *em.*; भद्र MS • श्लोकाध्यायं सशुक्रियम्] *conj.*; अश्लोकायः सपूद्रियम् MS 36 पितृमैत्रं चाध्वर्युर्द°] *conj.*; पुत्रमेत्तृश्चध्वर्युद° MS 36 The third *pāda* is unmetrical. • ज्येष्ठसाम] *conj.*; [जे]ष्ठामाष MS • रथन्त°] *em.*; रथान्त° MS 37 सामानि] *em.*; सामाणि MS • गायत्री] *em.*; गायत्री MS 37 वामदेव्यं च] *em.*; वामदेवाय MS • स्कम्भ°] *em.*; स्कन्द° MS • च।] *em.*; चः MS 38 °कल्पाः परिषदः] *em.*; °कल्पो परिषदः MS • पवित्रान्] *conj.*; पवित्रा MS 39 °शदुम्बर्य] *em.*; °लदुम्बर्या MS • °मार्गस्तथैव] *em.*; °मार्गं तथैव MS

शमीपलाशदुम्बर्य अपामार्गस्तथैव च ॥ ३९ ॥

द्वादशैव सहस्राणि अष्टौ चत्वारि (चै)व वा ।

(द्वयौ) त्रीणि श[तान्ये[5]वा(म)र्थं चैकं तु होमयेत् ॥ ४० ॥

अग्निर्मूर्धेति मन्त्रेण काण्डयोश्चालनं तथा ।

उल्लेखाभ्युक्षणं चैव अग्निं दूतमिति स्मृतम् ॥ ४१ ॥

(सु)पूतेत्यग्नेर्गर्भाधानं तु कारयेत् ।

पुंसवनं तु कुर्वीत स्वस्तिऋचेण बुद्धिमान् ॥ ४२ ॥

सीमन्तं च पुनस्तेषां महामिन्द्रेण होमयेत् ।

जातकर्म तु कर्तव्यं प्राणायामैर्विदुर्बुधाः ॥ ४३ ॥

कार्या स्वाहेति मन्त्रेण नामकर्म [ततः पुनः ।

[*X^v1]यज्ञं यज्ञेति मन्त्रेण निष्क्रामं होमयेत्ततः ॥ ४४ ॥

अन्नप्राशनमन्त्रस्तु एष विप्रैरभिष्टुतः ।

ज्येष्ठमन्त्रेति विख्यातस्तेन चू(डेन चू)डोपकरणम् ॥ ४५ ॥

व्रतबन्धस्य मन्त्रश्च यथेमां वाचमुच्यते ।

समावर्तन इत्येवं आकृष्णेनेति होमयेत् ॥ ४६ ॥

41 RV 8.44.16/VS 3.12: अग्निर्मूर्धा दिवः ककुत्पतिः; RV 8.44.3: अग्निं दूतं पुरो द-
धे 42 KS.34.16: सुपूतपूः; RV.1.89.6a/VS.25.19: स्वस्ति न इन्द्रो वृद्धश्रवाः 43 RV
3.49.1: शंसा महामिन्द्रं यस्मिन् विश्वाः 44 VS 39.1: स्वाहा प्राणेभ्यः; VS 8.22: यज्ञ
यज्ञं 45 RV 9.3.6: एष विप्रैरभिष्टुतः; Probably ज्येष्ठमन्त्र is the same as ज्येष्ठसाम
identified in verse 36 above. 46 VS 26.2: यथेमां वाचं कल्याणीम् 46 RV 1.35.2:
आकृष्णेन रजसा वर्तमानो

40 चत्वारि चै°] *em.*; चत्वारि चे° MS • द्वयौ] *conj.*; द्वायो MS 41 °मूर्धे-
ति] *em.*; °मूर्ध्नि MS • काण्डयोश्] *conj.*; काण्डौ MS • तथा] *em.*; तथाः MS
41 उल्लेखाभ्यु°] *em.*; उल्लेखाभ्यु° MS • अग्निं दूतमिति स्मृतम्] *em.*; अग्नि दूतमिति
स्मृतां MS 42 °पूतेत्यग्नेर्गर्भा°] *conj.*; °पूतोत्यग्निगर्भा° MS • The last pāda is
unmetrical. 43 सीमन्तं च] *conj.*; सीमान्ता MS • °कर्म तु] *em.*; °कर्मन्तु MS
• °व्यं प्राणायामैर्विदु°] *conj.*; °व्य प्राणायामेतिदु° MS 44 निष्क्रामं] *conj.*; नि-
ष्कासं MS • येत्ततः] *em.*; °येततः MS 45 विप्रैरभिष्टुतः] *em.*; विप्रैरभिष्टितां MS
• विख्यातस्तेन] *conj.*; विख्याता तेन MS. The last pāda is unmetrical. 46 मन्त्रश्च
यथेमां वाच°] *em.*; मन्त्रस्य यथैवा वच° MS • °वर्तन इत्येवं आकृष्णेनेति] *conj.*;
°वर्त इत्येवं आकृष्णमिति MS

पत्नीसंयोजने चैव त्र्यम्बकं तु प्रयोजयेत् ।
 अग्निहोत्राणि कर्माणि यज्ञकर्माणि साधकैः ॥ ४७ ॥
 [सर्व[2] स्वा]](हे)ति मन्त्रेण होतव्यानि यथाक्रमम् ।
 मातृणां यक्षभूतानां बलिमत्र प्रकल्पयेत् ॥ ४८ ॥
 पललं रजनीचूर्णं लाजा दधि च सक्तवः ।
 भूतकूरमिति प्रोक्तं तेन भूतबलिं हरेत् ॥ ४९ ॥
 पञ्चरात्रं त्रिरात्रं वा अहोरात्रं तथैव च ।
 सर्वकामसमृद्धर्थं कारये(दधि)वासनम् ॥ ५० ॥

इति पञ्चरात्रे महाज्ञाने प्रतिष्ठातन्त्रे सप्तमोऽध्यायः ॥ ॐ ॥

47 RV 7.59.12 त्र्यम्बकं यजामहे सुगन्धिं

47 पत्नीसंयोजने] conj.; बलीसंयोजने MS • त्र्यम्बकं] em.; त्रयम्बकं MS • साधकैः] em.; साध[कः] MS 48 बलिमत्र] em.; बलीमत्तु MS 49 पललं] em.; पलालं MS • °चूर्णं] em.; °चूर्ण MS • दधि च सक्तवः।] conj.; विधि स युक्तव MS • °बलिं] em.; °बली MS 50 पञ्चरात्रं] em.; पञ्चरात्तु MS • °कामसमृद्धर्थं] em.; °कामेसमृद्धर्थ MS

॥ अष्टमाध्यायः ॥

अतः परं प्र[3]वक्ष्यामि स्थापनं तु यथाक्रमम् ।

एवमेवं तु कृत्वा तु विधानं सर्वकामिकम् ॥ १ ॥

इन्द्रः सुरपतिश्चैव वज्रहस्तो महाबलः ।

शतयज्ञश्च देवेशः तस्मै र्-इन्द्राय वै नमः ॥ २ ॥

मन्त्रश्च त्रातारमिन्द्रस्यावाहनं भवेत् ।

सर्वतेजोमयो देवो रक्तो वह्निर्महाबलः ।

सप्तजिह्वो महावीर्यस्तस्मै नित्यं नमो नमः ॥ ३ ॥

अग्नये त्वा गाय(त्रं तस्य मन्त्रः) ।

दण्डह(स्तो) [महावीर्यो] [4]धर्मो धर्ममहाबलः ।

तमहं कीर्तयिष्यामि धर्मराजाय वै नमः ॥ ४ ॥

यमाय त्वा मखा तस्य मन्त्रः ।

स वै प्रेताधिपो देवो नैर्ऋत्यां नीलविग्रहः ।

खड्गहस्तार्पितश्चैव निर्ऋत्यै तु नमो ऽस्तु ते ॥ ५ ॥

खड्गहस्तात्मने नमः । आयं गौरिति मन्त्रः ।

2 RV 6.47.11: त्रातारमिन्द्रम् 3 VS 8.47: अग्नये त्वा गायत्रच्छन्दसं गृह्णामि 4 VS 37.11: यमाय त्वा मखाय त्वा 5 RV 10.189.1: आयं गौः पृश्निरक्रमीत्

1 तु कृत्वा तु] conj.; त कृत्वा तु MS • °कामिकम्] em.; °कामिकां MS 2 इन्द्रः] em.; इन्द्र MS • देवेशः] conj.; वेदे च MS • र्-इन्द्राय] em.; रिन्द्राय MS • नमः] MS^{pc}; नमनः MS^{ac} • मन्त्रश्च त्राता°] em.; मन्त्र त्राता° MS • °नं भवेत्] em.; °णम्भवेत् MS 3 वह्निर्महाबलः] em.; वह्निर्महाबलं MS • °जिह्वो महावीर्य-स्तस्मै] em.; °जिह्वो महावीर्यस्तस्मै MS • मन्त्रः] em.; मन्त्र MS 3 त्वा] conj.; तस्य MS 4 °बलः] em.; °बलं MS • वै] em.; वे MS • त्वा मखा तस्य] conj.; त्या संख्यास्य MS 5 नैर्ऋत्यां] em.; नैरित्यां MS • °विग्रहः] em.; °विहग्रहः MS • खड्गहस्तार्पित°] conj.; खड्गहस्तपिति° MS^{pc}; खड्गहति° MS^{ac} • निर्ऋत्यै] conj.; निरित्यै MS • ते] em.; तैः MS • आयं गौरिति मन्त्रः] em.; अयं गौरीति मन्त्रेणः MS

पाशहस्तात्मको नित्यं जलराजो महाबलः ।

मकरस्कन्धमारूढो वरुणाय नमो नमः ॥ ६ ॥

पञ्च नद्यः सरस्वती ।

सर्वप्राणा(त्म)[को देवः] [5] (स)र्वत्र वायुदेवता ।

ध्वजहस्तो महाप्राणस्तस्मै नित्यं नमो नमः ॥ ७ ॥

यज ये यजामहे मन्त्रः ।

नक्षत्राणां तु सर्वेषां सोमो राजा प्रकीर्तितः ।

गदापट्टिशधारी च सोमराजाय वै नमः ॥ ८ ॥

ईशावास्यमिदं मन्त्रं सोमराजाय नियोजयेत् ।

सर्वविद्याधिपो देवः त्रैलोक्याधिपते नमः ॥

अभि त्वा शूरेति मन्त्रमीशानाय प्रकल्पयेत् ॥ ९ ॥

पन्नगाधिपतिर्देवो [ऽनन्तः फणशतैर्युतः] ।

[6] (पाताले वस)ते नित्यं नागराजाय वै नमः ॥ १० ॥

नमो ऽस्तु सर्पेभ्य इति मन्त्रः ।

स्रष्टा यः सर्वभूतानां पितामहः स्ववीर्यतः ।

प्रभवः सर्वभूतानां तस्मै सर्वात्मने नमः ॥

मन्त्रस्तस्यैव गायत्री वेदानां जननी तथा ॥ ११ ॥

6 VS 34.11: पञ्च नद्यः सरस्वतीम् 7 ŚB 1.6.11.1: ता वा एताः पञ्च व्याहृतयो भवन्त्यो
श्रावय अस्तु श्रौषड् यज ये यजामहे वौषडिति 8 VS 40.1: ईशावास्यमिदं सर्वम् 9 RV
7.32.22: अभि त्वा शूर नोनुमः 10 VS 13.6: नमो ऽस्तु सर्पेभ्यो ये 11 RV 3.62.10:
तत्सवितुर्वरेण्यं

6 पाश°] MS^{pc}; पस° MS^{ac} • °राजो महाबलः] *em.*; °राजा महाबलं MS • °मा-
रूढो] *em.*; °मारूढाः MS • पञ्च नद्यः] *conj.*; पुना नद्य MS 7 °र्वत्र] *em.*; °र्वस्त्र
MS • °देवता] *em.*; °देवताः MS 7 °हस्तो] *em.*; °हस्ता MS • यज ये यजामहे]
conj.; यज देवा युजेवहे MS 8 नक्षत्राणां तु] *em.*; नक्षत्रानान्तु MS • सोमो] *em.*;
सोम MS • गदापट्टिश°] *em.*; गजपट्टस° MS • वै] *em.*; वे MS • °वास्यमिदं
मन्त्रं] *em.*; °वासमिदं मन्त्रः MS • सोमराजाय] *conj.*; सोमराजा MS 9 शूरेति
मन्त्रमीशानाय] *conj.*; सुरेन्द्र ईशावाय MS^{pc}; सुरेन्द्र ईन्द्रशावाय MS^{ac} 10 पन्नगा-
धिपतिर्देवो] *em.*; पन्नागाधिपतिर्देवो MS • वै] *em.*; वे MS • सर्पेभ्य] *em.*; सर्पेभ्यो
MS 11 यः] *em.*; य MS • पितामहः स्ववीर्यतः] *conj.*; प्रपितामह अविर्यतः MS
• प्रभवः] *em.*; प्रभव MS • मन्त्रस्त°] *em.*; मन्त्रत° MS • तथा] *em.*; तथाः MS

देवाश्च पितरश्चैव सिद्धचारणपन्नगाः ।
राक्षसा मातरश्चैव दैत्यगन्धर्व-राप्स(राः) ॥ १२ ॥

⊗⊗⊗⊗⊗

(second-last folio, recto l.1)

[तं](तो) रत्नानि द्रव्याणि (धा)[तु]बीजानि चै[व] हि ।
ससुवर्णं स्वहस्तेन रत्नादीनि विनिक्षिपेत् ॥ १३ ॥
इन्द्रायां हरितालं तु आग्नेय्यां तु मनःशिलाम् ।
अञ्जनं तु प्रदातव्यं याम्यायां तु समन्ततः ॥ १४ ॥
नैर्ऋत्यामपि दातव्यं धातुं माक्षिकमेव वा ।
वारुण्यां दिशि-म्-आश्रित्य कासीसं तु प्र(दापये)[त्] ॥ १५ ॥

... .. ।

[2]... .. मेव च ॥ १६ ॥

उत्तमान् सर्वधातूनां ऋद्धिं वृद्धिं च मध्यतः ।
व्रीहिकादि सुवर्णं च इन्द्रादि विनिवेशयेत् ॥ १७ ॥
माषाश्चैव तथा मुद्गा आग्नेय्यां तु प्रदापयेत् ।
यवगोधूममसुरा याम्यायां च विनिक्षिपेत् ॥ १८ ॥
रूप्यं चैव तिलान्दद्याद्यस्य नैर्ऋत्यगोचरे ।
स्फटिकं तु प्रदातव्यं सर्वकाम[समृद्धये] ॥ १९ ॥

... .. ।

12 पितरं] *em.*; पितरां MS • णपन्नगाः] *em.*; णपन्नगा MS • मातरं] *em.*;
मातमोतरां MS • गन्धर्व-राप्स(राः)] *conj.*; गन्धर्व-राप्स(रो) MS 13 ससुवर्णं
स्वं] *conj.*; ससुवर्णं सं MS 14 इन्द्रायां] *em.*; इन्द्राया MS • य्यां तु मनःशि-
लाम्] *em.*; यान्तु मनत्सिला MS • समन्ततः] *em.*; समन्तत MS 15 नैर्ऋत्यां]
em.; नैरित्यां MS • धातुं] *em.*; धातु MS 15 वारुण्यां दिशि-म्-आश्रित्य] *em.*;
वारण्यान्दिशिमासृत्य MS • कासीसं] *em.*; कात्सीसां MS 17 ऋद्धिं] *em.*; क्वाद्धि
MS • वृद्धिं च] *conj.*; वृद्धिश्च MS • सुवर्णं च] *conj.*; सुवर्णाश्च MS • विनिवेशयेत्]
em.; विनिवेशयेत् MS 18 माषाश्चैव तथा मुद्गा आग्नेय्यां] *em.*; मासा चैव तथा
मुग्गा आग्नेयां MS • मसुरा] *conj.*; मसूरिश्च MS 19 रूप्यं] *conj.*; रूपं MS •
नैर्ऋत्यगोचरे] *em.*; नैर्ऋत्यगोचरो MS

[3]+++++मित्याहुर्दद्याद्वायव्यगोचरे ॥ २० ॥

[सो]म्यायां सर्षपांश्चैव पद्मरागं प्रदापयेत् ।

मरकतं चैव दातव्यं ईशान्यां तु यथाक्रमम् ॥ २१ ॥

इन्द्रनीलमयं चैव मध्यत आयसं तथा ।

अलाभे सर्वधातूनां हरितालं तु दापयेत् ॥ २२ ॥

अलाभे सर्वबीजानां शालिमेकं तु दापयेत् ।

अलाभे सर्वरत्नानां वज्रमेकं तु दापयेत् ॥ २३ ॥

... .. ।

[4]+++ देवतैः मन्त्रैः ब्रह्मयानैश्च ऋत्विजः ॥ २४ ॥

ब्रह्मस्पत्येन स्थापयेत् ।

स्थापयित्वा र्चयित्वा बलिं दत्त्वा च दानं प्रासादं प्रवेशयेत् । २५ ।

शिवो भवति प्रजानां तु म्-अर्दितानां समन्ततः ।

प्रवेशिते च देवेशे अर्घ्यं दद्यात्समाहितः ।

देव सवित मन्त्रेण पिण्डिकामभिमन्त्रयेत् ॥ २६ ॥

ॐ परमेश्वर धर्मज्ञानवैराग्यैश्वर्यं [5] □ 22 □

स्थिरा भवन्तु । सुखासनम् । २७ ।

26 VS 9.1: देव सवितः प्रसुव यज्ञं प्रसुव यज्ञपतिं

22cd–12ab Sarvajñanottara 9.110cd–112ab:

अलाभात्सर्वधातूनां हरितालं तु दापयेत् ॥ अलाभात्सर्वबीजानां यवबीजं प्रदापयेत् ।

अलाभात्सर्वरत्नानां वज्रमेकं तु दापयेत् ॥ अलाभात्सर्वलोहानां स्वर्णमेकं तु दापयेत् ।

20 °मित्याहुर्द°] *em.*; °मित्याहुद° MS 21 सोम्यायां सर्षपांश्चैव] *em.*; [शो]म्या
षर्सपा चैव MS • °रागं] *em.*; °रागां MS • मरकतं चैव] *em.*; मरगतश्चैव MS
22 °मयं] *em.*; °मया MS • मध्यत] *conj.*; मध्यतो MS • °धातूनां] *em.*; °धातूना
MS • दापयेत्] *em.*; प्रदापयेत् MS 23 शालि°] *em.*; सलि° MS 24 ऋत्विजः]
conj.; ऋत्वजः MS 25 °र्चयित्वा] *em.*; °चयित्वा MS • प्रासादं] *em.*; प्रसादं MS
26 शिवो] *em.*; शिवे MS • °नां तु मर्दितानां] *em.*; °यस्तु मर्दिताना MS 26 अर्घ्यं
दद्या°] *em.*; अर्घ्यन्दाद्या° MS • The third *pāda* is unmetrical. • °मभिमन्त्रयेत्]
em.; °मेभिमन्त्रयेत् MS

नित्यं हि सदा देव प्रत्यहं परिवर्तनात् ।
पूज्यतां यजमानार्थं यं सर्वकामफलैर्गुणैः ॥ २८ ॥

राजा विशेषमाप्नोति दीर्घायुर्निरुपद्रवः ।
चिरं पालयते पृथ्वीं धनधान्योपशोभिताम् ॥ २९ ॥

यस्मिन् पूज्यते तत्स्थाने शोभिता चाज्ञा वर्धताम् ।
पूज्यतां यजमानार्थं ++++++++ ॥ ३० ॥

[6] □ 19 □ कीर्तिवर्धनः ॥ प्रार्थनमन्त्रः ॥ *३१ ॥

ॐ नमो नमः परमाय परमेष्ठ्यात्मने नमः ॥ स्थापनमन्त्रः ॥ ३२ ॥

ध्रुवे नक्षत्रे र्-इति मनुना स्थितिन्यासं कुरुते । ३३ ।

नैवेद्यं च बलिं दत्त्वा प्रणिपत्य यथाविधि ।
पुन्नाम रुद्रपादश्च ततः शान्तिं च कारयेत् ॥ ३४ ॥

स्थिरीकरणमन्त्रः ॥

चतुर्थ्यामहोरात्रेण हो(मं) शान्तिं +++++ *३५ ॥

[verso l.1]

... .. † (ख्यर)ववृद्धावधी † पुनः ॥ ३६ ॥

गन्धचूर्णं समालिख्य कुर्याल्लक्षणलक्षितम् ।
तन्मध्ये तु न्यसेत्पद्मं कर्णिकाकेसरान्वितम् ॥ ३७ ॥

तत्र पूजा च कर्तव्या नवव्यूहसमन्विता ।

28 प्रत्यहं परिवर्तनात्] conj.; पत्याहं परिवर्तनाः MS • पूज्यतां] conj.; पूज्यता MS
29 °युनिरुप°] em.; °युनिरुप° MS • पालयते पृथ्वीं धन°] conj.; पालयता पृथ्वी
धना° MS 30 यस्मिन् पूज्यते तत्स्थाने] conj.; यसो पूज्ययते स्थानं MS • The
second pāda is unmetrical. • पूज्यतां यजमानार्थं] conj.; पूज्यता यजमानायः MS
31 प्रार्थन°] em.; प्रार्थण° MS 32 ॐ नमो नमः] em.; ॐ मो नम MS • °मेष्ठ्या-
त्मने] em.; °मेष्टात्मने MS 33 मनुना] conj.; वैना MS • °न्यासं कुरुते] conj.;
°न्यासः ॥ क्षरते MS 34 ॐ नमो] conj.; ॐ मो MS • प्रणिपत्य यथाविधि] em.;
प्रनिपत्य यथाविधिः MS 35 °महोरात्रेण] conj.; °मवारात्रेण MS • The third pāda
is a bad ma-vipulā. 37 कुर्याल्लक्षणलक्षितम्] em.; कुर्याल्लक्षणलक्षितः MS 37 तन्म-
ध्ये] em.; तन्मध्ये MS • °त्पद्मं] em.; °त्पद्मं MS 38 कर्तव्या] em.; कर्तव्यं MS
• °व्यूहसमन्विता] em.; °व्यूहिसमन्वितः MS

लोकपाला ग्रहाः पूज्याः सर्वदिक्षु समन्विताः ॥ ३८ ॥

पूजयित्वा ततः पश्चात्[2]+++++++ ।

... ॥ ३९ ॥

[वेदवा](द)रतैः शान्तैः विष्णुशास्त्रविशारदैः ।

पद्ममध्ये तु विन्यस्य कलशं दिव्यरूपिणम् ॥ ४० ॥

सुशम्बरं दीप्तिमन्तं तोयपूर्णं गुणान्वितम् ।

अलं तु वेदकैर्मन्त्रैः पञ्चभिर्वरुणदैवतैः ॥ ४१ ॥

तत्र रत्नानि देयानि धातुबीजानि चैव हि ।

आम्रादिपल्लवैश्चैव सुगन्धैः पुष्पदामकैः ॥ ४२ ॥

अनेन (वि)[धिना] [3]+++++++ ।

... ॥ ४३ ॥

ततः संस्नापितं देवं पुष्पं धूपं च दापयेत् ।

आ प्यायस्वेति मन्त्रेण या ते रुद्र शिवा तनूः ।

चतुर्विधं ध्यानसंयुक्तं देवमभ्यर्चयेत्सदा ॥ ४४ ॥

ॐ अनिरुद्धाय मोक्षात्मने स्वाहा । पादयोः ।

ॐ कामाय गतप्रभवे स्वाहा ।

धूपं दत्त्वा – ॐ अमृतमूर्तये स्वाहा । ४५ ।

ब्राह्मणपुरोगमाः सर्वे [+++++] ।

[4] ... ॥ ४६ ॥

44 RV.1.91.16: आ प्यायस्व समेतु ते VS 16.2: या ते रुद्र शिवा तनूः

38 ग्रहाः पूज्याः] *em.*; ग्रह पूज्या MS • समन्विताः] *em.*; समन्वितः MS 39 त-
तः] *em.*; तत MS 40 ०रूपिणम्] *em.*; ०रूपिणम् MS 41 सुशम्बरं दीप्तिमन्तं]
conj.; स्वसम्बरन्दप्तिमन्तं च MS • ०पूर्णं] *em.*; ०पूर्णं MS 41 अलं तु] *conj.*;
अलस्तु MS • ०भिर्वरुणदैवतैः] *em.*; ०भिर्वरुणदैवतैः MS 42 आम्रादिपल्लवैः] *em.*;
अम्रादिपल्लभिः MS • सुगन्धैः] *em.*; सुगन्धैः MS 44 संस्नापितं] *conj.*; स्नापितो
MS 44 या ते] *em.*; जा ते MS 45 अनिरुद्धाय] *em.*; अनिरुद्धाय MS • पादयोः]
em.; पादयो MS 45 ओं अमृतमूर्तये] *em.*; अमृतमूर्तये MS 46 ब्राह्मणपुरोगमाः
सर्वे] *em.*; ब्राह्मणपुरोगमाः सर्वे MS. This is unmetrical if identified as one *pāda* of a
verse.

+++++।वरूपाय मम भक्तानुरूपतः ।

क्षम्यतां विष्णु' दीनस्य विधानाय प्रतिष्ठितः ।

गायत्र्यष्टशतं जपेत् ॥ ४७ ॥

चरुं च साधयेत्पश्चात्पूर्वोक्तविधिचोदितम् ।

नित्यं मन्त्रं ततो हुत्वा महाव्याहृतिसंयुतम् ॥ ४८ ॥

चरुणा होमयेत्सम्यग्मूलमन्त्रं हितं न्यसेत् ।

त्रीणि (प) ++[5]+++ ++++++++ ॥ ४९ ॥

... .. †पति† ।

अष्टाक्षरं ततो हुत्वा द्वादशाक्षरमेव वा ॥ ५० ॥

दक्षिणां गुरवे दद्याद्यथावित्तानुसारतः ।

गजमेव प्रदातव्यमश्वं वा ग्राममेव वा ॥ ५१ ॥

रत्नं चैव सुवर्णं च वैणवं च सुशोभनम् ।

वस्त्रयुग्मानि देयानि चीरपट्टपटांस्तथा ॥ ५२ ॥

प्रणम्य गुरवे पश्चाद्रत्नं (द) [द्यात्+[6]+++] ।

... .. ॥ ५३ ॥

(6) ++++++। युक्तं यः कुर्याद्वै +++++ ।

[या तस्य] फलसंपत्तिर्मया वक्तुं न शक्यते ॥ ५४ ॥

अनेनैव विधानेन फलं प्रासादविस्तरम् ।

देवागारं करोमीति समासाद्यस्तु चिन्तयेत् ॥ ५५ ॥

47 भक्तानु०] *em.*; भक्तानु० MS • क्षम्यतां] *em.*; क्षमतां MS • प्रतिष्ठितः] *conj.*; प्रतिष्ठिताः MS • ०त्र्यष्टशतं जपेत्] *em.*; ०त्र्यष्टशत जापेत् MS 48 ०त्पश्चात्पूर्वोक्त०] *em.*; ०त्पश्चात्पूर्वोक्त० MS^{pc}; ०त्पश्चात्पूर्वोक्त० MS^{ac} • ततो हुत्वा] *em.*; ततो वा हुत्वा MS^{pc}; तो वा हुत्वा MS^{ac} 49 होमयेत्सम्य०] *em.*; होमयेत्सम्य० MS 50 ०रं ततो हुत्वा] *em.*; ०र ततो वा हुः। त्वा MS 51 दक्षिणां गुरवे] *em.*; दक्षिणे गुरवे MS • ०सारतः] *em.*; ०भारतः MS • गज०] *em.*; गजा० MS 52 सुवर्णं च] MS^{pc}; सुवर्णञ्च MS^{ac} • वैणवं] *em.*; वैणवं MS • चीरपट्टपटांस्तथा] *conj.*; चिपट्टपट्टान्तथा MS 53 प्रणम्य] *em.*; प्रणम्यां MS 54 कुर्याद्वै] *em.*; कुर्यावै MS 54 ०संपत्तिर्मया] *em.*; ०सम्पत्ति। मया MS • वक्तुं न] *em.*; वक्तुन्न MS 55 देवागारं करोमीति समासाद्] *em.*; देवागारं करांमीति समसा MS

तस्य कायगतं पापं तदेवाह्नि प्रमुच्यते ॥
कृते तु किं पुनस्तत्र प्रासादे विविधेन तु ॥ ५६ ॥

[शर]णं +++(last folio, r1)+++++मा(ष्ट)कम् ।
सुसमाप्तं गृहं यस्य फलं प्राप्तं न संशयः ॥
तस्माद्विज्ञानुसारेण कुर्याद्विष्णुगृहं ध्रुवम् ॥ ५७ ॥ ⊗ ॥

इति पञ्चरात्रे स्वायम्भुवे ऽष्टमो ऽध्यायः [:] ॥

56 तदेवाह्नि] conj.; तववह्ने MS • कृते तु] conj.; कृतेषु MS • किं पुनस्तत्र] em.;
किम्पुनतत् MS • तु] em.; तुः MS 57 सुसमाप्तं] em.; ससमाष्टं MS • Colophon:
स्वायम्भुवे] em.; स्वयंभुवे MS

॥ नवमाध्यायः ॥

... □ 68 □ [2] (स्व)गतं चिन्त(येत्) ॥ १ ॥

पीतवासं चतुर्भुजं शङ्खचक्रगदाधरम् ॥

शान्तं परमनिर्वाणं तन्नो विष्णुः प्रचोदयात् ॥ ध्यानमन्त्रः ॥ २ ॥

ॐ ज्वल २ प्रज्वल २ ॐ धूपं गृह्ण २ गन्धमाघ्राय ॥ धू(पं)दत्त्वा

ना(रा)यणाय विद्महे वासुदेवाय धीमहि तन्नो विष्णुः

प्रचोदयात् स्वाहा ॥ ३ ॥

ॐ गच्छ २ पुनरागमनाय ॥ विसर्जनमन्त्रः ॥ ४ ॥

(याव) □ 19 □ [3]++++

स्थापनं नवमो ऽध्यायः समाप्तः ॥ ⊗ ॥

2 °वासं चतुर्भुजं] *em.*; °वास चतुर्भुजा MS • °गदाधरम्] *em.*; °गजाधरं MS • शान्तं परम°] *em.*; शान्त परापरम° MS • तन्नो विष्णुः] *conj.*; श्वेत विष्णु MS • °मन्त्रः] *em.*; °मन्त्र MS 3 धूपं गृह्ण] *conj.*; व्यं गृह्ण MS 3 धीमहि] *conj.*; धीमहे MS • विष्णुः प्रचोदयात्] *em.*; विष्णु प्रचोदय MS 4 °गमनाय] *em.*; °गमनाय MS 4 विसर्जनमन्त्रः] *em.*; विसर्जनमन्त्र MS 4 Colophon: स्थापनं] *em.*; स्थापनः MS • ऽध्यायः] *em.*; ऽध्यायः MS • The manuscript colophon reads: संवत् अष्कण्डै(१४७) आषाढशुक्ल एकादश्यां शुक्र(दिने) +++ नक्षत्रे लिखतमितिः ॥ ⊗ ॥

॥ अष्टादशविधानम् ॥

॥ अष्टादशविधानम् ॥

[Approximately thirteen verses are lost as the third folio is missing. See Introduction, pp. ix and xxvii.]

[*4r1]अङ्गहीना न सिध्यन्ति कल्पकोटिशतैरपि ।

तस्मात्सर्वप्रयत्नेन अङ्गन्यासविधिं कुरु ॥ १ ॥

ॐ नरे नरे नरनाथ नरय मां नरोत्तम । प्रथमब्रह्म ॥ २ ॥

ॐ यज्ञाय नमो यानाय नमो धर्माय (न)मः पुण्याय नमो
व्रताय नमो नियमाय नमो मार्गानुसारिणे नमः । द्वितीयब्रह्म ॥ ३ ॥

ॐ अकालेभ्यो ऽथ कालेभ्यः कालकालतरेभ्यश्च ।

सर्वतः (का)लकालेभ्यो न[2]मस्ते रुद्ररुद्रेभ्यः । तृतीयब्रह्म ॥ ४ ॥

ॐ तत्संयोगाय विस्रहे हृषीकेशाय धीमहि तन्नो विष्णुः प्रचोदयात् ।
चतुर्थब्रह्म ॥ ५ ॥

ॐ बोधक सर्वविद्यानां देवदानवाधिपते महापुरुष नमो ऽस्तु ते ।
(प)ञ्चमब्रह्म ॥ ६ ॥

पञ्चमं मूर्ध्नि विन्यस्य चतुर्थं मुखमण्डले ।

तृतीयं हृदि विन्यस्य द्वितीयं गुह्य-म्-एव च ।

प्रथमं पादयुग्मे तु विन्यसेत यथाक्रमम् ॥ ७ ॥

1 °न्यास°] *em.*; °न्यासं MS • कुरु] *em.*; कुरुः MS 2 नरे नरनाथ नरय मां]
conj.; नरे नरणाथ नरय म्मान् MS • °ब्रह्म] *em.*; °ब्रह्मा MS 3 यानाय नमो
धर्माय] *em.*; यानाय धर्माय MS • °ब्रह्म] *em.*; °ब्रह्मा MS • द्वितीयब्रह्म] *em.*;
द्वितीयब्रह्मा MS (*secunda manu* in the bottom margin); the original, though damaged
by breaking, is still visible partly.) 4 अकालेभ्यो] *conj.*; कालेभ्यो MS • कालेभ्यः]
em.; कालेभ्य MS • °कालतरे°] *em.*; °कालान्तरे° MS • °ब्रह्म] *em.*; °ब्राह्मा
MS 5 धीमहि तन्नो विष्णुः] *em.*; धीमहे तन्नो विष्णु MS • °ब्रह्म] *em.*; °ब्राह्मा
MS 6 ॐ बोधक] *conj.*; रोधक MS • °धिपते] *em.*; °धिपति • (प)ञ्चम°]
(प)ञ्च° MS 7 मूर्ध्नि] *em.*; मूर्ध्नि MS • चतुर्थ] *em.*; चतुर्थे MS 7 °क्रमम्] *em.*;
°क्रमः MS

तृतीयं [तु शक्तिन्यासं विन्यसे] [3] त यथाक्रमम् ।
 ॐ विजये नमः । ॐ अजिते नमः । ॐ अपराजिते नमः ।
 ॐ जयावहे नमः । ॐ जम्भनि नमः । ॐ स्तम्भनि नमः ।
 आपादमस्तकं यावन्न्यासमेवं यथाक्रमम् ॥ ८ ॥

कला(न्या)सः चतुर्थस्तु ।
 सृष्टिर्वृद्धिर्मतिलक्ष्मीर्मेधा कान्तिः स्वधा स्थितिः ।
 रजा रक्षा रतिः पाल्या कामा तृष्णा मतिः क्रिया ॥ ९ ॥

ऋद्धिर्माया च रात्री च भ्रामणी मोहनी तथा ।
 [निद्रा मोहा तमा तृ] [4] णा क्षुधा मृत्युर्जरा भया ॥ १० ॥

निवृत्तिश्च प्रतिष्ठा च शान्तिर्विद्या तथैव च ।

9–11 *Svacchandatantra* 1.54–59ab: तारा सुतारा तरणी तारयन्ती सुतारणी । ईशानस्य कला पञ्च निरञ्जनपदानुगा ॥ निवृत्तिश्च प्रतिष्ठा च विद्या शान्तिस्तथैव च । पुरुषस्य कला ह्येताश्चतस्रः परिकीर्तिताः ॥ तमा मोहा क्षुधा निद्रा मृत्युर्माया भया जरा । अघोरस्य कला ह्येता अष्टौ वै वरवर्णिनि ॥ रजा रक्षा रतिः पाल्या काम्या तृष्णा मतिः क्रिया । ऋद्धिर्माया च रात्रिश्च भ्रामिणी मोहनी तथा ॥ मनोन्मनीकला ह्येता वामदेवे त्रयोदश । सिद्धिर्ऋद्धिर्वृद्धिर्मतिलक्ष्मीर्मेधा कान्तिः सुधा स्थितिः ॥ सद्योजातकलास्त्वेवमष्टौ सम्परिकीर्तिताः ।

Netratantra 22.26cd–28cd, 29cd–30ab, 31, 33cd, 34cd: सिद्धिर्ऋद्धिर्वृद्धिर्मतिलक्ष्मीर्मेधा कान्तिर्धृतिः स्वधा ॥ सद्योब्रह्मकला एताः पञ्चमं व्याप्य संस्थिताः । रजा रक्षा रतिः पाल्या काम्या तृष्णा मतिः क्रिया ॥ वृद्धिर्माया च नाडी च भ्रामणी मोहनी तथा । वामदेवकला ह्येता वैष्णवांशे व्यवस्थिताः ॥ ... तमा मोहा क्षुधा निद्रा मृत्युर्माया भया जरा ॥ अघोरस्य कला ह्येता रौद्रांशे तु व्यवस्थिताः । ... निवृत्तिश्च प्रतिष्ठा च विद्या शान्तिस्तथैव च । पुरुषस्य कला ह्येता ईश्वरे तु व्यवस्थिताः ॥ ... तारा सुतारा तरणी तारयन्ती सुतारिणी ॥ ... ईशानस्य कला ह्येताः पञ्च वै कारणात्मिकाः ॥

8 तृतीयं] conj.; तृतीय MS • जम्भनि नमः । ॐ स्तम्भनि] em.; जम्भनी नमः । ॐ स्तम्भनी MS • ०मेवं] conj.; ०मेव MS 9 (न्या)सः] em.; [न्या]सं MS • सृष्टिर्वृद्धिर्मतिलक्ष्मीर्मेधा कान्तिः] em.; शृष्टिर्वृद्धिर्मतिलक्ष्मीर्मेधा कान्ति MS • स्थितिः] em.; स्थिता MS • रजा रक्षा रतिः] em.; रजो रक्ष्या रति MS • तृष्णा मतिः क्रिया] em.; तृष्णा मतिः क्रिया MS 10 ऋद्धिर्माया च रात्री च] conj.; अविधिकाय तात [1] च MS • ०णा क्षुधा मृत्युर्जरा] em.; ०णाः क्षुधा मृत्युर्जरा MS 11 निवृत्ति ०] em.; निर्वृत्ति ० MS • शान्तिर्विद्या] em.; शान्तिविद्या MS • तारा] em.; तरा MS • ०यन्ती सुतारणी] em.; ०यन्ति स्वतारणी MS • ०त्रिंशत्कलोपेत] em.; ०त्रिंशकलोपेत MS • ०र्यः समुदाहृतः] em.; ०र्य समुदाहृताः MS

तारा सुतारा तरणी तारयन्ती सुतारणी ।
अष्टत्रिंशत्कलोपेत आचार्यः समुदाहृतः ॥ ११ ॥

पञ्चमन्यासः ॥

पुरुषः प्रकृतिर्बुद्धिरहंकारो मनश्चेति पञ्च ।
शब्दः स्पर्शो रसो रूपं गन्धश्चेति पञ्च ।
पृथिव्यापस्तेजो वायुराकाशश्चेति पञ्च ।
चक्षुः श्रोत्रं घ्राणं [त्वग्रसना चे][5]ति पञ्च ।
प्राणो ऽपानः समान उदानो व्यानश्चेति पञ्च ।
पञ्चविंशतितत्त्वज्ञ आचार्यः समुदाहृतः ॥ १२ ॥

सर्वाक्षरमयं षष्ठं देवदेवे सुयोजयेत् ।
अकारं दक्षिणाङ्गुष्ठे आकारं वामतो न्यसेत् ॥ १३ ॥

इकारं दक्षिणे गुल्फे ईकारं वामतो न्यसेत् ।
उकारं नलके चैव ऊकारं वामतः स्थितम् ॥ १४ ॥

ऋकारं दक्षिणे जानौ ॠ[*4v1]कारं वामजानुके ।
ऌकारं ऊरुके चैव ॡकारं वामतः स्थितम् ॥ १५ ॥

एकारं गुह्ये विन्यस्य ऐकारं लिङ्ग एव हि ।
ओकारं दक्षिणे कट्यां औकारं वाम-म्-एव च ॥ १६ ॥

बिन्दुयुक्तमकारं तु नाभिस्थाने नियोजयेत् ।
जठरेति पुनश्चैव अः युञ्जीत विशेषतः ॥ १७ ॥

12 प्रकृतिर्बुद्धिरहंकारो मनश्चेति पञ्च] *em.*; प्रकृतिः । बुद्धि अहंकार पञ्चमः MS • शब्दः स्पर्शो रसो रूपं] *em.*; शब्द पर्ष रस रूप MS • पञ्च] *em.*; पञ्चमः MS • पृथिव्या-पस्तेजो] *em.*; पृथिवी आप तेज MS • चक्षुः श्रोत्रं घ्राणं] *em.*; चक्षु श्रोत्र घ्राणा MS • पञ्च] *em.*; पञ्चमः MS • प्राणो ऽपानः] *em.*; प्राणो प्राण MS • उदानो व्यान°] *em.*; उदान व्याण° MS • आचार्यः] *em.*; आचार्य MS 13 अकारं] *em.*; अकार MS • आकारं] *em.*; आकार MS 14 °रं दक्षिणे गुल्फे] *em.*; °र दक्षिणाङ्गुष्ठे MS • ईकारं] *em.*; इकार MS • उकारं नलके चैव] *em.*; उकार नलकोच्चैव MS • स्थितम्] *em.*; स्थितः MS 15 ऊरुके चैव] *em.*; ऊरुकच्चैव MS • स्थितम्] *em.*; स्थितः MS 16 गुह्ये विन्यस्य] *em.*; गुह्य विन्यस्य MS • हि] *em.*; हिः MS • ओकारं] *em.*; ओकारे MS • औकारं] *em.*; ओकार MS 17 °युक्तमकारं तु] *em.*; °युक्त अकारस्तु MS

षोडशश्चैव बीजानि स्वरन्यासमनुत्तमम् ।
 आत्मतत्त्वमिति ख्यातं भि[++++++] ॥ १८ ॥
 [2]ककारमुरसि विन्यस्य खकारं दक्षिणे तथा ।
 गकारं स्तनवामे तु घकारं कण्ठतो न्यसेत् ॥ १९ ॥
 ङकारं चिबुके दद्याद्देवदेवे यथाक्रमम् ।
 चकारं पृष्ठवंशे तु छकारं सर्वपृष्ठके ॥ २० ॥
 जकारं कटिकायां तु झकारं कुक्षिदक्षिणे ।
 ञकारं वामकुक्षायां बीजानि क्रमशो न्यसेत् ॥ २१ ॥
 हस्ते तु दक्षिणे ङ्गुष्ठे टकारं तत्र चिन्तयेत् ।
 [ठकारं +++] [3]च डकारं तलिकास्तथा ॥ २२ ॥
 ढकारं बाहुमध्ये तु णकारं वाम अङ्गुले ।
 तकारं हस्तपृष्ठे च थकारं दशने तथा ॥ २३ ॥
 दकारं तालुके चैव धकारं बाहुमध्यतः ।
 नकारं दक्षिणाङ्गे च पकारमोष्ठयोर्न्यसेत् ॥ २४ ॥
 फकारं दशने कृत्वा ग्रीवायां तु बकारं वै ।
 भकारं तालुके चैव मकारं घण्टिकास्तथा ॥ २५ ॥
 विद्यातत्त्वमिति प्रोक्तं क(र्त)व्यं तु विज्ञानता ।
 [4]यकारं दक्षिणे गण्डे रकारं वामगण्डके ॥ २६ ॥
 नासिकायां लकारं तु वकारं तु ललाटके ।
 शकारं दक्षिणे नेत्रे षकारं वामलोचने ॥ २७ ॥
 सकारं दक्षिणे कर्णे हकारं वामतो न्यसेत् ॥

18 षोडशश्चैव बीजानि] conj.; षोडकश्चैव बीजाणि MS • °मनुत्तमम्] °मनुत्तमम् MS
 • ख्यातं] conj.; ख्याता MS • अः] em.; अ MS 21 झकारं] em.; झकार MS •
 °कुक्षायां] em.; °यक्षाया MS 22 हस्ते तु] em.; हस्तेस्तु MS • ङ्गुष्ठे] em.; गुष्ठे
 MS • तलिकास्तथा] conj.; तलिकास्तथा MS 23 °पृष्ठे] conj.; °पृष्ठौ MS • दशने
 तथा] em.; दशनेस्तथा MS 24 °मध्यतः] em.; °मध्यतुः MS 25 दशने] em.;
 दशने MS • वै] em.; वैः MS • भकारं] em.; भकार MS 27 शकारं] em.; षकार
 MS • नेत्रे षकारं] em.; नेत्रं । सकार MS

शिरसश्च शिखायां तु क्षकारं तत्र चिन्तयेत् ।
शिवतत्त्वमिदं प्रोक्तं यथाख्यातं तु शम्भुना ॥ २८ ॥

सप्तमं स्वरबीजेन ॥

ॐ अ वासुदेवाय नमः ।) [ॐ आ संकर्षणाय नमः ।

ॐ अं प्रद्युम्नाय] [5]नमः । ॐ अः अनिरुद्धाय नमः ।

ॐ ॐ नारायणाय नमः । ॐ तत्सद् ब्रह्मणे नमः ।

ॐ हूं विष्णवे नमः । ॐ नरसिंहाय नमः । ॐ भूवराहाय नमः ॥

आपादमस्तकं यावन्यसेद्वीजानि सर्वतः ॥ २९ ॥

वेदन्यासाष्टमं प्रोक्तं कर्तव्यं तु विजानता ॥

श्रीसूक्तं शिखायां (न्य)स्य शिरसि मण्डलब्राह्मणम् ॥ ३० ॥

सूर्यसाम ललाटे तु उन्नया(मि)[च नेत्रयोः ।

(*5r1)++म]साम नासाग्रे ॥ ३१ ॥

येनेदं दक्षिणे कर्णे ज्योत्यकर्म च वामके । नेत्रनासी तदुत्तरे ॥ ३२ ॥

पावमानीविराजाभ्यां गण्डयोरुभयोन्यसेत् । रथन्तरं वक्त्रे न्यसेत् ॥ ३३ ॥

तदेवाग्निस्तदादित्य इति दशनपङ्क्तिषु ।

ऋचं वाचेति जिह्वायां स्वाहा प्राणे तु तालुके ॥ ३४ ॥

30 श्रीसूक्तम् RV khila 2.6 मण्डलब्राह्मणम् One of the Upaniṣads! 31 सूर्यसाम SV 5.7.177.1 उन्नयामि SV Ā. Gā. 290 32 येनेदं भूतं? VS 34.4 34 तदेवाग्निस्तदादित्यस्तद्वायुस्तदु चन्द्रमाः VS 32.1; ऋचं वाचं VS 36.1; स्वाहा प्राणेभ्यः VS 39.1

29 अ वासुदेवाय] *em.*; अः वासुदेवायः MS 29 अः अनि°] *em.*; अं अनि° MS • ॐ नारायणाय] *em.*; अः नारायणाय MS • तत्सद्ब्रह्मणे] *em.*; तत्सद्ब्रह्मणे MS 29 विष्णवे] *em.*; वैष्णवे MS • °सिंहाय] *em.*; °सिद्धाय MS 29 न्यसेद्] *em.*; न्यसे MS 30 वेद°] *em.*; देव° MS • °ष्टमं प्रोक्तं] °ष्टमं MS • विजानता] *em.*; विजानतां MS 30 शिखायां] *em.*; शिखा MS • °ब्राह्मणम्] *em.*; °ब्राह्मणां MS • The last *pāda* is unmetrical. 31 °साम] *em.*; °सामं MS 32 ज्योत्य°] *conj.*; जोत्य° MS • च वामके] *em.*; च दक्षिणे MS 33 °विराजाभ्यां] *em.*; °विरज-भ्यां MS • °रुभयोन्यसेत्] *em.*; °रुतन्यसेत् MS • रथन्त°] *em.*; रथान्त° MS • The last *pāda* is unmetrical. 34 °ग्निस्तदादित्य इति] *conj.*; °ग्नितदादित्य MS 34 ऋचं] *em.*; सच MS • प्राणे तु] *conj.*; प्राणां तु MS

ईशावास्यं तु ओष्ठयोः चिबुके गार्गिब्राह्मणम् ।

कुमारबालं कपोलयोः ॥ ३५ ॥

कम्बुभ्यां स्कम्भसूक्तं पुरुष(सूक्तं) [कण्ठे न्यसेत्] ।

[2]पुरुषं पुनर्दक्षिणे स्तने वामस्तने पुरुषगतिम् ॥ ३६ ॥

वरुणसाम न्यसेद्बुद्धि ज्येष्ठसाम नाभेति ।

तमीशानं दक्षिणे बाहुं वामतो वामबाहुके ॥ ३७ ॥

कङ्कतो बाहुमध्ये तु वाममध्ये कनिक्रन्तम् ।

विदा मघवन् हस्ते तु वामे करे इन्द्रनारयम् ॥ ३८ ॥

त्रातारमिन्द्र अङ्गुल्यां इन्द्रायाहि चित्रभानो वामाङ्गुल्यां च ।

शुद्धवत्यो नखाग्रे तु [++++[3]+] खां सदा ।

त्र्यम्बकं कटिमूले तु शाम्भवं पृष्ठवंशयोः ।

35 ईशावास्यम् VS 40.1; गार्गिब्राह्मणम् ŚB 14.6.6 36 स्कम्भसूक्तम् AV 10.7.1-44; पुरुषसूक्तम् RV 10.90; पुरुषव्रते SV 1.222, 1.609; पुरुषगतिः (सेतुषाम्) SV 1.594 37 वरुणसाम SV ज्येष्ठसाम SV 1.31 = RV 6.7.1 (according to Haradatta), SV 1.33 = RV 1.115.1 (according to Govinda); cf. Olivelle 2000: 712 तमीशानं RV.1.89.5 38 कंकतो न कंकत RV 1.191.1 कनिक्रन्तम् = कनिक्रति हरिरा RV 9.95.1 SV 1.530 विदा मघवन् (महानाम्नी) RV Khila. 5.4.1 = SV Ā. Gā. pari. 1 इन्द्रनारयम् = इन्द्रं नरो नेमधिता हवन्ते RV 7.27.1 = SV 1.318 38 prose. त्रातारमिन्द्र RV 6.47.11 इन्द्रायाहि चित्रभानो RV 1.3.4 39 शुद्धवत्यः = एतो न्विन्द्र स्तवाम शुद्धम् RV 8.95.7-9 = SV 1.350 त्र्यम्बकं यजामहे RV 7.59.12; शाम्भवम् = नमः शम्भवाय; VS 16.41; अपां पृष्ठमसि VS 11.29, 13.53; विकर्ण = ब्रह्मसाम = विभ्राड् बृहत् RV 10.170.1; SV Ā. Gā. 257

35 ईशावास्यं तु] conj.; ईषावादन्त MS • चिबुके गार्गिब्राह्मणम्] conj.; चिबुके गा- गतिह्मणं MS^{pc}; चि(बु)++++ह्मणं MS^{ac} • कपोलयोः] em.; कपोलयो MS • The first pāda is unmetrical, but in an even pāda it would have alright. The last pāda, too, is unmetrical. 36 कम्बुभ्यां स्कम्भं] em.; कंबूभ्यं कम्बं MS • पुनर्] em.; पुन MS • वामस्तने] em.; वामःस्तने MS • पुरुषगतिम्] conj.; पुरुषगति MS • This whole verse is unmetrical but still rhythmical. 37 °साम न्यसेद्बुद्धि] em.; °सा न्यसे हृदि MS • °साम] conj.; °सामं MS • तमीशानं] em.; तमीशाने MS • बाहुं] conj.; बाहुः MS • Except the last, all other pādas of this verse are unmetrical. 38 क-ङ्कतो] em.; कङ्कते MS • कनिक्रन्तम्] conj.; कनेष्टतम् MS • मघवन्] em.; मेघव MS • °नारयम्] conj.; °नारयोः MS • The last pāda is unmetrical. 38 prose. त्रातारं] em.; तातारं MS • इन्द्रायाहि चित्रं] em.; अ इन्द्रायाग चित्तां MS 39 शुद्धवत्यो] conj.; शुद्धवर्त्त MS • सदा] conj.; सदाः MS • शाम्भवं] conj.; सम्भवं MS • °वंशयोः] em.; °पंसेयोः MS

अपां पृष्ठेति श्रीसूक्तं विकर्णं वृषणे न्यसेत् ॥ ३९ ॥

भासं लिङ्गं तु कल्पयेत् ।

गुह्ये रुद्रं गुदमध्ये वात आ वातु भेषजम् ॥ ४० ॥

दक्षिणकट्यां वामकट्यां इमां वामिति रुद्रं दक्षिणतो ऊरु । ४१ ।

ऊरु वामेति विभ्राड्बृहत्सामं दक्षिणे जानु ।

लज्जा द्विज वामजानुके । ४२ ।

देवव्रतं दीर्घन्या [+++++[4+]](गु)ल्फौ द्वौ तु कल्पयेत् ।

आज्यदोहपललभारे च दक्षिणे चरणौ न्यसेत् ॥ ४३ ॥

आकृष्णास्यवामीति पादौ-मुपरि कल्पयेत् ।

यण्वकमङ्गुलयः सर्वा जन्यकर्माणि वामाङ्गु(ल)यः ॥ ४४ ॥

वराहसाम नखाग्रे कटुद्रा नखवामके ।

नीलग्रीवा तरत्स मन्दी पावमानी तथैव च ॥ ४५ ॥

आत्माङ्गे ऽङ्गान्तराच्चैव सर्वरन्ध्रेषु विन्यसेत् ।

40 भाससामन् RV 6.8.1; SV Ā. Gā. 258 रुद्रं = रुद्रसाम = तद्वो गाय SV 1.115; वात आ वातु भेषजं RV 10.186.1 41 इमां वां मित्रावरुणा RV 7.36.2 ऊरुद्वयम् SV Ā. Gā. 266-267; विभ्राड्बृहत्साम RV 10.170.1; SV Ā. Gā. 257; लज्जा द्विज unidentified 43 देवव्रतम् SV Ā. Gā. 212-14; आज्यदोहसाम RV 6.7.1 = SV 1.67; Ā. Gā. 43-45; पललभारम् ?? 44 आकृष्णेन RV 1.35.2=VS 33.43 अस्य वामस्य RV 1.164.1; यण्व-कम् = इन्द्रमिन्द्राथिनो बृहत् RV 1.7.1 = SV 1.198; Ā. Gā. 122 45 प्र काव्यमुशनेव = वराहसाम SV 1.524 कटुद्राय प्रचेतसे RV 1.43.1-9; नीलग्रीवा VS 16.56-57 तरत्स मन्दी SV 1.500 = RV 9.58.1-4 पावमानी ??

39 अपां पृष्ठेति] conj.; अधः पृष्टि MS • विकर्णं वृषणे] em.; विकर्णं वृषणे MS 40 भासं] em.; भाष MS • गुह्ये रुद्रं] em.; गुह्य रुद्र MS • वात आ वातु भेषजम्] em.; वातो वा चात भेषजम् MS 41 वामिति] em.; वामेति MS 42 विभ्राड्बृहत्सामं] em.; विभ्रामट् । बृहत्साम MS 43 व्रतं] em.; व्रते MS • चरणौ] conj.; तरणौ MS • The third pāda is unmetrical. 44 आकृष्णां] conj.; आकृष्णां MS • यण्व-कमङ्गुलयः] conj.; येण्यकर्मङ्गुलयः MS • जन्यकर्माणि वामाङ्गु] conj.; जेन्यकर्मणि वामाङ्गु MS • Except the second, all other pādas are unmetrical. 45 वराहं] MS^{pc}; व written in *secunda manus* in the bottom margin, the original is damaged by worm but still partly visible) • वसाम] em.; वसाम MS • कटुद्रा] em.; रुद्रा MS • The first and third pādas are unmetrical. 46 आत्माङ्गे ऽङ्गां] conj.; अङ्गाङ्गि अङ्गां MS • रन्ध्रेषु] em.; रन्ध्रेषु MS • रथन्तरं] em.; रथान्तरं MS • वाजिषु] em.; वाजिनेषु च MS • The last pāda is unmetrical.

रथन्तरं रथमध्ये रथे (ति)ष्ठन्नि[५]ति(वा)जिषु विन्यसेत् ॥ ४६ ॥

हिरण्यगर्भमस्त्रेषु सुदर्शनेषु च विन्यसेत् ।

शैवे च वैष्णवे चैव सौरे भागवते तथा ।

वेदन्यासमिति प्रोक्तं देवदेवेन शम्भुना ॥ ४७ ॥

वेदन्यासो ऽष्टमः ॥

नवमं नामतः प्रोक्तं देवदेवजगत्पतेः ।

केशवं तु शिरे न्यस्य मुखे नारायणं न्यसेत् ।

ग्रीवायां माधवं चैव गोविन्दं बाहु' विन्यसेत् ॥ ४८ ॥

हृदये विन्यसेद्विष्णुं ज(ठ)रि मधुसू[६]दनम् ।

कटिभ्यां वामनं चैव जंघ' दामोदरं न्यसेत् ॥ ४९ ॥

जानुनि च हृषीकेशं (पादौ म्-उ)परि पद्मनाभं च ।

एतानि दश नामानि द्वादशाङ्गे नियोजयेत् ॥ ५० ॥

दशमे द्वादशाक्षरं विन्यसेत्, पुनर्हरेत् ।

ॐकारं विन्यसेन्मूर्ध्नि नकारं नासिकोपरि ।

46 रथे तिष्ठन् VS 29.43 47 RV 1.121.1: हिरण्यगर्भः

48-50 Devāmṛtapañcarātra 11.12cd-14:

केशवं शिरसि न्यस्य मुखे नारायणं तथा ॥ ग्रीवायां माधवं चैव गोविन्दं बाहुके न्यसेत् ।

हृदये विन्यसेद्विष्णुं पृष्ठे च मधुसूदनम् ॥ जठरे चैव कट्यां वै वामनं च त्रिविक्रमम् ।

श्रीधरं च हृषीकेशं जंघे तु परिकल्पयेत् । गुह्ये च पद्मनाभं तु पादौ दामोदरं न्यसेत् ॥

51-54 Devāmṛtapañcarātra 11.3-5:

ॐकारं विन्यसेन्मूर्ध्नि नकारं नासिकोपरि । मोकारं तु मुखे न्यस्य भकारं कण्ठगोचरे ॥

47 °गर्भमस्त्रेषु] conj.; °गर्भेषु मन्त्रेषु MS • The second pāda is unmetrical. 48 °न्यासो ऽष्टमः] em.; °न्यासाष्टमां MS 48 नामतः] conj.; नामता MS • °जगत्पतेः] conj.; °जगत्पते MS • शिरे] conj.; शिरं MS • मुखे नारायणं] em.; मुख नारायण MS • °वं चैव] em.; °वस्यैव MS 49 °सेद्विष्णुं] em.; °सेद्विष्णु MS • कटिभ्यां] em.; कटिभ्यां MS • दामोदरं] em.; दामोदर MS 50 जानुनि] conj.; जानुनि MS • °केशं [पादौ]] conj.; °केश। स[पादौ] MS • °नाभं च] conj.; °नाभश्च MS • द्वादशाङ्गे] conj.; द्वादशंशा MS • The second pāda is unmetrical. 51 °मे द्वादशाक्षरं] em.; °मं द्वादशाक्षर MS • पुनर्] em.; पुन MS • ॐकारं विन्यसेन्] em.; ॐकार विन्यसे MS • मोकारस्तु] conj.; मोकारन्तु MS • भकारो] conj.; भकारम् MS

मोकारस्तु ललाटो ऽयं भकारो वदनं तथा ॥ ५१ ॥

गकारं कण्ठतो न्यस्य वकारं भुजदक्षिणे ।

[तेका [*5v1]रं] हृदये न्यस्य देवदेवं स(नातन)म् ॥ ५२ ॥

वामे भुजे वकारं तु आकारेण समन्वितम् ।

(सुका)रं वामजङ्घायां देकारं दक्षिणे न्यसेत् ॥ ५३ ॥

वाकारं वामपादे तु यकारं दक्षिणे न्यसेत् ।

एतदेव यथाक्रमम् ॥ ५४ ॥

अस्त्रन्यासं प्रवक्ष्यामि सर्वदेहेषु विन्यसेत् ।

खङ्गं चैव उरे न्यस्य शा(ङ्गं) चैव (हि म)स्तके ।

मुसलं च हलं चैव बाहुभ्यां (विनि)वेशयेत् ॥ ५५ ॥

कुं[2](क्षौ) च ज[ठ]रे चैव पृष्ठे चक्रं निवेशयेत् ॥

लिङ्गे च वृषणे चैव शङ्खं चैव तु विन्यसेत् ॥ ५६ ॥

जङ्घाजानुकटिगुह्ये विन्यसेद्गदमुद्गरम् ।

गुल्फे पादतले चैव पद्ममेवं तु विन्यसेत् ॥ ५७ ॥

गकारं बाहुदेशे तु वकारं हृदये न्यसेत् । तेकारं नाभिदेशे तु वाकारं पृष्ठदेशतः ॥

सुकारं कटिमध्ये तु देकारं चोरुमध्यतः । वाकारं जंघयोर्न्यस्य यकारं पादयोर्न्यसेत् ॥

55-57 Devāmṛtapāñcarātra 11.17-21:

अस्त्रन्यासं प्रवक्ष्यामि सर्वदेहेषु विन्यसेत् । शङ्खं तूरसि विन्यस्य शाङ्गं चैव तु मस्तके ॥

मुसलं च हलं चैव बाहुभ्यां विनियोजयेत् । नाभौ तु जठरे चैव पृष्ठे चक्रं निवेशयेत् ॥

लिङ्गे च वृषणे चैव शङ्खं वै विन्यसेद्बुधः । जङ्घे च जानुनीत्याहुर्न्यसेत्तु गदया ततः ॥

गुल्फे पादतले चैव पद्ममेवं नियोजयेत् । हृच्छिरस्तु शिखा चैव कवचं चास्त्रमेव च ॥

गायत्री चैव सावित्री नेत्रे तत्र विनिर्दिशेत् । पिङ्गलास्त्रं समाख्यातमष्टाङ्गो विष्णुरुच्यते ॥

52 ०रं भुजदक्षिणे] conj.; ०रन्तु भुजे द्वायं । दक्षिणे MS • हृदये] conj.; हृदयं MS •

०देवं] em.; ०देव MS 53 वामे] em.; वामं MS • वकारं] em.; छकारे MS • आ-

कारेण] em.; अकारेण MS • देकारं] em.; देकारे MS 54 वाकारं] em.; वकारं MS

55 न्यासं प्र०] em.; ज्ञासम्प्र० MS • विन्यसेत्] em.; विन्यसेत् MS • खङ्गं] em.;

खङ्ग MS • शाङ्गं चैव] em.; ओङ्गां चैव MS • मस्तके] em.; मस्तकैः MS 56 चैव]

em.; श्वैव MS • चक्रं निवेशयेत्] conj.; चक्रं विनिवेशयेत् MS • वृषणे] em.; वृषणे

MS 57 ०कटिगुह्ये] conj.; ०कमित्याह्य MS • ०सेद्गदमुद्गरम्] em.; ०सेगजमुद्गुलं

MS • चैव] em.; श्वैव MS • ०मेवं तु] conj.; ०मेकन्तु MS

सर्वदेवमयं द्वादशम् ॥

अतः परं प्रवक्ष्यामि सर्वदेवमयो हरिः ।

ब्रह्मदेवः शिरं तस्य केशेभ्यश्च वनस्पतिः ॥ ५८ ॥

चन्द्रादित्यौ स्मृतौ तस्य चक्षुः(भ्यां)[संव्यवस्थितौ] ॥

[3]एकादश समाख्याता रुद्राः कण्ठे समाश्रिताः ॥ ५९ ॥

नक्षत्राणि ग्रहाश्चैव दशने परिकीर्तिताः ।

धर्माधर्मौ च विज्ञेयौ ओष्ठसंपुटमाश्रितौ ॥ ६० ॥

सर्वशास्त्रमयी देवी जिह्वायां तु सरस्वती ।

गायत्री चैव सावित्री नासाग्रे तु व्यवस्थिता ॥ ६१ ॥

दिशाश्च विदिशाश्चैव सर्वाः श्रोत्रे व्यवस्थिताः ।

भ्रुवोर्मध्यगतं विद्याच्छतरुद्राः समाश्रिताः ॥ ६२ ॥

ऋषयो रोमकूपेषु समुद्रा जठरे स्थिताः ।

यक्षकिन्नरगन्धर्वाः पिशाचा दानवादयः ॥ ६३ ॥

58–64 *Devāmṛtapañcarātra* 5.1–7: अतः परं प्रवक्ष्यामि सर्वदेवमयो हरिः । चन्द्रादित्यौ स्मृतौ तस्य चक्षुर्द्वयसमाश्रितौ ॥ ब्रह्माण्डं च शिरस्तस्य केशेभ्यश्च वनस्पतिः । एकादश स्मृता रुद्राः कण्ठदेशे समाश्रिताः ॥ नक्षत्राश्च ग्रहाश्चैव दशनाः परिकीर्तिताः । धर्मधर्मौ तु विज्ञेयावोष्ठसंपुटमाश्रितौ ॥ सर्वशास्त्रं मुखे तस्य जिह्वायां तु सरस्वती । दिशाश्च दिविशाश्चैव श्रोत्रयोश्च समाश्रिताः ॥ तालुके तु समाख्याताविन्द्रो ब्रह्मा समाश्रितौ । भ्रुवोर्मध्ये शिवं विन्द्याच्छलपाणिं वृषध्वजम् ॥ ऋषयो रोमकूपेषु समुद्रा जठरे स्मृताः । यक्षकिन्नरगन्धर्वाः पिशाचा दानवास्तथा ॥ राक्षसाश्च गणाः सिद्धा उदरेषु समाश्रिताः । नद्यो बाहुगताश्चैव नागाश्चाङ्गुलयः स्थिताः ॥

58 अतः] *em.*; अत MS • °देवमयो] *em.*; °देवया MS • °देवः] *em.*; °देव MS • केशेभ्यश्च वनस्पतिः] *em.*; केशेभ्यश्च वनस्पति MS 59 रुद्राः] *em.*; रुद्र MS • समाश्रिताः] *em.*; समासृता MS 60 नक्षत्राणि] *em.*; नक्षत्राणि MS • °कीर्तिताः] *conj.*; °कीर्तितौ MS • धर्माधर्मौ] *em.*; धर्मधर्मौ MS • ओष्ठसंपुट°] *em.*; ओष्ठौसंपुटक° MS 61 तु सरस्वती] *MS^{pc}*; तु सर written in *secunda manus* in the top margin, the original is eaten up by worms) • व्यवस्थिते] *em.*; व्यवस्थितः MS 62 विदिशाश्चैव सर्वाः श्रोत्रे] *em.*; दिविशाश्चैव सर्व सास्त्र MS • °स्थिताः] *em.*; °स्थिता MS • भ्रुवोर्मध्य°] *em.*; भ्रुवोर्मध्य° MS • विद्याच्छतरुद्राः समाश्रिताः] *em.*; विन्द्यात्सतरुद्र समासृता MS 63 स्थिताः] *em.*; स्थिता MS • °गन्धर्वाः] *em.*; °गान्धर्वा MS • गणाः] *em.*; गणा MS • समाश्रिताः] *em.*; समासृता MS

राक्षसाश्च गणाः सर्वे उदरेषु समाश्रिताः ।
 नद्यो बाहुगताश्चैव नागाश्चाङ्गुलयः स्मृताः ॥ ६४ ॥
 नखाग्रेषु च सर्वेषु तारागणसमाश्रिताः ।
 पृष्ठवंशस्थितो मेरुर्हृदये श्रीरधिष्ठिता ॥ ६५ ॥
 धर्मराजो यमश्चैव संस्थितो नाभिमण्डले ।
 कटिभ्यां पृथिवीं विद्याल्लिङ्गे सृष्टिः स)माश्रिता ॥ ६६ ॥
 [जानुभ्याम्][5]श्चिनौ देवौ ऊरुके पर्वताः स्थिताः ।
 नरकाः सप्तपातालाः पादयुग्मे व्यवस्थिताः ॥ ६७ ॥
 देवः कालाग्निरुद्रो वै पादाङ्गुष्ठे व्यवस्थितः ।
 सर्वदेवात्मको विष्णुः सर्वे देवास्तदात्मकाः ॥ ६८ ॥
 अशेषं (वा)ङ्मयं सर्वं लोकालोकं चराचरम् ।
 व्याप्तं विष्णुशरीरेण वायु-र्-अम्बरयोर्यथा ॥ ६९ ॥
 त्रयोदशं जीवदानञ्च ॥

65–69 *Devāmṛtapāñcarātra* 5.8–13: नखाग्रेषु च सर्वेषु तारागणसमाश्रिताः । पृष्ठमध्ये स्थितो मेरुर्हृदये श्रीरधिष्ठिता ॥ धर्मराजो यमश्चैव संस्थितो नाभिमण्डले । कटिं च पृथिवीं विद्याल्लिङ्गे सृष्टिः समाश्रिता ॥ ऊरूभ्यां पर्वताः सर्वे जानुभ्यां चाश्चिनौ स्थितौ । चरणेषु समाख्याताः पातालाः सप्त संस्थिताः ॥ नरका घोररूपाश्च पादान्तेषु व्यवस्थिताः । देवः कालाग्निरुद्रश्च पादाङ्गुष्ठसमाश्रितः ॥ अशेषं वाङ्मयं सर्वं लोकालोकं चराचरम् । व्याप्तं विष्णुशरीरेण पवनेनाम्बरं यथा ॥ स एष भगवान् विष्णुः सर्वभूतगतः स्थितः । तस्य यागं प्रवक्ष्यामि स्वयम्भूवचनं यथा ॥

64 गणाः] *em.*; गणा MS • नद्यो] *em.*; नद्या MS • °ङ्गुलयः स्मृताः] *em.*; °ङ्गुल-
 य स्मृता MS 65 °समाश्रिताः] *em.*; °समासृता MS • °धिष्ठिता] *em.*; °धिष्ठितः
 MS 66 °राजो] *em.*; °राज MS • संस्थितो] *em.*; संस्थितो MS • कटिभ्यां पृ-
 थिवीं विद्याल्] *em.*; कटिभ्यां पृथिवी विन्द्यां MS • सृष्टिः] *em.*; सृष्टि MS 67 °के
 पर्वताः स्थिताः] *em.*; °से पर्वत स्थिता MS • नरकाः सप्तपातालाः] *conj.*; नलके
 सप्तश्चेताल MS • °स्थिताः] *em.*; °स्थिता MS 68 देवः] *em.*; देव MS • °रुद्रो वै
 पादाङ्गुष्ठे] *em.*; °रुद्रा वै पादाङ्गुष्ठो MS • °स्थितः] *em.*; °स्थिता MS • विष्णुः सर्वे
 देवास्तदात्मकाः] *em.*; विष्णुः सर्वं देव तदात्मका MS 69 अशेषं] *em.*; अशेषा MS
 • °लोकं] *em.*; °लोक MS • वायुरम्बरयोर्यथा] *conj.*; वायोरम्बरयोर्यथा MS

पूरके' पूरयेद्देहं कुम्भकेन निरोधयेत् ।
 [रेचकेन त्यजेद्] [6] (ब्र)ह्मन् दशाङ्गं जीव' कल्पयेत् ॥ ७० ॥
 मूर्ध्नि नासातरौ हृदये द्वौ बाहू गुह्य एव हि ।
 जानुभ्यां पादयोर्यावद्दशाङ्गं जीव' कल्पयेत् ॥ ७१ ॥
 द्विसप्तकं च पक्षेषु जीवदानं जीवनीसूक्तं पाठयेत् ।
 घटनां तु सहस्रेण शतार्धेन तथा पुनः ॥ ७२ ॥
 कल[शांश्च म](ध्य)भागे स्थाने स्थाने सुयोजयेत् ।
 पूर्वेण ऋ(ग्वेदं)[न्यस्य यजुर्वेदं च] [6r1]दक्षिणे ॥ ७३ ॥
 (पश्चि)मे सामवेदं तु अथर्वं चोत्तरे न्यसेत् ।
 भद्रकर्णऋचया तु भद्रपीठं ततो न्यसेत् ॥ ७४ ॥
 ब्रीहयश्चेति मन्त्रेण ब्रीहिं तत्रैव दापयेत् ।
 त्र्यम्बकेति मन्त्रेणाश्वत्थपल्लवं च दापयेत् ॥ ७५ ॥
 कंकतो न कंकत इति मन्त्रेण कंकणं चापि दापयेत् ।
 काण्डात्काण्डा'ति मन्त्रेण (तै)लं (चैवं) तु दापयेत् ॥ ७६ ॥
 (2)दी(र्घायुत्वाय बृहते) इति मन्त्रेण निमर्दनम् ।

72 जीवदानं जीवनीसूक्तं = अश्विनोः प्राणस्तौ ते KS 11.7; cf. *Viṣṇusmṛti* 65.2 74 भद्रं
 कर्णेभिः VS 25.21 75 ब्रीहयश्च VS 18.12 • त्र्यम्बकं RV 7.59.12 76 कंकतो न कंकत
 RV 1.191.1 • काण्डात्काण्डात् VS 13.20 77 दीर्घायुत्वाय बृहते AV 2.4.1 • शन्नो
 देवीरभिष्टय VS 36.12

70 पूरयेद्देहं कुम्भकेन] *conj.*; पूरकेदेहं कुम्भकेन MS • (ब्र)ह्मन्] *em.*; (ब्र)ह्मा MS
 71 'तरौ हृदये द्वौ बाहू] *em.*; 'तरौ हृदयं दौ बाहौ MS • हि] *em.*; हिः MS 72 द्वि-
 सप्तकं च पक्षेषु] *conj.*; द्विसप्तकर्मपक्षेषु MS • हि] *em.*; हिः MS • The second *pāda*
 is too long to be metrical. 73 ऋग्वेदं] *em.*; ऋग्वेदं MS 74 अथर्वं चोत्तरे न्यसेत्]
em.; अथर्वञ्चोरभ्यसेत् MS • भद्रकर्णऋचया तु] *em.*; भद्रकर्णऋचायान्तु MS • 'पी-
 ठं] *em.*; 'पीठ MS • The third *pāda* is unmetrical. 75 ब्रीहयश्चेति मन्त्रेण] *conj.*;
 ब्रीहियाव इति मन्त्रे MS • मन्त्रेणाश्वत्थं] *conj.*; मन्त्रेण अश्वं MS Between अ and
 श्व an insertion sign is placed but nothing is inserted. • The last *pāda* is unmetrical.
 76 न कंकत] *conj.*; कत MS • The first *pāda* is unmetrical. 77 दी(र्घायुत्वाय बृह-
 ते)] *conj.*; दी(र्घायुत्वायु त्वा) MS • निमर्दनम्] *conj.*; निमत्थनं MS • मृत्तिकया
 तु] *em.*; मृत्तिकायान्तु MS • The second *pāda* is unmetrical.

शन्नो देवीति मन्त्रेण मृत्तिकया तु लेपयेत् ॥ ७७ ॥

कया नश्चित्र इति मन्त्रेण दद्यात्पञ्चकषायकम् ।

शम्युदुम्बरमश्वत्थं न्यग्रोधं तु पलाशकम् ॥ ७८ ॥

गायत्र्या तु गोमूत्रं गन्धद्वारेति गोमयम् ।

आप्यायस्व इति क्षीरं दधिक्राव्णो 'ति वै दधि ॥ ७९ ॥

तेजो ऽसीत्याज्यं गृह्णीयाद्देवस्य त्वेति कुशोदकम् ।

पञ्चगव्येन स्नापयेत् ॥ ८० ॥

अधो(घ)ण्टा रथाङ्गा च विष्णु] [३]क्रा(न्ता)शता(व)री ।

शर्वरी शोणका रम्भा भूमिकेशी सहा बला ।

सिंही व्याघ्री तथैव च ॥ ८१ ॥

पीषयित्वा विधानेन अङ्गप्रत्यङ्ग' लेपयेत् ।

हिमवत्किल्बिषं हन्ति दहति भीतयस्तथा ॥ ८२ ॥

78 कया नश्चित्र आभुवदूती RV 4.31.1 79 RV 3.62.10: तत्सवितुर्वरेण्यं; RV Khila. 5.87.9: गन्धद्वारां दुराधर्षा • VS 12.112/114: आप्यायस्व; RV 4.39.6: दधिक्राव्णो अकारिषं 80 VS 22.1: तेजो ऽसि; VS 1.10: देवस्य त्वा

79 -80ab *Devāmṛtapañcarātra* 9.19-20: पञ्चमन्त्रसमायुक्तं पञ्चगव्येन स्नापयेत् । गायत्र्या प्रथमं प्रोक्तं गन्धद्वारमनन्तरम् ॥ आप्यायस्वेति यत्क्षीरं दधिक्राव्णो 'ति वै दधि । तेजो ऽसि शुक्रमित्याज्यं देवस्य त्वा कुशोदकम् ॥

Baudhāyanagr̥hyaśeṣa 2.9: अथ शुचौ देशे समवस्थाप्य पञ्चगव्येनाभिषिञ्चति – गायत्र्या गोमूत्रम्, गन्धद्वारेति गोमयम्, आप्यायस्वेति क्षीरम्, दधिक्राव्णेति दधि, शुक्रमसी-त्याज्यम्, देवस्यत्वेति कुशोदकम् ॥

81-82 *Garuḍapurāṇa* 1.48.44c-45b:

सहदेवी बला चैव शतमूली शतावरी ॥ कुमारी च गुडूची च सिंही व्याघ्री तथैव च ।

78 नश्चित्र] *em.*; नचित्ता MS • शम्युदुम्बरमश्वत्थं] *em.*; शतादुम्बरमश्वत्थं MS • The first *pāda* is unmetrical. 79 गायत्र्या] *em.*; गायत्र्या MS • गन्धद्वारेति] *conj.*; गन्धारेति MS • आप्यायस्व इति] *conj.*; आप्यायनस्वेति MS • वै दधि] *conj.*; दधिम् MS • The first *pāda* is unmetrical. 80 °त्याज्यं] *conj.*; °त्याज्य MS • °गव्येन] *em.*; °गव्येण MS • The second *pāda* is unmetrical. 81 भूमिकेशी सहा] *em.*; भूमिकेशी महा MS • सिंही] *conj.*; शीघ्री MS 82 °षं हन्ति दहति भीतयः] *conj.*; °षन्तिर्दहति सीतयः MS

या ओषधीति मन्त्रेण स्नानमोषधिमज्जलैः ।

अग्निमीले 'ति मन्त्रेण पुष्पोदकेन स्नापयेत् ॥ ८३ ॥

याः फलिनीर्या अफला इति मन्त्रेण फलोदकेन स्नापयेत् ।

अग्निर्मूर्धा इति (म)[न्त्रेण दुग्धोदकेन स्ना][४]पयेत् । ८४ ।

वेदाहमेतं पुरुषमिति मन्त्रेण गन्धोदकेन स्नापयेत् ।

इमं मे गङ्गे यमुने 'ति मन्त्रेण नद्योदकेन स्नापयेत् । ८५ ।

बृहस्पतिमन्त्रेण वस्त्रं चैव प्रदापयेत् ।

†जनरक्ता परिधामानः† (मेख)लं परिदापयेत् ॥ ८६ ॥

युवा सुवा इति मन्त्रेण यज्ञोपवीतं च दापयेत् ।

श्रीश्च ते लक्ष्मीश्चेति मन्त्रेण चन्दनं च प्रदापयेत् । ८७ ।

युञ्जते मन उत युञ्जते गो(रोचनं दा)[पयेत् ।

अग्नि][५]र्देवता वातो देवता इति मन्त्रेण देवं चैव तु पूजयेत् । ८८ ।

धूरसि धूर्व धूर्वन्तं धूपं दद्यात्तु गुङ्गुलुम् ।

हिरण्यगर्भेति मन्त्रेण गृह्णत्स्वर्णशलायिकाम् ॥ ८९ ॥

83 RV 10.97.1: या ओषधीः पूर्वा जाताः; RV 1.1.1: अग्निमीले पुरोहितम् 84 याः फलिनीर्याफलाः VS 12.89 • अग्निर्मूर्धा RV 8.44.16/VS 3.12 85 VS 31.18: वेदाहमेतं पुरुषं महान्तम् • RV 1.75.5: इमं मे गङ्गे यमुने 86 बृहस्पते VS 26.3/17.36/9.11/27.8? • जनरक्ता परिधामानः ?? 87 RV 3.8.4: युवा सुवासाः परिवीत आगात् • VS 31.22: श्रीश्च ते लक्ष्मीश्च 88 VS 5.14/11.4/37.2: युञ्जते मन उत युञ्जते; VS 14.20: अग्निर्देवता वातो देवता 89 VS 1.8: धूरसि धूर्व धूर्वन्तं • हिरण्यगर्भः समवर्तताग्रे RV 1.121.1

83 स्नानमोषधिमज्जलैः] conj.; स्नान अंशधिमङ्गलं MS • अग्निमीले 'ति] conj.; अग्निमीलिति MS • The last pāda is unmetrical. 84 याः फलिनीर्या अफला] em.; या फलिनी याफला MS 85 वेदाहमेतं पुरुषमिति] em.; वेदामहे तत्पुरुष इति MS • °दकेन] em.; °दकेण MS • इमं मे गङ्गे] em.; इमाङ्गङ्गे MS 86 मेखलं] em.; मेखललं MS^{pc} on the lower margin; the original is eaten by worms but लं is intact. • The third pāda is unmetrical. 87 श्रीश्च ते] em.; श्रीश्चेति MS 88 युञ्जते] em.; युञ्जते MS 89 °सि धूर्व धूर्वन्तं] em.; °सि धुरसर्वतं MS^{pc}; °सि धुर्वतं MS^{ac} • दद्यात्तु] em.; दद्यां तु MS • हिरण्यगर्भेति] em.; हिरभ्यशुर्भेति MS • गृह्णत्स्वर्ण°] em.; त्स्व ow. MS

अग्निज्योतिर्मन्त्रेण लक्षणं चापि दापयेत् ।
 समिद्धो अञ्जनकृदरमञ्जनं तु प्रदापयेत् ॥ ९० ॥
 मधु वाता ऋतायते पूरयेन्मधुसर्पिषा ।
 [+++++मं] [6]त्रेण कुशाग्रेण तु चालयेत् ॥ ९१ ॥
 उत्तिष्ठ ब्रह्मणस्पते रूपं चैव समुद्धरेत् ।
 आ नो भद्रा 'ति मन्त्रेण यागस्थानं प्रवेशयेत् ॥ ९२ ॥
 यज्जाग्रतो दूरमुपैति शय्यां तस्यापि दापयेत् ।
 काण्डात्काण्डा 'ति मन्त्रेण दद्यात्तस्य वितानकम् ॥ ९३ ॥
 चत्वारि शृङ्गा 'ति [मन्त्रेण तोरणं च प्रदा][6v1]पयेत् ।
 द्विपदा त्रिशिखा चैव तोरणाश्चारुदर्शनाः ॥ ९४ ॥
 पूर्वे पलाशं तोरणमुदुम्बरं च दक्षिणे ।
 अश्वत्थं पश्चिमे विद्यान्यग्रोधं च तथोत्तरे ॥ ९५ ॥
 आ नो भद्रा इति मन्त्रेण प्रासादस्थानं प्रवेशयेत् ।

90 अग्निज्योतिर् VS 3.9 • VS 29.1: समिद्धो अञ्जनकृदरम् 91 RV 1.90.6: मधु वाता
 ऋतायते 92 RV 1.40.1: उत्तिष्ठ ब्रह्मणस्पते • RV 1.89.1: आ नो भद्रा 93 यज्जाग्रतो
 दूरमुपैति VS 34.1 • काण्डात्काण्डात् VS 13.20 94 RV.4.58.3: चत्वारि शृङ्गास्त्रयो
 अस्य पादाः

95 *Niśvāsaguhya* 2.67cd-68ab: पालाशन्तोरणं पूर्वे औदुम्बरं तु दक्षिणे ॥ --- कुर्याद्यः
 --- ।

90 अग्निज्योतिर्मं] *em.*; अग्निज्योतिर्मं MS • लक्षणं चापि] *em.*; लक्षणण्यापि MS
 • ऋचया तु] *conj.*; त्सचया MS • लक्षणं चापि] *em.*; लक्षणण्यापि MS • समिद्धो
 अञ्जनकृदरम्] *em.*; समिद्धो अजनं कृतरं MS 91 वाता ऋतायते] *conj.*; वाचा ऋ-
 चायान्तु MS • पूरयेन्मधुं] *em.*; पूरयेमधुं MS • The same line appears before 90cd
 in this reading: मधुवाचा त्सचाया पूरयेन्मधुसर्पिषा ॥, but considering it superfluous,
 I cancel the line there. 91 कुशाग्रेण तु] *conj.*; कुसोकेण आ MS 92 णस्पते रूपं
 चैव] *em.*; णस्पतये पञ्चैव MS • आ नो] *em.*; अ नो MS 93 यज्जाग्रतो दूरमुपैति
 शय्यां] *em.*; ययार्यतो दूरमुपैति सह्यास् MS • दापयेत्] *MS^{pc}*; प्रदापयेत् *MS^{ac}* • द-
 द्यात्तस्य] *em.*; दद्यात्तस्य MS • The first *pāda* is unmetrical. 94 णाश्चारुदर्शनाः]
em.; णाश्चारुदर्शनात् MS • The first *pāda* is unmetrical. 95 पूर्वे पलाशं] *em.*;
 पूर्वेण पलाशी MS • The first *pāda* is unmetrical. 95 अश्वत्थं] *em.*; अश्वत्थ MS
 • विद्यान्] *em.*; विन्द्या MS 96 आ नो] *em.*; अ नो MS • प्रासादस्थानं] *em.*;
 प्रासादस्थान MS • धन्वना] *em.*; धत्वाणा MS • गर्भं] *em.*; गतं MS

धन्वना गा इति मन्त्रेण गर्तं चैव तु कारयेत् । ९६ ।

स्थापितस्य तु देवस्य ततो हि शान्तिमारभेत् ।

एषो ह देव (इ)ति मन्त्रेण अग्निकुण्डं तु [2]कारयेत् ॥ ९७ ॥

पूर्वेण चतुरस्रं स्यादर्धचन्द्रं तु दक्षिणे ।

वारुण्यां वर्तुलं कुण्डमष्टकोणं तथोत्तरे ॥ ९८ ॥

आग्नेय्यां दिशाभागे आचार्य अग्निकार्यं प्रारभेत् ।

तदेवाग्निस्तदादित्यस्तदिति मन्त्रेण अग्निं चैवालभेत् । ९९ ।

पञ्चदशमो ऽग्निसंस्कारः ॥

अस्त्रेण लेखनं कुर्यात्कवचेनाभ्युक्षणं स्मृतम् ॥

शक्तिन्यासं ततो मन्त्री हृदयेन [समाचरेत्] ॥ १०० ॥

[विन्यस्य] [3]शक्तिगर्भे (तु प्र)क्षिपेज्जातवेदसम् ।

गर्भाधानादिकं कृत्वा होतव्यं चानुपूर्वशः ॥ १०१ ॥

यागः षोडशमो द्विजः ॥ १०२ ॥

96 RV 1.89.1: आ नो भद्रा • धन्वना गा: RV.6.75.2 97 VS 32.4: एषो ह देवः
प्रदिशो ऽनु 99 VS 32.1: तदेवाग्निस्तदादित्यस्तद्वायुस्तदु चन्द्रमा:

100–101 Sārdhatriśatikālottara 6.1cd–3ab:

अस्त्रेणोल्लेखनं कुर्याद्वर्मणाभ्युक्षणं ततः ॥ शक्तिन्यासं ततो दर्भैर्हृदयेनैव कारयेत् । हृदा वै
शक्तिगर्भे तु प्रक्षिपेज्जातवेदसम् ॥ गर्भाधानादिकं कृत्वा निष्कृतिं चाप्यपश्चिमाम् ।

97 देवस्य] conj.; देवेषं MS • ततो हि शान्तिमा°] conj.; ततो शान्तिप्रा° MS
• The third pāda is unmetrical. 98 चतुरस्रं स्याद्] conj.; चतुरस्रं MS • वर्तुलं
कुण्डमष्टकोणं] conj.; चर्तुलं । अष्टकोणे MS 99 आग्नेय्यां दिशा°] em.; आग्ने-
यान्दिशा° MS • °कार्यं] em.; °कार्यं MS 99 तदेवाग्निस्तदादित्यस्तदिति] em.;
तदेवाग्नितदादित्येदिति MS • अग्निं चैवा°] conj.; अग्निं चैव चा° MS 100 °मो
ऽग्निसंस्कारः] conj.; °ममग्निसंस्कारं MS 100 स्मृतम्] स्मृतः MS 100 °न्यासं
ततो] em.; °न्यासन्ततो MS • The second pāda is unmetrical. 101 °पेज्जातवे-
दसम्] em.; °पेजातवेदसः MS • °कं कृत्वा] em.; °कन् कृत्वा MS 102 यागः
षोडशमो] em.; याग षोडशमं MS • द्विज] em.; द्विजः MS • यजनं] em.; यजन्
MS • दैवं नारायणं] conj.; देवं नाराय MS • चतुरा°] em.; चतुर्भिरा° MS • कार्यं
दुर्लभं] em.; कार्या व[र्तु]भं MS

यजनं संप्रवक्ष्यामि दैवं नारायणं स्मृतम् ।
 चतुरावरणैः कार्यं दुर्लभं ससुरासुरैः ॥ १०२ ॥
 पञ्चविंशतिमं पुरुषं मकारं बिन्दुरूपिणम् ।
 हृदयं तस्य समाख्यातं कर्णिकायां तु विन्यसेत् ॥ १०३ ॥
 शिरं पूर्वदले दद्याद् [दक्षिणे तु शिखां न्यसेत्] ।
 «पश्चिमे कवचं दद्यादस्त्रं वै चोत्तरं न्यसेत् ॥» १०४ ॥
 [४] गायत्र्याग्नेयपत्रे तु सावित्रीशानगोचरे ।
 नेत्रं चैव तु नैर्ऋत्यां पिङ्गलास्त्रं तु वायवे ।
 गुह्याद्गुह्यतरं गुह्यं गर्भावरणमुत्तमम् ॥ १०५ ॥
 द्वितीयं संप्रवक्ष्यामि सर्वदेव[वि]नमस्कृतम् ।
 बलभद्रं न्यसेत्पूर्वं आग्नेय्यां निशठं न्यसेत् ॥ १०६ ॥

102 Svāyambhuvapañcarātra 7.17:

+++ संप्रवक्ष्यामि दैवं नारायणस्य तु । त्रिभिरावरणैः कार्यं दुर्लभं ससुरासुरैः ॥

102–105 Devāmṛtapāñcarātra 11.25–30ab:

यजनं संप्रवक्ष्यामि दिव्यं नारायणस्य तु । त्रिभिरावरणैः कार्यं दुर्लभं तु सुरासुरैः ॥
 मध्ये चक्रं प्रतिष्ठाप्य अरैर्द्वादशभिर्युतम् । तन्मध्ये कमलं प्रोक्तमष्टपत्रं सकर्णिकम् ॥
 बाह्यतश्चतुरस्रं तु चतुर्द्वारं सुशोभनम् । मध्ये तु हृदयं पूज्यं हंकारेण महात्मना ॥
 शिरः पूर्वदले दद्याद्दक्षिणे तु शिखां न्यसेत् । पश्चिमे कवचं दद्यादस्त्रं वै चोत्तरं न्यसेत् ॥
 आग्नेय्यां दिशि गायत्रीं सावित्रीमीशगोचरे । नेत्रे चैव तु नैर्ऋत्यां वायव्यां दिशि पिङ्गलम् ॥
 एतद्गुह्यतरं ख्यातं गर्भावरणमुत्तमम् ।

106–108 Devāmṛtapāñcarātra 11.30cd–38ab:

द्वितीयं संप्रवक्ष्यामि सर्वदेवमयं स्तुतम् ॥ द्वादशारे तथा चक्रे अराग्रेषु विचक्षणः ।
 द्वादशाक्षरसंयुक्ता न्यसेद् द्वादशमूर्तयः ॥ केशवं तु अरे पूर्वे ॐकारेण तु पूजयेत् ।
 द्वितीयं तु नकारेण देवं नारायणं यजेत् ॥ तृतीये माधवं पूज्यं मोकारेण महात्मना ।

103 °विंशतिमं पुरुषं] *em.*; °विंशतिमम्पुरुषैः MS • °ख्यातं कर्णिका°] *em.*; °ख्या-
 तात्कर्णिका° MS • The first and third *pādas* are unmetrical. 104 दले दद्या°]
em.; दलन्दद्या° MS • cd] omitted in the Svāyambhuvapañcarātra, supplied from
 the Devāmṛtapāñcarātra. 105 °त्र्याग्नेय°] *em.*; °त्र्याग्नि° MS • °गोचरे] *em.*;
 °गोचरेत् MS • नेत्रं चैव तु नैर्ऋत्यां] *em.*; नेत्राच्चैव तु नैरित्यां MS • गुह्याद्] *em.*;
 गुह्या MS • °मुत्तमम्] *em.*; °मनुत्तमं MS 106 संप्रवक्ष्यामि सर्वदेव°] *em.*; सम्प्र-
 वक्ष्यामि सर्वदेव° MS • °भद्रं] *em.*; °भद्र MS • आग्नेय्यां निशठं] *em.*; आग्नेया
 निषडं MS

दक्षिणे चैव प्रद्युम्नमनिरुद्धं तु नैर्ऋते ।
 गदं पश्चिमतो दद्यान्नाद्यन्तं (कौश)लोत्कटम् ॥ १०७ ॥
 साम्बं दद्याच्च वा[5]यव्यां सा(त्यकीं) चोत्तरेण तु ।
 अक्रूरं तु महावीर्यं दद्यादीशानगोचरे ॥ १०८ ॥
 द्वितीयावरणम् ॥ ॐ ॥
 तृतीये ऽस्त्राणि विन्यसेद्विष्णोरर्चाचनस्य च ।
 खड्गं चैव न्यसेत्पूर्वं आग्नेय्यां तु गदां न्यसेत् ॥ १०९ ॥
 दक्षिणेन न्यसेच्चक्रं शङ्खं नैर्ऋत्यगोचरे ।
 पद्मं पश्चिमतो न्यस्य वायव्यां तु हलं न्यसेत् ।
 मुसलं चोत्तरतो दद्याद्[ईशान्यां शार्ङ्गमेव च] ॥ ११० ॥
 [6]तृतीयावरणम् ॥ ॐ ॥
 चतुर्थं संप्रवक्ष्यामि नामानां संप्रकीर्तनम् ।
 पूर्वं नारायणो देवः पौण्डरीकाक्षस्तु दक्षिणे ॥ १११ ॥

भकाराक्षरदेवेन गोविन्दं तु चतुर्थकम् ॥ पञ्चमे च गकारेण विष्णुं चैव तु पूजयेत् ।
 वकाराक्षरसंयुक्तं षष्ठे तु मधुसूदनम् ॥ त्रिविक्रमं ततः पञ्चात्तेकारेण तु पूजयेत् ।
 वामनं चाष्टमे चैव वाकारेण तु पूजयेत् ॥ श्रीधरं नवमे पूज्य सुकारेण महात्मना ।
 दशमे तु हृषीकेशं देकाराक्षरपूजितम् ॥ एकादशे पद्मनाभं वाकारेण नियोजयेत् ।
 द्वादशे तु यकारेण युक्तं दामोदरं न्यसेत् ॥ पद्मे तु यजनं कृत्वा पञ्चाच्चक्रं प्रपूजयेत् ।
 109–110 *Devāmṛtapāñcarātra* 11.38cd–40: द्वितीयावरणं ख्यातं तृतीये ऽस्त्राणि विन्य-
 सेत् ॥ खड्गं चैव न्यसेत्पूर्वं आग्नेय्यां तु गदां न्यसेत् । दक्षिणे विन्यसेच्चक्रं शंखं निर्ऋति-
 गोचरे ॥ पद्मं पश्चिमतो न्यस्य वायव्यां तु हलं न्यसेत् । मुसलं चोत्तरे दद्यादीशान्यां शृङ्गं
 विन्यसेत् ॥

107 प्रद्युम्नमनि०] *em.*; प्रद्युम्ने अनि० MS • नैर्ऋते] *em.*; नैरिते MS • गदं] *conj.*;
 गरुड MS • दद्यान्नाद्यन्तं] *em.*; दद्यात् नाद्यन्तं? MS 108 सात्यकीं चो०] *em.*;
 सा[ण्ड]की वो० MS • अक्रूरं तु] *em.*; अक्रूरस्तु MS • ०गोचरे] *em.*; ०गोचरेत्
 MS 108 ०वरणम्] *em.*; ०वरण MS 109 ०रर्चाचनस्य] *conj.*; ०रर्चनस्य MS
 • खड्गं] *em.*; गङ्गं MS • न्यसेत्पूर्वं] *em.*; न्यसेत्पूर्वं MS • आग्नेय्यां तु गदं] *em.*;
 आग्नेयां तु गजं MS 110 न्यसेच्चक्रं शङ्खं] *em.*; न्यसेचक्रं संख MS • नैर्ऋत्यगोचरे]
em.; नैरित्यगोचरेत् MS 110 पद्मं] *em.*; पद्म MS • पश्चिमतो] *MS^{pc}*; पश्चितो *MS^{ac}*
 • वायव्यां तु] *em.*; वायव्यन्तु MS 111 ०र्थं संप्रवक्ष्यामि] *em.*; ०र्थं संप्रवख्यामि
 MS • नामानां सं०] *conj.*; नामनामा० MS 111 नारायणो देवः] *conj.*; नारायनं
 देवं MS • ०क्षस्तु दक्षिणे] *conj.*; ०क्षन्तु दक्षिणे: MS • The last *pāda* is unmetrical.

पश्चिमेन तु वैकुण्ठ उत्तरे मधुसूदनः ।
 ईशान्यां रक्षते विष्णुराग्नेय्यां तु जनार्दनः ॥ ११२ ॥
 नैऋत्यां तु हृषीकेशो [*7r1] वायव्यां चैव माधवः ।
 अधस्तात्त्रिविक्रमो देव ऊर्ध्वे गोवर्धनो रक्षते ।
 दिशासु विदिशासु च ॥ ११३ ॥
 सप्तदशमं रत्नरचनं प्रवक्ष्याम्यनुपूर्वशः ।
 इन्द्रनीलं महानीलं मरगतं पद्मरागम् ॥ ११४ ॥
 सूर्यकान्ति चन्द्रकान्ति अग्निकान्ति तथैव च ।
 जलास्रवं चाष्टमं ब्रह्मन् धातूनां कथयाम्यहम् ॥ ११५ ॥
 हरितालं मनःशिलां धातू (माक्षिकहिमके ।)
 ++[2]†विन्दि†समायुक्तं पारदं च विशेषतः ॥ ११६ ॥
 †नागवीगं† ततो दद्याद्बीजानां कथयामि ते ।
 धान्याद्या शणपर्यन्ता ब्रीहिन्यस्ताधभागतः ॥ ११७ ॥
 अलाभे सर्वरत्नानां काञ्चनं च प्रदापयेत् ।
 अलाभे सर्वधातूनां हरितालं तु दापयेत् ।
 अलाभे सर्वबीजानां यवमेकं तु दापयेत् ॥ ११८ ॥

118 Sarvajñānottara 19.110cd-111: अलाभात्सर्वधातूनां हरितालं तु दापयेत् ॥ अलाभात्सर्वबीजानां यवबीजं प्रदापयेत् । अलाभात्सर्वरत्नानां वज्रमेकं तु दापयेत् ॥

112 वैकुण्ठ] conj.; वैकुण्ठं MS • °सूदनः] conj.; °सूदनं MS 112 °न्यां रक्ष-
 ते विष्णुराग्नेय्यां तु] conj.; °न्या रक्षते विष्णु अग्नेयान्तु MS • जनार्दनः] conj.;
 जनार्द्धणं MS 113 °यव्यां चैव माधवः] em.; °यव्यञ्चैव माधवं MS 113 °स्तात्त्रि-
 विक्रमो देव] em.; °स्त्रातिविक्रम[न्देवं] MS • गोवर्धनो] em.; गोवर्द्धणं MS • The
 third and fourth pādas are unmetrical. 114 °म्यनुपूर्वशः] em.; °मनुपूर्वशः MS •
 °नीलं महानीलं] em.; °नीलं महानीलं MS • पद्मरागम्] conj.; पद्मरागं तथैव च
 MS • The first and last pādas are unmetrical. 115 °कान्ति अग्निकान्ति] conj.;
 °कान्तिश्च अग्निकान्ति MS • ब्रह्मन् धातूनां] em.; ब्रह्मा धातूनां MS • The third
 pāda is unmetrical. 116 °तालं मनःशिलां धातुं] em.; °ताला मनच्छिलाञ्चैव धातू
 MS • पारदं] em.; पारदं MS • The first pāda is unmetrical. 117 °नां कथयामि
 ते] em.; °ना कथयामि तेः MS • ब्रीहिन्यस्ता°] em.; ब्रीहिन्यस्ता MS 118 तु
 दापयेत्] em.; तु प्रदापयेत् MS • तु दापयेत्] em.; तु प्रदापयेत् MS

स्थापनं चाष्टादशमम् ॥
 स्थापितस्य तु देव[स्याभिषेकं समा][३]रभेत् ॥
 एषो ह देव इति मन्त्रेण अभिषेकं तु दापयेत् ॥ ११९ ॥

इति पञ्चरात्रे अष्टादशविधानं समाप्तम् ॥ • ॥

119 VS 32.4: एषो ह देव प्रदिश

119 चाष्टादशमम्] *em.*; चाष्टविधं MS • तु दापयेत्] *em.*; तु प्रदापयेत् MS • देव°] *conj.*; देवेश° MS (unmetrical) • समाप्तम्] *em.*; समाप्तः MS • The third *pāda* is unmetrical.

॥ देवामृतपञ्चरात्रम् ॥

॥ देवामृतपञ्चरात्रम् ॥

॥ प्रथमपटलः ॥

[1^v]मेरुपृष्ठे सुखासीनं ब्रह्मा' लोकपितामहम् ।
सनत्कुमारः श्रीमन्तं पृच्छते परमेश्वरम् ॥ १ ॥

सनत्कुमार उवाच ।

को ऽयं विष्णुः परो देवः सर्वशास्त्रेषु पद्यते ।
किं नु मूर्तिरमूर्तिर्वा अजातो जात एव वा ॥ २ ॥

सगुणं तु कथं प्रोक्तं निर्गुणं वा जगद्गुरो ।
किं नु सूक्ष्मं विजानीयात्किं वा स्थूलमिहोच्यते ॥ ३ ॥

किं विष्णुः सकलः प्रोक्तः किं नु निष्कल-म्-एव वा ।
किमव्यक्तं विजानीयाद्व्यक्तरूपं तु किं भवेत् ॥ ४ ॥

किं नु नित्यमनित्यं वाक्षरो ऽनक्षर एव वा ।

2ab Svāyambhuvapañcarātra 2.6ab:

स वै विष्णुः परो देवः सर्वशास्त्रेषु पद्यते ।

2cd-6 Svāyambhuvapañcarātra 1.8-11:

किं मूर्तिश्च र्-अमूर्तिश्च अजातो जात म्-एव च । किं नु सूक्ष्मं विजानीयात्किं वा स्थूलमिहोच्यते ॥ किं विष्णुः सकलः प्रोक्तः किं वा निष्कल म्-एव वा । किं वाव्यक्तं विजानीयाद्व्यक्तरूपी च किं भवेत् ॥ किं नित्यं च अनित्यं वा अक्षरो ऽनक्षरस्तथा । सर्वगः किं नु विज्ञेयः किं वासर्वगतः स्मृतः ॥ किं(नु व)+++ ++ ++ ++विवर्जितः । कथं च स्थाप्यते लोके लोकनाथो जनार्दनः ॥

1 The manuscript begins with ॐ नमो भगवते वासुदेवाय ॥ • सनत्कुमारः] MS^{pc}; सत्कुमारः MS^{ac} 2 विष्णुः] em.; विष्णु MS • किं नु] em.; किन्तु MS • ०मूर्तिर्वा] em.; ०मूर्तिथा MS 3 जगद्गुरो] conj.; जद्गुरं MS • किं नु] em.; किन्तु MS • सूक्ष्मं] em.; सूक्ष्म MS 4 किं नु] em.; किन्तु MS • किमव्यक्तं] em.; किमव्यक्तं MS 5 किं नु] em.; किन्तु MS • नित्यम०] MS^{pc}; नित्यम० MS^{ac} • ऽनक्षर] conj.; ऽन्यक्षर MS

सर्वगः किं नु विज्ञेयः किं वासर्वगतः स्मृतः ॥ ५ ॥

किं नु वर्णात्मको विष्णुः किं वा वर्णविवर्जितः ।

कथं वा स्थाप्यते विष्णुर्लोकनाथ जगद्गुरो ॥ ६ ॥

प्रतिष्ठा तस्य देवस्य श्रोतुमिच्छामि तत्त्वतः ।

[2^r]कस्मिन्द्रव्ये तु कर्तव्या तस्य वै प्रतिमा शुभा ॥ ७ ॥

किं प्रमाणं तु विज्ञेयमङ्गप्रत्यङ्गयोस्तथा ।

शरीरं किंप्रमाणं तु कर्तव्यं लक्षणान्वितम् ॥ ८ ॥

मकुटस्य प्रमाणं तु शिरसश्च कथं भवेत् ।

ललाटं तु पुनस्तस्य कर्तव्यं किंप्रमाणतः । ९ ॥

नासिका तु कथं कार्या नेत्रे चैव पितामह ।

गण्डयोः किं प्रमाणं तु कर्णयोश्च कथं भवेत् ॥ १० ॥

ओष्ठौ किं तस्य कर्तव्यौ चिबुके किं नु लक्षणम् ।

बाहोश्चैव तदङ्गुल्या ग्रीवायाः किंप्रमाणतः ॥ ११ ॥

7-17ab Svāyambhuvapañcarātra 1.12-22:

प्रतिष्ठा तस्य देवस्य श्रोतुमिच्छामि तत्त्वतः । केन द्रव्येण कर्तव्या तस्य वै प्रतिमा शुभा ॥

किं प्रमाणं तु विज्ञेयमङ्गप्रत्यङ्गयोस्तथा । शरीरं किं प्रमाणं तु कर्तव्यं वैष्णवं जनैः ॥

मकुटस्य प्रमाणं तु शिरश्चैव कथं भवेत् । ललाटं तु पुनस्तस्य कर्तव्यं किं++++ ॥ +++

+ कथं कार्यं कथं नेत्रमथादिशेत् । गण्डयोः किं प्रमाणं तु कर्णं चैव कथं भवेत् ॥ कथमोष्ठौ

तु कर्तव्यं चिबुके किं नु लक्षणम् । बाहुभ्यां नख-म्-अङ्गुल्यां ग्रीवायां किंप्रमाणतः ॥

वक्षश्चैव कथं कार्यं स्तनकौ नाभिमण्डलम् । जठरस्य प्रमाणेन कटिभ्यां लिङ्गमेव च ॥

ऊरुभ्यां जानुनि चैव नालके पादगुल्फयोः । अ (ङ्गु) + +++++ +++++ + ॥

+++ +++++तस्य वक्तव्यं तु जनार्दनम् । कति बाहुर्महाप्राज्ञ कर्तव्यं मधुसूदनम् ॥

आयुधानि च देवस्य कीदृशानि च कारयेत् । सर्वलक्षणसंपूर्णं कथं विष्णुं विनिर्दिशेत् ॥

प्रासादं तु कथं कार्यं शोभनं या+++ (पम्) । पिण्डका तु कथं का+ ++ (सूत्रं कथं) भवेत् ॥

किं वा नक्षत्रयोगेन तिथिवारं तथैव च । मण्डपस्य विभागं तु वेद्याश्चैव तु लक्षणम् ॥

5 सर्वगः किं नु] *em.*; सर्वगाः किन्तु MS 6 किं नु] *em.*; किन्तु MS 6 जगद्गुरो]

em.; ज्जगंगुरं MS 7 तस्य] *em.*; कस्या MS • शुभा] MS^{pc}; शुभाः MS^{ac} 10 पि-

तामह] *em.*; पितामहा MS 11 ओष्ठौ] *em.*; ओष्ठौ MS • कर्तव्यौ चिबुके किं नु]

em.; कर्तव्यो चिबुके किन्तु MS 11 तदङ्गुल्या] *em.*; तदङ्गुल्या MS • °प्रमाणतः]

em.; °प्रमानतः MS

वक्षश्चैव कथं कार्यं स्तनकौ नाभिमण्डलम् ।
 जठरस्य प्रमाणं तु कथा वै लिङ्गमेव च ॥ १२ ॥
 ऊरुकौ जानुनी चैव नलकौ गुल्फपादयोः ।
 अङ्गुल्यां नख-म्-अङ्गुष्ठे सर्वलक्षणमेव च ॥ १३ ॥
 वाहनं नु पुनस्तस्य कर्तव्यं तु जनार्दने ।
 आयुधानि च देवस्य की^[2७]दृशानि तु कारयेत् ॥ १४ ॥
 सर्वलक्षणसंपन्नं कथं विष्णुं विनिर्दिशेत् ।
 प्रासादं तु कथं कार्यं शोभनं यागमण्डपम् ॥ १५ ॥
 पिण्डिका तु कथं कार्या गर्भसूत्रं कथं भवेत् ।
 ग्रहनक्षत्रलग्नं च तिथिवारं तथैव च ॥ १६ ॥
 मण्डपस्य विभागं तु वेद्याश्चैव तु लक्षणम् ।
 स्थापकस्य तु चिह्नानि ये च मूर्तिधराः स्मृताः ।
 एतत्सर्वं समासेन भगवन्वक्तुमर्हसि ॥ १७ ॥

इति देवामृते पञ्चरात्रे प्रथमः पटलः ॥ १७ ॥

17c-f Svāyambhuvapañcarātra 1.25: ++++++++ + च मूर्तिधराः स्मृताः ।
 एतत्ततः मे ऽशेषं तु प्रतिष्ठायागमुत्तमम् । यथातथ्यमसन्दिग्धं ब्रूहि तत्त्वं सुरेश्वर ॥

13 अङ्गुल्यां] *em.*; अङ्गुल्या MS • अङ्गुष्ठे] *conj.*; अङ्गुष्ठो MS 15 संपन्नं कथं विष्णुं
 वि०] *conj.*; संपन्नः कथं विष्णुर्वि० MS • प्रासादं] *conj.*; प्रासादे MS • कार्यं] *em.*;
 कार्यः MS 17 वेद्याश्चैव] *em.*; वेद्याश्चैव MS • धराः] *em.*; पराः MS 17 एतत्सर्वं
 समासेन] *em.*; एतत्समासेन MS • वन्वक्तु०] *em.*; वत्त्वक्तु० MS

॥ द्वितीयपटलः ॥

ब्रह्मोवाच ।

शृणु विप्र महाप्राज्ञ सर्वशास्त्रविशारद ।

पञ्चरात्रं महाज्ञानं यदुक्तं परमेष्ठिना ॥ १ ॥

पुरा द्वादशसाहस्री संहिता च मयोद्धृता ।

तदहं संप्रवक्ष्यामि शृणुष्वेकमना मुने ॥ २ ॥

एका मूर्तिस्त्रयो देवा ब्रह्मविष्णुमहेश्वराः ।

मूर्तिरेका स्मृता वत्स नानाभावो न विद्यते ॥ ३ ॥

यो रुद्रः स [३^r]स्वयं ब्रह्मा यो ब्रह्मा स जनार्दनः ।

तेनैव व्यापितं सर्वं जगदेतच्चराचरम् ॥ ४ ॥

आधारः सर्वभूतानां निग्रहानुग्रहे स्थितः ।

यस्य सर्वाणि भूतानि प्रभवन्ति युगागमे ।

1 Svāyambhuvapañcarātra 2.1cd-2ab: शृणु ब्रह्मन् प्रयत्नेन विष्णोः स्थापनमुत्तमम् ।
पञ्चरात्रं महाज्ञानं सर्वशास्त्रेषु चोत्तमम् ।

3ab Matsyapurāṇa 3.16:

गुणेभ्यः क्षोभमाणेभ्यस्त्रयो देवा विजज्ञिरे । एका मूर्तिस्त्रयो देवा ब्रह्मविष्णुमहेश्वराः ॥

3-6 Svāyambhuvapañcarātra 2.4-8: एकमूर्तिं विजानीया ब्रह्मविष्णुमहेश्वरम् । मूर्तिरेका
स्मृता ब्रह्मन् नानाभावो न विद्यते ॥ यो रुद्रः स स्वयं ब्रह्मा यो ब्रह्मा स जनार्दनः । तेनैव
व्यापितं सर्वं जगत्स्थावरजङ्गमम् ॥ स वै विष्णुः परो देवः सर्वशास्त्रेषु पद्यते । आधारः
सर्वभूतानां निग्रहानुग्रहेश्वरः ॥ ++ +++ +++ +भवन्ति युगागमे । तानि चैव प्रलीयन्ते
पुनरेव युगक्षये ॥ स वै नारायणो देवः नराणां कीर्तिवर्धनः । नरनारीप्रकर्तारस्तेन नारायणः
स्मृतः ॥

1 ब्रह्मो°] em.; ब्रह्म उ° MS 1 °ज्ञानं] em.; °प्रज्ञानं MS 2 च] MS^{pc}; चे MS^{ac}

3 एका मूर्तिस्त्रयो] em.; एक मूर्ति त्रयो MS • °देवा] conj.; °भावं MS 4 स]
MS^{pc}; सः MS^{ac} • जनार्दनः] em.; जनार्द्धनः MS

तानि चैव प्रलीयन्ते पुनरेव युगक्षये ॥ ५ ॥
 स च नारायणो देवो नराणां कीर्तिवर्धनः ।
 नरनारीप्रकर्तारस्तेन नारायणः स्मृतः ॥ ६ ॥
 स वै सांख्ये च योगे च पञ्चरात्रे ऽपि स स्थितः ।
 वेदे पाशुपते चैव धर्मशास्त्रे स केवलम् ॥ ७ ॥
 पुराणे चोपगीतानि ऋषिदेवैश्च मानुषैः ।
 यानि शास्त्राणि पठन्ते सर्वं नारायणात्मकम् ॥ ८ ॥
 भूतं भव्यं भविष्यं च ऋतुकालानि यानि च ।
 अतीतानागतं चैव सर्वं विष्णुमयं जगत् ॥ ९ ॥
 ऋग्वेदं च यजुर्वेदं सामवेद-म्-अथर्वणम् ।
 पशुबन्धेषु यज्ञेषु अग्निष्टोमादिभिर्मखैः ॥ १० ॥
 सोमसंस्थैर्महा[३^v]यज्ञैर्हविर्यज्ञैस्तथैव च ।
 आधानमग्निहोत्रं च सर्वमेतज्जनार्दने ॥ ११ ॥
 स्वाहाकारवषट्कारौ खं ब्रह्मेति तदुच्यते ।
 इन्द्रियाणि मनश्चैव महाभूतानि यानि च ॥ १२ ॥

7-13 Svāyambhuvapañcarātra 2.9-15: स हि सांख्यं च योगं च पञ्चरात्रं समाश्रितः ।
 वेदान् पाशुपतं चैव धर्मशास्त्रं स केवलम् ॥ पुराणे चोपगीतानि ऋषिदेवैश्च मानुषैः । या-
 नि शास्त्राणि पठन्ते सर्वं नारायणात्म(क) ॥ ++ ++ +++++ ++कालानि यानि वै ।
 अतीतानागतं चैव सर्वं विष्णुमयं जगत् ॥ ऋग्वेदो ऽथ यजुर्वेदः सामवेदो-र्-अथर्वणः ।
 पशुबन्धेषु सर्वेषु अग्निष्टोमादिभिर्मखैः ॥ सोमसंस्थामहायज्ञैर्हविर्यज्ञैस्तथैव च । अग्निहो-
 त्रादिधर्मेषु सर्वमात्रे जनार्दने ॥ स्वाहाकारवषट्कारावहं ब्रह्म तदुच्यते । इन्द्रियाणि मनश्चैव
 महाभूतानि चैव हि ॥ विष्णुः broken and lost hereafter

5 सर्वाणि] *em.*; सर्वानि MS • चैव] *em.*; चैव MS 6 °वर्धनः] *em.*; °वर्द्धनं MS •
 नारायणः] *em.*; नारायनः MS 7 स वै सांख्ये] *em.*; सर्वेषांख्ये MS • °रात्रे ऽपि]
conj.; °रात्रे ति MS 7 वेदे पाशुपते] *em.*; वेदं पपासूपतं MS^{pc}; वेदं पापासूपतं
 MS^{ac} 9 भूतं] *em.*; भूत MS • सर्व] *em.*; सर्व MS 10 यजुर्वेदं] *em.*; यजुर्वेद MS
 • °वेदमथर्वणम्] MS^{pc}; °वेदसामथर्वणं MS^{ac} • अग्निष्टोमादि°] *em.*; अग्निष्टोदि°
 MS 11 °संस्थैर्महायज्ञैर्हविर्यज्ञैस्त°] *em.*; °संस्थैर्महायज्ञैर्हविर्यज्ञैस्त° MS • °वेदमथर्व-
 णम्] MS^{pc}; °वेदसामथर्वणं MS^{ac} • आधान°] *em.*; आधेन° MS • °नार्दने] *em.*;
 °नार्द्धने MS 12 °वषट्कारौ] *em.*; °वषट्कारं MS • इन्द्रियाणि] *em.*; इन्द्रियाणि MS

विष्णुः सर्वगतो देवः सर्वभूतेष्ववस्थितः ।
 देहे देहे रमत्येष साक्षीभूतो जनार्दनः ॥ १३ ॥
 सूर्यश्चैव तु चन्द्रश्च नक्षत्राणि ग्रहा[स्तथा] ।
 अन्तरिक्षे च पाताले आकाशे दिवि गोचरे ॥ १४ ॥
 स्थावरे जङ्गमे चैव सर्वमेतज्जनार्दने ।
 तृणगुल्मलतावृक्षे पर्वताग्रे तथैव च ॥ १५ ॥
 यथा सर्वगतो वायुरतिसूक्ष्मो न दृश्यते ।
 तथा सर्वगतो विष्णुर्लोके लोकैर्न दृश्यते ॥ १६ ॥
 अनित्यं स्थूलमित्याहुः स लोके मूर्तिविग्रहः ।
 अनादिर्निष्कलः श्रीमान् सूक्ष्म एव परापरः ॥ १७ ॥
 आधारश्च तथाधेयो द्विधावस्थो जनार्दनः ।
 सर्वभूतहितार्थाय द्विधा सकलनिष्कलः ॥ १८ ॥
 [४^r]विष्णुं लक्षणसंपन्नं सर्वदेवैस्तु पूज्यते ।
 देवं नारायणं कृष्णं रुद्रमीशानमव्ययम् ।
 स एव भगवान् विष्णुः स एव भगवाञ्छिवः ॥ १९ ॥
 ये च विष्णुपरा लोका महादेवं द्विषन्ति च ।
 ते यान्ति नरकं घोरमनन्तं दारुणं महत् ॥ २० ॥
 विष्णुनिन्दापरा ये तु रुद्राराधनगर्विताः ।
 पतन्ति नरके घोरे निरालम्बे सुदारुणे ॥ २१ ॥
 रुद्रकेशवयोर्नित्यमेकं पश्यन्ति ये नराः ।
 तेषां योगं च मोक्षं च नित्यमेव वदाम्यहम् ॥ २२ ॥
 तस्माद्भक्त्या महादेवं पूजयेत्सततं हरिम् ।

13 जनार्दनः] *em.*; जनार्द्धन MS 15 °तज्जनार्दने] *em.*; °तज्जनार्द्धने MS^{pc}; °त-
 ज्जनार्द्धने MS^{ac} • तृण°] MS^{pc}; तृणे° MS^{ac} 16 °सूक्ष्मो] *em.*; °सूक्ष्मे MS •
 विष्णुर्लोके लोकैर्न] *em.*; विष्णुर्लोकं लोकैर्न MS 17 °विग्रहः] MS^{pc}; °विग्रह MS^{ac}
 • अनादिर्नि°] *em.*; अनादिर्न MS 18 जनार्दनः] *em.*; जनार्धनः MS^{ac} 19 भ-
 गवान्] *em.*; भगवं MS 22 ये] *em.*; यो MS

तेषां योगं च मोक्षं च प्रीतात्मा स प्रयच्छति ॥ २३ ॥

वायु-र्-अम्बरयोर्नित्यं यथा चैकं निरन्तरम् ॥
उभयोरन्तरं नास्ति केशवस्य शिवस्य च ॥ २४ ॥

यथा च तिमिरान्धानां चन्द्रौ द्वौ दर्शनं भवेत् ।
अज्ञानतिमिरान्धानां रुद्रकेशवदर्शनम् ॥ २५ ॥

तस्य देवातिदेवस्य वि[४^v]ष्णोरद्भुतकर्मणः ।
स्थापनं संप्रवक्ष्यामि यथागीतं स्वयंभुवा ॥ २६ ॥

इति देवामृते पञ्चरात्रे द्वितीयः पटलः ॥

24 °योर्नित्यं] *em.*; °योर्नित्यं MS • निरन्तरम्] *em.*; निरन्तरं MS • °रन्तरं] *em.*;
°रन्तरं MS 25 चन्द्रौ द्वौ दर्शनं] *conj.*; चन्द्र द्वौ दर्शनो MS • °केशवदर्शनम्] *em.*;
°केशदर्शनं MS 26 स्वयंभुवा] *em.*; स्वयंभुवै MS

॥ तृतीयपटलः ॥

ब्रह्मोवाच ।

अतः परं प्रवक्ष्यामि प्रतिमालक्षणं शुभम् ।

यस्मिन्द्रव्ये तु कर्तव्यं देवं नारायणं शुभम् ॥ १ ॥

इन्द्रनीलं महानीलं पद्मरागमयं तथा ।

वज्रं मरकतं वैडूर्यं मौक्तिकं च प्रवालकम् ॥ २ ॥

ताम्रकं वापि कांस्यं च त्रपुशीशकरैत्यकम् ।

नागवृक्षमयं रौप्यं काञ्चनं लोहजं तथा ॥ ३ ॥

शैलजं पार्थिवं वापि राजपट्टमयं तथा ।

विंशतिश्चैव द्रव्याणि निर्दिष्टाः प्रतिमार्थतः ॥ ४ ॥

तेषां तु लक्षणं दिव्यं प्रमाणं च वदाम्यहम् ।

अङ्गुलानि च विप्रेन्द्र एकद्वित्रिचतुस्तथा ॥ ५ ॥

पञ्च षट् सप्तमं चैव अष्टमं नवमं तथा ।

दशैकादशमित्याहुर्द्वादशे हस्तमेव च ॥ ६ ॥

एतत्कन्यसमित्युक्तं मध्यमं च निबोधत ।

अङ्गुलानि त्रयस्त्रिंशत्पञ्चविंशाङ्गुलानि च ॥ ७ ॥

द्विहस्ता तु समुद्दिष्टा मध्यमा प्रतिमा शुभा ।

1 ब्रह्मो०] *em.*; ब्रह्म उ० MS • नारायणं] *em.*; नारायणं MS 2 इन्द्रनीलं] *em.*; इन्द्रनील MS • वज्रं मरकतं वैडूर्यं] *em.*; वज्र मरकत वैडूर्य MS. This *pāda* is unmetrical.
3 ०रैत्यकम्] *em.*; ०नित्यकं MS • ०मयं] *conj.*; ०तेयं MS • रौप्यं] *em.*; रौप्यं MS 4 पार्थिवं] MS^{pc}; पार्थिकं MS^{ac} • ०मयं] *em.*; ०सयं MS 4 द्रव्याणि] *em.*; द्रव्यानि MS 5 अङ्गुलानि] *em.*; अङ्गुल्यानि MS 6 अष्टमं] *em.*; अष्टं MS • ०हुर्द्वादशे] *em.*; ०हुर्द्वादशे MS 7 एतत्कन्यस०] MS^{pc}; एतत्कन्यास० MS^{ac} • मध्यमं च निबोधत] *em.*; मध्यमा च निबोधतः MS 8 समुद्दिष्टा] *em.*; समुद्दिष्टा MS

त्रिहस्ता चैव कर्तव्या सर्वलक्षणसंयुता ॥ ८ ॥
 इत्येताः प्रतिमाः ख्याता ज्येष्ठमध्यमकन्यसाः ।
 एकाङ्गुलात्समारभ्य यावच्च द्वादशाङ्गुला ॥ ९ ॥
 गृहेषु प्रतिमा पूज्या अत ऊर्ध्वं न पूजयेत् ।
 एकाङ्गुला भवेच्छ्रेष्ठा द्वाङ्गुला धननाशनी ॥ १० ॥
 त्र्यङ्गुला तु मता सिद्धि रोगदा चतुरङ्गुला ।
 पञ्चाङ्गुला तु धनदा उद्वेगा तु षडङ्गुला ॥ ११ ॥
 सप्ताङ्गुला पुत्रकामा मृत्युदाष्टाङ्गुला बुध ।
 नवाङ्गुला च गोवृद्धिः सर्वनाशा दशाङ्गुला ॥ १२ ॥
 एकादशा तु सौभाग्या सर्वहा द्वादशाङ्गुला ।
 दारवां तु प्रवक्ष्यामि या च पुण्या महीतले ॥ १३ ॥
 चन्दनं तगरं बिल्वं तमालं रक्तलो^[5^v]चनम् ।
 तेन्दुकं देवदारुं च महारिषिकमेव च ॥ १४ ॥
 इत्यष्टौ प्रतिमाः प्रोक्ता दारुजानां वदाम्यहम् ।
 वितस्तिं पूर्वमारभ्य त्रिहस्तान्ताः प्रकीर्तिताः ॥ १५ ॥
 त्रिहस्ता कन्यसा प्रोक्ता मध्यमा षड्भिरुच्यते ।
 नवहस्ता समाख्याता सा तु ज्येष्ठा प्रकीर्तिता ॥ १६ ॥
 रत्नजा लोहजा चैव शैलजा पार्थिवा तथा ।
 तस्याङ्गानि प्रवक्ष्यामि प्रत्यङ्गानि यथाक्रमम् ॥ १७ ॥

9 इत्येताः प्रतिमाः] *em.*; इतेताः प्रतिमा MS • °कन्यसाः] *em.*; °कन्यसा MS • °शाङ्गुला] *em.*; °शाङ्गुलाः MS 11 त्र्यङ्गुला तु] *conj.*; त्र्यङ्गुलो त MS • पञ्चाङ्गुला तु धनदा] *em.*; पञ्चाङ्गुला तु धनना MS • उद्वेगा तु] *conj.*; उद्वेगन्तु MS 12 सप्ताङ्गुला] *em.*; सप्ताङ्गुल्य MS • बुध] *conj.*; बुधः MS 13 सौभाग्या] *em.*; सौभाग्य MS • दारवां] *em.*; दारवा MS • पुण्या] *em.*; पुण्या MS 14 °लोचनम्] *em.*; °लोचन MS • तमालं] *conj.*; तथा। वे MS • °दारुं च] *conj.*; °दारुश्च MS 15 प्रतिमाः] *em.*; प्रतिमा MS • °मारभ्य] *MS^{pc}*; °मारभ्यः *MS^{ac}* • °हस्तान्ताः प्रकीर्तिताः] *em.*; °हस्तास्ताः प्रकीर्तिता MS 16 कन्यसा] *em.*; कन्यसा MS • मध्यमा] *MS^{pc}*; मध्यमा *MS^{ac}* • ज्येष्ठा] *em.*; ज्येष्ठा MS 17 रत्नजा] *MS^{pc}*; रत्नजा *MS^{ac}*

मस्तकस्य प्रमाणेन कर्तव्यं मुकुटोच्छ्रयम् ।
 त्रिभागेन तु कर्तव्यं ललाटं तस्य शोभनम् ॥ १८ ॥
 तस्यार्धेन तु कुर्वीत नेत्रावायतशोभनौ ।
 नासिका तत्प्रमाणेन कर्तव्या तु समुन्नता ॥ १९ ॥
 कर्णौ [6^r]तस्यापि विज्ञेयौ नासिकाद्विगुणायतौ ।
 तेन भागेन कुर्वीत द्वौ गण्डौ तु सुमांसलौ ॥ २० ॥
 गण्डस्यापि त्रिभागेन चिबुकं तु विनिर्दिशेत् ।
 तत्प्रमाणेन कुर्वीत ओष्ठौ चैव सुशोभनौ ॥ २१ ॥
 गण्डस्यापि प्रमाणेन ग्रीवां तस्यापि कारयेत् ।
 ग्रीवाया द्विगुणं कार्यं वक्षस्थल' समुन्नतम् ॥ २२ ॥
 वक्षार्धेन तु कर्तव्यौ स्कन्धौ तस्यापि शोभनौ ।
 यत्प्रमाणं तु वक्षस्य तेनैव जठरं भवेत् ॥ २३ ॥
 भागेन दशमेनैव स्तनकौ परिकीर्तितौ ।
 तेनैव तु विभागेन नाभिस्तु परिकीर्तिता ॥ २४ ॥
 वक्षाद् द्विगुणतः कार्यौ बाहू चैव प्र[6^v]कल्पयेत् ।
 षड्गुणेन विभागेन ज्ञेयौ पाणितलावुभौ ॥ २५ ॥
 अनेनैव विभागेन अङ्गुल्यः परिकीर्तिताः ।
 विंशमेन तु भागेन कक्षौ कुर्वीत शोभनौ ॥ २६ ॥
 वक्षस्य तु विभागेन कटी कुर्यात्सुशोभने ।

18 मस्तकस्य] *em.*; सप्तकस्य MS • मुकुटोच्छ्रयम्] *em.*; मुकुच्छ्रयं MS • लला-
 टं] *em.*; ललाट MS 19 नेत्रा°] *em.*; नेत्रो° MS • °माणेन] *em.*; °मानेन MS
 20 कर्णौ] *em.*; कर्णौ MS • द्विगुणायतौ] *em.*; द्विगुणायतौ MS • द्वौ] *em.*; द्वौ
 MS • सुमांसलौ] *conj.*; समांसलौ MS 21 चिबुकं तु] *em.*; चिपुकन्तु MS • चै-
 व] *em.*; चैव MS 22 ग्रीवां] *em.*; ग्रीवा MS The manuscript reads the whole of
 pāda b and the following *daṇḍa* twice. • द्विगुणं] *em.*; दिगुणं MS • वक्षस्थल']
 MS^{pc}; वक्षस्थल MS^{ac} 23 कर्तव्यौ] *em.*; कर्तव्यं MS 24 भागेन] *em.*; भागेण
 MS 25 वक्षाद्] *conj.*; वक्षा MS • बाहू चैव] *em.*; बाहुश्चैव MS 26 अङ्गुल्यः]
em.; अङ्गुल्याः MS • भागेन कक्षौ] *em.*; भागेण वक्षौ MS 27 कटी कुर्यात्सुशोभने]
conj.; कटिङ्गुण्यात्सुशोभनौ MS

कथ्यर्धेन तु कुर्वीत ऊरू चैव विचक्षणः ॥ २७ ॥

षड्गुणेन विभागेन जानुनी चैव कारयेत् ।
नलके ऊरुभागेन तदर्धौ चरणौ स्मृतौ ॥ २८ ॥

पादाद्विंशतिभागेन नखं चैव प्रकल्पयेत् ।
सर्वलक्षणसंयुक्तं प्रतिमाकेशवं शुभम् ।
य इमां स्थापयेन्नोके स गच्छेत्परमां गतिम् ॥ २९ ॥

इति देवामृते पञ्चरात्रे तृतीयः पटलः ॥

28 जानुनी चैव] *em.*; जातुनुं चैव तु MS • तदर्धौ चरणौ] *conj.*; तदर्द्धे चर MS
29 पादाद्विंशति°] *em.*; पादात्विंशति° MS • °संयुक्तं] *em.*; °सयुक्तं MS • केशवं]
em.; केशव MS • इमां स्थापयेन्नोके] *em.*; इमा स्थापयेन्नोका MS

॥ चतुर्थपटलः ॥

अतः परं प्रव[7^१]क्ष्यामि विष्णो रूपकमुत्तमम् ।

सुस्त्रिष्टं चैव कर्तव्यं गाढपीनसमुन्नतम् ॥ १ ॥

न कृष्णं स्थूलं दीर्घं वा कुरूपं तु न कारयेत् ।

वक्रदृष्टिं न कर्तव्यमधश्चोर्द्ध्वं च मध्यतः ॥ २ ॥

स्फाटितं च विहीनं च अनङ्गं वक्रगं तथा ।

रेखकं वा न कर्तव्यं यदिच्छेत्सिद्धिमात्मनः ॥ ३ ॥

स्फाटिता नाशयेदर्थं हीनाङ्गा मरणं भवेत् ।

अनङ्गा देशनाशाय वक्त्री विग्रहकारिका ।

दुर्भिक्षं च अनावृष्टिमधोदृष्टिस्तु कारयेत् ॥ ४ ॥

सर्वावयवसंपूर्णं सौम्यदृष्टिं शुभेक्षणम् ।

वस्त्रयुग्मसमायुक्तं कर्तव्यं गरुडध्वजम् ॥ ५ ॥

नरसिंहं वराहं च वामनं च त्रिविक्रमम् ।

विश्वरूपं च कर्तव्यं वा[7^२]सुदेवं जगद्गुरुम् ।

मध्ये अग्न्यादि स्थातव्यं प्रतिमापञ्चकं स्मृतम् ॥ ६ ॥

द्विभुजं तं तु कर्तव्यं चतुरष्टभुजं तथा ।

कटिमेखलसंयुक्तं वनमालाङ्गभूषितम् ॥ ७ ॥

1 °समुन्नतम्] *em.*; °समन्नतं MS 2 स्थूलं दीर्घं] *em.*; स्थूल दीर्घ MS • कर्तव्यम-
ध°] MS^{pc}; कर्तव्यमध° MS^{ac} 3 °नङ्गं वक्रगं] *conj.*; °नङ्गाम्बक्र MS • रेखकं वा
न कर्तव्यं] *conj.*; रेखकला न कर्तव्या MS 4 अनावृष्टि°] *em.*; जनावृष्टि° MS •
°दृष्टिस्तु] *em.*; °दृष्टिन्तु MS 6 नरसिंहं] *em.*; नरसिंहं MS • °देवं जगद्गुरुम्]
em.; °देवज्ञगंगुरं MS • अग्न्यादि°] *conj.*; अग्न्यादि° MS • स्मृतम्] *em.*; स्मृत
MS 7 तं] सं MS • °भुजं तथा] *em.*; °भुजस्तथा MS • कटि°] *em.*; कटि° MS
• °युक्तं वन°] °युक्तं वड° MS

कटकानि विचित्राणि केयूराणि च हस्तयोः ।
 पादौ नूपुरसंयुक्तौ कण्ठे एकावली तथा ॥ ८ ॥
 गुडाकेशसमायुक्तं मुकुटोपरिसंयुतम् ।
 कर्णयोस्तु प्रदातव्यं कुण्डलाभरणानि च ॥ ९ ॥
 ललाटे चैव कर्तव्यं तिलकं तु समुज्ज्वलम् ।
 व्यालयज्ञोपवीतं तु कटिसूत्रसमायुतम् ॥ १० ॥
 गदा दक्षिणहस्ते तु दानवानां क्षयंकरी ।
 वामे चैव तु दातव्यं चक्रं त्रैलोक्यभूषणम् ॥ ११ ॥
 दक्षिणे च करे पद्मं शंखं वामकरे स्थितम् ।
 मुस[⁸]लं खड्गमादाय हलं धनुषि संयुतम् ॥ १२ ॥
 एभी रूपैः समायुक्ता कर्तव्या प्रतिमा शुभा ।
 य इमां स्थापयेद्भोके स युक्तो नात्र संशयः ॥ १३ ॥

इति देवामृते पञ्चरात्रे चतुर्थः पटलः ॥

8 कटकानि] *em.*; कटाकानि MS 9 °दातव्यं] *conj.*; °दातव्य MS 10 समुज्ज्व-
 लम्] *em.*; सतेज्ज्वलम् MS 12 खड्गमादाय] *em.*; शृङ्गमादाय MS • धनुषि] *em.*;
 दनुषि MS 13 एभी] *em.*; एभि MS • युक्तो] *em.*; युक्ते MS

॥ पञ्चमपटलः ॥

ब्रह्मोवाच ।

अतः परं प्रवक्ष्यामि सर्वदेवमयो हरिः ।

चन्द्रादित्यौ स्मृतौ तस्य चक्षुर्द्वयसमाश्रितौ ॥ १ ॥

ब्रह्माण्डं च शिरस्तस्य केशेभ्यश्च वनस्पतिः ।

एकादश स्मृता रुद्राः कण्ठदेशे समाश्रिताः ॥ २ ॥

नक्षत्राश्च ग्रहाश्चैव दशनाः परिकीर्तिताः ।

धर्माधर्मौ तु विज्ञेयावोष्ठसंपुटमाश्रितौ ॥ ३ ॥

सर्वशास्त्रं मुखे तस्य जिह्वायां तु सरस्वती ।

दिशश्च विदिशश्चैव श्रोत्रयो[४^v]श्च समाश्रिताः ॥ ४ ॥

तालुके तु समाख्याताविन्द्रो ब्रह्मा समाश्रितौ ।

भ्रुवोर्मध्ये शिवं विद्याच्छूलपाणिं वृषध्वजम् ॥ ५ ॥

1-7ab Aṣṭādaśavidhāna 58-64ab: अतः परं प्रवक्ष्यामि सर्वदेवमयो हरिः । ब्रह्मदेवः शिरं तस्य केशाभ्यां च वनस्पतिः ॥ चन्द्रादित्यौ स्मृतौ तस्य चक्षु(भ्यां)+++++ ॥ एकादश समाख्याता रुद्राः कण्ठे समाश्रिताः ॥ नक्षत्राणि ग्रहाश्चैव दशने परिकीर्तिताः । धर्माधर्मौ च विज्ञेयौ ओष्ठसंपुटमाश्रितौ ॥ सर्वशास्त्रमयी देवी जिह्वायां तु सरस्वती । गायत्री चैव सावित्री नासाग्रे तु व्यवस्थिता ॥ दिशाश्च विदिशाश्चैव सर्वाः श्रोत्रेष्ववस्थिताः । भ्रुवोर्मध्यगते विद्याच्छूलरुद्राः समाश्रिताः ॥ ऋषयो रोम+++ +द्रा जठरे स्थिताः । यक्षकिन्नरगन्धर्वाः पिशाचा दानवादयः ॥ राक्षसाश्च गणाः सर्वे उदरेषु समाश्रिताः ।

1 ब्रह्मो] *em.*; ब्रह्म उ° MS • °दित्यौ] *em.*; °दित्यो MS • चक्षुर्द्वय°] *em.*; चक्षुर्द्वय° MS 2 केशेभ्यश्च] MS^{pc}; केशेभ्यंश्च MS^{ac} • वनस्पतिः] *em.*; वनस्पती MS • एकादश स्मृता रुद्राः] *conj.*; एकादशाः स्मृता वत्स MS 3 दशनाः] MS^{pc}; दशानाः MS^{ac} • °ज्ञेयावोष्ठ°] *em.*; °ज्ञेयावोष्ठ° MS 4 °शास्त्रं] *em.*; °शास्त्र MS • जिह्वायां] *em.*; जिह्वाया MS • श्रोत्र°] *em.*; श्रोतु° MS 5 °विन्द्रो] *conj.*; °विन्द्र MS • °र्मध्ये] *em.*; °र्मध्य MS^{pc}; °र्म MS^{ac} • विद्या°] *em.*; विन्द्या° MS • °पाणिं] *em.*; °पानिम् MS • °ध्वजम्] MS^{pc}; °ध्वजः MS^{ac}

ऋषयो रोमकूपेषु समुद्रा जठरे स्मृताः ।
 यक्षकिन्नरगन्धर्वाः पिशाचा दानवास्तथा ॥ ६ ॥
 राक्षसाश्च गणाः सिद्धा उदरेषु समाश्रिताः ।
 नद्यो बाहुगताश्चैव नागाश्चाङ्गुलयः स्थिताः ॥ ७ ॥
 नखाग्रेषु च सर्वेषु तारागणसमाश्रिताः ।
 पृष्ठमध्ये स्थितो मेरुर्हृदये श्रीरधिष्ठिता ॥ ८ ॥
 धर्मराजो यमश्चैव संस्थितो नाभिमण्डले ।
 कटिं च पृथिवीं विद्याल्लिङ्गे सृष्टिः समाश्रिता ॥ ९ ॥
 ऊरुभ्यां पर्वताः सर्वे जानुभ्यां चाश्विनौ स्थितौ ।
 चरणेषु समाख्याता^[9^r] पातालाः सप्त संस्थिताः ॥ १० ॥
 नरका घोररूपाश्च पादान्तेषु व्यवस्थिताः ।
 देवः कालाग्निरुद्रश्च पादाङ्गुष्ठसमाश्रितः ॥ ११ ॥
 अशेषं वाङ्मयं सर्वं लोकालोकं चराचरम् ।
 व्याप्तं विष्णुशरीरेण पवनेनाम्बरं यथा ॥ १२ ॥

7cd-13 *Aṣṭādaśavidhāna* 64cd-69: नद्यो बाहुगताश्चैव नागाश्चाङ्गुलयः स्मृताः ॥ नखाग्रेषु च सर्वेषु तारागणसमाश्रिताः । पृष्ठवंशस्थितो मेरुः हृदये श्रीरधिष्ठिता ॥ धर्मराजो यमश्चैव संस्थितो नाभिमण्डले । कटिभ्यां पृथिवीं विद्याल्लिङ्गे सृष्टिः स]माश्रिता ॥ ++++श्विनौ दे
 खौ ऊरुके पर्वताः स्थिताः । नरकाः सप्तपातालाः पादयुग्मे व्यवस्थिताः ॥ देवः कालाग्निरुद्रो वै पादाङ्गुष्ठे व्यवस्थितः । सर्वदेवात्मको विष्णुः सर्वे देवास्तदात्मकाः ॥ अशेषं वाङ्मयं सर्वं लोकालोकं चराचरम् । व्याप्तं विष्णुशरीरेण वायुरम्बरयोर्यथा ॥

6 समुद्रा] *em.*; सम्यद्रा MS • स्मृताः] MS^{pc}; स्मृता MS^{ac} • °गन्धर्वाः] *em.*; °ग-
 न्धर्वाः MS 7 नद्यो] *em.*; नाड्यो MS • °ङ्गुलयः] *em.*; °ङ्गुलायः MS 9 °राजो]
em.; °राजा MS • संस्थितो] *em.*; संस्थितौ MS • पृथिवीं विद्या°] *em.*; पृथिवी
 विन्द्या° MS • सृष्टिः] *em.*; सृष्टि MS 10 पर्वताः सर्वे] MS^{pc}; पतार्द्धस्सर्वे MS^{ac} •
 चाश्विनौ] *em.*; चाश्विनो MS^{pc}; चाश्वि MS^{ac} 11 देवः] *em.*; देव MS • °रुद्रश्च]
em.; °रुद्राश्च MS 12 अशेषं] *em.*; अशेष MS • व्याप्तं] *em.*; व्याप्ति MS

स एष भगवान् विष्णुः सर्वभूतगतः स्थितः ।
तस्य यागं प्रवक्ष्यामि स्वयम्भूवचनं यथा ॥ १३ ॥

इति देवामृते पञ्चरात्रे पञ्चमः पटलः ॥

13 भगवान्] *em.*; भगवां MS • ँगतः] *em.*; गत MS 13 तस्य] *em.*; तस्स MS
• Colophon: पञ्चरात्रे] *em.*; पञ्चारात्रे MS

॥ षष्ठपटलः ॥

अतः परं प्रवक्ष्यामि यागमण्डपमुत्तमम् ।
अग्रतश्चैव कर्तव्यं प्रासादस्य समन्ततः ॥ १ ॥
कारकस्यानुकूल्येन यज्ञकर्म समारभेत् ।
पुण्ये तिथौ मुहूर्ते वा नक्षत्रे वा गुणान्विते ॥ २ ॥
प्रतिपच्च द्वितीया [9^v] च तृतीया चैव पञ्चमी ।
त्रयोदशी दशमी च पूर्णमासी च पूजिता ॥ ३ ॥
शुक्लपक्षे तु कर्तव्या एते शुभकरा दिनाः ।
सोमो बृहस्पतिश्चैव भार्गवो ऽथ बुधस्तथा ॥ ४ ॥
एते सौम्यग्रहाः प्रोक्ताः प्रतिष्ठायागकर्मणि ।
त्रिषूत्तरेषु रेवत्यामश्विन्यो रोहणीषु च ॥ ५ ॥
हस्ते पुनर्वसौ चापि पुष्ये च श्रवणे तथा ।
भरण्यां चैव कर्तव्यं विष्णोः स्थापनमुत्तमम् ॥ ६ ॥

1-7 Svāyambhuvapañcarātra 5.1-6:

अतः परं प्रवक्ष्यामि यागमण्डपमुत्तमम् । अग्रतश्चापि कर्तव्यं प्रासादस्य समन्ततः ॥ कार-
कस्यानुकूल्येन यज्ञकर्म समारभेत् । प्रतिपच्च द्वितीयायां पञ्चम्यां तु त्रयोदशी ॥ पूर्णमास्यां
चतुर्दश्यां शुक्लपक्षे शु + + + । (4) [सोमो] बृहस्पतिश्चैव भार्गवो बुधमस्तथा ॥ एते सौम्यग्रहाः
प्रोक्ताः प्रतिष्ठायागकर्मणि । त्रिषूत्तरेषु रेवत्यां अश्विन्यो रोहिणीषु च ॥ हस्ते पुनर्वसोश्चापि
पुष्येण श्रवणेन वा । भरण्यां चैव नक्षत्रे विष्णोः स्थापनमुत्तमम् ॥ शोधयित्वा ततो भूमिं
तुषकेशास्थिवर्जिताम् । बालुकाङ्गारपाषाणान् हृत्वा कर्म समारभेत् ॥

2 °नुकूल्येन] *em.*; °नुकूल्येन MS • वा गुणान्विते] *em.*; व्य गुणान्वितौ MS 3 प-
ञ्चमी ।] *em.*; पञ्चम्या MS • दशमी च पूर्णमासी] *conj.*; दशम्यां च पूर्णमासी MS
4 कर्तव्या] MS^{pc}; कर्तव्यां MS^{ac} • बुधस्तथा] *conj.*; बुधस्तथा MS 5 त्रिषू°] *em.*;
स्त्रिषू° MS • रेवत्या°] *em.*; रैवत्या° MS 6 भरण्यां चैव] *em.*; भरण्याञ्चैव MS

शोधयित्वा ततो भूमिं तुषकेशास्थिवर्जिताम् ।
 बालुकाङ्गारपाषाणान् संहृत्य कर्म-म्-आरभेत् ॥ ७ ॥
 नवभागकृतं क्षेत्रं मध्ये सूर्यं ग्रहाष्टकम् ।
 एकैकं त्रित्रिकं कुर्यान्मध्ये पूर्वोदितः क्रमात् ॥ ८ ॥
 देवमार्गगतं सर्वं ग्रह[10^r]चक्रं प्रपूजयेत् ।
 सूर्यावरणमादाय सूत्रेण सुमितं क्रमात् ॥ ९ ॥
 चतुर्हस्तसमायुक्तां सर्वलक्षणसंयुताम् ।
 पूर्वोत्तरप्लवां चैव वेदीं विस्तारशोभिताम् ॥ १० ॥
 मण्डपं चार्द्रशाखाभिः कारयेद्विधिपूर्वकम् ।
 चतुरस्रं चतुर्द्वारं रम्यं द्वादशहस्तकम् ॥ ११ ॥
 स्तम्भैः षोडशभिर्युक्तं निश्छिद्रं सर्वतः शुभम् ।
 उपलिप्य ततो भूमिं कारयेत्कुण्डलक्षणम् ॥ १२ ॥
 पूर्वकुण्डं चतुष्कोणं सोमस्थाने न्यसेद्ध्रुवम् ।
 दक्षिणे धनुषाकारं बुधस्थाने प्रकल्पयेत् ॥ १३ ॥
 पश्चिमे वर्तुलं कुर्यात् गुरुस्थाने निवेशयेत् ।
 उत्तरे पङ्कजाकारं शुक्रस्थाने प्रतिष्ठयेत् ।

10–15ab Svāyambhuvapañcarātra 5.7–11ab: चतुर्हस्तसमा(यु) + ++ +++शोभनाम् ।
 मण्डपस्य प्रमाणं तु दशहस्तसमायुतम् ॥ सर्वलक्षणसंयुक्तां वेदीं कुर्याद्विचक्षणः । मण्डपम-
 धंशाखाभिः कारयेद्विधिपूर्वकम् ॥ नदीसंगमतीर्थेषु बालुकां तत्र दापयेत् । उपलिप्य ततो
 भूमिं कारयेत्कुण्डलक्षणम् ॥ चतुष्कोणसमायुक्तं पूर्वकुण्डं तु दापयेत् । दक्षिणे चार्धचन्द्रं तु
 वारुण्यां दिशि वर्तुलम् ॥ पद्माकारं तु +++ +++++ समन्ततः ।

7 शोधयित्वा] MS^{pc}; शोधयात्वा MS^{ac} • भूमिं] em.; भूमि MS • संहृत्य] em.;
 संहृत्वा MS 8 सूर्य] em.; सूर्य MS • एकैकं] em.; एकैकं MS • °न्मध्ये पूर्वोदितः]
 em.; °त्मधो पूर्वोदित MS 9 °गतं] em.; गत MS 10 चतुर्हस्त°] em.; चतुह-
 स्त° MS • °युक्तां] em.; °युक्ता MS • °संयुताम्] em.; °संयुता MS • पूर्वोत्तर°]
 em.; पूर्वोत्त° MS • वेदीं विस्तारशोभिताम्] em.; वेदी विस्तारशोभिता MS 11 का-
 रयेद्विधि°] em.; कारयेत् विधि° MS • रम्यं] em.; रम्य MS 12 षोडशभि°]
 em.; ष्योडशभि° MS • निश्छिद्रं] em.; निश्छिद्र MS^{pc}; निश्छिद्रु MS^{ac} • भूमिं]
 em.; भूमि MS 13 चतुष्कोणं] em.; चतुष्टोणं MS • बुधस्थाने] conj.; ध्रुवस्थाने MS
 14 प्रतिष्ठयेत्] conj.; प्रतिष्ठयेत् MS

ईशाने चक्ररूपं तु के^[10^v]तुस्थाने न्यसेद्भुवम् ॥ १४ ॥

स्वस्थानवर्जिताः कुण्डा दुःखशोकभयप्रदाः ।
तस्मात्सर्वप्रयत्नेन स्वस्वस्थाने निवेशयेत् ॥ १५ ॥

यादृशं तु भवेत्कुण्डं तादृशैव तु मेखला ।
चतुर्दशाङ्गुलास्तत्र योनीः कुर्वीत शोभनाः ॥ १६ ॥

तोरणान् सम्प्रवक्ष्यामि पञ्चहस्तसमाश्रितान् ।
न्यग्रोधो 'दुम्बरश्चैव बिल्वः पालाश एव च ।
अश्वत्थश्च शमी चैव चन्दनावुभयौ तथा ॥ १७ ॥

चतुर्हस्ता भवेत्पट्टी सार्धहस्तं त्रिशूलकम् ।
हस्तं हस्तान्तरे कुर्यान्निखनेद्वस्तमात्रकम् ॥ १८ ॥

शुक्लवस्त्रसमायुक्तान्दर्भमुष्टिसमन्वितान् ।
उदकुम्भस्रग्दामान् तोरणान्तत्र दापयेत् ॥ १९ ॥

अग्निमीले 'ति मन्त्रेण दापयेत्पूर्व^[11^r]तोरणम् ।
इषे त्वोर्जे 'ति मन्त्रेण दक्षिणे तोरणं न्यसेत् ॥ २० ॥

अग्न आ याहि मन्त्रेण दद्यात्पश्चिमतोरणम् ।
शन्नो देवीति मन्त्रेण न्यसेदुत्तरतोरणम् ॥ २१ ॥

20 RV 1.1.1: अग्निमीले पुरोहितं VS 1.1: इषे त्वोर्जे त्वा 21 SV 1.1: अग्न आ याहि वीतये AVP 1.1.1: शन्नो देवीरभिष्टये

17cd–22 Svāyambhuvapañcarātra 5.11cd–15: तोरणं सम्प्रवक्ष्यामि पञ्चहस्तसमायुतम् ॥ न्यग्रोधो 'दुम्बरश्चैव बिल्वः पलाश-म्-एव च । अश्वत्थश्च शमी चैव चन्दनमुभयं तथा ॥ [शुक्लवस्त्रसमायुक्तं दर्भचीरसमन्वितम् । पुष्पमालार्चितं चैव तोरणं तत्र दापयेत् ॥ अग्नि-मीले 'ति)+++ (दापयेत्पूर्वतोरणम् । इषेत्वेन तु मन्त्रेण दक्षिणं तोरणं न्यसेत् ॥ अग्न आ याहीति मन्त्रेण पश्चिमायां तु दापयेत् । शन्नो देवीति मन्त्रेण दद्यादुत्तरतोरणम् ॥

15 तादृशैव] MS^{pc}; तादृशौव MS^{ac} 16 शोभनाः] MS^{pc}; शोभना MS^{ac} 17 तोर-
णान्] em.; तोरणा MS • °श्रितान्] em.; °श्रिताः MS • बिल्वः] em.; बिल्व MS
• चैव] em.; चैव MS • °वुभयौ] em.; °वुभयो MS 18 °हस्तं त्रिशूलकम्] em.;
°हस्तस्त्रिशूलकान् MS 18 हस्तं] conj.; हस्त MS • °द्वस्तमात्रकम्] em.; °द्व-
स्त्रमात्रकान् MS 19 °स्रग्दामान् तोरणान्तत्र] conj.; स्रग्दामास्तोरणास्तत्र MS
21 अग्न] em.; अग्नि MS

कलशांश्च समादाय हेमगर्भसमन्वितान् ।
 लिप्तांश्चन्दनपङ्केन कण्ठे स्वस्तिकभूषितान् ॥ २२ ॥
 यवशालिशरावैश्च वस्त्रालंकृतविग्रहान् ।
 आजिघ्न कलशमन्त्रेण तेनैव कलशान् न्यसेत् ॥ २३ ॥
 दुकूलचित्रपट्टैश्च वेष्टयेत्स्तम्भमालिकाम् ।
 पुष्पस्रग्दाममालाभिः पल्लवैश्चोपशोभिताम् ॥ २४ ॥
 ध्वजादर्शपताकाभिः चामरैश्च वितानकैः ।
 घण्टाशब्दनिनादैश्च गोमयङ्गलवादिभिः ॥ २५ ॥
 शङ्खवादित्रनिर्घोषैर्वेदध्वनिसमन्वितैः ।
 पुण्या^[11७]हजयशब्दैश्च कारयेत् महोत्सवम् ॥ २६ ॥
 ध्वजदण्डप्रमाणानि षोडशाङ्गुलविस्तराः ।
 पञ्चहस्तानि सर्वाणि पुष्पधूपार्चितं बलिम् ॥ २७ ॥
 पताकां पीतिकां चैव पूर्व-म्-इन्द्राय दापयेत् ।

23 VS 8.42: आजिघ्न कलशं महि

22–27 Svāyambhuvapañcarātra 5.16–20:

कलशांश्च समादाय हेमगर्भसमन्वितान् । श्वेतचन्दनपङ्केन कण्ठे स्वस्तिकभूषितान् ॥ यवशा-
 लिशरावैश्च वस्त्रालंकृतविग्रहान् । आजिघ्न कलशमन्त्रे + + + + न्यसेत् ॥ दुकूलकैश्च-
 त्रपटैः संवेष्ट्य स्तम्भमालिकाम् । पुष्पस्रग्दाममालाभिः पल्लवैश्चोपशोभिताम् ॥ ध्वजादर्शप-
 ताकाभिः चामरैश्च वितानकैः । घण्टाशब्दविचित्रैश्च गोमयङ्गलवाचकैः ॥ शङ्खवादित्रनिर्घोषै-
 र्वेदध्वनिसमन्वितैः । पुण्याहजयशब्दैश्च कारयेत् महोत्सवम् ॥

28–30 Svāyambhuvapañcarātra 5.21–23:

पताकानि विचित्राणि ध्वजमोलापणो + + । पताकां पीतिकां चैव पूर्व-म्-इन्द्राय दापयेत् ॥
 आग्नेय्यां रक्तवर्णाभां याम्यायां श्यामवर्णिकाम् । नीलाञ्जनसवर्णां तु नैऋत्यां तु प्रदापयेत् ॥
 वारुण्यां सितवर्णाभां कृष्णां वायव्यगोचरे । हरितामुत्तरे चैव ईशान्यां सर्ववर्णिकाम् ॥

22 समादाय हेमगर्भं] *em.*; सयादाय हेमग्रभं MS 23 तेनैव कलशान्] *em.*; तेनेव
 कलशं MS 24 °चित्रपट्टैश्च वेष्टयेत्] *em.*; °चित्पट्टैश्च वेष्ट MS • °मालिकाम्] *em.*;
 °मालिकान् MS • °शोभिताम्] *em.*; °शोभिताः MS^{pc}; °शोभिता MS^{ac}; 25 °रैश्च
 वितानकैः] *em.*; °रश्च वितानकं MS • घण्टाशब्दनिनादैश्च गोमयं] *em.*; घण्टाशब्दा-
 निनादैश्च गोमयं MS 26 कारयेत्] *em.*; कारयेत् MS 27 धूपार्चितं बलिम्] *em.*;
 °धूपार्चितान्बलिं MS 28 पताकां पीतिकां] *em.*; पताका पीतिका MS • आग्नेय्यां
 रक्तवर्णां] *em.*; आग्निन्यां रक्तवर्णां MS

आग्नेय्यां रक्तवर्णां तु याम्यायां श्यामवर्णिकाम् ॥ २८ ॥

नीलाञ्जननिभाकारां नैर्ऋत्यां तु प्रदापयेत् ।

वारुण्यां सितवर्णाभां पीतां वायव्यगोचरे ॥ २९ ॥

हरितां चोत्तरे दद्यादीशान्यां सर्ववर्णिकाम् ।

श्वेतां तु नागराजाय श्वेतां ब्रह्मणि दापयेत् ॥ ३० ॥

श्वेतरक्तकूर्णेन आलिखेद्वेदिमण्डलम् ।

वेद्या वेदीति मन्त्रेण वेदीमालिख्य मन्त्रवित् ॥ ३१ ॥

पूर्वाग्रानुत्तराग्रान् वा कुशांस्तीर्य विचक्षणः ।

योगे योगे 'ति मन्त्रेण का^[12r]रयेत्स्तरणं बुधः ॥ ३२ ॥

शय्या तत्र प्रकर्तव्या तूलिपट्टांशुकैस्तथा ।

गण्डके द्वे विचित्रे च स्थापयेद्वेदिमध्यतः ॥ ३३ ॥

दीपमालाविचित्राणि फलानि विविधानि च ।

पूपकानि च खाद्यानि मोदकानि च दापयेत् ॥ ३४ ॥

31 VS 19.17: वेद्या वेदिः समाप्यते 32 RV 1.30.7: योगे योगे तवस्तरं

31-33 Svāyambhuvapañcarātra 5.24-26:

श्वेतरक्तकूर्णेन आलिखेद्वेदिमण्डलम् । वेद्या वेदीति मन्त्रेण वेदीमारभ्य म+++ ॥ (पूर्वाग्रा-
नुत्तराग्रान् वा कुशांस्तीर्य विचक्षणः । योगे योगे 'ति मन्त्रेण कारयेत्स्तरणं शुभम् ॥ शय्या
तत्रैव कर्तव्या तूलिपट्टांशुकैस्तथा । गण्डकौ द्वौ विचित्रौ च स्थापयेद्वेदि-म्-अग्रतः ॥

34-35 Svāyambhuvapañcarātra 5.27-31:

दीपमालाविचित्राणि भक्ष्यभोज्यान्नपानकैः । निवेदयेत् नैवेद्यं स्निग्धं स्वादु च विष्णवे ॥
व्यञ्जना+ विचित्राणि धूपित्वा तानि ++++ । नैवेद्यानि विचित्राणि नानाभक्षकृतानि च ॥
लेह्यचोष्यादिदेयानि कन्दमूलफलानि च । उल्लूनानि विचित्रानि दधिक्षीरघृतानि च ॥ असु-
रीमर्दितानि च घृतपूर्णानि दापयेत् । पूर्वावर्तानि पूषानि लावणालक्तकानि च ॥ मण्डकानि
विचित्राणि खण्डसौ(ख) broken and lost hereafter

29 °ण्यां सितवर्णाभां] em.; °ण्या सितवर्णाभा MS 30 हरितां] em.; रहितां MS
• °दीशान्यां] em.; °दीशान्या MS • श्वेतां ब्रह्मणि दापयेत्] em.; श्वेता ब्रह्मणि ख-
पयेत् MS 31 वेद्या वेदीति मन्त्रेण] conj.; वेद्या चैवतु मण्डेण MS 32 °राग्रान्
वा कुशांस्तीर्य] em.; °राग्रा वा कुशास्तीर्य MS • °रणं बुधः] em.; °रण मुधः MS
33 तूलिपट्टांशुकै°] em.; नुलीपक्षाङ्गुकै° MS 34 फलानि] em.; फलाणि MS

पायसं कृसरं चैव दध्योदनघृतोदने ।
 एवमादिविधानेन पूजयेत् समन्ततः ॥ ३५ ॥
 यागमण्डपमध्ये तु वेद्यां मध्यगतं न्यसेत् ।
 च्छत्रं तत्र प्रदातव्यं पुण्डरीकं महायशः ॥ ३६ ॥
 यदीच्छेद्वैष्णवं लोकं सर्वकामफलप्रदम् ।
 मण्डपस्य विभागं तु एतदुक्तं मया तव ॥ ३७ ॥

इति देवामृते पञ्चरात्रे षष्ठः पटलः ॥

35 चैव दध्योदनघृतोदने] *em.*; चैव दध्योदनकृतोदनैः MS 36 याग°] *em.*; योग°
 MS 37 यदीच्छेद्वैष्णवं] *em.*; यदिच्छेद्वैष्णवं MS • Colophon: षष्ठः] *em.*; षष्ठमः
 MS

॥ सप्तमपटलः ॥

सनत्कुमार उवाच ।

आसुरं किं नु पैशा^[12^v]चं राक्षसं मण्डपाधमम् ।

अदेवेषु कथं यागं क्रूरं धर्मविवर्जितम् ॥ १ ॥

ब्रह्मोवाच ।

नासुरेदं न पैशाचं नाधिष्ठानं च राक्षसम् ।

सर्वदेवमयं यागं प्रासादं परमं परम् ॥ २ ॥

क्षीरोदार्णवमध्यस्थं श्वेतद्वीपो महीधराः ।

पूर्वे चाहवनीयाख्यं कुण्डं ब्रह्माधिदैवतम् ॥ ३ ॥

दक्षिणे दक्षिणाग्नेश्च आगारं विष्णुदैवतम् ।

पूर्वोत्तरे भस्मागारं कुण्डं यज्ञाधिपौरुषम् ॥ ४ ॥

सत्त्वं रजस्तमश्चैव स्युर्मैखलाधिदेवताः ।

विश्वेदेवाः स्थिता योनौ कम्बलाश्चतरौ मुखे ॥ ५ ॥

ऋचो यजूंषि सामानि अथर्वाङ्गिरसस्तथा ।

पूर्वादि ऋत्विजा ह्येता वेदमन्त्रैः क्रमात्स्थिताः ॥ ६ ॥

आचार्यश्च परं ब्रह्म वासुदेवो जगद्गुरुः ।

1 आसुरं किं नु] *em.*; आसुरे किन्तु MS • राक्षसं] *em.*; राक्षं MS • अदेवेषु कथं] *conj.*; अदेवेषु कथ MS 2 ब्रह्मो°] *em.*; ब्रह्म उ° MS 3 श्वेतद्वीपो] *em.*; श्वेतद्वीपा MS • °याख्यं] MS^{pc}; °याख्यां MS^{ac} • °दैवतम्] *em.*; °देवतम् MS 4 °ग्नेश्च] *em.*; °ग्निश्च MS • °दैवतम्] MS^{pc}; °दैवतः MS^{ac} • भस्मागारं] *conj.*; भस्माद्वारं MS • कुण्डं] *em.*; कुण्ड MS 5 स्युर्मैखला°] *conj.*; मैखला° MS • योनौ] *em.*; योनै MS 6 यजूंषि] *em.*; यजुषि MS • °र्वाङ्गिरसस्तथा] *em.*; °र्वागिरसतथाTMS • वेद°] MS^{pc}; वेदा° MS^{ac} • क्रमात्] *em.*; क्रमा MS 7 आचार्यश्च परं ब्रह्म] *em.*; आचार्यश्च परं ब्रह्म MS • वासुदेवो जगद्गुरुः] *conj.*; वासुव जगंगुरुं MS

[13^r]पूर्वे कृतयुगं नाम तोरणं ब्रह्मदैवतम् ॥ ७ ॥
याम्ये तु संस्थितं त्रेतातोरणं क्षत्रदैवतम् ।
वारुण्यां द्वापरं नाम तोरणं वैश्यदैवतम् ॥ ८ ॥
सौम्ये कलियुगं नाम तोरणं शूद्रदैवतम् ।
भूर्भुवः स्वस्व त्रींल्लोकाञ्छूलस्थान्पितरस्त्रिधा ॥ ९ ॥
कलशे सागरा न्यस्ता वस्त्रे युक्ता मरुद्गणाः ।
स्तम्भस्थाः पर्वता यक्षाः पुष्पस्रग्दामके श्रिताः ॥ १० ॥
माले विद्याधराः प्रोक्ता नासत्याः पल्लवे स्थिताः ।
चामरस्थाप्सरसो देव्यो विताने च मनुष्यकाः ॥ ११ ॥
गीतवाद्ये रतिर्मेधा तुम्बुरुनारदौ स्थितौ ।
वेदध्वनिस्था मुनीन्द्रा ब्रह्मलोकनिवासिनः ॥ १२ ॥
पताकाः किन्नरा भूता लोकपालादिदेवताः ।
दर्भेषु संस्थिता [13^v]ऋक्षाश्चन्द्रतारागणावृताः ॥ १३ ॥
पर्यङ्के संस्थिता नागास्तूलिमध्ये नवग्रहाः ।
शिरोपधाने गन्धर्वा गुह्यकाः [पार]गंडुके ॥ १४ ॥
दीपे ज्योतिर्गणाः प्रोक्ता नैवेद्यौषधयः स्मृताः ।
आतपत्रे स्थितो धर्मो दिगष्ट' वसवाष्टकम् ॥ १५ ॥
ऊर्ध्वे सत्रिदशं लोकमधः पाताल' संस्थितम् ।
मध्ये नारायणो देवः परमं ब्रह्म शाश्वतम् ॥ १६ ॥
स्थालीपाके तु गायत्री प्रणीतस्था सरस्वती ।

8 त्रेता०] *em.*; त्रेत० MS • ०दैवतम्] *em.*; ०देवतं MS • वैश्य०] *em.*; वैश्य० MS
9 ०दैवतम्] *em.*; ०देवतं MS • भूर्भुवः] *em.*; भूर्भुवः MS • त्रींल्लोकाञ्छूलस्थान्]
em.; त्रीलोकात्छूलस्थात् MS 10 कलशे] *em.*; कलशैः MS • वस्त्रे] *em.*; वस्त्र MS
• ०स्रग्दामके श्रिताः] *em.*; ०स्रग्पमके श्रिया MS 11 नासत्याः] *em.*; नासुत्या MS
• चामर०] *em.*; चाम० MS 13 पताकाः] *em.*; पताका MS • ०देवताः] *conj.*;
०देवता MS 14 नागास्तूलि०] *em.*; नागास्तूली० MS • गन्धर्वा] *em.*; गन्धर्वा MS
• गुह्यकाः [पार]गंडुके] *em.*; गृह्यकोः [पार]गंडुके MS 15 ज्योति०] *em.*; ज्ये-
ति० MS 16 ०मधः] *em.*; ०मध MS • नारायणो देवः] *em.*; नारायण देव MS
17 सरस्वती ।] *em.*; सरस्वतीः MS • ०षोत्तमः] *em.*; ०षोत्तमं MS

आज्ये चैवामृतं प्रोक्तं ब्रह्मा च पुरुषोत्तमः ॥ १७ ॥
 सुचाग्रैकादशा रुद्राः सुचाग्राद् द्वादशाङ्गुलात् ।
 स्वाहाकारे स्थिता देवा वषट्कारे प्रजापतिः ॥ १८ ॥
 यागे यज्ञवराहं तु मन्त्रेषु हुनते द्विजाः ।
 विष्णुं कालाग्निरुद्रा^[14^r]ख्यं यजेन्मोक्षफलप्रदम् ॥ १९ ॥
 एतद्देवगणं प्रोक्तं स्वे स्वे स्थाने स्थितं मुने ।
 स्वनाममन्त्रैर्वौषडन्तैर्मुक्त्युक्ता नात्र संशयः ॥ २० ॥
 क्षीरोदार्णवमध्यस्थं श्वेतद्वीपं प्रकल्पयेत् ।
 अविदित्वा इमं यस्तु प्रतिष्ठामण्डपं धिया ॥ २१ ॥
 कर्ता कारयिता चैव तद्वयं नरकं व्रजेत् ।
 सा क्रिया निष्फला प्रोक्ता भवेद्धर्मविवर्जिता ॥ २२ ॥
 दारिद्र्यं व्याधिजं दुःखमर्थनाशं कुलक्षयम् ।
 कुयष्टं कुरुते सर्वं नास्ति यागसमो रिपुः ।
 तस्मात्सर्वप्रयत्नेन विशेषज्ञेन कारयेत् ॥ २३ ॥

इति देवामृते पञ्चरात्रे सप्तमः पटलः ॥

18 सुचाग्राद्] conj.; सुचाग्रां MS 19 यागे] conj.; योगे MS • विष्णुं] em.; विष्णु
 MS • ०रुद्राख्यं] em.; ०रुद्राख्य MS 20 एतद्देव०] conj.; एतद्देव० MS • ०मन्त्रै-
 र्वौषडन्तै०] conj.; ०मन्त्रैर्वापडन्तै० MS ०मुक्त्युक्ता] conj.; ०मुक्त्युक्ता MS 21 ०द्वीपं
 प्रकल्पयेत्] em.; ०दीपं प्रल्पयेत् MS • अविदित्वा] em.; अवदित्वा MS^{pc}; आव-
 दित्वा MS^{ac} • इमं] conj.; इमां MS • ०मण्डपं धिया] conj.; ०मण्डपा धियां MS
 22 तद्वयं] em.; तद्वयं MS • निष्फला] em.; निष्फलं MS • ०विवर्जिता] em.; ०वि-
 वर्जिता MS 23 दारिद्र्यं] em.; दरिद्रं MS • ०नाशं] em.; ०नाश MS • यागसमो]
 em.; यागंसमो MS • तस्मात्सर्व०] MS^{pc}; तस्मात्सर्व० MS^{ac}

॥ अष्टमपटलः ॥

ब्रह्मोवाच ।

शृणु वत्स प्रवक्ष्यामि मण्डपस्या^[14^v]पि स्थापनम् ।

यैर्मन्त्रैश्चासुरं मुञ्चेद्यागो देवमयो भवेत् ॥ १ ॥

प्रत्यमुञ्चेति मन्त्रेण प्रासादं तु प्रतिष्ठयेत् ।

(अग्न आ) याहि मन्त्रेण मण्डपं तु समालभेत् ॥ २ ॥

वेदिषदेति मन्त्रेण वेदिं संस्थापयेद् द्विजः ।

सप्त (मृदिति) मन्त्रेण सप्त (- - -) का न्यसेत् ॥ ३ ॥

अग्निमग्नीति मन्त्रेण कुण्डान्येव प्रतिष्ठयेत् ।

नेजमेषेति मन्त्रेण मेखलां स्थापयेद्बुधः ॥ ४ ॥

शन्नो देवीति मन्त्रेण योनिं चापि प्रतिष्ठयेत् ।

ऋचं वाचेति मन्त्रेण (ऋत्विजां) कौतुकं न्यसेत् ॥ ५ ॥

अहं (सप्ते)ति मन्त्रेण केशवत्वे गुरुर्भवेत् ।

चत्वारि शृङ्गा मन्त्रेण तोरणं स्थापयेद् द्विजः ॥ ६ ॥

भूर्भुवः स्वेति मन्त्रेण त्रिशूलं च प्रतिष्ठ^[15^r]येत् ।

2 AVŚ.10.6.15: ... प्रत्यमुञ्चत शंभुवम् ?; SV 1.1 अग्न आ याहि वीतये 3 RV 1.140.1: वेदिषदे प्रियधामाय सुद्युते 4 TB 3.3.7.3: अग्निमग्नीत्तिस्त्रिः • RVKhila 10.184.1: नेजमेष परा पत 5 RV 10.9.4: शन्नो देवीरभिष्टय आपो भवन्तु, VS 36.1: ऋचं वाचं प्रपद्ये 6 RV 10.49.9: अहं सप्त स्रवतो धारयं वृषा, RV.4.58.3: चत्वारि शृङ्गास्त्रयो अस्य पादाः 7 Vs 36.3: भूर्भुवः स्वस्तत्सवितुर्वरेण्यं, RV 9.86.11: अभिक्रन्दन् कलशं वाज्यर्षति

1 ब्रह्मो°] *em.*; ब्रह्म उ° MS • वत्स] *em.*; वत्सं MS • मुञ्चेद्यागो देवमयो] *conj.*; मुञ्चेद्यागं देवमयं MS 2 °मुञ्चेति] *conj.*; °मुञ्चति MS 3 °स्थापयेद्] *em.*; °स्था-पये MS 5 देवीति] *conj.*; देवी MS • योनिं] *em.*; योनि MS • ऋत्विजां] *conj.*; ऋत्विजां MS 6 केशवत्वे] *conj.*; केशवत्वं MS • शृङ्गा] *conj.*; शृङ्ग MS • स्थापयेद्] *em.*; स्थापये MS

अभिक्रन्देति मन्त्रेण कलशान् स्थापयेत्ततः ॥ ७ ॥

वसिष्ठा हीति मन्त्रेण वस्त्रयुग्मौ तु विन्यसेत् ।
इमं नु सोमसामेन स्तम्भं तु परिकल्पयेत् ॥ ८ ॥

स्रक्के द्रप्सेति मन्त्रेण पुष्पस्रग्दामकं न्यसेत् ।
सुत्रामाणेति मन्त्रेण मालासूत्रं प्रकल्पयेत् ॥ ९ ॥

उत्तानपर्णे मन्त्रेण पल्लवांस्तत्र विन्यसेत् ।
बलविज्ञाय मन्त्रेण बालव्यजनकं न्यसेत् ॥ १० ॥

वि हि सोतोरिति मन्त्रेण वितानं चोर्ध्वतो न्यसेत् ।
सोमो ददद्गन्धर्वेति वेदगान्धर्वकं न्यसेत् ॥ ११ ॥

उभयं ते वयस्योक्ता उभयं स्थापयेद् ध्वनिम् ।
अस्माकमिन्द्र-मन्त्रेण पताकां च प्रतिष्ठयेत् ॥ १२ ॥

†सज्यीशूत्रभागास्त्वेति† मन्त्रेण स्तर[15^v]णं स्थापयेद्बुधः ।
परीतो पिच्च-सामेन पर्यङ्कं स्थापयेत्ततः ॥ १३ ॥

तुभत्ता अङ्गिरस्त्वेति तूलिं तत्र प्रतिष्ठयेत् ।
इन्द्राय साम गायेति गण्डकौ तु ततो न्यसेत् ॥ १४ ॥

8 RV 1.26.1: वसिष्ठा हि मियेध्य, RV I.179.5: इमं नु सोममन्तितः 9 RV 9.73.1 स्रक्के द्रप्सस्य धमतः, RV 10.63.10 सुत्रामाणं पृथिवीं द्यामनेहसम् 10 RV 10.145.2 उत्तानपर्णे सुभगे, RV 10.103.5 बलविज्ञाय स्थवीराः प्रवीराः 11 RV 10.86.1 वि हि सोतोरसृक्षत, RV 10.85.41 सोमो ददद्गन्धर्वाय 12 RV 2.9.5 उभयं ते न क्षीयते वयस्यम्, VS 10.103.11: अस्माकमिन्द्रः समृतेषु ध्वजेषु 13 RV.9.107.1: परीतो पिच्चता सुतम् 14 RV 8.43.18: तुभ्यं ता अङ्गिरस्तम, RV 8.98.1: इन्द्राय साम गायत

7 अभिक्रन्देति] *em.*; अभिक्रन्देति MS • कलशान्] *em.*; कलशा MS 8 हीति] *em.*; हिति MS • वस्त्रयुग्मौ] *em.*; वस्तगमौ MS • इमं नु] *em.*; इमंज्ञी MS 9 स्रक्के] *em.*; स्रगुवे MS • °स्रग्दामकं] *em.*; °सग्दामकं MS 10 पल्लवांस्तत्र] *em.*; पल्ला-स्तत्र MS • °व्यजनकं] *em.*; °वाज्ञानकं MS 11 The first pāda is unmetrical. • °नं चोर्ध्वतो] *em.*; °न चोर्ध्वतो MS • ददद्गन्धर्वेति] *em.*; ददद्गन्धेति MS 12 उभयं ते वसव्योक्ता] *em.*; उभय ते वयस्योक्ता MS • ध्वनिम्] *conj.*; ध्वनीं MS 13 MSथहए शङ्करसत pāda is unmetrical. • स्तरणं] *em.*; स्तरण MS 14 तुभ्यं ता अङ्गिरस्तेति तूलिं] *em.*; तुभात्ता अङ्गिरस्त्वेति तूलीं MS • तु] *em.*; नु MS

इन्द्र ज्येष्ठेति मन्त्रेण दीपज्योतिं च स्थापयेत् ।
 चरन्वै मधु मन्त्रेण नैवेद्यैर्वेदि' पूरयेत् ॥ १५ ॥
 इन्द्रच्छत्रेति मन्त्रेण च्छत्रं संस्थापयेद् द्विजः ।
 धन्वना गेति मन्त्रेण मण्डपे च दिशा न्यसेत् ॥ १६ ॥
 उदु तिष्ठेति मन्त्रेण स्वर्दिशां च प्रतिष्ठयेत् ।
 अधा नो विश्वसौभेति भूमिपातालकान् न्यसेत् ॥ १७ ॥
 अन्तश्चरति मन्त्रेण अन्तरिक्षं प्रतिष्ठयेत् ।
 यदिन्द्र प्रागुदक्साम्ना स्थालीपाकं तु स्थापयेत् ॥ १८ ॥
 पारावतस्य मन्त्रेण प्र^[16^r]णीतां च प्रतिष्ठयेत् ।
 आज्यदोहेति सामेन आज्याङ्गान् साधयेद् द्विजः ॥ १९ ॥
 अप्रतीतो जयत्याह ब्रह्माणं परिकल्पयेत् ।
 कृष्णोसि चेति मन्त्रेण स्थापयेदेव सुक्सुवौ ॥ २० ॥
 अदित्यै व्युन्दनं चैव स्वाहाकारं प्रतिष्ठयेत् ।
 अस्तु श्रौषट् च मन्त्रोक्तं वषट्कारं न्यसेद्बुधः ॥ २१ ॥
 यज्ञेन वर्धत जेति यज्ञपुंसं प्रतिष्ठयेत् ।

15 RV 6.46.5: इन्द्र ज्येष्ठं न आ भर, AB 7.15.5: चरन्वै मधु 16 RV Khila 10.142.5:
 इन्द्रः क्षत्रं ददातु, RV.6.75.2: धन्वना गाः 17 RV 8.23.5 = VS 11.41: उदु तिष्ठ स्व-
 ध्वर, RV 1.42.6: अधा नो विश्वसौभग 18 VS 3.7: अन्तश्चरति, RV 8.4.1: यदिन्द्र
 प्रागपागुदक् 19 RV 8.34.18: पारावतस्य रातिषु, RV 6.7.1 = SV 1.67; Ā. Gā. 43-45:
 आज्यदोहसाम 20 RV 4.50.9: अप्रतीतो जयति, VS 2.1: कृष्णोस्याखरेष्ठो 21 VS 2.2:
 अदित्यै व्युन्दनमसि, ŚB 1.6.11.1: ता वा एताः पञ्च व्याहृतयो भवन्त्यो श्रावय अस्तु
 श्रौषड् यज ये यजामहे वौषडिति 22 RV 2.2.1: यज्ञेन वर्धत जातवेदसम्, RV 8.11.6:
 विप्रं विप्रासो ऽवसे

15 °ज्योतिं च] *em.*; °ज्येतिश्च MS • चरन्वै मधु] *em.*; चरत्वैर्मधु MS 16 °स्था-
 पयेद्] *em.*; °स्थापये MS • धन्वना गेति] *em.*; धन्वना गैति MS 17 उदु तिष्ठेति]
em.; उद्वस्तिष्ठेति MS • स्वर्दिशां] *conj.*; क्षमदिशा MS • भूमिपातालकान्] *conj.*;
 भूमृतुपालका MS 18 प्रागुदक्साम्ना] *conj.*; याङ्गुदक्साम MS 19 पारावतस्य] *conj.*;
 पाराताश्च MS • आज्यदोहेति] *em.*; आर्यदोहेति MS • आज्याङ्गान् साधयेद्] *em.*;
 आर्यङ्गां साध्यते MS 20 कृष्णोसि] *conj.*; कृष्णोसि MS 21 अदित्यै व्युन्दनं चैव]
em.; आदित्यै व्युन्दनश्चैव MS • श्रौषड्मन्त्रोक्तं वषट्कारं] *conj.*; श्रौषड्मन्त्रोक्तं वषट्का-
 रं MS 22 वर्धत जेति] *conj.* (unmetrical); वर्धतस्त्वेति MS • °पुंसं] *em.*; °पुंस MS
 • विप्राग्नीस्तु] *em.*; विप्राग्नीस्तु MS

विप्रं विप्रेति मन्त्रेण विप्राग्नींस्तु समूहयेत् ॥ २२ ॥

नमस्ते रुद्र मन्त्रेण कुण्डे कालाग्निं विन्यसेत् ।

एष देवमयो यागः मण्डपस्थापनं परम् ॥ २३ ॥

अश्वमेधफलं वत्स कर्ता प्राप्नोति बुद्धिमान् ।

अमन्त्रोक्तां तु यः कुर्यात्प्रतिष्ठां लोभमोहितः ॥ २४ ॥

स [16^v]याति नरकं घोरं कर्ता कारयिता च यः ।

स्थानभ्रंशो राष्ट्रभ्रंशस्तत्र राज्ञे महद्भयम् ।

अचिरेण भवेत्सर्वमुत्पातं तु धनक्षयम् ॥ २५ ॥

इति देवामृते पञ्चरात्रे ऽष्टमः पटलः ॥

23 VS 16.1: नमस्ते रुद्र मन्यवे

23 कुण्डे] *em.*; कुंडां MS • °मयो यागः मण्डप°] *em.*; °मय यागं मण्ड° MS

24 °क्तां तु यः कुर्यात्प्रतिष्ठां लोभ°] *em.*; °क्त तु यः कुर्यात्प्रतिष्ठा लोह° MS 25 स्था-

नभ्रंशो] *em.*; स्थानभ्रंशं MS • °भ्रंशस्तत्र] *em.*; °भ्रंशं तत्र MS • °मुत्पातं तु] *conj.*;

°मुद्योगन्तु MS

॥ नवमपटलः ॥

ब्रह्मोवाच ।

अतः परं प्रवक्ष्यामि स्नानकर्मविधिर्यथा ।

स्थापकः सुसहायस्तु ब्राह्मणैर्वेदपारगैः ॥ १ ॥

मण्डपस्य विभागेन ईशानेन यथाक्रमम् ।

हस्तमात्रप्रमाणेन भद्रपीठं ततो न्यसेत् ॥ २ ॥

ग्रामं प्रदक्षिणं कृत्वा शङ्खवादित्रनिस्वनैः ।

बलिं च सर्वतो दद्यात्सर्वदेभ्यो नमो ऽस्त्विति ॥ ३ ॥

हस्तिना शकटेनापि धार्यो ब्रह्मगणेन वा [17"] ।

मङ्गलैर्ब्रह्मघोषैश्च देवं प्रासादमानयेत् ॥ ४ ॥

रथे तिष्ठेति मन्त्रेण आनयेत जनार्दनम् ।

भद्रपीठे समारोप्य भद्रं कर्णेऽभिमन्त्रितम् ॥ ५ ॥

सूत्रधारो महाप्राज्ञः शुक्लाम्बरधरः शुचिः ।

स्नापयेत्कलशं गृह्य पञ्चाल्लक्षणमारभेत् ॥ ६ ॥

अग्निर्ज्योतीति मन्त्रेण ज्योतिरेखां प्रकल्पयेत् ।

लक्षणे क्रियमाणे तु धेनुं दद्यात्तु स्थापके ॥ ७ ॥

आज्यं तत्र समादाय मधुना सह संयुतम् ।

5 RV 6.75.6: रथे तिष्ठन्नयति वाजिनः, RV 1.89.8 = VS 25.21: भद्रं कर्णेभिः शृणुयाम
7 VS 3.9: अग्निर्ज्योतिर्ज्योतिरग्निः 8 RV 1.90.6: मधु वाता ऋतायते

1 ब्रह्मो°] *em.*; ब्रह्मा उ° MS • °विधिर्यथा] *em.*; °विधिर्यथा MS 3 दद्यात्सर्वदे-
भ्यो] *conj.*; दद्यात्सर्वदेभ्यो MS 4 °लैर्ब्रह्म°] *em.*; °लेर्ब्रह्म° MS 5 जनार्दनम्]
em.; जनार्दनं MS • कर्णेऽभि°] *em.*; कर्णेऽभि° MS 6 °लशं गृह्य] *em.*; °ल-
शङ्गृह्य MS 7 ज्योतिरेखां] *em.*; ज्योतिरेषां MS 7 क्रियमाणे] *em.*; क्रियमाणे MS
• दद्यात्तु] *em.*; दद्यां तु MS 8 आज्यं तत्र] *em.*; आज्यत्तत्र MS • संयुतम्] *em.*;
संयुता MS

मधु वातेति मन्त्रेण पूरयेन्मधुसर्पिषी ॥ ८ ॥
 हिरण्यगर्भमन्त्रेण सुवर्णस्य शलाकया ।
 चित्रं देवानां मन्त्रेण नेत्रे उन्मीलयेद्बुधः ॥ ९ ॥
 भवेन्न्यूनातिरिक्तेन प्रतिमाङ्गेषु बुद्धिमा^[17^v]न् ।
 दोषप्रशमनीं शान्तिं स्थापकस्तु समारभेत् ॥ १० ॥
 तिलान् कृष्णान् घृताभ्यक्तान् शमीपत्रसमन्वितान् ।
 सिद्धार्थकाक्षतोपेतान् पालाशसमदीपितान् ॥ ११ ॥
 हुत्वाष्टशतमेकं तु भूर्लोकात्सत्यपर्य'तम् ।
 प्रत्येकैकं तु तत्सर्वं यथोक्तं जुहुयाच्छतम् ॥ १२ ॥
 व्याहृतिभिर्विधानज्ञस्ततो दोषः प्रशाम्यति ।
 प्रशान्तेष्विह दोषेषु गुरुः स्नपनमारभेत् ॥ १३ ॥
 कलशैर्लक्षणोपेतैरौषधीगणपूरितैः ।
 अकृष्णमूलैर्निश्छिद्रैस्ततः स्नानं समारभेत् ॥ १४ ॥
 समुद्रं गच्छ स्वाहेति मन्त्रमेतदुदीरयेत् ।
 इमं मे गङ्गे यमुने कलशं दद्या'भिमन्त्रितम् ॥ १५ ॥
 मूर्धानं दीति मन्त्रेण दद्याद्वल्मीक^[18^v]मृत्तिकाम् ।
 समुद्रं गच्छ मन्त्रेण क्षालयेन्मृत्तिकान्वितम् ॥ १६ ॥

9 RV 1.121.1: हिरण्यगर्भः समवर्तताग्रे, RV 1.115.1: चित्रं देवानामुदगादनीकं 15 VS
 6.21: समुद्रं गच्छ स्वाहा, RV 1.75.5: इमं मे गङ्गे यमुने 16 RV 6.7.1: मूर्धानं दिवो
 अरतिं पृथिव्याः, VS 6.21: समुद्रं गच्छ स्वाहा

9 हिरण्य०] MS^{pc}; हिरण्या० MS^{ac} • सुवर्णस्य] *em.*; सौवर्णस्य MS • चित्रं देवा०]
em.; चिन्त्रन्देवा० MS 10 भवेन्न्यूना०] *conj.*; अचेत्पुना० MS • °शमनीं] *em.*;
 °शमनी MS 11 तिलान् कृष्णान्] *em.*; तिला कृष्णा MS • °पत्रसमन्वितान्] °पए-
 षमन्विताः MS 12 °कात्सत्य०] *em.*; °कं मर्त्य० MS • °दीपिताः] *em.*; °दीपितां
 MS • °कैकं तु] *conj.*; °केकं तु MS 13 दोषः] *conj.*; दोषैः MS • गुरुः] *conj.*;
 गुरु MS 14 कलशैर्ल०] *em.*; कलशैर्ल० MS • °पूरितैः] *conj.*; °पूरतैः MS • °मू-
 लैर्निश्छिद्रै०] *em.*; °मूलैर्निश्छिद्रै० MS 15 The last pāda is unmetrical. 16 मूर्धानं
 दीति] *em.*; मुद्राणन्दीति MS • समुद्रं गच्छ] *em.*; समुद्रं ज्येष्ठा MS • °येन्मृत्तिका०]
em.; °येत्मृत्तिका० MS

शम्युदुम्बरमश्वत्थं न्यग्रोधं च पलाशजम् ।
 यज्ञ यज्ञेति मन्त्रेण दद्यात्पञ्चकषायकम् ॥ १७ ॥
 पञ्चगव्यं पवित्रं तु आहरेत्ताम्रभाजने ।
 गोमूत्रं गोमयं क्षीरं दधि सर्पिः कुशोदकम् ॥ १८ ॥
 पञ्चमन्त्रसमायुक्तं पञ्चगव्येन स्नापयेत् ।
 गायत्र्या प्रथमं प्रोक्तं गन्धद्वारमनन्तरम् ॥ १९ ॥
 आप्यायस्वेति यत्क्षीरं दधिक्राव्णो 'ति वै दधि ।
 तेजो ऽसि शुक्रमित्याज्यं देवस्यत्वा कुशोदकम् ॥ २० ॥
 एवमादिविधियुक्तं पञ्चगव्यमुदाहृतम् ।
 तिन्दुकामलके चैव आम्रबित्त्वफलानि च ॥ २१ ॥
 याः फलिनीति मन्त्रेण फल[18^v]स्नानं तु कारयेत् ।
 सहदेवा बला चैव शतमूली शतावरी ॥ २२ ॥
 कुमारी च गुडूची च सिंही व्याघ्री तथैव च ।

17 VS 8.22: यज्ञ यज्ञं 19 RV 3.62.10: तत्सवितुर्वरेण्यं; RVKh 5.87.9: गन्धद्वारां दु-
 राधर्षा 20 VS 12.112/114: आप्यायस्व; RV 4.39.6: दधिक्राव्णो अकारिषं 20 VS
 22.1: तेजो ऽसि शुक्रमृतमायुष्पाः; VS 1.10/22.1cd: देवस्य त्वा 22 RV 10.97.15:
 याः फलिनीर्या अफला 23 VS 12.75: या ओषधीः पूर्वा जाताः

17 –21ab *Aṣṭādaśavidhāna* 78–80:

कया नश्चित्र इति मन्त्रेण दद्यात्पञ्चकषायकम् । शम्युदुम्बरमश्वत्थं न्यग्रोधं तु पलाशकम् ॥
 गायत्र्या तु गोमूत्रं गन्धद्वारेति गोमयम् । आप्यायस्व इति क्षीरं दधिक्राव्ण इति दधि ॥
 तेजो ऽसीत्याज्यं गृह्णीयाद्देवस्य त्वेति कुशोदकम् । पञ्चगव्येन स्नापयेत् ॥

22 *Aṣṭādaśavidhāna* 84ab:

या फलिनी याफला इति मन्त्रेण फलोदकेन स्नापयेत् ।

22cd–23ab *Garuḍapurāṇa* 1.48.44c–45b:

सहदेवी बला चैव शतमूली शतावरी ॥ कुमारी च गुडूची च सिंही व्याघ्री तथैव च ।

17 शम्युदुम्बरमश्वत्थं] *em.*; सम्येदुम्बरमश्वत्थ MS • पलाशजम्] *em.*; पलशजं MS
 18 सर्पिः] *em.*; सर्पि MS 19 गायत्र्या प्रथमं] *em.*; ग्रायत्या प्रथं MS 20 य-
 त्क्षीरं] *em.*; यत्क्षरं MS • °क्राव्णो 'ति वै] °क्राप्नोति वे MS 21 The first *pāda* is
unmetrical. • °गव्यमुदा°] MS^{pc}; °गव्यंमुदा° MS^{ac} • तिन्दुकामलके] *em.*; तेन्दु-
 कामलका MS 22 याः फलिनीति] *em.*; या फलनीति MS • बला] *em.*; बरा MS
 23 सिंही] *em.*; षिप्पी MS • °मज्जलैः] *em.*; °मङ्गलं MS

या ओषधीति मन्त्रेण स्नानमोषधिमज्जलैः ॥ २३ ॥

घृतवतीति मन्त्रेण आज्यभागं तु कारयेत् ।

दृपदादि पुनस्तेषां कुर्यादुद्धर्तनं बुधः ॥ २४ ॥

शिरःस्नानं ततः कुर्यान्मानस्तोकाभिमन्त्रितम् ।

विष्णो रराटमन्त्रेण दद्याद्गन्धोदकं शुभम् ॥ २५ ॥

ततो नद्युदकेनैव क्षालयेच्छुभवारिणा ।

गृणानो वैष्णवान्मन्त्रानष्टावैव महामुने ॥ २६ ॥

आवाहयेत्ततो देवं पीताम्बरधरं हरिम् ।

सान्निध्यकरणार्थाय मन्त्रैर्वेदसमुद्भवैः ॥ २७ ॥

नमस्ते त्यक्तसङ्गाय संतोषविभवात्मने ।

ज्ञान[19^r]विज्ञानरूपाय ब्रह्मतेजोनपायिने ॥ २८ ॥

गुणातिक्रान्तवेगाय पुरुषायागुणात्मने ।

अक्षराय पुराणाय विष्णो सन्निहितो भव ॥ २९ ॥

एह्येहि भगवन्विष्णो लोकानुग्रहकारक ।

23 RV 10.97.1: या ओषधीः पूर्वा जाताः 24 RV 6.70.1: घृतवती भुवनानामभिश्चि-
या, VS 20.20: दृपदादिव मुमुचानः 25 RV 1.114.8 = VS 16.16: मानस्तोके तनये मा
25 VS 5.21: विष्णो रराटमसि 26 I have not been able to identify these eight mantras.
I can think of विष्णुसूक्त (RV 1.154), but there are only 6 stanzas.

23 *Aṣṭādaśavidhāna* 83ab: या ओषधीति मन्त्रेण स्नानमोषधिमज्जलैः ।

27–29 *Agnipurāṇa* I.60.24–26:

सान्निध्यकरणन्नाम हृदयं स्पृश्य वै जपेत् । सूक्तन्तु पौरुषं ध्यायन् इदं गुह्यमनुं जपेत् ॥

नमस्तेस्तु सुरेशाय सन्तोषविभवात्मने । ज्ञानविज्ञानरूपाय ब्रह्मतेजोनपायिने ॥

गुणातिक्रान्तवेशाय पुरुषाय महात्मने । अक्षराय पुराणाय विष्णो सन्निहितो भव ॥

25 कुर्यान्मान°] *em.*; कुर्यात्मान° MS 26 °दकेनैव] *em.*; °दकेनेव MS • गृणानो
वैष्णवा°] *em.*; गृणानो वैष्णवा° MS • °नष्टावैव] *em.*; °नष्ट एव MS 27 °धरं]
em.; °धर MS • सान्निध्य°] *em.*; सान्निध्य° MS • मन्त्रैर्वेद°] *em.*; मन्त्रैर्वेद° MS
28 संतोष°] *em.*; संतोष° MS • °विज्ञान°] *MS^{pc}*; °विज्ञान° *MS^{ac}* • °नपायि-
ने] *conj.*; °नपालिने MS 29 °यागुणात्मने] *em.*; °यागुणात्मने MS 30 °वन्विष्णो
लोका°] *em.*; °वान्विष्णोर्लोका° MS • °कारक] *em.*; °कारकः MS • वासुदेवाय
ते] *em.*; वासुदेवय वे *MS^{pc}*; वासुदेय वे *MS^{ac}*

यज्ञभागं प्रगृह्णीष्व वासुदेवाय ते नमः॥ ३० ॥

हिरण्मयेन पात्रेण अर्घ्यं दद्यात्प्रयत्नतः ।

गन्धमाल्योपवीतं तु इदं विष्णुर्विचक्रमे ॥ ३१ ॥

बृहस्पते 'ति मन्त्रेण वासं तु परिधापयेत् ।

वेदाहमिति मन्त्रेण सोत्तरीयं तु कारयेत् ॥ ३२ ॥

ब्रह्म जज्ञेति मन्त्रेण उपवीतं ततो न्यसेत् ।

या ओषधीति मन्त्रेण पुष्पैरवकिरेत्ततः ॥ ३३ ॥

श्रीश्च ते लक्ष्मी-मन्त्रेण माल्यं तु परिधापयेत् ।

धूरसि [19^v]चेति मन्त्रेण धूपं दद्यात्तु गुग्गुलुम् ॥ ३४ ॥

समिद्धो अञ्ज-मन्त्रेण अञ्जनं तु प्रदापयेत् ।

युञ्जन्ति ब्रध्न-मन्त्रेण रोचनां तत्र दापयेत् ॥ ३५ ॥

31 VS 40.17: हिरण्मयेन पात्रेण सत्यस्यापिहितं मुखम् 31 RV 1.22.17: इदं विष्णुर्वि-
चक्रमे त्रेधानुदधे पदम् 32 RV 2.23.15/Vs 26.3: बृहस्पते अति यदर्यो • VS 31.18:
वेदाहमेतं पुरुषं महान्तं 33 VS 13.3: ब्रह्म जज्ञानं प्रथमं पुरस्तात्, RV 10.97.1: या
ओषधीः पूर्वा जाताः 34 VS 31.22: श्रीश्च ते लक्ष्मीश्च, VS 1.8: धूरसि धूर्व धूर्वन्तं
35 VS 29.1: समिद्धो अञ्जन्कृदरम्, RV 1.6.1: युञ्जन्ति ब्रध्नमसुरम्

31cd–34 Aṣṭādaśavidhāna 85–89ab:

वेदाहमेतं पुरुषमिति मन्त्रेण गन्धोदकेन स्नापयेत् । इमं मे गङ्गे यमुने 'ति मन्त्रेण न-
द्योदकेन स्नापयेत् ॥ बृहस्पतिमन्त्रेण वस्त्रं चैव प्रदापयेत् । †जनरक्ता परिधामानः† मेखलं
परिदापयेत् ॥ युवा सुवा इति मन्त्रेण यज्ञोपवीतं च दापयेत् । श्रीश्च ते लक्ष्मीश्चेति मन्त्रेण
चन्दनं च प्रदापयेत् ॥ युञ्जते मन उत युञ्जते गो(रोचनं दा)+++ । ++देवता वातो देवता
इति मन्त्रेण देवं चैव तु पूजयेत् ॥ धूरसि धूर्व धूर्वन्तं धूपं दद्यात्तु गुग्गुलुम् ।

35ab Aṣṭādaśavidhāna 90cd: समिद्धो अञ्जन्कृदरमञ्जनं तु प्रदापयेत् ।

31 पात्रेण अर्घ्यं] *em.*; प्रात्रेण अर्घ्रं MS • दद्या°] MS^{pc}; दद्या° MS^{ac} • °माल्योपवी-
तं तु] *em.*; °माल्यप्रवितन्तु MS • °विचक्रमे] *em.*; °र्चिचक्रमैः MS 32 परिधा°]
conj.; परिधा° MS 33 जज्ञेति] *conj.*; यज्ञेति MS • °रवकिरेत्ततः] *em.*; °रव-
किरंततः MS^{pc}; °रव । किरंततः MS^{ac} 34 लक्ष्मी°] *conj.*; लक्ष्मी° MS • माल्यं तु
परिधाप°] *em.*; माल्यस्तु परिधाप° MS 34 धूरसि चेति] *em.* (unmetrical); धूर-
सिश्चेति MS • दद्यात्तु] *em.*; दद्यात्तु MS 35 अञ्ज] *em.*; अञ्ज MS • रोचनां तत्र]
em.; रोचनात्तन्त्र MS

बलविज्ञाय मन्त्रेण बालव्यजनकं ददेत् ।
 देवा गात्विति मन्त्रेण दर्पणं च प्रदापयेत् ॥ ३६ ॥
 अन्नपते 'ति मन्त्रेण सघृतं कृसरं ददेत् ।
 ततो निमन्त्रयेद्देवं दीर्घायुत्वेति मन्त्रितम् ॥ ३७ ॥
 उत्तिष्ठेति समुद्धृत्य कृत्वा ब्रह्मरथं शुभम् ।
 सहस्रशीर्षमन्त्रेण मण्डपं तु प्रवेशयेत् ॥ ३८ ॥
 ततः प्रवेशयेद्देवमर्घं दद्यात्प्रयत्नतः ।
 प्रासादाभिमुखं देवं शय्यायां तु निवेशयेत् ॥ ३९ ॥
 विश्वतश्चक्षुरित्येवं कुर्यात्सकलनिष्कलम् ।
 स्ना[20^r]नकर्म-म्-इदं प्रोक्तं केशवस्य जगत्पतेः ।
 ब्राह्मणाः स्थापकश्चैव कुर्युः कुर्वीत यत्नतः ॥ ४० ॥

इति देवामृते पञ्चरात्रे नवमः पटलः ॥

36 RV 10.103.5 बलविज्ञाय स्थवीराः प्रवीराः, VS 8.21 देवा गातुविदो गातुं वित्त्वा गातुमित 37 VS 11.83: अन्नपते ऽन्नस्य नो देहि, AV 2.41: दीर्घायुत्वाय बृहते 38 RV 1.40.1: उत्तिष्ठ ब्रह्मणस्पते, RV 10.90.1: सहस्रशीर्षा पुरुषः 40 RV 10.81.3: विश्वतश्चक्षुरुत विश्वतोमुखः

38 *Aṣṭādaśavidhāna* 92cd-93ab:

उत्तिष्ठ ब्रह्मणस्पते रूपं चैव समुद्धरेत् ॥ आ नो भद्रा 'ति मन्त्रेण यागस्थानं प्रवेशयेत् ।

38cd *Svāyambhuvapañcarātra* 7.2a: सहस्रशीर्षा पुरुषः मण्डपं तु प्रवेशयेत् ।

36 मन्त्रेण] *em.*; मन्त्राह MS • °ति मन्त्रेण] *MS^{pc}*; °ति *MS^{ac}* • दर्पणं च] *conj.*; दर्पणं MS 37 निमन्त्रये°] *conj.*; निर्मत्स्ये° MS 38 समुद्धृत्य] *em.*; समुद्धृत्य MS • प्रवेशयेत्] *em.*; विशेषयेत् MS 39 °येद्देव°] *em.*; °येत् देव° MS 40 ब्राह्मणाः स्थापक°] *em.*; ब्रह्मणा स्थाका° MS

॥ दशमपटलः ॥

ब्रह्मोवाच ।

अथातः संप्रवक्ष्यामि ऋत्विजानां तु लक्षणम् ।

बह्वृचं ब्राह्मणं चैव वाजिमध्यन्दिनं तथा ॥ १ ॥

छन्दोगो ऽथर्वणश्चैव वेदवेदाङ्गपारगाः ।

वैष्णवाः कुलसंपन्ना एते मूर्तिधराः स्मृताः ॥ २ ॥

स्थापकस्य गुणान् वक्ष्ये शृणुष्वेकाग्रमानसः ।

ब्राह्मणं मन्त्रविदुषं पञ्चरात्रविशारदम् ॥ ३ ॥

संपूर्णं सर्वगात्रेषु शास्त्रज्ञं प्रियदर्शनम् ।

महाभिजनसंपन्नं वैष्णवं वेदपारगम् ॥ ४ ॥

रूपतत्त्व[20^v]समायुक्तमभिषिक्तं शुचिव्रतम् ।

पञ्चविंशतितत्त्वज्ञमाचार्यं समुदाहृतम् ॥ ५ ॥

वर्जनाय प्रवक्ष्यामि यैस्तु कर्म न कारयेत् ।

नातिदीर्घो न ह्रस्वश्च नातिस्थूलः कृशस्तथा ॥ ६ ॥

नातिगौरो न कृष्णस्तु नाशुचिर्वेदवर्जितः ।

4-7 Svāyambhuvapañcarātra 6.*1-4: ... broken षु शास्त्रज्ञः प्रियदर्शनः । पञ्चविंश-
तितत्त्वज्ञः स्थापकः समुदाहृतः ॥ वर्जनीयास्तु वक्ष्यामि यैस्तु कर्म न कारयेत् । लकुलीशं
विवर्णस्थं काणं पिचट्टलोचनम् ॥ नातिगौरं न कृष्णं च निर्दन्तं स्थूलदेहकम् । खल्वाटं
श्यामदन्तं च कुष्ठिनं व्याधिपीडितम् ॥ खोडं कुब्जं व्रणी काणो त्रुतः ॥ भग्ननासं
प्रयत्नेन वर्जयेत्स्थापकः सदा ॥

1 ब्रह्मो] *em.*; ब्रह्म उ० MS 2 संपन्ना] *em.*; सांपन्ना MS 3 गुणान्] *em.*;
गुणा MS • विदुषं] *conj.*; विन्दुषं MS 4 संपूर्ण] *em.*; संपूर्ण MS • दर्शनम्]
em.; दशनं MS 4 वैष्णवं वेदपारगम्] *em.*; वैष्णवां वेदपारगान् MS 6 वर्जनाय
प्रवक्ष्यामि] *em.*; वर्जनाये प्रवक्ष्यामि MS • यैस्तु कर्म न] *em.*; येषु कर्म ण MS •
दीर्घो] *em.*; दीर्घ MS

मत्सरी यूकरश्चैव नातिबालो न वृद्धकः ॥ ७ ॥
 खल्वाटी पिङ्गलश्चैव कपिलो निर्भयस्तथा ।
 कुष्ठी च व्याधितश्चैव दुश्चर्मा काणकुण्ठकौ ॥ ८ ॥
 श्रुतिस्मृतिक्रियाबाह्यं हीनाङ्गं कुण्डगोलकम् ।
 अन्यदेवरतं शूद्रं पाषण्डं जातिहीनकम् ॥ ९ ॥
 कौलं देवलकं सौरमार्हतं चैव बौद्धकम् ।
 एते वै विष्णुयागे ऽत्र वर्जनीयाः प्रयत्न[21^r]तः ॥ १० ॥
 कौलो हनति कर्तारं भार्या देवलको हनेत् ।
 सौरश्च हनते ग्रामं नग्नो राष्ट्रं च निर्दहेत् ॥ ११ ॥
 बौद्धश्च कुरुते सर्वं पशुपुत्रधनक्षयम् ।
 तस्माद्यत्नेन विप्रेन्द्र अन्यदेवरतांस्त्यजेत् ॥ १२ ॥

इति देवामृते पञ्चरात्रे दशमः पटलः ॥

8 काण०] *em.*; काश० MS 9 °रतं शूद्रं] *em.*; °तरं शूद्र MS • पाषण्डं] *conj.*;
 षण्डी MS 10 °मार्हतं चैव] *em.*; °मार्हतश्चैव MS • विष्णुयागे ऽत्र] *em.*; विष्णुयागे
 त्र MS 11 कर्तारं] MS^{pc}; कार्तारं MS^{ac} • देवलको] *em.*; देवको MS 12 पशु०]
em.; प्रसु० MS 12 °रतांस्त्यजेत्] *em.*; °रतास्त्यजेत् MS

॥ एकादशमपटलः ॥

ब्रह्मोवाच ।

अथार्चनं प्रवक्ष्यामि सकलीकरणं शुभम् ।

स्थापकेन तु कर्तव्यं स्वदेहे न्यासमुत्तमम् ॥ १ ॥

प्रतिमायां विशेषेण कुर्यादालभनं बुधः ।

द्वादशाक्षरमन्त्रं तु मूलमन्त्रमुदाहृतम् ।

ॐ नमो भगवते वासुदेवाय ॥ २ ॥

ॐकारं विन्यसेन्मूर्ध्नि नकारं नासिकोप[21^v]रि ।

मोकारं तु मुखे न्यस्य भकारं कण्ठगोचरे ॥ ३ ॥

गकारं बाहुदेशे तु वकारं हृदये न्यसेत् ।

तेकारं नाभिदेशे तु वाकारं पृष्ठदेशतः ॥ ४ ॥

सुकारं कटिमध्ये तु देकारं चोरुमध्यतः ।

1-5 Svāyambhuvapañcarātra 7.3cd-8: पुनरेवं प्रवक्ष्यामि सकलीकरणमुत्तमम् ॥ प्रति-
मायां विशेषेण कुर्याच्चालभनं बुधः । ॐ नमो भगवते वासुदेवाय ॥ मन्त्रमिदं प्रोक्तम् ॥
ॐकारादियकारान्तान् विन्यसेदनुपूर्वशः । ॐकारं विन्यसेन्मूर्ध्नि नकारं नासिकान्तरे ॥ मो-
कारस्तु ललाटे ऽयं (भकारं वदने)न्य++ । +++ +++ (शे तु) वकारं हृदये न्यसेत् ॥
तेकारं तु भुजे देयं दक्षिणेन महाबलम् । वामे भुजे वाकारं तु चिन्तितव्यं विचक्षणः ॥ ७ ॥
सुकारं वामजंघायां देकारं दक्षिणे तथा । वाकारं वामपादे तु यकारं दक्षिणे न्यसेत् ॥

2cd-5 Somaśambhupaddhati 4.6.8-10ab:

मूर्तिरूपं च शय्यायां निवेश्य तदनन्तरम् । द्वादशाक्षरमन्त्रस्य कृत्वा न्यासमनन्तरम् ॥
खड्गादीनां च विन्यासं मन्त्री कुर्याच्च तद्यथा । शिरोघ्राणललाटेश्चास्यकण्ठहृदयेषु च ॥ दक्ष-
दोर्वामदोर्वामदक्षजङ्घाङ्घ्रिषु क्रमात् ।

1 ब्रह्मो°] em.; ब्रह्म उ° MS • कर्तव्यं] em.; कर्तव्य MS 2 °मन्त्रं] em.; °मन्त्रं
MS 5 कटि°] em.; काटि° MS • °योर्न्यसेत्] em.; °योर्न्यसेत् MS

वाकारं जंघयोर्न्यस्य यकारं पादयोर्न्यसेत् ॥ ५ ॥

एवं न्यासविधिं कृत्वा आचार्यः सुसमाहितः ।
ॐकारं तु सदा ध्यायेज्ज्वालामालासमप्रभम् ॥ ६ ॥

नकारं शुक्लवर्णाभं क्षरन्तं शीतलं जलम् ।
मोकारं चिन्तयेत्प्राज्ञो भिन्नाञ्जनसमप्रभम् ॥ ७ ॥

तरुणादित्यसंकाशं भकारं चिन्तयेत्सदा ।
गकारं तु पुनस्तेषां हेमवर्णं तु चिन्तयेत् ॥ ८ ॥

शु[22^r]द्धस्फटिकसंकाशं वकारं ध्यानमुत्तमम् ।
तेकारं चिन्तयेत्प्राज्ञो दिव्यकुन्दसमप्रभम् ॥ ९ ॥

हेमकुन्दनिभाकारं वाकारं वरुणालयम् ।
विद्युत्पुञ्जनिभाकारं सुकारं तत्र चिन्तयेत् ॥ १० ॥

देकारं तु पुनर्ध्यायेन्महानीलसमप्रभम् ।
क्षीरोदार्णवसंकाशं वाकारममृताक्षरम् ॥ ११ ॥

यकारं तु सदा ध्यायेत्पद्मरागसमप्रभम् ।

6cd-12ab Svāyambhuvapañcarātra 7.9cd-14:

ॐकारं तु सदा ध्यायेज्ज्वाला(मा)+++++ ॥ ++++++र्णाभं नकारं शीतलं जलम् ।
मोकारं नीलनिभं पुञ्जं भिन्नाञ्जनसमप्रभम् ॥ तरुणादित्यसंकाशं भकारं चिन्तयेत्सदा । गकारं
तु करस्तेषां हेमवर्णं विचिन्तयेत् ॥ शुक्लपद्मनिभाकारं वकारं ध्यानमुत्तमम् । तेकारस्य तु
विज्ञेयं ज्योतिः कुमुमसन्निभम् ॥ हिमकुन्दनिभं (चै) ++++++ । विद्युत्पुञ्जनिभाकारं
सुकारं तत्र चिन्तयेत् ॥ ध्यायेद्देकारबीजं तु पीतं माहेन्द्रसन्निभम् । क्षीरोदार्णवसादृश्यं
वाकारं वरुणालयम् । यकारं तु सदा ध्यायेत्पद्मरागसमप्रभम् ॥

6-12ab Somaśambhupaddhati 4.6.10cd-12ab:

ज्वालामालाकुलश्चेतमेचकादित्यसप्रभान् ॥ पीतशुक्लारुणश्चेतविद्युत्पीतसितारुणान् । ओङ्का-
रादियकारान्तान् वर्णान् द्वादश विन्यसेत् ॥ स्वयम्भूपाञ्चरात्रे च सर्वमेतदुदीरितम् ।

7 ०रं शुक्लवर्णाभं] em.; ०र शुक्लवर्णाभ MS • क्षरन्तं] conj.; क्षकारन्तं MS • जलम्]
em.; जल MS • ०येत्प्राज्ञो] em.; ०येत्प्राज्ञो MS • भिन्नाञ्जन०] em.; भिन्नाजन० MS
9 दिव्य०] em.; दिन्य० MS 10 तत्र चिन्तयेत्] em.; तुंतु चिर्तयेत् MS 11 पुन-
र्ध्याये०] em.; पुनर्ध्याये० MS • ०रममृता०] em.; ०रममृता० MS

केशवं शिरसि न्यस्य मुखे नारायणं तथा ॥ १२ ॥

ग्रीवायां माधवं चैव गोविन्दं बाहुके न्यसेत् ।

हृदये विन्यसेद्विष्णुं पृष्ठे च मधुसूदनम् ॥ १३ ॥

जठरे चैव कट्यां वै वामनं च त्रिविक्रमम् ।

श्रीधरं च हृषीकेशं जंघे तु परिकल्पयेत् ।

[22^v]गुह्ये च पद्मनाभं तु पादौ दामोदरं न्यसेत् ॥ १४ ॥

न तां गतिं यान्ति सुरा न योगी न च याज्ञिकाः ।

यां गतिं यान्ति योगे ऽस्मिन् द्वादशाक्षरचिन्तकाः ॥ १५ ॥

गत्वागत्वा निवर्तन्ते चन्द्रसूर्यादयो ग्रहाः ।

अद्यापि न निवर्तन्ते द्वादशाक्षरचिन्तकाः ॥ १६ ॥

अस्त्रन्यासं प्रवक्ष्यामि सर्वदेहेषु विन्यसेत् ।

12cd-14 *Aṣṭādaśavidhāna* 48-50: केशवं तु शिरे न्यस्य मुखे नारायणं न्यसेत् । ग्रीवायां माधवं चैव गोविन्दं बाहु' विन्यसेत् ॥ हृदये विन्यसेद्विष्णुं जठ+ +++++ । कटिभ्यां वामनं चैव जंघे दामोदरं न्यसेत् ॥ जानुनि च हृषीकेशं (पादौ म्-उ)परि पद्मनाभं च । एतानि दश नामानि द्वादशाङ्गानि योजयेत् ॥

12cd-14 *Somaśambhupaddhati* 4.6.17cd-19: शिरसि केशवं वक्त्रे नारायणं च माधवम् ॥ ग्रीवायाम् अथ कण्ठे च गोविन्दं हृदये पुनः । विष्णुं च पृष्ठवंशे तु तथैव मधुसूदनम् ॥ कुक्षौ त्रिविक्रमं कट्यां वामनं जङ्घयोः पुनः । श्रीधरं च हृषीकेशं पद्मनाभं च पादयोः ॥

15 *Svāyambhuvapañcarātra* 7.15: न तां गतिं यान्ति सुरा न योगी न च याज्ञिकाः । यां गतिं यान्ति लोके ऽस्मिन् द्वादशाक्षर+++ ॥ *Brahmapurāṇa* 57.31 न तां गतिं सुरा यान्ति योगिनो नैव सोमपाः । यां गतिं यान्ति भो विप्रा द्वादशाक्षरतत्पराः ॥

16 *Viṣṇupurāṇa* 1.6.40:

गत्वागत्वा निवर्तन्ते चन्द्रसूर्यादयो ग्रहाः । अद्यापि न निवर्तन्ते द्वादशाक्षरचिन्तकाः ॥

17-21 *Aṣṭādaśavidhāna* 55-57: अस्त्रन्यासं प्रवक्ष्यामि सर्वदेहेषु विन्यसेत् । खड्गं चैव उरे न्यस्य शा(ङ्गं) चैव (हि म)स्तके । मुसलं च हलं चैव बाहुभ्यां (विनि)++++ ॥ +(क्षौ) च जठरे चैव पृष्ठे चक्रं निवेशयेत् । लिङ्गे च वृषणे चैव शङ्खं चैव तु विन्यसेत् ॥

जङ्घाजानुकटिगुह्ये विन्यसेद्गदमुद्गरम् । गुल्फे पादतले चैव पद्ममेवं तु विन्यसेत् ॥

13 गोविन्दं] *em.*; गोविन्द MS • °सेद्विष्णुं] *em.*; °सेद्विष्णुं MS 14 चैव कट्यां वै] *em.*; चैव त्वां चैव MS^{pc}; चैव त्वां चै MS^{ac} • जंघे] *em.*; जंघो MS • पादौ] *em.*; पादो MS 15 तां गतिं] *em.*; ताङ्गति MS • सुरा] *em.*; शूरा MS 16 गत्वागत्वा] *conj.*; गतागतां MS • ग्रहाः] MS^{pc}; ग्रहा MS^{ac} 17 प्रवक्ष्यामि] *em.*; प्रवक्ष्यामि MS

खड्गं तूरसि विन्यस्य शार्ङ्गं चैव तु मस्तके ॥ १७ ॥

मुसलं च हलं चैव बाहुभ्यां विनियोजयेत् ।

नाभौ तु जठरे चैव पृष्ठे चक्रं निवेशयेत् ॥ १८ ॥

लिङ्गे च वृषणे चैव शङ्खं वै विन्यसेद्बुधः ।

जङ्घे च जानुनीत्याहुर्न्यसेत्तु गदया ततः ॥ १९ ॥

गुल्फे पादतले चैव पद्ममेवं नियोजये^[23^r]त् ।

हृच्छिस्तु शिखा चैव कवचं चास्त्रमेव च ॥ २० ॥

गायत्री चैव सावित्री नेत्रे तत्र विनिर्दिशेत् ।

पिङ्गलास्त्रं समाख्यातमष्टाङ्गो विष्णुरुच्यते ॥ २१ ॥

देवे देहे तथा पद्मे अङ्गन्यासो विधीयते ।

वासुदेवस्तु हृदये शीर्षे सङ्कर्षणः स्मृतः ॥ २२ ॥

प्रद्युम्नश्च शिखा ज्ञेयानिरुद्धः कवचं भवेत् ।

अस्त्रो नारायणः प्रोक्तश्चक्रपाणिर्महाबलः ॥ २३ ॥

सम्भवायै 'ति गायत्री सावित्री विजया स्मृता ।

नेत्रे चैव ज्योतिरूपे ऽघोररूपेति पिङ्गला ।

एवं न्यासः समाख्यातः विधानं विष्णुना स्वयम् ॥ २४ ॥

17–20ab *Somaśambhupaddhati* 4.6.12cd–17ab: ततः खड्गं शिखायां च मस्तके शार्ङ्गमेव च ॥ चतुर्थ्यन्तनमोऽन्तेन स्वानाम्ना ध्रुवयोगिना । मन्त्रेणैवं विधायाथ बाह्वोश्च मुसलं हलम् ॥ प्रणवाद्येन जं थं रं चक्राय मध्यवर्तिना । नमोन्तेनाणुना चक्रं नाभौ जठरपृष्ठयोः ॥ ध्रुवपूर्वेण च णं मं खं शङ्खाय नमोऽणुना । अनेन शिख्यमेद्रेषु गुरुः शङ्खं निवेशयेत् ॥ प्रणवपूर्वं खं ठं फं थं गदायै नमोऽणुना । मन्त्री गदामनेनैव जङ्घाजानुषु विन्यसेत् ॥ पद्मं च पद्ममन्त्रेण गुल्फपादेषु निक्षिपेत् ।

17 खड्गं तूरसि] *em.*; संखत्तूरसि MS • शार्ङ्गं चैव] *em.*; शार्ङ्गं चव MS 19 वृषणे] *em.*; वृषणा MS • विन्यसेद्बुधः] *em.*; विन्येद्बुधः MS • जङ्घे] MS^{pc}; जंघो MS^{ac} • °त्याहुर्न्यसेत्तु] *em.*; °त्याहुर्न्यसेत् MS 21 °तमष्टाङ्गो] *em.*; °तमष्टाङ्गं MS^{pc}; °तमष्टाङ्गं MS^{ac} 22 °न्यासो] *conj.*; °न्यासं MS • °देवस्तु] *em.*; °देवन्तु MS • सङ्कर्षणः] *em.*; सङ्कर्षणः MS 23 °पाणिर्महाबलः] *em.*; °पानिर्महाबलः MS 24 संभवायै 'ति] *conj.*; संभवायेति MS • °रूपे ऽघोर°] *conj.*; °रूपा जघोर° MS 24 एवं न्यासः समाख्यातः] *em.*; एव न्यासमाख्यातं MS

यजनं संप्रवक्ष्यामि दिव्यं नारायणस्य तु ।
 त्रिभिरावरणैः कार्यं दुर्लभं तु सुरासुरैः ॥ २५ ॥
 मध्ये चक्रं प्रतिष्ठाप्य अरैर्द्वादशभिर्युतम् ।
 तन्मध्ये कमलं प्रोक्तमष्टपत्रं सकर्णिकम् ॥ २६ ॥
 बाह्यतश्चतुरस्रं तु चतुर्द्वारं सुशोभनम् ।
 मध्ये तु हृदयं पूज्य हंकारेण महात्मना ॥ २७ ॥
 शिरः पूर्वदले दद्यादक्षिणे तु शिखां न्यसेत् ।
 पश्चिमे कवचं दद्यादस्त्रं वै चोत्तरं न्यसेत् ॥ २८ ॥
 आग्नेय्यां दिशि गायत्रीं सावित्रीमीशगोचरे ।
 नेत्रे चैव तु नैऋत्यां वायव्यां दिशि पिङ्गलम् ॥ २९ ॥
 एतद्गुह्यतरं ख्यातं गर्भावरणमुत्तमम् ।
 द्वितीयं संप्रवक्ष्यामि सर्वदेवमयं स्तुतम् ॥ ३० ॥

25–30ab Svāyambhuvapañcarātra 7.17–21:

++++++ संप्रवक्ष्यामि दैवं नारायणस्य तु । त्रिभिरावरणैः कार्यं दुर्लभं ससुरासुरैः ॥ मध्ये
 चक्रं प्रतिष्ठाप्य द्वादशारं सुशोभनम् । तन्मध्ये कमलं प्रोक्तं पत्राष्टकसकर्णिकम् ॥ सर्वात्मा
 सकलो देवो दिव्यमालासनातनः । श्रिया मध्ये तु हृदयं हंका(रेण) तु पूजयेत् ॥ शिरः
 पूर्वदले द++++++खां न्यसेत् । पश्चिमे कवचं दद्यादस्त्रं चैवोत्तरेण तु ॥ गायत्र्याग्नेयदि-
 गभागे सावित्रीमीश्वरे न्यसेत् । नेत्रं चैव तु नैऋत्यां पिङ्गलास्त्रं तु वायवे । गुह्याद्गुह्यतरं
 गुह्यं गर्भावरणमुत्तमम् ॥

30cd–37 Svāyambhuvapañcarātra 7.22–28:

द्वितीयं संप्रवक्ष्यामि विष्णुमूर्तिं प्रपूजयेत् । द्वादशारे तथा चक्रे न्यसेद् (द्वादशमूर्तयः ॥
 (के) +++++++रेण तु पूजयेत् । द्वितीये तु नकारेण ज्ञेयं नारायणं तथा ॥
 तृतीये माधवं पूज्य मकारेण महात्मनः । भकाराक्षरदेवेशं गोविन्दं तु चतुर्थके ॥
 पञ्चमे तु गकारेण विष्णुं चैव प्रपूजयेत् । वकाराक्षरदेवेशं षष्ठे वै मधुसूदनम् ॥

25 यजनं] em.; यज्ञन MS • °वक्ष्यामि] em.; °वक्षामि MS • °यणस्य] em.; °य-
 नस्य MS • कार्य] em.; कारा MS 26 अरैर्द्वा°] em.; अरैर्द्वा° MS • तन्मध्ये]
 em.; तन्मध्ये MS • °पत्रं] em.; °पत्र MS 27 °रस्रं तु चतुर्द्वारं] em.; °रस्र तु
 चतुर्द्वारं MS 28 दद्याद्] em.; दद्या MS • शिखां] em.; शिखा MS 29 गायत्रीं]
 em.; गायत्री MS • सावित्रीमीश°] conj.; सावित्री ईशान° MS • चैव तु] em.; चै
 तु MS • नैऋत्यां वायव्यां] em.; नैऋत्यां वायव्या MS 30 °देवमयं] em.; °देवतमं
 MS

द्वादशारे तथा चक्रे अराग्रेषु विचक्ष^[24^r]णः ।
 द्वादशाक्षरसंयुक्ता न्यसेद् द्वादशमूर्तयः ॥ ३१ ॥
 केशवं तु अरे पूर्वे ॐकारेण तु पूजयेत् ।
 द्वितीयं तु नकारेण देवं नारायणं यजेत् ॥ ३२ ॥
 तृतीये माधवं पूज्य मोकारेण महात्मना ।
 भकाराक्षरदेवेन गोविन्दं तु चतुर्थकम् ॥ ३३ ॥
 पञ्चमे च गकारेण विष्णुं चैव तु पूजयेत् ।
 वकाराक्षरसंयुक्तं षष्ठे तु मधुसूदनम् ॥ ३४ ॥
 त्रिविक्रमं ततः पञ्चात्तेकारेण तु पूजयेत् ।
 वामनं चाष्टमे चैव वाकारेण तु पूजयेत् ॥ ३५ ॥
 श्रीधरं नवमे पूज्य सुकारेण महात्मना ।
 दशमे तु हृषीकेशं देकाराक्षरपूजितम् ॥ ३६ ॥
 एकादशे पद्मनाभं वाका^[24^v]रेण नियोजयेत् ।
 द्वादशे तु यकारेण युक्तं दामोदरं न्यसेत् ॥ ३७ ॥
 पद्मे तु यजनं कृत्वा पञ्चाच्चक्रं प्रपूजयेत् ।
 द्वितीयावरणं ख्यातं तृतीये ऽस्त्राणि विन्यसेत् ॥ ३८ ॥
 खड्गं चैव न्यसेत्पूर्वे आग्नेय्यां तु गदां न्यसेत् ।

सप्तमे वामनं चैव तेकारेण तु पूजयेत् । ++ द्वाकारबीजेन अष्टमे तु त्रिविक्रमम् ॥

श्रीधरं नवमे चैव सुकारेण तु पूजयेत् । दशमे तु हृषीकेशं देकारेण तु पूजयेत् ॥

एकादशे तु वाकारं पद्मनाभं प्रभुं विदुः । द्वादशे तु यकारेण नाम्ना दामोदरः स्मृतः ॥

38cd-40 Svāyambhuvapañcarātra 7.29-31ab:

द्वितीयावरणं ख्यातं तृतीये ऽस्त्राणि विन्यसेत् । शङ्खं चैव न्यसेत्पूर्वमाग्नेय्या+++++ ॥

+ (क्षि)णेन भवेच्चक्रं खड्गं नैर्ऋत्यगोचरे । पद्मं पश्चिमतो विद्याद्वायव्यां तु हलं न्यसेत् ॥

मुसलं चोत्तरे दद्यादीशान्यां शार्ङ्गं विन्यसेत् ।

31 अराग्रेषु] MS^{pc}; आराग्रेषु MS^{ac} • न्यसेद्] em.; नासेत् MS 32 देवं नारायणं]

em.; देव नारायण MS 33 पूज्य] em.; पूज्यै MS 34 पूजयेत्] em.; पूजयेत् MS

35 त्रिविक्रमं] em.; त्रिविक्रं MS • पञ्चात्] em.; पञ्चात् MS • वामनं चाष्टमे] em.;

वाबन चोष्टमे MS • वाकारेण] em.; वांकारेण MS 37 दामोदरं] em.; दामौदरं MS

39 ०य्यां तु गदां] em.; ०य्या तु गदा MS • शंखं निर्रति०] em.; शंख नैर्ऋति० MS

दक्षिणे विन्यसेच्चक्रं शंखं निर्वहतिगोचरे ॥ ३९ ॥

पद्मं पश्चिमतो न्यस्य वायव्यां तु हलं न्यसेत् ।

मुसलं चोत्तरे दद्यादीशान्यां शृङ्गं विन्यसेत् ॥ ४० ॥

इति देवामृते पञ्चरात्रे एकादशमः पटलः ॥

॥ द्वादशमपटलः ॥

सनत्कुमार उवाच ॥

अश्रद्धेयमिदं न्यासं पूजामन्त्रैः प्रतिष्ठितम् ।

कथं भवति देवत्वमृग्यजुः^[25^r]सामवर्जिते ॥ १ ॥

ब्रह्मोवाच ।

अथ संस्थापनं वक्ष्ये प्रतिमां चाधिवासिताम् ।

दशात्मा पुरुषः ख्यातः वेदोक्तमण्डलात्मकः ॥ २ ॥

अग्निमीले ऋचा त्वेका मत्स्यरेखा तु तिर्यगा ।

कुषुंभकस्तदं प्राहुः कूर्मरेखा अधोगता ॥ ३ ॥

आवदंस्त्वमिति प्रोक्ता वाराही चोर्धतोमुखा ।

गृणाना जमदग्नीति नारसिंही अधोमुखा ॥ ४ ॥

धामन्ते विश्वमित्याहुरतिकेकरवामना ।

गन्ता नो यज्ञमित्युक्ता रामरेखा भुजाकृतिः ॥ ५ ॥

यो नः स्वो अरणो प्राहुस्तिर्यगा राघवात्मिका ।

3 RV 1.1.1: अग्निमीले पुरोहितं, RV 1.191.16: कुषुंभकस्तदब्रवीत् 4 RV 2.43.3: आवदंस्त्वं शकुने भद्रमा वद, RV 3.62.18: गृणाना जमदग्निना 5 RV 4.58.11: धामन्ते विश्वम्, RV 5.87.9: गन्ता नो यज्ञम् 6 RV 6.75.19: यो नः स्वो अरणो यश्च निष्ठो ..., RV 7.104.25: प्रति चक्ष्व वि चक्ष्व

1 °मिदं] *em.*; °मिद MS • °मन्त्रैः] *em.*; °मन्त्रे MS 2 ब्रह्मो°] *em.*; ब्रह्म उ° MS 2 °पनं वक्ष्ये] *em.*; °पन वक्षे MS • °वासिताम्] *conj.*; °वासिता MS 2 °षः ख्यातः वेदोक्त°] *em.*; °ष ख्यातं वेदोक्त° MS • °त्मकः] *em.*; त्मकं MS 3 म-त्स्यरेखा तु तिर्यगा] *em.*; मत्स्यरेखा यु तीर्युगा MS • °त्मकः] *em.*; °त्मकं MS^{pc}; °त्मकः MS^{ac} • °कस्तद] *em.*; °कस्तदा MS 4 जमदग्नी°] *em.*; याउदग्नी° MS 5 धामन्ते] *em.*; धामन्ते MS • °रतिकेकरवामना] *conj.*; °रटिकोकरचामना MS • °मित्युक्ता] *em.*; °मित्युक्ता MS 6 नः स्वो] *em.*; न स्तो MS • प्राहु°] *em.*; प्राहु° MS • चक्ष्व] *em.*; चक्ष्वा MS

प्रति चक्ष्व वि चक्ष्वेति कृष्णरेखा ततोर्ध्वगा ॥ ६ ॥

आ^[25^७]ग्ने याहीति यत्प्रोक्ता बुद्धरेखा तु वर्तुला ।
यत्ते राजञ्छृतं प्राहुः कल्कीरेखा त्रिकोणगा ॥ ७ ॥

समानी वः शिखा चोक्ता ब्रह्मरेखा दिवंगता ।
सुरेखं तु समुद्दिष्टं पुरुषं मण्डलात्मकम् ॥ ८ ॥

तत्संयोगे तु श्रीं कुर्याद्भद्रपीठे मही स्थिता ।
कूर्मं संवत्सरं पद्मं समुद्राद्यर्णवान्वितम् ॥ ९ ॥

स्वस्ति नो मीति मन्त्रेण गरुत्मन्तं तु स्थापयेत् ।
त्रीणि जानेति मन्त्रेण वामपादं नियोजयेत् ॥ १० ॥

एष स्तोमेति मन्त्रेण दक्षपादं प्रतिष्ठयेत् ।
युञ्जाथामिति मन्त्रेण वामपक्षं तु सन्धयेत् ॥ ११ ॥

प्रतिष्ठासीति सामेन सव्यपक्षं तु द्-आलभेत् ।
सांवत्सरमिदं ^[26^७]पीठं पञ्चाङ्गं गारुडं भवेत् ॥ १२ ॥

इति देवामृते पञ्चरात्रे द्वादशमः पटलः ॥

7 RV 8.103.14: आग्ने याहि मरुत्सखा, RV 9.114.4: यत्ते राजं च्छृतं हविः 8 RV 10.191.4: समानी वः 10 RV 5.51.11: स्वस्ति नो मिमीताश्विना भगः ..., RV 1.95.3: त्रीणि जाना परि भूषन्त्यस्य 11 RV 7.24.5: एष स्तोमो मह उग्राय वाहे, RV 8.85.7: युञ्जाथां रासभं रथे 12 AB 3.8.3: प्रतिष्ठासि प्रतिष्ठां गच्छ प्रतिष्ठां मा गमय ।

7 आग्ने] *em.*; आग्न MS • बुद्ध°] *em.*; बौध° MS • राजञ्छृतं प्राहुः कल्की°] *em.*; राजं च्छृतं प्राहुर्वल्की° MS 8 वः शिखा चोक्ता] *em.*; व शिखां तोक्ता MS • °मुद्दिष्टं] *em.*; °मुद्दिष्टं MS 9 कुर्याद्] *em.*; कुर्यात् MS • समुद्राद्य°] *em.*; समुद्रा-दा° MS 10 गरुत्मन्तं] *em.*; गरुत्मन्तं MS • °पादं] *em.*; °पाद MS 11 स्तोमेति] *em.*; स्तोमेति MS • युञ्जाथामिति] *conj.*; युञ्जाथामिति MS 12 सांवत्सर°] *em.*; संवत्सर° MS • गारुडं] *em.*; गारुडं MS

॥ त्रयोदशमपटलः ॥

सहस्रशीर्षयार्चायां विष्णुमूर्तिं ततो न्यसेत् ।
इन्द्राय गाव आशीति शिरोमूर्तिं तु सन्धयेत् ॥ १ ॥
उद्वयं तेति मन्त्रेण मुकुटमूर्तिं तु सन्धयेत् ।
एता अर्षन्ति मन्त्रेण ललाटमूर्तिं तु सन्धयेत् ॥ २ ॥
बोधन्मनेति मन्त्रेण भ्रुवोमूर्तिं च सन्धयेत् ।
अक्षन्नमीति मन्त्रेण अक्षिमूर्तिं च सन्धयेत् ॥ ३ ॥
नासदासीति मन्त्रेण नासिकामूर्तिं सन्धयेत् ।
भद्रं कर्णे 'ति मन्त्रेण कर्णमूर्तिं च सन्धयेत् ॥ ४ ॥
गायन्ति त्वेति मन्त्रेण गण्डमूर्तिं च सन्धयेत् ।
गावश्चिद्वेति मन्त्रेण चिबुकमूर्तिं च सन्धयेत् ॥ ५ ॥
तमु ष्टवाम यं गिरित्योष्टमूर्तिं च सन्धयेत् ।
काली कराली-मन्त्रेण दशनमूर्तिं च सन्धयेत् ॥ ६ ॥
इन्द्रासोमेति मन्त्रेण जिह्वामूर्तिं च सन्धयेत् ।

1 RV 10.90.1/VS 31.1: सहस्रशीर्षा पुरुषः, RV 8.69.6: इन्द्राय गाव आशिरम् 2 RV 1.50.10: उद्वयं तमसः परि, RV 4.58.5: एता अर्षन्ति 3 SV 1.140: बोधन्मना इदस्तु नः, RV 1.82.2: अक्षन्नमीमदन्त 4 RV 10.129.1: नासदासीन्नो सदासीत्, RV 1.89.8: भद्रं कर्णेभिः शृणुयाम देवाः 5 RV 1.10.1: गायन्ति त्वा, RV 8.20.21: गावश्चिद्वा समन्यवः 6 RV 8.95.6: तमु ष्टवाम यं गिरम्, *Muṇḍakopaniṣad* 1.2.4: काली कराली च मनोजवा 7 RV 7.104.1: इन्द्रासोमा तपतं रक्ष उव्जतम्, RV 8.17.8 or 5.2.12: तुविग्रीवः

1 गाव आशीति] conj.; गावो सीत्यस्या MS 2 तेति] em.; तीति MS • The second and last pādas are unmetrical. 3 बोधन्मनेति] conj.; बोधमानीति MS 4 च सन्धयेत्] em.; च सन्धयेत्येत् MS 5 गावश्चिद्वेति] em.; गावविद्योति MS • The last pāda is unmetrical. 6 गिरित्योष्टम्] em.; गिरित्योष्टम् MS • काली कराली] conj.; कारारी कलाली MS • The first and last pādas are unmetrical. 7 इन्द्रासोमेति] em.; चन्द्रासोमेति MS • तुविग्रीवेति] em.; तुविग्रावेति MS

तुविग्रीवेति मन्त्रेण ग्रीवामूर्तिं च सन्धयेत् ॥ ७ ॥
 इह रतीति मन्त्रेण वक्षोमूर्तिं च विन्यसेत् ।
 संक्रन्दनेति मन्त्रेण स्कन्धमूर्तिं च सन्धयेत् ॥ ८ ॥
 आशुं दधीति मन्त्रेण अंसमूर्तिं च सन्धयेत् ।
 घर्मेव मधु जठरे जठरमूर्तिं च सन्धयेत् ॥ ९ ॥
 अपां पृष्ठेति मन्त्रेण पृष्ठमूर्तिं च सन्धयेत् ।
 अग्नेस्तनूरसीति मन्त्रेण तनुमूर्तिं च सन्धयेत् ॥ १० ॥

Folios after 26 are lost.

8 VS 8.51: इह रति, RV 10.103.2/Vs 17.34: संक्रन्दनेनानिमिषेण 9 RV 4.39.1: आशुं
 दधिक्रां तमु नु ष्टवामः, RV 10.106.8: घर्मेव मधु जठरे सनेरु 10 VS 11.29: अपां
 पृष्ठमसि योनिरग्नेः 10 VS 5.1: अग्नेस्तनूरसि विष्णवे

8 इह रतीति] MS^{pc}; इहि रतीति MS^{ac} 8 संक्रन्दनेति] *em.*; संक्रंदमेति MS 9
 अंस°] *em.*; अंग° MS • The last *pāda* is unmetrical. 10 पृष्ठ°] *em.*; पृष्ट° MS
 • अग्नेस्तनू°] *em.*; स्तनू° MS • तनु°] *conj.*; स्तनू° MS • The third *pāda* is
 unmetrical.

CRITICAL NOTES

These notes comprise miscellaneous observations, mainly those related to text-critical problems, and remarks on specific grammatical and lexical entities belonging to the *Aiśa* register of Sanskrit. Sometimes I comment upon scribal errors, and I occasionally note what kinds of changes are introduced when one text borrows from the other. Metrical irregularities, too, are sometimes discussed.

SVĀYAMBHUVAPAÑCARĀTRA

1.2 *vīrabhadṛādibhiḥ*] *Vīryabhadra*, as the manuscript reads, might be authorial. A teacher of this name appears in Somen-dra's introduction (verse 12) to the *Avadānakalpalatā*. However, I have changed it to *Vīrabhadra*, because I have not seen the name of Śiva's *gaṇa* spelled this way.

1.4a *ṛgyajuḥsāmātharvais*] The manuscript reads *yaju* instead of *yajuḥ*, and in the light of the use of *Aiśa* Sanskrit in the text it may not be necessary to emend it. Nevertheless, I have done so because metrically the regular word with a *visarga* fits better.

1.5 *maheśvara*] Here I emend the manuscript reading *maheśvaram* to the vocative *maheśvara*. In 1.6b, however, I keep *maheśvaraḥ* as in the manuscript and interpret it literally, not as a name.

1.6c *tvam asṛjo jagat sarvaṃ*] The original manuscript reading was *tvayasṛjjanaya*, which has been corrected to *tvayasṛjjanayat sarvaṃ*. My conjecture is economical and closer to the reading but an alternative conjecture could be *tyayā sṛṣṭaṃ jagat sarvaṃ*.

1.7c Here in the lacuna I supply *saguṇaṃ nirguṇaṃ caiva* which fits well logically. The *Devāmṛtapañcarātra*, too, contains a line speaking of the same idea but in a different wording covering two *pādas*: *saguṇaṃ tu kathaṃ proktaṃ nirguṇaṃ vā jagadguro*.

- 1.8ab** Hiatus-bridgers are occasionally used in this text. But sometimes even within a *pāda* hiatus is left untreated. This half-verse has two different hiatus-bridgers: *r* and *m*. The first one disappears in the *Devāmṛtapañcarātra* (1.4), when the line is rewritten there. For a discussion on hiatus and hiatus-bridgers, see introduction, p. xxii.
- 1.8c, 10c, 16b kiṃ nu]** The manuscript reads *kiṃ tu* in all three places but still I have conjectured *kiṃ nu*, because this matches in meaning with *kiṃ vā* of the *Devāmṛtapañcarātra* parallel, and also because once in 1.11a and again in 1.19a (= *Devāmṛtapañcarātra* 1.14a) *kiṃ nu* is attested.
- 1.10a kiṃ nityaṃ ca anityaṃ vā]** The *Devāmṛtapañcarātra*, too, has these words in the neuter. Therefore, I conjecture this reading. One can think of an alternative reading: *kiṃ nityo vā anityo vā*, keeping the original hiatus intact. The manuscript reads *kiṃ nityoś ca anityam vā*.
- 1.12** *kena dravyeṇa* of the *Svāyambhuvapañcarātra* is changed into *kasmin dravye* in *Devāmṛtapañcarātra* 1.7c. The first expression goes well with casting: ‘with what material is the image cast?’ and the other with carving/sculpting: ‘on what material is the image carved/sculpted?’
- 1.13** *vaiṣṇavair janaiḥ* of this passage is changed to *lakṣaṇānvitam* in *Devāmṛtapañcarātra* 1.8d.
- 1.14ab, 15bd :** The *Devāmṛtapañcarātra* corrects the case-endings and tries to rewrite these *pādas* to make them syntactically and logically smoother: *makutaṣya pramāṇaṃ tu śiraś caiva kathaṃ bhavet* becomes *makutaṣya pramāṇaṃ tu śirasaś ca kathaṃ bhavet* (*Devāmṛtapañcarātra* 1.8d) and *kathaṃ netram athādiśet | gaṇḍayoḥ kiṃ pramāṇaṃ tu karṇaṃ caiva kathaṃ bhavet* becomes *netre caiva pitāmaha | gaṇḍayoḥ kiṃ pramāṇaṃ tu karṇayoś ca kathaṃ bhavet* (*Devāmṛtapañcarātra* 1.10bd).
- 1.16-20** In this portion, there are too many *Aśa* forms. The redactor of the *Devāmṛtapañcarātra* has tried unsuccessfully to correct them.

- 1.16a *katham oṣṭhau tu kartavyam***] This reading is changed to *oṣṭhau kiṃ tasya kartavyau* in *Devāmṛtapañcarātra* 1.11a, which is syntactically better but still problematic.
- 1.19b: *vaktavyam tu janārdanam***] The accusative ending is peculiar. Is it used in the sense of a dative? Note that its parallel in *Devāmṛtapañcarātra* 1.14b has the locative ending, therefore the accusative ending could possibly be emended. The locative would be acceptable assuming that it were used as a dative, and it is also conceivable that a final -e should have been misread as an *anusvāra*. Nevertheless, I keep the manuscript reading as it is, relying on the possibility that one can understand *janārdanam* as an adjective to *vāhanam*. Such constructions are not rare in *Aiśa* Sanskrit.
- 1.19cd** The syntax of this half verse is odd, even though we understand the meaning. It is missing in the *Devāmṛtapañcarātra* version.
- 1.22a *kiṃ vā nakṣatrayogena***] This *pāda* is rewritten in *Devāmṛtapañcarātra* 16c as *grahanakṣatralagnaṃ ca*. In this rewritten text, *lagna* takes the place of *yoga*.
- 1.23–24** These two verses are not found in the *Devāmṛtapañcarātra*. Does this mean that the topics enumerated in these verses are not included in that text?
- 1.25cf** These two *pādas*, *yathātathyam asaṃdigdhaṃ brūhi tattvaṃ sureśvara*, are replaced in the *Devāmṛtapañcarātra* by *etat sarvaṃ samāśena bhagavan vaktum arhasi*. The reason for this is unclear.
- 2.1c, 4c *brahman***] The manuscript reads *brahma* (1c) and *brahmā* (4c) inconsistently. As the context requires a vocative, in both places I adopt *brahman*.
- 2.2d** Only the first syllable of this *pāda*, *bhā*, is visible in the manuscript. Therefore, the reading I suggest is merely a speculation.

2.3d *yathākhyātam tu śambhunā*] ‘As it is explained by Śambhu’: It is possible that this is a reference to some earlier text from which the *Svāyambhuvapañcarātra* has borrowed. In the *Devāmṛtapañcarātra* this *pāda* has been revised to *yad uktam parameṣṭhinā*: ‘which is taught by Parameṣṭhin.’ I take this as an honest statement about the source of the *Devāmṛtapañcarātra*. For a discussion on the mutual relation of the two texts, see introduction, p. xxvi.

2.4ab *ekamūrtim vijānīyā brahmaviṣṇumaheśvaram*]

The manuscript reads °mūrti and °maheśvaraḥ. Because of the verb *vijānīyāḥ* I opt for accusative ending. In the *Devāmṛtapañcarātra*, however, the whole line has been revised in this way: *ekā mūrtis trayo bhāgāḥ brahmaviṣṇumaheśvarāḥ* (2.3ab).

2.6d *nigrahānugraheśvaraḥ*] It is possible to take this word as a compound, but most probably this is a result of double *sandhi* between *nigrahānugrahe* and *īśvaraḥ*. Cf., e.g., *Svacchandanatantra* 10.1128: *nigrahānugrahe rataḥ*.

2.7cd This line contains *tāni* unnecessarily but not *yasmin/yatra* which is desired here. The *Devāmṛtapañcarātra* has the same reading (2.5cd).

2.8 Note that *naranārīprakartāraḥ* is treated as a nominative singular, possibly for metrical reasons.

2.9 In this verse, all accusative endings are justified, governed by *samāśritaḥ* in *pāda b*. But the last item is in the locative plural: *dharmaśāstreṣu*, which also can be justified. But this locative ending may have prompted the *Devāmṛtapañcarātra* (2.7) to put all items in this verse in the locative.

2.12–13 These verses are syntactically peculiar: words in the instrumental are alternated with words in the locative, and used with locative meaning. This is a Middle-Indic feature. Probably all items in the instrumental ending are to be treated as means for *agnihotrādīdharma*.

2.12b Note that *r* is used as a hiatus-bridger.

2.13ab somasaṃsthāmahāyajñaiḥ] The *Svāyambhuvapañcarātra* takes *somasaṃsthā* correctly as an ā-stem but the *Devāmṛtapañcarātra* changes it into an a-stem: *somasaṃsthair mahāyajñaiḥ* (2.11).

2.13d sarvamātre janārdanaḥ] I am reading the text in this way with minimum emendation to the manuscript reading *sarvamātre janārdhanam*. The expression *sarvamātre* sounds a little odd, but not inconceivable, in the sense of ‘in all and everything.’ This expression is attested but in a compound in Madhva’s *Mahābhāratatātparyanirṇaya* (17.239): *vipāṭitātma-kaupinādi(!)sarvamātrakāḥ*. It perhaps is a vernacular expression that has been Sanskritised. One could nonetheless consider reading *sarvamātram janārdanam*, treating *janārdanam* as an adjective (see the note to 1.19b above for a similar case) and rendering the whole *pāda* with ‘everything here belongs to Viṣṇu.’

2.14 In the *Devāmṛtapañcarātra*, *ahaṃ brahma* is changed to *khaṃ brahma*. See Introduction, fn. 62.

2.15 Only the first word of this verse, *viṣṇu°*, is preserved, but it is possible to read at least this verse from the *Devāmṛtapañcarātra* (2.13). The rest of the second chapter is lost in missing folios, and so are the third and fourth chapters. See introduction, pp. xxxv–xxxvi.

5.1 samantataḥ] The manuscript reads *samuntataḥ*. This emendation is based on the *Devāmṛtapañcarātra* parallel (6.1). The same expression is found a little further down in 5.11 also. But it is possible that *samunnatam* was originally intended.

5.2,5 Note that nominative and instrumental endings have been used where locative endings would have been desirable.

5.7-8 The scheme is a bit more elaborate in the *Devāmṛtapañcarātra* (cf. 6.10-12)

5.9 °tīrtheṣu bālukāṃ tatra dāpayet] I take this as an elliptical sentence and consider that it is possible to understand this

sentence properly by supplying *gr̥hītvā*, ‘having fetched,’ after *bālukām*.

- 5.12 *nyagrodhodumbaraś***] This is perhaps a case of double *sandhi*, but the possibility of the use of *dumbara* as a stem alternative to *udumbara* cannot be ruled out.
- 5.15** The manuscript reading *agni yāhīti* is metrical whereas the emended reading, *agna ā yāhīti*, which restores the right *pratīka*, is unmetrical. So it is possible that the author himself had read the *pratīka* wrongly and applied double *sandhi* to produce *agnā yāhīti*. Moreover, the context shows that the mantra intended here is the first stanza of the *Sāmaveda*, and therefore, though closer to the manuscript reading, *āgne yāhi marutsakhā* (RV 8.103.14) is out of the question.
- 5.17c *ājighra kalaśamantreṇa***] Though unmetrical, I adopt this reading attested in the *Devāmṛtapañcarātra* version. To make the metre right, *kalaśa-* is pronounced rapidly in such a way that it sounds as if it had two syllables. This phenomenon is found not only in *Aiśa* but also in epico-puranic Sanskrit. The manuscript reading *ājighrā kaśammantreṇa* preserves the *pratīka* defectively, and is not metrically good either; a bad *ma-vipulā*.
- 5.24 *vedyā vedīti***] The manuscript reads *yāvadā caiva*. My conjecture comes from the parallel in the *Devāmṛtapañcarātra* (6.32), but I must say that the manuscript reading is remarkably different.
- 5.26 (*vedi*)-*m-agrataḥ***] The manuscript reads (*veda*)*māgrataḥ*. My emendation is the closest to what the manuscript has; I reject the reading in the *Devāmṛtapañcarātra* parallel: *vedi-madhyataḥ* (6.34).
- 5.28b *dhūpītvā***] I take this as a *metri causa* shortening of *dhūpayitvā*: ‘after fumigating/making fragrant,’ and infer that flavouring and seasoning of curries and other delicacies is intended.

- 5.29a *lehyapeyādi*°]** The manuscript reads *lehyayesyādi*°. One might think of emending it to *lehyacoṣyādi*°. But the manuscript reading is a good bit closer to the adopted reading. We can see another example of the scribe, apparently, adding an -s-, in the next entry in the critical apparatus: *skandamūla*° for *skandamūla*°. Occasionally *lehya* and *peya* are found together in similar contexts and compounds.
- 6.3-4** Though the metre would allow me to change both words in 3b to the accusative, I retain them unchanged, because I see that the same problem of the use of the nominative ending instead of the accusative is present in 4a and the metre does not allow to correct that.
- 7.1 *uta vātena mantreṇa*]** The manuscript reading *u vātena tu mantreṇa* is metrical but the *pratīka* of the Vedic mantra is wrong. I suspect that in the course of transmission of the text *tu* may have crept in when the *ta* of *uta* got dropped accidentally. The *Devāmṛtapañcarātra* parallel (9.38), however, has a different mantra in this *pāda*.
- 7.3d** This *pāda* is hypermetrical with one extra syllable, but it is hardly felt since it involves three short syllables in a row that can be pronounced very fast. See also the note to 5.17d above.
- 7.4** After 4ab, the text reads the twelve-syllable mantra, and states very economically, using just three words, that this is the mantra. In its parallel in the *Devāmṛtapañcarātra*, however, a half-verse is written for this purpose.
- 7.6 (*gakāraṃ kaṇṭhade*)śe]** This reconstruction is based on logical speculation, because there is no exact parallel in the *Devāmṛtapañcarātra*. The *Svāyambhuvapañcarātra* and *Devāmṛtapañcarātra* differ in their scheme for installation of the twelve syllables of the mantra. See Introduction, pp. xl–xli (footnote 72) and lxxviii–lxxix.
- 7.10a *mokāraṃ nīlanibhaṃ puñjaṃ*]** Because of one extra syllable, this *pāda* is unmetrical. Nevertheless, as noted earlier under 5.17a and 7.3d, it is possible to pronounce the short

syllables in the middle fast with the effect that the metre sounds alright.

- 7.11 *punas teṣāṃ***] The manuscript reading, *karas teṣāṃ*, is in itself meaningful but does not fit the context. I have therefore adopted the reading of the *Devāmṛtapañcarātra* parallel.
- 7.12 *vakāraṃ dhyānam uttamam***] An odd syntactical construction. It sounds like *vakāraṃ* qualifies *dhyānam*. Perhaps, it would be a good idea to emend it to yield a compound instead: *vakāradhyānam*.
- 7.16 *hūṃ śriye***] My emendation is based on SP 7.19: *śriyā madhye tu hṛdayaṃ hūṃkāreṇa tu pūjayet*. The *Devāmṛtapañcarātra* includes *hūṃ* in the mantra but Śrī is not mentioned; see introduction, p. xxxiv.
- 7.33ff** The portion beginning from this point and continuing untill the end of the chapter is designated as *vedapracoditā pūjā* in the text. This portion is not found in the extant *Devāmṛtapañcarātra*, but it is possible that this portion was presented there as a separate chapter towards the end of the text, which is now lost to us.
- 7.35d *ślokādhyāyaṃ saśukriyam***] This is the best guess I have come up with based on the manuscript reading, *aślokāya sapudriyam*.
- 7.36a *pitṛmaitraṃ***] This is a diagnostic conjecture; the manuscript reads *putramettraś*. I cannot find a Vedic mantra or hymn associated with *putra*.
- 7.36c** This *pāda* listing two *sāmans* is unmetrical, but as in 5.17a, 7.3d, and 7.10c it is possible to read the short syllables standing in a row rapidly so that the *pāda* sounds metrical.
- 7.38 *skambhasūktaṃ***] The manuscript reads *skandasūktaṃ*, and this might be authorial. The same name is spelled *kambasūkta* in the *Aṣṭādaśavidhāna* manuscript; see, apparatus to *Aṣṭādaśavidhāna* verse 36. This spelling may be the result of Middle-Indic influence. In many modern Indian languages, including Tamil, we find cognate words derived from *skambha*,

for example, Nep. *khambā*, Hindi *khambe*, and Tamil *kampa*, which stand very close to the spelling in our manuscript. For more words derived from *skambha*, see TURNER 1999, s.v. *skambha*.

7.40c The manuscript reads *dvāyo*. In view of the possibility of *prṣṭhamātrās* somewhere in the transmission, this is pointing towards *dvayau*, a form which perhaps grates on the ear somewhat, but may be acceptable in our text; some Tantric texts certainly use it.

7.45c I am unable to identify with certainty which Vedic mantra is being indicated as the *jyeṣṭhamantra*. But I guess that *jyeṣṭhamantra* is intended to be the same as *jyeṣṭhasāman* (SV 1.31 = RV 6.7.1 or SV 1.33 = RV 1.115.1). For alternative identifications of the *jyeṣṭhasāman*, see OLIVELLE 2000: 712.

7.48[*sarvaṃ svā*]*heti*] This reconstruction is based merely on my logical speculation.

7.49 *dadhi ca saktavaḥ*] The manuscript reads *dadhi sayuktava*. My emendation is based on palaeographical resemblance and the definition of *bhūtakūra* found in the *Prayogamañjarī* (10:15): *pūrṇaṃ niśāyāḥ palalaṃ salājaṃ bhūtagrahebhyaḥ dadhi saktumiśram | dadyād dvitīye 'hani bhūtakūraṃ balim samantraṃ kramaśo diśāsu ||*

8.2 *deveśa*] The manuscript reading *vede ca*, though meaningful, does not fit the context.

8.12 *daityagandharva-r-āpsa(rāḥ)*] This *metri causa* formation uses a hiatus-bridger and shortens the final member of the compound *apsaras* to *apsara*.

8.21c This *pāda* is unmetrical but as in many other cases in this text, it is possible to read it as if it were metrically normal by uttering the short syllables in a row rapidly.

8.26c *deva savita mantreṇa*] This *pāda* is unmetrical, though it has eight syllables as needed.

- 8.28a** This verse exhibits elliptical and bad syntactical style. Moreover, the third *pāda* of this verse reappears as the third *pāda* of verse 8.30. It perhaps results from a scribal error.
- 8.41** We are not told which the five Vedic mantras of Varuṇa are.
- 8.46a** *brāhmaṇapurogamāḥ sarve*] I am treating this as the first *pāda* of a new verse even though it is unmetrical.

AṢṬĀDAŚAVIDHĀNA

4 *akālebhyo 'tha kālebhyaḥ kālakālatarebhyaś ca*]

Although the manuscript readings *kālebhyo* and *kālākālāntarebhyaś ca* are somehow meaningful, I emend them following the pattern in the Pāśupata/Śaiva Aghora mantra which has been imitated in this mantra. As in this mantra, *ca* is present at the end of the line in the *Maitrāyaṇī Saṃhitā* version of the Aghora mantra, but not in the *Taittirīya Āraṇyaka* version; see BISSCHOP 2006: 11.

- 6** *bodhaka sarvavidyānām*] The manuscript reading *rodhaka sarvavidyānām*, though meaningful, does not logically fit the context.

- 13b** *devadeve suyojayet*] The form *suyojayet*, though grammatically fine, is not common. One could consider reading *devadeveṣu yojayet* and interpreting the locative plural as honorific, but that, too, would be unusual in this context. The same form appears again later in this text: *sthāne sthāne suyojayet* (verse 73b). There, too, one could consider reading *sthāne-sthāneṣu yojayet*, which is not impossible. Nevertheless, I find it more reasonable to read *suyojayet* as one word at both places.

- 22c** Following the sequence of the mantra-syllables to be deposited in the body, we can say that *ṭhakāram* must feature in the lacuna here. The part of the hand where this syllable is placed could be the fingers.

- 29** (*om ā saṃkarṣaṇāya namaḥ* | *om aṃ pradyumnāya namaḥ*] As in the previous line, a shorter text, (*om ā saṃkarṣaṇāya*) *namaḥ*, would have been enough to fill the physical

gap. But I have assumed a larger omission (some text might after all have been written in the margin). Logically this is needed to make the set of Vyūha deities complete. This suppletion is furthermore supported by the evidence of the *viṣṇupratīṣṭhā* chapter (cf. 4.6.35–38) of the *Somaśambhupaddhati*, which, as the text itself states, is based on the *Svāyambhuvapañcarātra*. This passage speaks of a *pañcamūrtinyāsa* that brings the four Vyūha deities and Nārāyaṇa together. The same passage instructs the worshipper to make the mantras of these five deities by combining certain seed-syllables with their names. Although here too the text is not free of errors, and the seed-syllables of Saṃkarṣaṇa and Pradyumna have been corrupted, we can repair the text (cf. BRUNNER 1998: 306) and know that *om̐ a*, *om̐ ā*, *om̐ am̐*, *om̐ aḥ*, and *om̐ om̐* are the seed-syllables of these deities. In this effort, we can have some support from a passage (1.32.1–7) from the *Garuḍapurāṇa* that prescribes the worship of the same five deities with the same mantras. There too, the seed-syllables are each read with an *anusvāra* and the second seed-syllable of Aniruddha is missing. Nevertheless, we can put all these different versions together and arrive at the solution suggested above. The seed-syllables of the first four are known also in the tradition of the *Sātvatasamhitā* (cf. e.g. 4.36–46). Alaśiṅga Bhaṭṭa clearly spells these out at the end of his commentary on the fourth chapter of the text. In the available edition of the text, *a* and *ā* are each read with an *anusvāra*, which I think is unnecessary, because, if we add an *anusvāra* for each the seed-syllables of the first and third deities will be the same.

32 The manuscript, by mistake, reads *dakṣiṇe* twice, but I have emended it in the second occurrence to *vāmake*.

35 *gārgibrāhmaṇam*] The manuscript reads *gāggatihmaṇam*, but I have emended this keeping in view the fact that the *Maṇḍalabrāhmaṇa* is mentioned in verse 30.

47 Note the claim of this verse: the *vedanyāsa* is found in Śaiva, Vaiṣṇava, Saura, and Bhāgavata traditions.

- 50b** This *pāda* is metrically very bad: it has ten syllables instead of eight and does not fit the metre.
- 72a** *dvisaptakaṃ ca pakṣeṣu*] This conjecture stays close to the manuscript reading: *dvisaptakarmapakṣiṣu*, but why ‘twice seven times’ and why *pakṣeṣu* is here is difficult to answer.
- 72b** This *pāda* has too many extra syllables.
- 73b** *sthāne sthāne suyojayet*] See the note to 13b above.
- 76, 93** *kāṇḍāt kāṇḍā’ti*] We have enough examples of *metri causa* dropping of the final consonant or a full syllable, but here it seems that the final consonant of the preceding word and the initial vowel of the following are both dropped. The same is found in verse 92: *ā no bhadra’ti*, and also in verse 94: *catvāri śṛṅgā’ti*.
- 77b** *nimardanam*] As an alternative, the manuscript reading *nimatthanam* could perhaps be corrected to *nimanthanam* and interpreted in the same sense of massaging or rubbing of the body. But the combination of *ni-math* is not attested in this sense, which is why I have emended it to a word derived from *ni-mṛd*, ‘to rub off.’
- 81** The *Garuḍapurāṇa* passage cited in the apparatus is not exactly parallel to our passage but many of the herbs mentioned in our passage are also mentioned there. The reconstruction in *pāda* a is uncertain.
- 84–85, 96ab, 99** These lines are hardly metrical. I have therefore treated them as prose. Verse 99 contains an irregular *sandhi*: *ācārya agni°* instead of *ācāryo ’gni°*.
- 88cd** The mantra-*pratīka* is too long; *agnir devatā* would have been enough for the indication of the desired mantra here.
- 89d** *gr̥h̥ṇed*] This is a metrically conditioned *Aiśa* formation.
- 105ab** For metrical reasons, nominative endings are used here instead of accusative ones.

- 107 gadam̐**] The manuscript reads *garuḍa*(!) but this is unmetrical and does not fit the context. The text is describing a retinue of the members, actually the warrior heroes, of the Vṛṣṇi clan. So, I have adopted the name of Gada, which is close to the manuscript reading. This emendation also corrects the metre. The names of Vṛṣṇi heroes, including Gada, Niṣaṭha and others, can be found in many places in the *Mahābhārata*, for example in 12.130.28. However, I have not found these eight as a group anywhere else. See also Introduction, p. xlviii.
- 111b nāmānām̐**] This is a metrically conditioned *Aiśa* formation.
- 113a** Though the name of Hṛṣīkeśa is randomly chosen to fill in the lacuna, it is one of the best-known names of Viṣṇu and it fits metrically. The set of ten names of Viṣṇu with which we are concerned here is not known to me from any other source.
- 117a nāgavīṅgam̐**] I have no idea what this cruxed word means, but, as the context is suggesting, this should be a mineral.

DEVĀMṚTAPĀÑCARĀTRA

- 1.1** The prologue that situates the interlocutors and relates the commencement of their dialogue is abbreviated here, compressed into one verse, whereas in the *Svāyambhuvapañcarātra* it covers six and a half verses.
- brahmā'**] It appears that *brahmāṇam̐* is shortened to *brahmā'* for the sake of the metre.
- 1.4b** The redactor of the *Devāmṛtapañcarātra* generally alters the text to remove hiatus-bridgers, but this time he apparently forgot to do so.
- 1.4d vyaktarūpam̐ tu kiṃ bhavet**] The *Svāyambhuvapañcarātra* reading *vyaktarūpī tu kiṃ bhavet* (1.9d) is better than its revision here. Perhaps the secondary reading is simply a result of corruption.

- 1.5a *kiṃ nu nityaṃ anityaṃ vā***] The text still retains neuter endings as in the *Svāyambhuvapañcarātra* (1.10a: *kiṃ nityaṃ ca anityaṃ vā*). The reading however is slightly improved here as the hiatus inside this *pāda* has been removed.
- 1.6d *lokanātha jagadguro***] In the *Svāyambhuvapañcarātra* parallel (1.11d), *lokanātho janārdanaḥ* refers to Viṣṇu, but here both words are in the vocative case and they refer to Brahman, the narrator of the new text.
- 2.1-2** These two verses replace three opening verses of the second chapter of the *Svāyambhuvapañcarātra*; the rest of the *Svāyambhuvapañcarātra* (2.4–15a) until it breaks off is found nearly verbatim in the *Devāmṛtapañcarātra* as 2.3–13a.
- 2.5ab** This line is almost hanging here, as the first half of this verse has been moved to Chapter One. Here is the original verse from the *Svāyambhuvapañcarātra*(2.6):
sarvair viṣṇuḥ paro devaḥ sarvaśāstreṣu paṭhyate |
ādhāraḥ sarvabhūtānāṃ nigrāhānugraheśvaraḥ ||
- 2.24 *vāyu-r-ambarayor nityaṃ yathā caikaṃ***] The same simile of the unity of wind and sky/ether is used in the *Aṣṭādaśavidhāna* (Verse 69). Furthermore, the same phrase *vāyu-r-ambarayor yathā* is used there, whereas it does not fit well syntactically. Here *yathā caikaṃ* is used in the sense of *yathā caikyam*.
- 2.25 *candrau dvau darśanaṃ***] The manuscript reads *candra dvau darśano*, and my conjecture is based closely on that reading; *dvicandradarśanaṃ* would be a grammatically and metrically correct expression conveying the intended sense.
- 3.2c** This *pāda* is unmetrical but would sound normal if its three consecutive short syllables were uttered swiftly.
- 3.4d** The choice of *nirdiṣṭā*’ in place of *nirdiṣṭāni* is an instance of the *metri causa* elimination of the final syllable.
- 3.5d *ekadvitricatuḥ***] This word as a compound is odd, it could perhaps be emended to *ekaṃ dviś trīś catuḥ* but this too is equally odd.

- 3.11a *tryaṅgulā tu matā siddhi'***] *tryaṅgule tu matā siddhiḥ* is a possible emendation, but it appears that this construction with nominative *tryaṅgulā* is authorial. For, similar constructions are seen in the preceding and following verses. We perhaps have to interpret *siddhi'* in the sense of *siddhidā*. Verse 3.12c has an exactly parallel construction.
- 3.14d *mahāriṣikam***] The context reveals that this should be a tree but I am unable to identify it. I have kept the manuscript's orthography.
- 3.17c *tasyāṅgāni***] This looks like a simple case of double *sandhi*, but it is equally possible that this results from a gender confusion.
- 3.18a *mastakasya***] Though meaningful, the manuscript reading, *saptakasya*, does not fit the context.
- 3.29 *pratimākeśavam***] Apparently this is an inverted compound: *pratimākeśava* in the sense of *keśavapratimā*.
- 4.3ab, 4e, 6e, 8d** Apparently a hiatus inside a *pāda* or between two of them is not a problem for the composer/transmitter of the *Devāmṛtapañcarātra*, and these serve as a few examples. But in verse 6.7 (see below), in an exceptional case, the *Devāmṛtapañcarātra* contains a hiatus-bridger when its predecessor has managed to avoid it.
- 4.13cd *sa yukto nātra saṁśayah***] The manuscript reads *yukte* in place of *yukto*. An alternative emendation could be *yuṅkte*. The whole statement is elliptical and what is intended is not clear. If we read it in the light of *Svāyambhuvapañcarātra* 2.3, which contrasts *yoga* with *mokṣa*, the meaning will be that anybody who installs an image of Viṣṇu will acquire riches. Otherwise, we have to say that such a person will be united with Viṣṇu.
- 5.3a *nakṣatrāś ca***] The natural neuter plural form, *nakṣatrāṇi*, is used in the *Aṣṭādaśavidhāna* parallel.
- 5.5 *bhruvor madhye śivam***] In the *Aṣṭādaśavidhāna* parallel shown in the apparatus, Śiva's place is given to the Śatarudras.

- 5.13cd** This line of the *Devāmṛtapañcarātra* obviously indicates that the following sixth chapter is derived from the *Svāyambhuvapañcarātra*.
- 6.3** *tr̥tīyā* and *daśamī* are not included in the list found in the *Svāyambhuvapañcarātra* parallel.
- 6.7d** The *Devāmṛtapañcarātra* passage uses a hiatus-bridger and reads *saṃhṛtya karma-m-ārabhet*, whereas the parallel in its predecessor does not contain a hiatus: *hṛtvā karma samārabhet*.
- 6.8–9, 13–14** These verses are not found in the *Svāyambhuvapañcarātra*. This component is new and accommodates the *grahacakrayāga*.
- 6.15cd–16, 18** Although these verses are not found in the *Svāyambhuvapañcarātra*, they appear to fit the context there. It is therefore possible that these once formed part of the *Svāyambhuvapañcarātra*.
- 6.29d pītām**] The *Svāyambhuvapañcarātra* parallel assigns a black flag to the north-west, but here it is yellow.
- 7.15 naivedyausadhayaḥ**] This is clearly a case of double *sandhi*. There is another example of the same a little further down in 7.18a: *srucāgraikādaśā rudrāḥ*.
- 7.19 hunate**] Even in Tantric texts this irregular formation is rarely seen.
- viṣṇum kālāgnirudrākhyam***] I think that this identification of Viṣṇu as Kālāgnirudra is unique.
- 7.21 aviditvā imām**] Note that this is another example of hiatus within a *pāda*.
- 8.2b, 4b, 5b, 7b, 12d, 14b, 18b, 19b, 21b, 22b** An interesting verbal form *pratiṣṭhayet*, obviously a denominative optative derived from the noun *pratiṣṭhā*, is found in these verses. No other occurrences of this irregular form are found in Pañcarātra texts, but in Śaiva texts it is fairly common, and it can also be found occasionally elsewhere. In any case, the regular form *pratiṣṭhāpayet* would have made these verses in our text unmetrical.

- 8.3d** Even after checking the original manuscript I am unable to read this *pāda* properly; the surface of the folio has been badly damaged by rubbing.
- 8.11a** This *pāda* containing a *pratīka* is unmetrical.
- 8.13a** I am unable to emend the cruxed part and find out which Vedic mantra is meant. The last word *mantreṇa* was added later in the margin, and even without it the *pāda* is complete.
- 8.15, 23** In both of these places *anusvāras* are dropped for metrical reasons.
- 8.17b *svardiśām***] The manuscript reads *kṣmadiśā* and I have conjectured *svardiśām*. The Vedic mantra prescribed in this context suggests that this line is concerned with the zenith. This is what we logically expect after ‘the directions’ and before ‘the nether worlds’ in the downward direction. Though *bhūmipātālakān*, meaning the nether worlds, in the next line (17d) is a conjecture, the Vedic mantra prescribed there, *adhā no viśvasaubhaga*, is definitely meant for the downward direction. It should also be noted that the next item in the list is *antarikṣa*, the intermediate region.
- 8.22a *yajñena vardhata jeti***] Although it is unmetrical, I have conjectured this reading on the basis of the reading of the Vedic mantra (RV 2.2.1) intended here. We have a number of unmetrical *pādas* that are unmetrical because they incorporate a *pratīka*. The manuscript reading *yajñena vardhatastveti* is metrical but incorrect. I would have accepted the manuscript reading if it had contained a space-filler such as *ca*, *vā*, *hi*, or the like.
- 9.9c** This *pāda* containing a *pratīka* is unmetrical.
- 9.12 *satyaparya’tam***] The correct form behind this reading is *satyaparyantam* but for metrical reasons the *-n-* has been dropped.
- 9.15 *dadyā’bhimantritam***] Here the final consonant of the preceding word as well as the initial vowel of the following word

are dropped. This phenomenon can be seen in *Aṣṭādaśavidhāna* 76 and 93 also.

- 9.34c** As in DP 8.22a, I have rejected a metrical reading of the manuscript in order to have the cited *pratīka* in its correct form.
- 10.1–2** A confusion of syntax is evident. The first verse starts with a description of the caretaker temple priests in the accusative, but the second verse ends with the same in the nominative. In the following three verses, too, the use of active and passive voices is confused.
- 10.11** An exclusively Vedic usage, *hanati*, surfaces here. This verse also uses its optative *hanet*, and the middle indicative *hanate*.
- 11.22–24** These verses equating different mantric entities with various divinities or with other mantric entities are found neither in the *Svāyambhuvapañcarātra* nor in the *Aṣṭādaśavidhāna*.
- 11.40 śṛṅgi**] I keep this reading as found in the manuscript, because, like *śārṅga*, it can be taken as a synonym of *dhanus*.
- 12.5 atikekaravāmanā**] The constituted text is a conjecture based on the manuscript reading: *aṭikokaracāmanā*. There is no doubt that Vāmana should feature here. It is also certain that this half-verse, like the preceding and following ones, is speaking about a line or lines of a particular shape. Therefore, I emend the manuscript reading to *atikekaravāmanā*, thinking that *atikekara* can somehow be interpreted as ‘very slanted.’
- 12.12b tu d-ālabhet**] One might think of emending this reading to *tadālabhet*. But since *tu* is used in the same situation in the preceding line, I retain *tu* and assume the following *-d-* to be a rare hiatus-bridger.
- 13.2b, 2d, 4b, 5d, 6d, 9d, 10c** All these *pādas* are unmetrical in one way or the other, because they must all contrive to fit in a constraint to fit a fixed entity, either the name of a body-part or a *pratīka*.
- 13.4bc** In *pāda b* an *anusvāra* is dropped for metrical reasons, and in *pāda c* a double *sandhi* is practiced for the same reason.

WORKS CONSULTED

Abbreviations

- AVi *Aṣṭādaśavidhāna*
AVP *Atharvaveda* in Paippalāda Recension
AVŚ *Atharvaveda* in Śaunaka Recension
BY *Brahmayāmala*
DP *Devāmṛtapāñcarātra*
NAK National Archives of Kathmandu
NGMPP Nepal-German Manuscript Preservation Project
RV *Ṛgveda*
SP *Svāyambhuvapāñcarātra*
SV *Sāmaveda*
ŚB *Śatapatha-brāhmaṇa*
ow. overwritten
IFI Institut Français d'Indologie (misnomer used in old publications)
IFP Institut Français de Pondichéry/French Institute of Pondicherry
VS *Vājasaneyi-saṃhitā*

Primary Material including Manuscripts

- AGNIPURĀṆA. *Agni Puranam By Shrimanmaharshi Vedavyas*. Gurumandal Series No. XVII. Calcutta: 5, Clive Row, 1957.
- ATHARVAVEDA PAIPPALĀDA-SAMHITĀ. *Paippalāda-saṃhitā of the Atharvaveda*. Volume one, consisting of the first fifteen Kāṇḍas, ed. Dipak Bhattacharya. Calcutta: Asiatic Society of Bengal, 1997.
- ATHARVAVEDASAMHITĀ in Śaunaka recension, ed. R. Roth and W.D. Whitney. Berlin 1856.
- AVADĀNAKALPALATĀ of Kṣemendra. Volume I, ed. P. Vaidya. Darbhanga: Mithila Institute, 1959.

- ĀGAMAPRĀMĀṆYA of Yāmunācārya, ed. M. Narasimhachary. Gaekwad's Oriental Series No. 160. Baroda: Oriental Institute, 1976.
- ṚGVEDASAMHITĀ with the Commentary (BHĀṢYA) of Sāyana. ed. N. S. Sontakke and C. G. Kashikar (vols. 1-3 editors not mentioned). Poona: Vaidika Saṁśodhana Maṇḍala, 1933, 1936, 1941, 1946 and 1951.
- KIRANATANTRA with the commentary of Bhaṭṭa Rāmakaṇṭha. *Bhaṭṭa Rāmakaṇṭhas Commentary on the Kiratantra. Volume I: chapters 1–6. Critical edition and annotated translation*, ed. Dominic GOODALL. Publications du département d'indologie 86.1. Pondicherry: IFP/EFEO, 1998.
- KUBJIKĀMATATANTRA. *The Kubjikāmatatantra. Kulālikāmnāya version. Critical Edition*, ed. T. GOUDRIAAN, and J. A. SCHOTERMAN. Orientalia Rheno-traiectina 30. Leiden: Brill, 1988.
- GARUḌAPURĀṆA. *Garuḍapurāṇam maharṣivedavyāsapraṇītam*. editor and publisher, Jivānanda Vidyāsāgara. Calcutta: Sarasvatī Press, 1890.
- JAYĀKHYASAMHITĀ. *Critically Edited with an introduction in Sanskrit, Indices etc.* by Embar KRISHNAMACHARYA. With a Foreword in English by B. BHATTACHARYYA. Gaekwad's Oriental Series No. 54. Baroda: Oriental Institute, 1931.
- . NAK MS No. 1–49, NGMPP Reel No. B 29/3. Palm-leaf manuscript. Newari Script, copied A.D. 1294.
- JAYOTTARATANTRA. NAK MS 4/82, NGMPP Reel No. A 1306/24. Palm-leaf manuscript, Newari script, copied A.D. 1383. The verse and chapter numeration used in the text and footnotes is that of my own edition in progress.
- TAITTIRĪYA ĀRAṆYAKA with the commentary (BHĀṢYA) of Bhaṭṭabhāskaramiśra, ed. A. Mahadeva Sastri and K. Rangacarya with an introduction by T. N. Dharmādhi-kāri. Delhi: Motilal Banarsidass, 1985 (reprint of Mysore Government Oriental Library Series Nos. 26, 27, and 29, published 1900–2).
- NIŚVĀSAKĀRIKĀ. Institut Français de Pondichéry, Transcript 17A and 150. Paper transcripts in Devanāgarī. E-text prepared principally by S.A.S Sarma and Nibedita Rout.
- NIŚVĀSATATTVAŚAMHITĀ. NAK MS No. 1–227, NGMPP Reel No. A 41/14. Palm-leaf, Folios 117, early Nepalese (Kuṭilā) script. There are two apographs available, both in Devanagari and on paper: NAK MS 5–2401, NGMPP Reel No. A 159/18, and Welcome Institute for the History of medicine, London, Sanskrit MS I.33. The verse and chapter numeration used in the text and footnotes is that of GOODALL's edition in progress.
- NETRATANTRA with the commentary (UDDYOTA) by Kṣemarāja, ed. by Madhusūdan Kaul. KSTS 46, 59. Bombay, 1926, 1939.
- PĀŚUPATASŪTRA with the commentary (PAÑCĀRTHABHĀṢYA) of Kaṇḍīya, ed. Ananthakrishna Sastri. Trivandrum Sanskrit Series No. CXLIII. Trivandrum: The Oriental Manuscript Library of the University of Travancore, 1940.
- PAUṢKARAPĀRAMEŚVARA. Cambridge University Library MS Add. 1049. Palm-leaf, early Nepalese (Kuṭilā) script, copied A.D. 819.

- PRATIṢṬHĀLAKṢAṆASĀRASAMUCCAYA of Vairocana, ed. Damodar Sharma and Babukrishna Sarma. Two volumes. Kathmandu: Nepal National Archives, 1966 and 1968.
- PRAYOGAMAÑJĀI of Ravi, ed. C. K. Raman Nambiar with K. Achyutha Pothuval. Trippunithura: Sanskrit College, 1953–54.
- BRĤATSAMHITĀ of Varāhamihira, ed. H. Kern. Calcutta: Baptist mission press, 1865.
- BRĤADĀRAṆYAKOPANIṢAD. See LIMAYE & VADEKAR. 1958.
- BRAHMAPURĀṆA. *Sanskrit Indices and Text of the Brahmapurāṇa*, ed. Peter Schreiner and Renate Söhnen. Wiesbaden: Otto Harrassowitz, 1987.
- BRAHMAYĀMALA (*Picumata*). NAK MS 3–370, NGMPP Reel No. A 42/6. Palm-leaf, Folios 358, Early Newari script, copied 1052 A.D. The verse and Chapter numeration used in footnotes is that of Shaman HATLEY's transcription.
- BHAGAVADGĪTĀ. *The Bhagavadgītā being reprint of relevant parts of Bhīṣmaparvan from Bhandarkar Oriental Research Institutes's Edition of the Mahābhārata*, critically ed. S. K. Belvalkar. Poona: Bhandarkar Oriental Research Institute, 1945.
- MAÑJUŚRĪYAMŪLAKALPA. *Āryamanjusrīmūlakalpa*, ed. T. Gaṇapati Sāstrī, 2 volumes, Trivandrum Sanskrit Series, 70 and 76. Trivandrum: Government of Travancore, 1920 and 1922.
- MATAṆGAPĀRAMEŚVARĀGAMA, KRIYĀPĀDA, CARYĀPĀDA and YOGAPĀDA, with the commentary (-VṚTTI) of Bhaṭṭa Rāmakaṇṭha up to KRIYĀPĀDA 11:12b, ed. N. R. Bhatt. Publications de l'IFI No. 65. Pondicherry: IFI, 1982.
- MATSYAPURĀṆA, Ānandāśrama Saṃskṛta Granthāvali 54. editor not mentioned. Poona: Ānandāśrama Press, 1907.
- MANUSMṚTI with the MANUBHĀṢYA of Medhātithi, ed. Gangānātha Jhā. Bibliotheca Indica No. 256. 2 Vols. Calcutta: Royal Asiatic Society of Bengal, 1932 and 1939.
- MAHĀBHĀRATA, ed. V. Sukthankar, with the cooperation of S. K. Belvalkar, A. B. Gajendragadkar, V. Kane, R. D. Karmarkar, P. L. Vaidya, S. Winternitz, R. Zimmerman, and other scholars and illustrated by Shrimant Balasaheb Pant Pratinidhi. (Since 1943 ed. S. Belvalkar). 19 Vols. Poona: Bhandarkar Oriental Research Institute, 1927–1959.
- MAHĀBHĀRATATĀTPARYANIRṆAYA of Ānandatīrtha with the Commentary of Janārdana Bhaṭṭa, ed. Uddhava Aināpure and Vāsudeva Aināpure. Gaṇapata Kṛṣṇājī Press, 1891.
- MAHĀMĀYŪRĪ VIDYĀRĀJÑĪ. ed. Shuyo Takubo. Tokyo: Sankibo Book Press, 1972. I have used an text input by Ryugen Tanemura in 2003 who has corrected typographical errors silently.
- MR̥GENDRĀGAMA [= MR̥GENDRATANTRA], KRIYĀPĀDA and incomplete CARYĀPĀDA with the commentary (-VṚTTI) of Bhaṭṭa Nārāyaṇakaṇṭha, ed. N. R. Bhatt. Publications de l'IFI No. 23. Pondicherry: IFI, 1962.
- MOHACŪUROTARA . NAK MS No. 4–1622, NGMPP Reel No. B 27/18. Palm-leaf manuscript. Newari Script.

- YĀJÑAVALKYASMṚTI of Yogīśvara Yājñavalkya with the commentary (VĪRAMITRODAYA) of Mitra Miśra and (MITAKṢARĀ) of Vijñāneśvara, ed. Nārāyaṇa Śāstrī Khiste and Jagannātha Śāstrī Hośīṅga. Chowkhambha Sanskrit Series No. 62. Benares: Chowkhambha Sanskrit Series Office, 1929.
- VĀJASANEYI-SAMHITĀ in the Mādhyandina and the Kāṇva-Śākhā with the Commentary of Mahīdhara. ed. Albrecht Weber. Berlin 1852 / Reprint: Varanasi 1972.
- VĀSUDEVAKALPA. Kaiser Library, Kathmandu, MS no. 420, NGMPP Reel No. C 44/6. Palm-leaf, Newari script, copied A.D. 1252. The verse and chapter numeration used in the text and footnotes is that of my own edition in progress.
- VIṢṆUPURĀṆA. *The Critical Edition of the Viṣṇupurāṇa*. Volume I: 1–3 *aṃśas*. ed. M. M. Pathak. Vadodara: Oriental Institute, 1997.
- VIṢṆUDHARMOTTARA. First Khaṇḍa. ed. Madhusūdana Śarman and Mādhava Prasāda Śarman, Bombay: Venkaṭeśvara Press, 1912–1913 (Vikrama Year 1969).
- VIṢṆUDHARMOTTARA. *Viṣṇudharmottarapurāṇa Critically edited with Introduction, Notes, etc. Third Khaṇḍa (Text, Critical Notes etc.)*, ed. Priyabala Shah. Gaekwad's Oriental Series 130. Vadodara: Oriental Institute, 1994.
- VĪṆĀŚIKHATANTRA. *The Vīṇāśikhatantra: A Śaiva Tantra of the Left Current*, ed. and transl. Teun Goudriaan. Delhi: Motilal Banarsidass, 1985.
- ŚATAPATHA-BRĀHMAṆA. *The Śatapatha-Brāhmaṇa in the Mādhyandina-Śākhā with Extracts from the Commentaries of Sāyaṇa, Harisvāmin, and Dvivedagaṅga*. ed. Albrecht Weber. Reprint of the Edition: Berlin 1855. Leipzig: Otto Harrassowitz, 1924.
- ŚĀṂKHĀYANAGRHYASŪTRA, ed. S. R. Sehgal. Second revised edition. Delhi: Sri Satguru, 1987.
- SAMSKĀRADĪPAKA. *saṃskāradīpakasya prathamā bhāgaḥ. parvatīyanityānandena viracitaḥ śodhitaś ca*. Benares: Vidya Vilas Press, 1914.
- SANATKUĀRASAMHITĀ of the Pāñcarātra. ed. V. Krishnamacharya. Madras: The Adyar Library and Research Centre, 1969.
- SĀTVATASAMHITĀ with Alaśīṅga Commentary. ed. Vrajavallabha Dviveda. Sarasvatī Bhavana Library Rare Text Publication Series No. 6. Benares: Sampurnanand Sanskrit University, 2001.
- SĀDHANAMĀLĀ, ed. Benoytosh Bhattacharya. 2 vols. Gaekwad's Oriental Series Nos. 26 and 41. Baroda: Oriental Institute, 1968 (reprinted from first editions of 1925 and 1928).
- SĀMAVIDHĀNA BRĀHMAṆA with *Vedārthaprakāśa* of Sāyaṇa and *Padārthamātravivṛti* of Bharatasvāmin. Second edition. ed. B. R. Sharma. Tirupati: Kendriya Sanskrit Vidyapeetha, 1980.
- SĀMAVEDASAMHITĀ of the Kauthuma School, with *Padapāṭha* and the *Commentaries* of Mādhava, Bharatasvāmin and Sāyaṇa. ed. B. R. Sharma. 2 vols. Harvard Oriental Series, 57 & 58. Cambridge & London: Harvard University Press, 2000 & 2002.

- SĀRDHATRIŚATIKĀLOTTARĀGAMA with commentary (-VR̥TTI) of Bhaṭṭa Rāmakaṇṭha, ed. N. R. Bhatt. Publications de l'IFI No. 61. Pondicherry: IFI, 1979.
- SIDDHAIKAVĪRATANTRA. Chapter 1, ed. Mikkyō Seiten Kyekyūkai (Nobuo Otsuka), in *Taisho Daigaku Sogo-Bukkyo-Kenkyujo-Kiyo. Vol.15*, pp. 366–349 (pp.(1)–(18)), 1995. I have used an etext prepared by Ryugen Tanemura in 2003.
- SOMASĀMBHUPADDHATI, ed. K. M. Subrahmanyaśāstrin. Devakōṭṭai: Śivāgama-siddhāntaparipālanasaṅgha, 1931.
See also BRUNNER 1963, 1968, 1977.
- SVACCHANDATANTRA with the commentary (-UDDYOTA) of Rājānaka Kṣemarāja. ed. Madhusūdan Kaul Śāstrī. KSTS 31, 38, 44, 48, 51, 53, and 56. Bombay 1921–35.

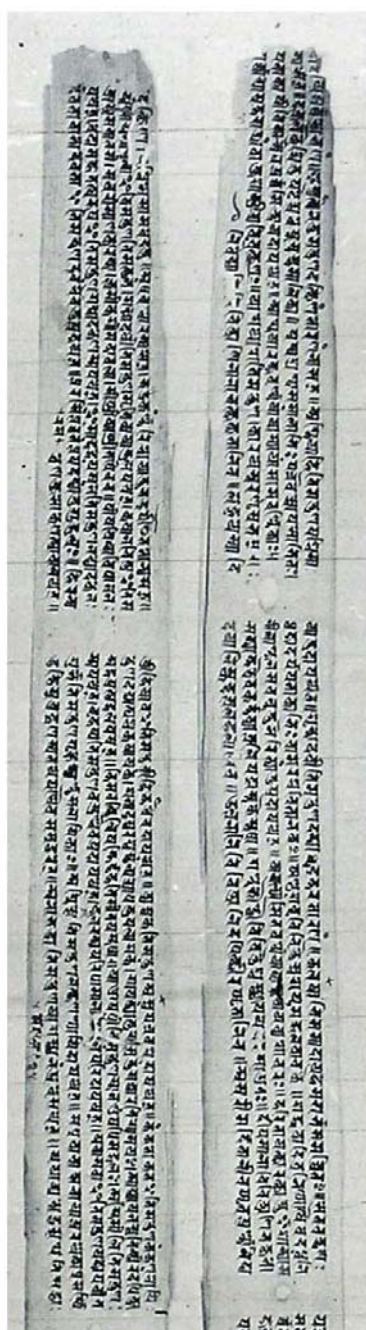
Secondary Material

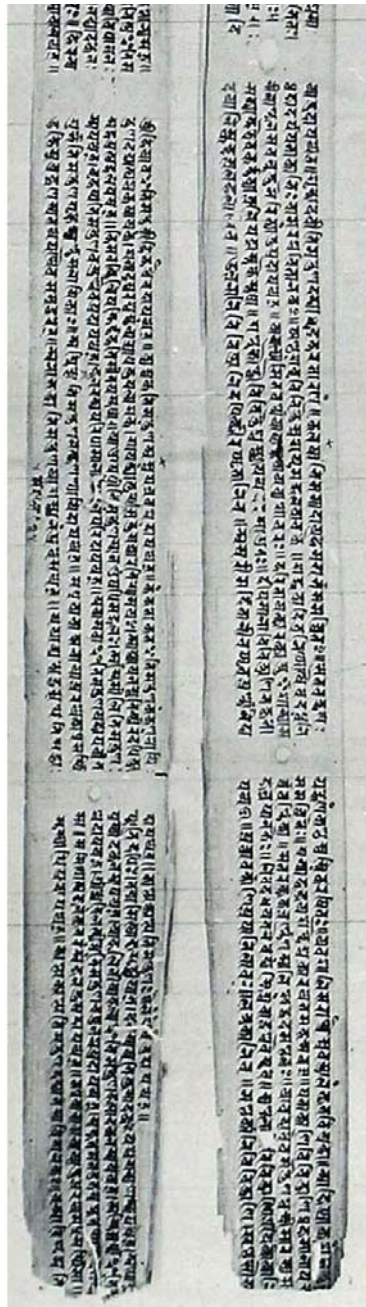
- BAKKER, Hans. 2009. 'Puruṣamedha, Manasarapuraṣa, Vāstupuruṣa: The Image of Man in the Sacrificial Context,' in *Journal of Indological Studies* (Kyoto), Nos. 20–21, pp. 1–23.
- BISSCHOP, Peter. 2006. "The *Sūtrapāṭha* of the *Pāśupatasūtra*," in *Indo-Iranian Journal* 49, pp. 1–21.
- BISSCHOP, Peter & GRIFFITHS, Arlo. 2007. "The Practice involving the *Ucchuṣmas* (*atharvaparīśiṣṭa* 36)," in *Studien zur Indologie und Iranistik*, Band 24. Bremen: Hempen Verlag.
- BRUNNER, Hélène, ed. and trans. 1963, 1968, 1977, 1998. *Somaśambhupaddhati*. 4 vols: *Première Partie. Le rituel quotidien dans la tradition śivaïte de l'Inde du Sud selon Somaśambhu*; *Deuxième Partie. Rituel Occasionnels dans la tradition śivaïte de l'Inde du Sud selon Somaśambhu I : Pavitrārohaṇa, Damanapūjā et Prāyaścitta*; and *Troisième Partie. Rituels occasionnels dans la tradition śivaïte de l'Inde du Sud selon Somaśambhu II : dikṣā, abhiṣeka, vratoddhāra, antyeṣṭi, śrāddha*; and *Rituels dans la tradition śivaïte selon Somaśambhu. Quatrième partie : rituels optionnels : pratiṣṭhā*. Publications de l'IFI No. 25. Pondicherry: IFI.
- GAIL, Adalbert J. 2009. "The Earth and the Lotus: A contribution to Viṣṇu's iconography in India," in *Pandanus '09: Nature in Literature, Art, Myth and Ritual*. Volume 3, No. 1, pp. 83–91, + 11 pictures. Prague: Charles University in Prague.
- GOODALL, Dominic. 1998. See KIRANATANTRA.
- GOODALL, Dominic. 2004. *The Parākhyatantra. A scripture of the Śaiva Siddhānta. A critical edition and annotated translation*. Collection Indologie 98. Pondicherry: IFP/EFEO.
- GOODALL, Dominic. 2011. "Textes sanskrits indiens et inscriptions du Cambodge," in *Annuaire de l'École pratique des hautes études, Sciences religieuses* 119 (2010–2011), pp. 97–98.
- GOODALL, Dominic, in collaboration with Alexis SANDERSON and Harunaga ISAACSON, with contributions of Nirajan KAFLE, Diwakar ACHARYA & others, 2015

- (forthcoming). *The Nīśvāsattvasaṃhitā. The Earliest Surviving Śaiva Tantra. Volume 1. A Critical Edition and Annotated Translation of the Mūlasūtra, Uttarasūtra & Nayasūtra*. Collection Indologie 128 / Early Tantra Series 1. Pondicherry: EFEO/IFP.
- GOODALL, Dominic. forthcoming. "Introduction" to *Śaiva Rites of Expiation. A first edition and translation of Triocanaśiva's twelfth-century PRĀYAŚCITTA-SAMUCCAYA (with a transcription of a manuscript transmitting Hṛdayaśiva's Prāyaścittasamuccaya)*. ed. and trans. by R. Sathyanarayanan. Collection Indologie. Pondicherry: EFEO/IFP.
- GOUDRIAAN and SCHOTERMAN. 1988. See KUBJIKĀMATATANTRA.
- INDIAN ARCHAEOLOGY 1959–1960—A Review. Edited by A. Shosh. New Delhi: Department of Archaeology, 1959.
- LIMAYE, V. P. & VADEKAR, R. D. 1958. *Eighteen Principal Upaniṣads*. Poona: Vaidika Saṃśodhana Maṇḍala.
- LUBIN, Timothy. 2007. "The Nīlarudropāṇiṣad and the Paippalādasamhitā: A Critical Edition with Translation of the Upaniṣad and Nārāyaṇa's Dīpikā," in Arlo Griffiths and Annette Schmedchen, *The Atharvaveda and its Paippalādasamhitā*. Geisteskultur Indiens, Texte und Studien, Band 11, pp. 81–139. Aachen: Shaker Verlag.
- MEVISSEN, Gerd J.R. 2008. "A Solitary Viṣṇu Sculpture from Bihar in the National Museum of Nepal, Kathmandu," in Claudine Bautze-Picron, *Religion and Art: New Issues in Indian Iconography and Iconology. Volume 1 of the proceedings of the 18th conference of the British Association of South Asian Archaeologists, London, 2005*, pp. 125–139. London: The British Academy, British Association of South Asia Studies.
- OBERLIES, Thomas. 2003. *A Grammar of Epic Sanskrit*. Indian Philology and South Asian Studies, 5. Berlin/New York: Walter de Gruyter.
- OLIVELLE, Patrick. 2000. *Dharmasūtras: The Law Codes of Āpastamba, Gautama, Baudhāyana, and Vasiṣṭha*. Annotated Text and Translation. Delhi: Motilal Banarsidass.
- RASTELI, Marion. 2007. The "Pāñcarātra Passages," in Agnipurāṇa in Dominic Goodall & André Padoux, *Tantric Studies in Memory of Hélène Brunner*. Collection Indologie 106, pp. 187–229. Pondicherry: French Institute/École Française d'Extrême-Orient.
- RAJAN, K. V. Soundara. 1967–1968. "Kaustubha Prāsāda—New Light on Jayākhyā Tantra," in *Journal of The Oriental Institute, Baroda*. Volume XVII, pp. 71–85.
- RAMESH, K.V. & TEWARI, S.P. 1990. *A Copper-plate Hoard of the Gupta Period From Bagh, Madhya Pradesh*. New Delhi: Archaeological Survey of India.
- SANDERSON, Alexis. 2001. 'History through Textual Criticism in the Study of Śaivism, the Pāñcarātra and the Buddhist Yoginītantras' in F. GRIMAL (ed.): *Les Sources et le Temps/Sources and Time. A colloquium: Pondicherry, 11–13 January 1997*, pp. 1–47. Publications du département d'indologie 91. Pondicherry: IFP/EFEO.

- SANDERSON, Alexis. 2009. "The Śaiva Age: The Rise and Dominance of Śaivism during the Early Medieval Period," in Shingo Einoo (ed.): *Genesis and Development of Tantrism*, pp. 41–349. Tokyo: Institute of Oriental Culture, University of Tokyo.
- SIRCAR, D.C. 1961. "Nagarjunikonda Inscription of the time of Abhira Vasushena, Year 30," in *Epigraphia Indica. Volume 34: 1961–1962 edited by D.C. Sircar*. Delhi: Epigraphical Survey of India, pp. 197–204.
- SIRCAR, D.C. 1965. *Select Inscriptions bearing on Indian History and Civilization. Volume 1: From the Sixth Century B.C. to Sixth Century A.D.* Second Edition. Calcutta: University of Calcutta.
- SRINIVASAN, Doris. 1979. "Early Vaiṣṇava Imagery: Caturvyūha and Variant Forms," in *Archives of Asian Art*. Volume 32, pp. 39–54.
- SRINIVASAN, Doris Meth. 1997. *Many Heads, Arms and Eyes: Origin, Meaning and Form of Multiplicity*. Studies in Asian Art and Archaeology, vol. 20. Leiden/NewYork/Köln: Brill.
- TĀNTRIKĀBHIDHĀNAKOŚA I & II. *A Dictionary of Technical Terms from Hindu Tantric Literature. sous la direction de H. Brunner, G. Oberhammer et A. Padoux*. Österreichische Akademie der Wissenschaften, Philosophisch-Historische Klasse, Sitzungsberichte, 681, & 714. Beiträge zur Kultur- und Geistesgeschichte Asiens 35 & 44. Wien: Verlag der Österreichischen Akademie der Wissenschaften, I: 2000, II: 2004.
- TĀNTRIKĀBHIDHĀNAKOŚA III. *A Dictionary of Technical Terms from Hindu Tantric Literature. sous la direction de H. Brunner, G. Oberhammer et A. Padoux. Direction éditoriale du troisième volume: Dominic Goodall et Marion Rastelli*. Österreichische Akademie der Wissenschaften, Philosophisch-Historische Klasse, Sitzungsberichte, 839. Beiträge zur Kultur- und Geistesgeschichte Asiens 76. Wien: Verlag der Österreichischen Akademie der Wissenschaften, 2013.
- TÖRZSÖK, Judit. 1999. 'The Doctrine of Magic Female Spirits.' *A critical edition of selected chapters of the Siddhayogeśvarīmata(tantra) with annotated translation and analysis*. (Unpublished doctoral thesis submitted to the University of Oxford.)
- TÖRZSÖK, Judit. 2013. "The Heads of the Godhead: The Number of Heads/Faces of Yoginīs and Bhairavas in Early Śaiva Tantras," in *Indo-Iranian Journal* 56.2, pp. 135–155.
- TURNER, R. L. 1999. *A Comparative Dictionary of the Indo-Aryan Languages*. First Published from Oxford University Press, London. The Main Volume, 1962–1966. Three Supplementary Volumes, 1969–1985. First Indian Edition, 1999. Delhi: Motilal Banarsidass.
- VAJRĀCĀRYA, Dhanavajra. 1973. *Licchavikālakā Abhilekha*. [Inscriptions of the Licchavi Period.] Kathmandu: Centre for Nepal and Asian Studies.
- VAJRĀCĀRYA, Dhanavajra & MALLA, Kamal P. 1985. *Gopālarājavarṇasāvalī*. Nepal Research Centre Publications 9. Wiesbaden: Franz Steiner Verlag.

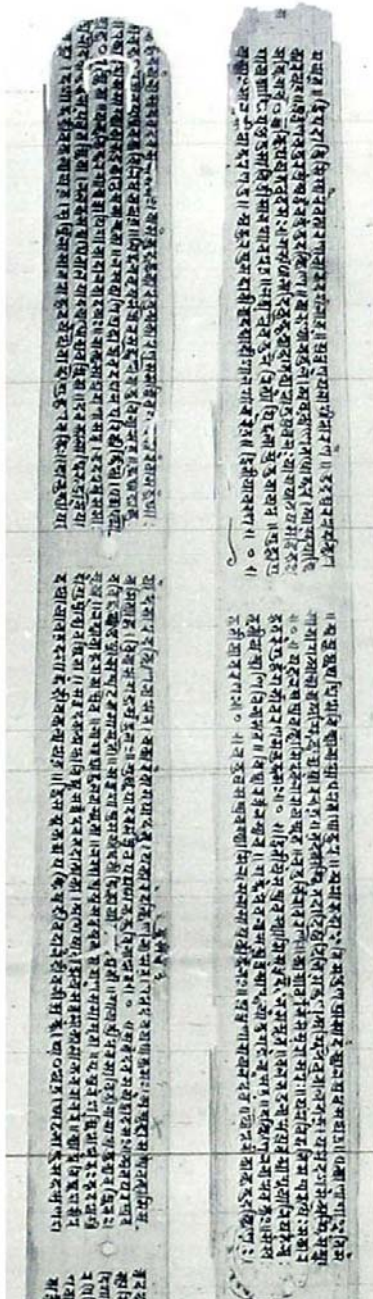
FACSIMILES

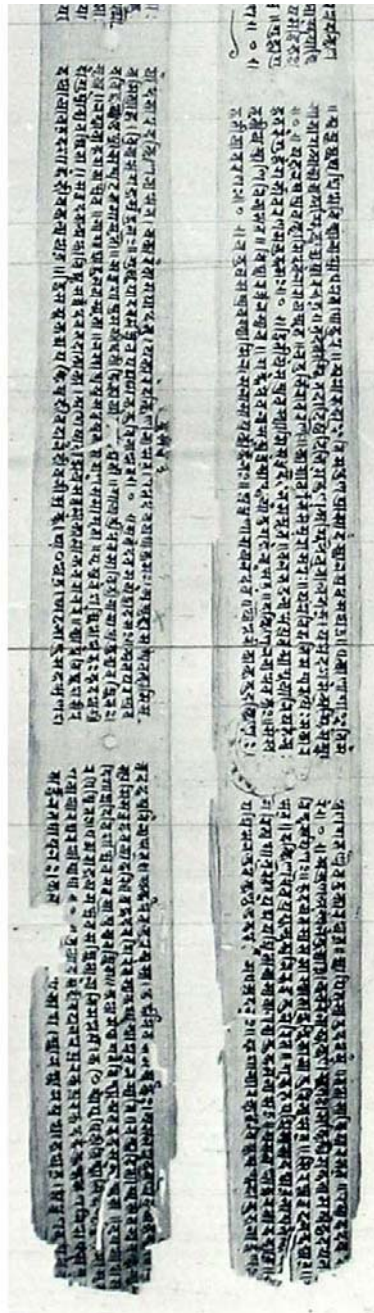

Upper: folio *7 verso, right-half Lower: folio 6 recto, right-half

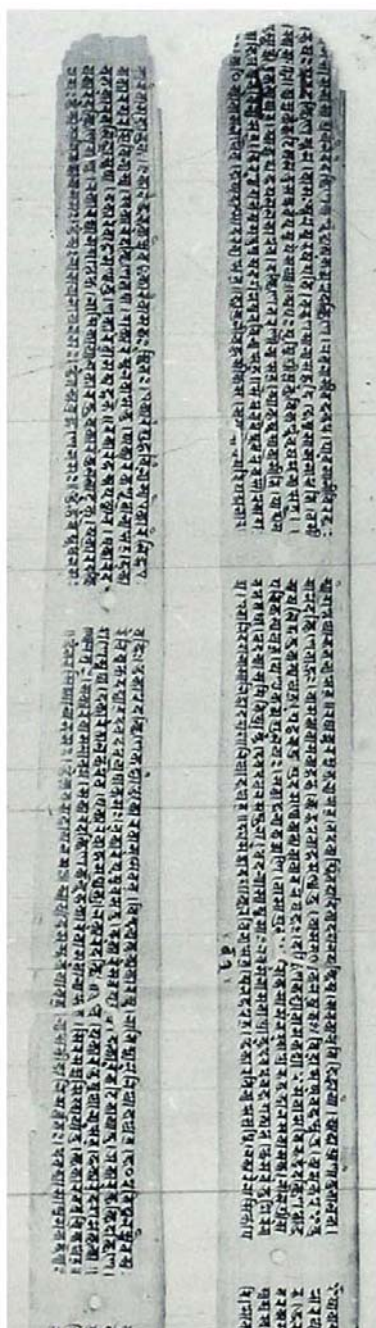
Lower: folio 5 verso, left-half

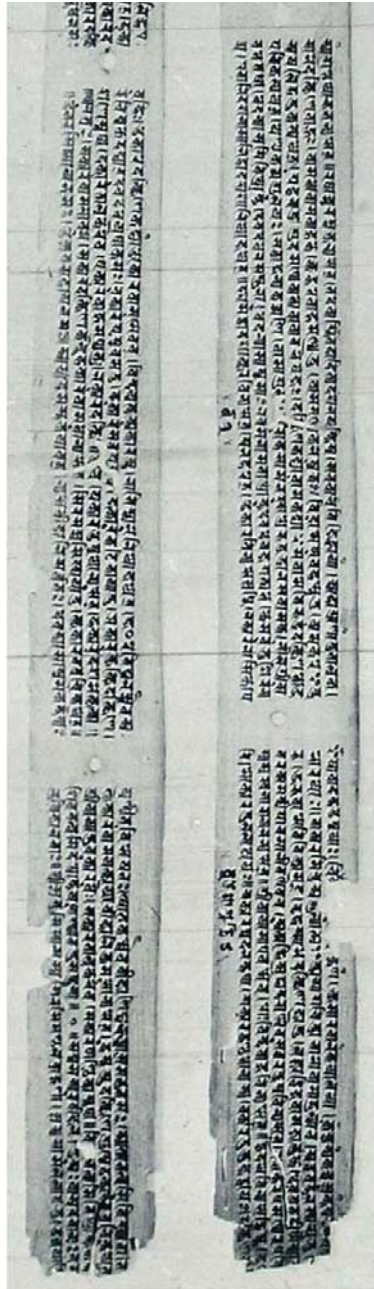
Upper: folio 6 verso, right-half

Lower: folio 5 verso, right-half

Upper: folio 5 recto, left-half

Lower: folio 4 verso, left-half

Upper: folio 5 recto, right-half Lower: folio 4 verso, right-half

Upper: folio 4 recto, left-half

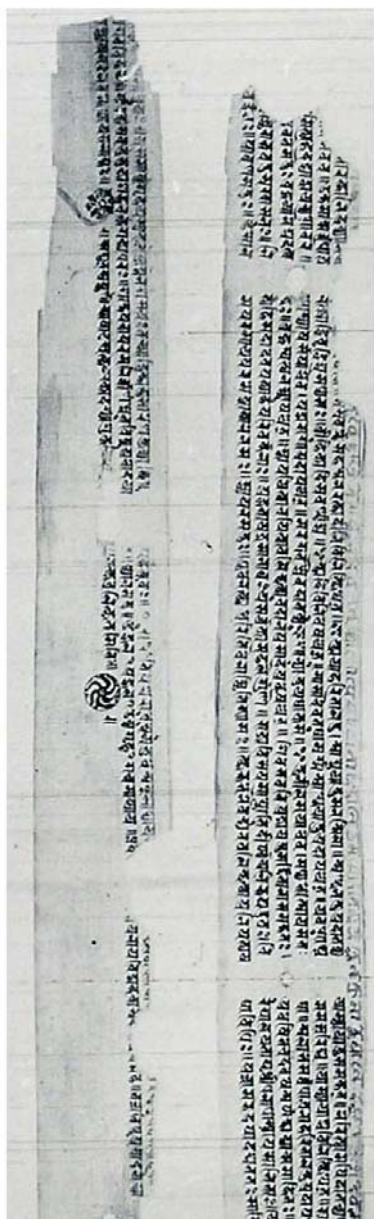
Lower: verso of the second-last folio, left-half

Upper: folio 4 recto, right-half

Lower: verso of the second-last folio, right-half

Upper: recto of the second-last folio, right-half

Lower: recto of the last folio, right-half

Verso of the last folio, left-half

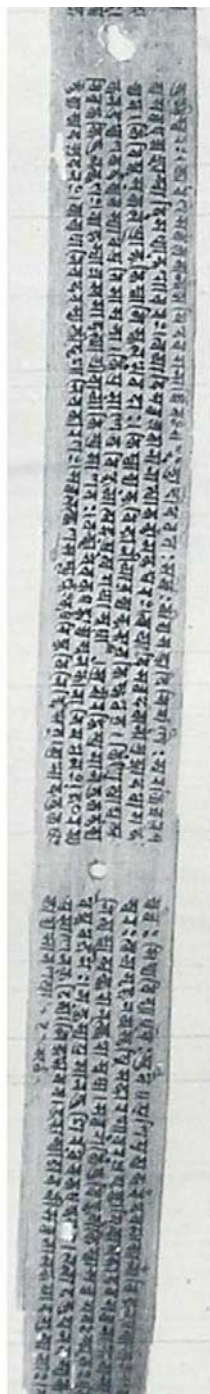

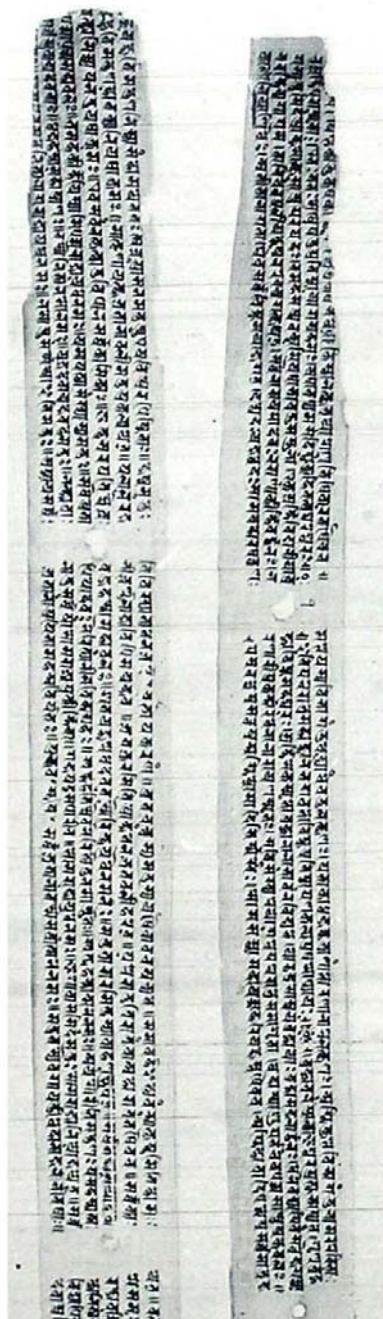
Verso of the last folio, right-half

Recto of the first folio, left-half

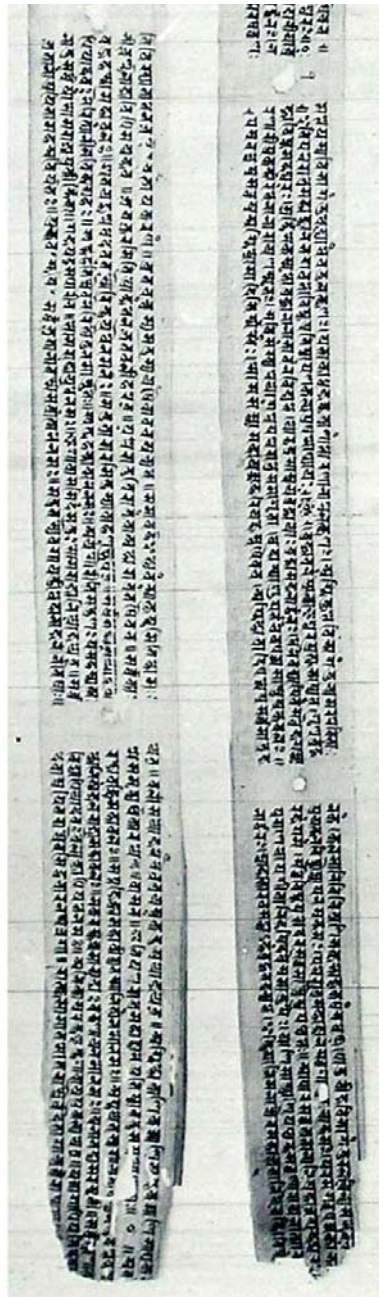

Recto of the first folio, right-half

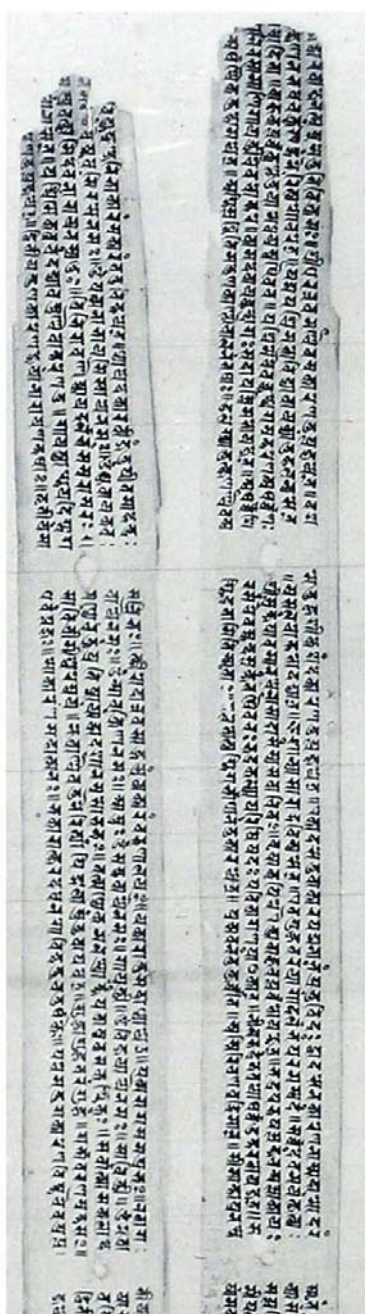
Upper: verso of the first folio, left-half

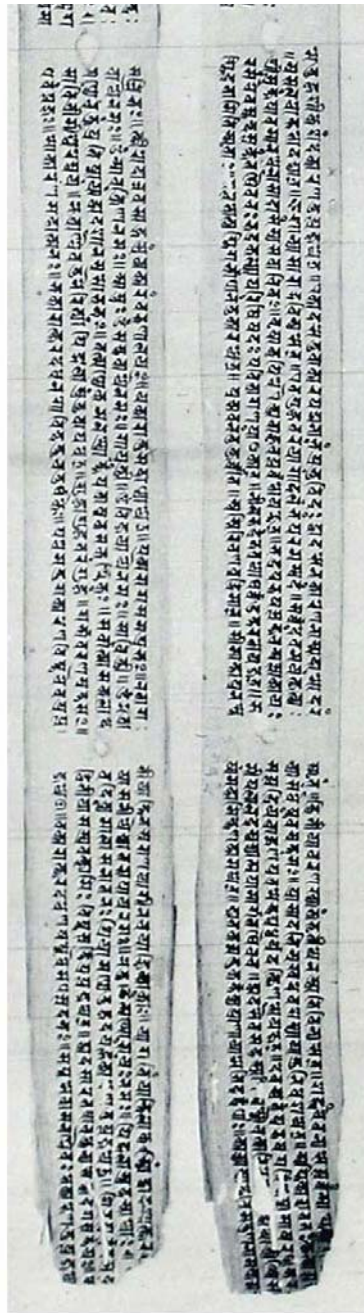
Lower: folio *X verso, left-half

Upper: verso of the first folio, right-half

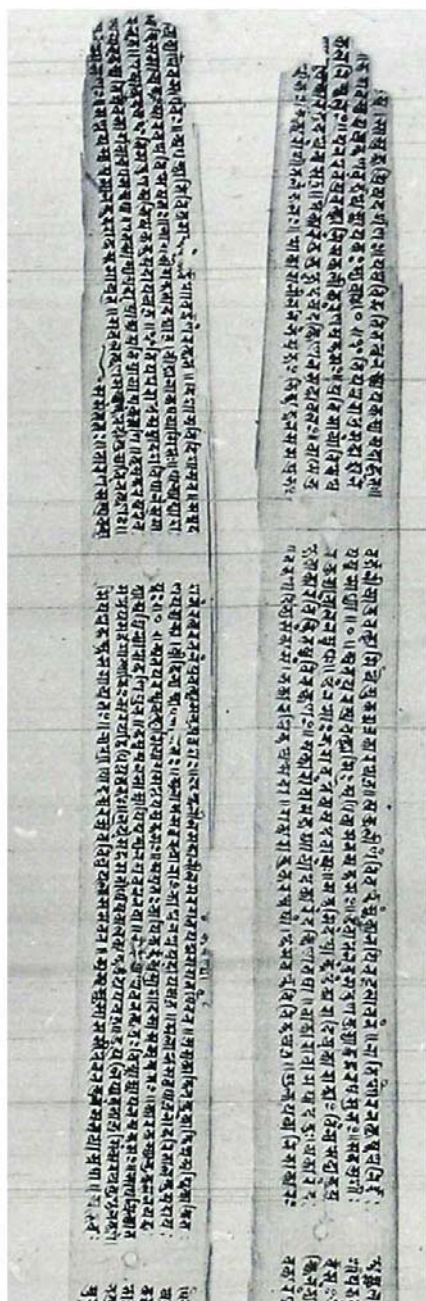
Lower: folio *X verso, right-half

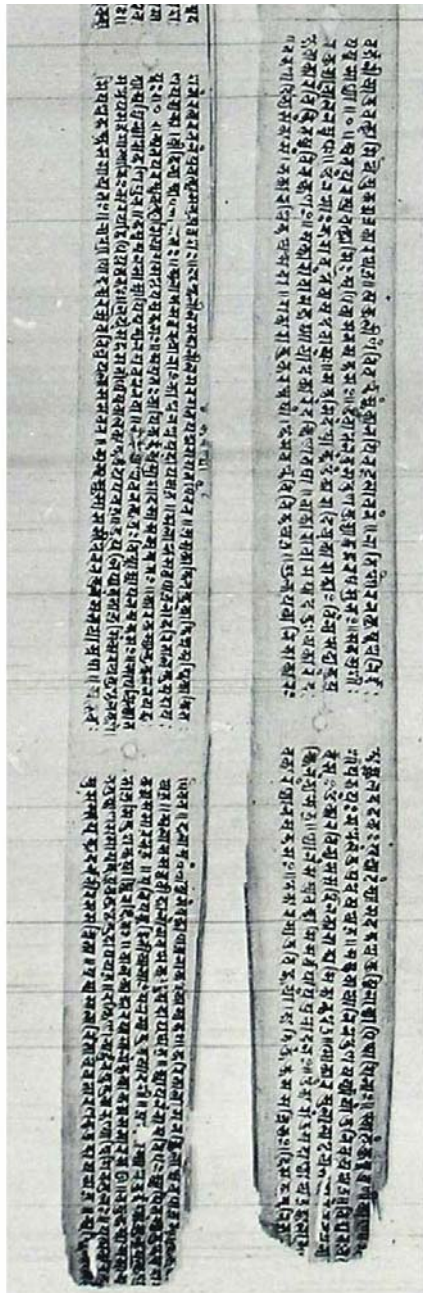

Upper: folio *X recto, right-half

Lower: folio *Y verso, right-half

Upper: folio *Y recto, right-half

Lower: folio *7 recto, right-half

नमो भगवते वासुदेवाय ॥ १ ॥
नमो भगवते वासुदेवाय ॥ २ ॥
नमो भगवते वासुदेवाय ॥ ३ ॥
नमो भगवते वासुदेवाय ॥ ४ ॥
नमो भगवते वासुदेवाय ॥ ५ ॥
नमो भगवते वासुदेवाय ॥ ६ ॥
नमो भगवते वासुदेवाय ॥ ७ ॥
नमो भगवते वासुदेवाय ॥ ८ ॥
नमो भगवते वासुदेवाय ॥ ९ ॥
नमो भगवते वासुदेवाय ॥ १० ॥

[illegible]

३०॥ त्रिंशत्तमः ॥ सवेने कोपमये नः कसे
 ॥ ३०॥ त्रिंशत्तमः ॥ सवेने कोपमये नः कसे
 ॥ ३०॥ त्रिंशत्तमः ॥ सवेने कोपमये नः कसे
 ॥ ३०॥ त्रिंशत्तमः ॥ सवेने कोपमये नः कसे

३०॥ त्रिंशत्तमः ॥ सवेने कोपमये नः कसे
 ॥ ३०॥ त्रिंशत्तमः ॥ सवेने कोपमये नः कसे
 ॥ ३०॥ त्रिंशत्तमः ॥ सवेने कोपमये नः कसे
 ॥ ३०॥ त्रिंशत्तमः ॥ सवेने कोपमये नः कसे

३०॥ त्रिंशत्तमः ॥ सवेने कोपमये नः कसे
 ॥ ३०॥ त्रिंशत्तमः ॥ सवेने कोपमये नः कसे
 ॥ ३०॥ त्रिंशत्तमः ॥ सवेने कोपमये नः कसे
 ॥ ३०॥ त्रिंशत्तमः ॥ सवेने कोपमये नः कसे

३०॥ त्रिंशत्तमः ॥ सवेने कोपमये नः कसे
 ॥ ३०॥ त्रिंशत्तमः ॥ सवेने कोपमये नः कसे
 ॥ ३०॥ त्रिंशत्तमः ॥ सवेने कोपमये नः कसे
 ॥ ३०॥ त्रिंशत्तमः ॥ सवेने कोपमये नः कसे

[illegible][illegible]

[illegible][illegible]

केल्यथा सवक्राणि विद्याय न कृपयाः
न रुद्राभ्यामवक्राणीति श्लाघां चोक्तं
नवविंशत्यभ्यासकृत्पि न विद्याय न रुद्राभ्यामवक्राणीति श्लाघां चोक्तं
दाक्षिण्यं विद्याय न केवलं न रुद्राभ्यामवक्राणीति श्लाघां चोक्तं
कोस्य श्लाघां न मीमांसते ॥ १॥

श्रीगणेशाय नमः कथं मया सा विद्याय न रुद्राभ्यामवक्राणीति श्लाघां चोक्तं
न रुद्राभ्यामवक्राणीति श्लाघां चोक्तं
दाक्षिण्यं विद्याय न केवलं न रुद्राभ्यामवक्राणीति श्लाघां चोक्तं
कोस्य श्लाघां न मीमांसते ॥ १॥

विज्ञेयं विद्याय न रुद्राभ्यामवक्राणीति श्लाघां चोक्तं
न रुद्राभ्यामवक्राणीति श्लाघां चोक्तं
दाक्षिण्यं विद्याय न केवलं न रुद्राभ्यामवक्राणीति श्लाघां चोक्तं
कोस्य श्लाघां न मीमांसते ॥ १॥

कथं मया सा विद्याय न रुद्राभ्यामवक्राणीति श्लाघां चोक्तं
न रुद्राभ्यामवक्राणीति श्लाघां चोक्तं
दाक्षिण्यं विद्याय न केवलं न रुद्राभ्यामवक्राणीति श्लाघां चोक्तं
कोस्य श्लाघां न मीमांसते ॥ १॥

॥ श्रीगणेशाय नमः ॥ श्रीगणेशाय नमः ॥ श्रीगणेशाय नमः ॥ श्रीगणेशाय नमः ॥

[illegible]

ॐ ह्रीं मा ने न य न्य मा क या द जी द न्य मा
सा मा क र य कि न्ये न य के मा द न य व स
ला मा शि मा गो ह री पु न र म पु न व स
र म ॥ इति ॥ किं नो नो म क र य
न क र के म ए य पु स य र य के ॥ ३ ॥

ॐ ह्रीं मा ने न य न्य मा क या द जी द न्य मा
सा मा क र य कि न्ये न य के मा द न य व स
ला मा शि मा गो ह री पु न र म पु न व स
र म ॥ इति ॥ किं नो नो म क र य
न क र के म ए य पु स य र य के ॥ ३ ॥

ॐ ह्रीं मा ने न य न्य मा क या द जी द न्य मा
सा मा क र य कि न्ये न य के मा द न य व स
ला मा शि मा गो ह री पु न र म पु न व स
र म ॥ इति ॥ किं नो नो म क र य
न क र के म ए य पु स य र य के ॥ ३ ॥

ॐ ह्रीं मा ने न य न्य मा क या द जी द न्य मा
सा मा क र य कि न्ये न य के मा द न य व स
ला मा शि मा गो ह री पु न र म पु न व स
र म ॥ इति ॥ किं नो नो म क र य
न क र के म ए य पु स य र य के ॥ ३ ॥

कुंभमेभ्यः कृतं। अथ नरैः कृतं। अथ
 नरैः कृतं। अथ नरैः कृतं। अथ
 नरैः कृतं। अथ नरैः कृतं। अथ
 नरैः कृतं। अथ नरैः कृतं। अथ

नरैः कृतं। अथ नरैः कृतं। अथ
 नरैः कृतं। अथ नरैः कृतं। अथ
 नरैः कृतं। अथ नरैः कृतं। अथ
 नरैः कृतं। अथ नरैः कृतं। अथ

नरैः कृतं। अथ नरैः कृतं। अथ
 नरैः कृतं। अथ नरैः कृतं। अथ
 नरैः कृतं। अथ नरैः कृतं। अथ
 नरैः कृतं। अथ नरैः कृतं। अथ

नरैः कृतं। अथ नरैः कृतं। अथ
 नरैः कृतं। अथ नरैः कृतं। अथ
 नरैः कृतं। अथ नरैः कृतं। अथ
 नरैः कृतं। अथ नरैः कृतं। अथ

रुशशकं प्रकृतं मरुतं नैव मरुतं
वैशिष्ट्यं लोकोपनिर्वाहकं नैव मरुतं विद्युदप्य
शक्तौ नैव मरुतं मरुतं मरुतं मरुतं मरुतं मरुतं
नैव मरुतं मरुतं मरुतं मरुतं मरुतं मरुतं मरुतं
नैव मरुतं मरुतं मरुतं मरुतं मरुतं मरुतं मरुतं

यथा तानि यथा मरुतं विद्युदप्य मरुतं मरुतं मरुतं मरुतं
मरुतं मरुतं मरुतं मरुतं मरुतं मरुतं मरुतं मरुतं
मरुतं मरुतं मरुतं मरुतं मरुतं मरुतं मरुतं मरुतं
मरुतं मरुतं मरुतं मरुतं मरुतं मरुतं मरुतं मरुतं

मरुतं मरुतं मरुतं मरुतं मरुतं मरुतं मरुतं मरुतं
मरुतं मरुतं मरुतं मरुतं मरुतं मरुतं मरुतं मरुतं
मरुतं मरुतं मरुतं मरुतं मरुतं मरुतं मरुतं मरुतं
मरुतं मरुतं मरुतं मरुतं मरुतं मरुतं मरुतं मरुतं

लोपमरुतं मरुतं मरुतं मरुतं मरुतं मरुतं मरुतं मरुतं
मरुतं मरुतं मरुतं मरुतं मरुतं मरुतं मरुतं मरुतं
मरुतं मरुतं मरुतं मरुतं मरुतं मरुतं मरुतं मरुतं
मरुतं मरुतं मरुतं मरुतं मरुतं मरुतं मरुतं मरुतं

नं रा के मा पा पा सो अ द म प के छु शा मे के ने
स वे द ने म प पा सो अ द म प के छु शा मे के ने
अ) व क्षी (वि द ने के) द (के) ए द कि (पा) अि अि
हं द ने म प पा सो अ द म प के छु शा मे के ने
ले क्षी (वि द ने के) द (के) ए द कि (पा) अि अि

प्र मे के ने म प पा सो अ द म प के छु शा मे के ने
अ) व क्षी (वि द ने के) द (के) ए द कि (पा) अि अि
हं द ने म प पा सो अ द म प के छु शा मे के ने
ले क्षी (वि द ने के) द (के) ए द कि (पा) अि अि

प) व क्षी (वि द ने के) द (के) ए द कि (पा) अि अि
हं द ने म प पा सो अ द म प के छु शा मे के ने
ले क्षी (वि द ने के) द (के) ए द कि (पा) अि अि
अ) व क्षी (वि द ने के) द (के) ए द कि (पा) अि अि
हं द ने म प पा सो अ द म प के छु शा मे के ने
ले क्षी (वि द ने के) द (के) ए द कि (पा) अि अि

अ) व क्षी (वि द ने के) द (के) ए द कि (पा) अि अि
हं द ने म प पा सो अ द म प के छु शा मे के ने
ले क्षी (वि द ने के) द (के) ए द कि (पा) अि अि
अ) व क्षी (वि द ने के) द (के) ए द कि (पा) अि अि
हं द ने म प पा सो अ द म प के छु शा मे के ने
ले क्षी (वि द ने के) द (के) ए द कि (पा) अि अि

ॐ ह्रीं श्रीं क्लीं नमो भगवते वासुदेवाय ॥
 श्री गणेशाय नमः ॥ श्री गणेशाय नमः ॥
 श्री गणेशाय नमः ॥ श्री गणेशाय नमः ॥
 श्री गणेशाय नमः ॥ श्री गणेशाय नमः ॥

नमो भगवते वासुदेवाय ॥ श्री गणेशाय नमः ॥
 श्री गणेशाय नमः ॥ श्री गणेशाय नमः ॥
 श्री गणेशाय नमः ॥ श्री गणेशाय नमः ॥
 श्री गणेशाय नमः ॥ श्री गणेशाय नमः ॥

ॐ ह्रीं श्रीं क्लीं नमो भगवते वासुदेवाय ॥
 श्री गणेशाय नमः ॥ श्री गणेशाय नमः ॥
 श्री गणेशाय नमः ॥ श्री गणेशाय नमः ॥
 श्री गणेशाय नमः ॥ श्री गणेशाय नमः ॥

ॐ ह्रीं श्रीं क्लीं नमो भगवते वासुदेवाय ॥
 श्री गणेशाय नमः ॥ श्री गणेशाय नमः ॥
 श्री गणेशाय नमः ॥ श्री गणेशाय नमः ॥
 श्री गणेशाय नमः ॥ श्री गणेशाय नमः ॥

[illegible][illegible]

ॐ नमो भगवते वासुदेवाय ॥
 यो नमो भगवते वासुदेवाय ॥
 यो नमो भगवते वासुदेवाय ॥
 यो नमो भगवते वासुदेवाय ॥
 यो नमो भगवते वासुदेवाय ॥

ॐ नमो भगवते वासुदेवाय ॥
 यो नमो भगवते वासुदेवाय ॥
 यो नमो भगवते वासुदेवाय ॥
 यो नमो भगवते वासुदेवाय ॥
 यो नमो भगवते वासुदेवाय ॥

ॐ नमो भगवते वासुदेवाय ॥
 यो नमो भगवते वासुदेवाय ॥
 यो नमो भगवते वासुदेवाय ॥
 यो नमो भगवते वासुदेवाय ॥
 यो नमो भगवते वासुदेवाय ॥

ॐ नमो भगवते वासुदेवाय ॥
 यो नमो भगवते वासुदेवाय ॥
 यो नमो भगवते वासुदेवाय ॥
 यो नमो भगवते वासुदेवाय ॥
 यो नमो भगवते वासुदेवाय ॥

महिको॥यप्रदक धामंनपुत्रकोत्य
किमेकलश्रीदीपकवाचको॥यप्र
विष्णुभाद्रको॥यप्रभक्तसमायको
यायभीतिवकुन्दविभाषाकितेद
रेश्वको॥यप्रभायोमहादे॥गन्ध

[illegible]

ॐ नमो भगवते वासुदेवाय ॥ श्रीगणेशाय नमः ॥
 ॐ नमो भगवते वासुदेवाय ॥ श्रीगणेशाय नमः ॥
 ॐ नमो भगवते वासुदेवाय ॥ श्रीगणेशाय नमः ॥

ॐ नमो भगवते वासुदेवाय ॥ श्रीगणेशाय नमः ॥
 ॐ नमो भगवते वासुदेवाय ॥ श्रीगणेशाय नमः ॥
 ॐ नमो भगवते वासुदेवाय ॥ श्रीगणेशाय नमः ॥

ॐ नमो भगवते वासुदेवाय ॥ श्रीगणेशाय नमः ॥
 ॐ नमो भगवते वासुदेवाय ॥ श्रीगणेशाय नमः ॥
 ॐ नमो भगवते वासुदेवाय ॥ श्रीगणेशाय नमः ॥

ॐ नमो भगवते वासुदेवाय ॥ श्रीगणेशाय नमः ॥
 ॐ नमो भगवते वासुदेवाय ॥ श्रीगणेशाय नमः ॥
 ॐ नमो भगवते वासुदेवाय ॥ श्रीगणेशाय नमः ॥

१. मंगल कर्मणि धर्मकं विरुद्धं । पथवि
 कांशुः । नाति दीर्घं न रश्मिनातिभू
 २. श्वकश्चिन्नो नातिगोपी न दृक्कं शस्त्र
 ३. रश्मिभाकाशश्च दृक्कं । इति शिष्टं
 ४. इति शिष्टं ॥ कोत्तं दत्तं लोकोत्तं

[illegible]

क०॥कोलाद नक्रिको ह्यैर्वाभोऽव
क०सं०प्रभयुक्तये क०॥क०॥
प्रवा०दमाभ०पटल०॥ ॥व०॥
न०क०प्रभयुक्तये क०॥क०॥
हृष्टलेभक्तये क०॥ ॥न०॥

[illegible]

ॐ नमो भगवते वासुदेवाय ॥
 भगवते नमो भगवते वासुदेवाय ॥
 भगवते नमो भगवते वासुदेवाय ॥
 भगवते नमो भगवते वासुदेवाय ॥

ॐ नमो भगवते वासुदेवाय ॥
 भगवते नमो भगवते वासुदेवाय ॥
 भगवते नमो भगवते वासुदेवाय ॥
 भगवते नमो भगवते वासुदेवाय ॥

ॐ नमो भगवते वासुदेवाय ॥
 भगवते नमो भगवते वासुदेवाय ॥
 भगवते नमो भगवते वासुदेवाय ॥
 भगवते नमो भगवते वासुदेवाय ॥

ॐ नमो भगवते वासुदेवाय ॥
 भगवते नमो भगवते वासुदेवाय ॥
 भगवते नमो भगवते वासुदेवाय ॥
 भगवते नमो भगवते वासुदेवाय ॥

वैकुण्ठि याया अने कादशदेवतेने (नारायण भगवंत) या कादश
 देवतेने आणले. ते आपण ह्या देवभूत कादश (रासाक्षर) नावाच्या
 ग्रंथाच्या प्रथमोत्तरात यादव भूत वसुधैव कुटुम्बकम् (आमि ते भूतानि
 ममैव तेन गन्तव्यं नाश्वराणि) या श्लोकाच्या अन्वयेने या कादश
 देवतेने आपण ह्या देवभूत कादश (रासाक्षर) नावाच्या ग्रंथाच्या प्रथमोत्तरात

[illegible]

[illegible]

अप्यनवक्ष्यन्ति मातापितामहीनाः। इमाकाप्यरुचयस्मानैव
 त्वंकोमासोयस्यासीत्। आरुचयुःकोमासोयस्यासीत्। मायस्या
 नक्षेत्रावक्ष्यन्मायस्या। अतएवमायस्या। अतएवमायस्या। अतएवमायस्या।
 नक्षेत्रावक्ष्यन्मायस्या। अतएवमायस्या। अतएवमायस्या। अतएवमायस्या।
 नक्षेत्रावक्ष्यन्मायस्या। अतएवमायस्या। अतएवमायस्या। अतएवमायस्या।

मया कृतं नृपस्य कृतं योयनं सा ह न हं लो
 ना नृपस्य कृतं योयनं सा ह न हं लो
 नृपस्य कृतं योयनं सा ह न हं लो
 नृपस्य कृतं योयनं सा ह न हं लो

॥ यत्नं नृपस्य कृतं योयनं सा ह न हं लो
 नृपस्य कृतं योयनं सा ह न हं लो
 नृपस्य कृतं योयनं सा ह न हं लो
 नृपस्य कृतं योयनं सा ह न हं लो

मया कृतं नृपस्य कृतं योयनं सा ह न हं लो
 नृपस्य कृतं योयनं सा ह न हं लो
 नृपस्य कृतं योयनं सा ह न हं लो
 नृपस्य कृतं योयनं सा ह न हं लो

नृपस्य कृतं योयनं सा ह न हं लो
 नृपस्य कृतं योयनं सा ह न हं लो
 नृपस्य कृतं योयनं सा ह न हं लो
 नृपस्य कृतं योयनं सा ह न हं लो

INDICES

Index of Pādas in all three Texts

The various kinds of brackets used in the body of the text are not shown in this index.

- अंसमूर्तिं च सन्धयेत् DP 13:9b
अः युञ्जीत विशेषतः AVi 17d
अकारं दक्षिणाङ्गुष्ठे AVi 13c
अकृष्णमूलैर्निश्छिद्रैः DP 9:14c
अक्रूरं तु महावीर्यं AVi 108c
अक्षन्नमीति मन्त्रेण DP 13:3c
अक्षराय पुराणाय DP 9:29c
अक्षरो ऽनक्षरस्तथा SP 1:10b
ऽक्षरो ऽनक्षर एव वा DP 1:5b
अक्षिमूर्तिं च सन्धयेत् DP 13:3d
अग्न आ याहि मन्त्रेण DP 6:21a, 8:2c
अग्न आ याहीति मन्त्रेण SP 5:15a
अग्निं द्रुतमिति स्मृतम् SP 7:41d
अग्निकान्ति तथैव च AVi 115b
अग्निकार्यं ततः कृत्वा SP 7:33a
अग्निकुण्डं तु कारयेत् AVi 97d
अग्निकुण्डविभागं तु SP 1:23c
अग्निमग्नीति मन्त्रेण DP 8:4a
अग्नमीले ऋचा त्वेका DP 12:3a
अग्नमीले 'ति मन्त्रेण SP 5:14a, 5:83c; DP 6:20a
अग्नियज्योतिर्मन्त्रेण AVi 90a
अग्नियज्योतीति मन्त्रेण DP 9:7a
अग्निरूर्ध्वेति मन्त्रेण SP 7:41a
अग्नितोमादिभिर्मन्त्रैः SP 2:12d; DP 2:10d
अग्नितोत्राणि कर्माणि SP 7:47c
अग्नितोत्रादिधर्मेषु SP 2:13c
अग्नेस्तनूरसीति मन्त्रेण DP 13:10c
अग्रतश्चापि कर्तव्यं SP 5:1c
अग्रतश्चैव कर्तव्यं DP 6:1c
अङ्गन्यासविधिं कुरु AVi 1d
अङ्गन्यासो विधीयते DP 11:22b
अङ्गप्रत्यङ्ग' लेपयेत् AVi 82b
अङ्गप्रत्यङ्गयोस्तथा SP 1:13b; DP 1:8b
अङ्गहीना न सिध्यन्ति AVi 1a
अङ्गुलानि च विप्रेन्द्र DP 3:5c
अङ्गुलानि त्रयस्त्रिंशत् DP 3:7c
अङ्गुल्यः परिकीर्तिताः DP 3:26b
अङ्गुल्यां नख-म्-अङ्गुष्ठे SP 1:18c; DP 1:13c
अचिरेण भवेत्सर्वम् DP 8:25e
अजातो जात एव वा DP 1:2d
अजातो जात म्-एव च SP 1:8b
अज्ञानतिमिरान्धानां DP 2:25c
अञ्जनं तु प्रदातव्यं SP 8:14c
अञ्जनं तु प्रदापयेत् DP 9:35b
अञ्जनं तु प्रदापयेत् AVi 90d
अत ऊर्ध्वं न पूजयेत् DP 3:10b
अतः परं प्रवक्ष्यामि AVi 58a, 5:1a, 7:1a, 8:1a; DP 3:1a, 4:1a, 5:1a, 6:1a, 9:1a
अतिकेकरवामना DP 12:5b
अतिसूक्ष्मो न दृश्यते DP 2:16b
अतीतानागतं चैव SP 2:11c; DP 2:9c
अथ संस्थापनं वक्ष्ये DP 12:2a
अथर्वं चोत्तरे न्यसेत् AVi 74b
अथर्वशिरसं चैव SP 7:38a
अथर्वाङ्गिरसस्तथा DP 7:6b
अथातः संप्रवक्ष्यामि DP 10:1a
अथार्चनं प्रवक्ष्यामि DP 11:1a

अदित्यै व्युन्दनं चैव DP 8:21a
 अदैवेषु कथं यागं DP 7:1c
 अद्यापि न निवर्तन्ते DP 11:16c
 अधः पाताल' संस्थितम् DP 7:16b
 अधश्चोर्द्ध्वं च मध्यतः DP 4:2d
 अधस्तात्तुविक्रमो देवः AVi 113c
 अधा नो विश्वसौभेति DP 8:17c
 अधिवासनमुत्तमम् SP 7:1b
 अधोघण्टा रथाङ्गा च AVi 81a
 अधोदृष्टिस्तु कारयेत् DP 4:4f
 अनङ्गं वक्रगं तथा DP 4:3b
 अनङ्गा देशनाशाय DP 4:4c
 अनन्तं दारुणं महत् DP 2:20d
 अनादिनिष्कलः श्रीमान् DP 2:17c
 अनित्यं स्थूलमित्याहुः DP 2:17a
 अनिरुद्धं तु नैर्ऋते AVi 107b
 अनिरुद्धः कवचं भवेत् DP 11:24b
 अनेन विधिना... SP 8:43a
 अनेनैव विधानेन SP 8:55a
 अनेनैव विभागेन DP 3:26a
 अन्तरिक्षं प्रतिष्ठयेत् DP 8:18b
 अन्तरिक्षे च पाताले DP 2:14c
 अन्तश्चरति मन्त्रेण DP 8:18a
 अन्नपते 'ति मन्त्रेण DP 9:37a
 अन्यदेवरतं शूद्रं DP 10:9c
 अन्यदेवरतांस्त्यजेत् DP 10:12d
 अपां पृष्ठेति मन्त्रेण DP 13:10a
 अपां पृष्ठेति श्रीसूक्तं AVi 39e
 अपानो जन्मभूर्नाभिः VKP 16a
 अपामार्गस्तथैव च SP 7:39d
 अप्रतीतो जयत्याह DP 8:20a
 अभि त्वा शूरेति मन्त्रं SP 9c
 अभिक्रन्देति मन्त्रेण DP 8:7c
 अभिषिक्तं शुचिव्रतम् DP 10:5b
 अभिषेकं तु दापयेत् AVi 119d
 अभिषेकं समारभेत् AVi 119b
 अमन्त्रोक्तां तु यः कुर्यात् DP 8:24c
 अराग्रेषु विचक्षणः DP 11:31b
 अरैर्द्वादशभिर्युतम् DP 11:26b

अर्घं दद्यात्प्रयत्नतः DP 9:39b
 अर्घ्यं दद्यात्प्रयत्नतः DP 9:31b
 अर्घ्यं दद्यात्समाहितः SP 8:26d
 -अर्थं चैकं तु होमयेत् SP 7:40d
 अर्थनाशं कुलक्षयम् DP 7:23b
 अर्धचन्द्रं तु दक्षिणे AVi 98b
 अलं तु वेदकैर्मन्त्रैः SP 8:41c
 अलाभे सर्वधातूनां AVi 118c, SP 8:22c
 अलाभे सर्वबीजानां AVi 118e, SP 8:23a
 अलाभे सर्वरत्नानां AVi 118a, SP 8:23c
 अविदित्वा इमं यस्तु DP 7:21c
 अशेषं वाङ्मयं सर्वं AVi 69a; DP 5:12a
 अश्वद्वेयमिदं न्यासं DP 12:1a
 अश्वं वा ग्राममेव वा SP 8:51d
 अश्वत्थं पश्चिमे विद्यात् AVi 95c
 अश्वत्थश्च शमी चैव SP 5:12c; DP 6:17e
 अश्वमेधफलं वत्स DP 8:24a
 अश्विन्यां रोहिणीषु च SP 5:4d
 अश्विन्यो रोहिणीषु च DP 6:5d
 अष्टकोणं तथोत्तरे AVi 98d
 अष्टत्रिंशत्कलोपितः AVi 11e
 अष्टपत्रं सकर्णिकम् DP 11:26d
 अष्टमं नवमं तथा DP 3:6b
 अष्टमे तु त्रिविक्रमम् SP 7:26d
 अष्टाक्षरं ततो हुत्वा SP 8:50c
 अष्टाङ्गो विष्णुरुच्यते DP 11:21d
 अष्टावेव महामुने DP 9:26d
 अष्टौ चत्वारि चैव वा SP 7:40b
 असुरीमदितानि च SP 5:30a
 अस्तु श्रौषट् च मन्त्रोक्तं DP 8:21c
 अस्त्रं चैवोत्तरेण तु SP 7:20d
 अस्त्रं वै चोत्तरं न्यसेत् AVi 104d
 अस्त्रं वै चोत्तरं न्यसेत् DP 11:28d
 अस्त्रन्यासं प्रवक्ष्यामि AVi 55a; DP 11:17a
 अस्त्रेण लेखनं कुर्यात् AVi 100a
 अस्त्रो नारायणः प्रोक्तः DP 11:24c
 अस्माकमिन्द्र-मन्त्रेण DP 8:12c
 अहं ब्रह्मा तदुच्यते SP 2:14b
 अहं सप्तेति मन्त्रेण DP 8:6a

अहोरात्रं तथैव च SP 7:50b
 आ नो भद्रा 'ति मन्त्रेण AVi 92c
 आ प्यायस्वेति मन्त्रेण SP 8:44a
 आकारं वामतो न्यसेत् AVi 13d
 आकारेण समन्वितम् AVi 53b
 आकाशे दिवि गोचरे DP 2:14d
 आकृष्णास्यवामीति AVi 44a
 आकृष्णेनेति होमयेत् SP 7:46d
 आगारं विष्णुदेवतम् DP 7:4b
 आग्ने याहीति यत्प्रोक्ता DP 12:7a
 आग्नेय्यां निशठं न्यसेत् AVi 106d
 आग्नेय्यां तु गदां न्यसेत् DP 11:39b
 आग्नेय्यां तु जनार्दनः AVi 112d
 आग्नेय्यां तु प्रदापयेत् SP 8:18b
 आग्नेय्यां तु मनःशिलाम् SP 8:14b
 आग्नेय्यां दिशि गायत्रीं DP 11:29a
 आग्नेय्यां रक्तवर्णां तु DP 6:28c
 आग्नेय्यां रक्तवर्णाभां SP 5:22a
 आग्नेय्यान्तु गदां न्यसेत् SP 7:29d
 आचार्यं समुदाहृतम् DP 10:5d
 आचार्यः समुदाहृतः AVi 11f, 5:12b
 आचार्यः सुसमाहितः DP 11:6b
 आचार्यश्च परं ब्रह्म DP 7:7a
 आजिघ्न कलशं मन्त्रेण SP 5:17c
 आजिघ्न कलशमन्त्रेण DP 6:23c
 आज्यं तत्र समादाय DP 9:8a
 आज्यदोहपललभारे च AVi 43c
 आज्यदोहेति सामेन DP 8:19c
 आज्यभागं तु कारयेत् DP 9:24b
 आज्याङ्गान् साधयेद् द्विजः DP 8:19d
 आज्ये चैवामृतं प्रोक्तं DP 7:17c
 आतपत्रे स्थितो धर्मो DP 7:15c
 आत्मतत्त्वमिति ख्यातं AVi 18c
 आत्माङ्गे ऽङ्गान्तराच्चैव AVi 46a
 आदिमध्यान्तगोचर SP 1:5b
 आधानमग्निहोत्रं च DP 2:11c
 आधारः सर्वभूतानां SP 2:6c; DP 2:5a
 आधारश्च तथाधेयो DP 2:18a
 आनयेत् जनार्दनम् DP 9:5b
 आपादमस्तकं यावत् AVi 8c, 29a

आप्यायस्व इति क्षीरं AVi 79c
 आप्यायस्वेति यत्क्षीरं DP 9:20a
 आम्रबिल्वफलानि च DP 9:21d
 आम्रादिपल्लवैश्चैव SP 8:42c
 आयुधानि च देवस्य SP 1:20a; DP 1:14c
 आर्हतं चैव बौद्धकम् DP 10:10b
 आलिखेद्वेदिमण्डलम् SP 5:24b; DP 6:31b
 आवदंस्त्वमिति प्रोक्ता DP 12:4a
 आवाहयेत्ततो देवं DP 9:27a
 आशुं दधीति मन्त्रेण DP 13:9a
 आसुरं किं नु पैशाचं DP 7:1a
 आहरेत्ताम्रभाजने DP 9:18b
 इकारं दक्षिणे गुल्फे AVi 14a
 इति दशनपङ्क्तिषु AVi 34b
 इति मन्त्रेण निमर्दनम् AVi 77b
 इत्यष्टौ प्रतिमाः प्रोक्ताः DP 3:15a
 इत्येताः प्रतिमाः ख्याताः DP 3:9a
 इदं विष्णुर्विचक्रमे DP 9:31d
 इन्द्र ज्येष्ठेति मन्त्रेण DP 8:15a
 इन्द्रः सुरपतिश्चैव SP 8:2a
 इन्द्रच्छत्रेति मन्त्रेण DP 8:16a
 इन्द्रनीलं महानीलं AVi 114c; DP 3:2a
 इन्द्रनीलमयं चैव SP 8:22a
 इन्द्रस्यावाहनं भवेत् SP 8:2f
 इन्द्रादि विनिवेशयेत् SP 8:17d
 इन्द्राद्यैर्देवतैः सर्वैः SP 1:2a
 इन्द्राय गाव आशीति DP 13:1c
 इन्द्राय साम गायेति DP 8:14c
 इन्द्रायां हरितालं तु SP 8:14a
 इन्द्रासोमेति मन्त्रेण DP 13:7a
 इन्द्रियाणि मनश्चैव SP 2:14c; DP 2:12c
 इन्द्रो ब्रह्मा समाश्रितौ DP 5:5b
 इमं नु सोमसामेन DP 8:8c
 इमं मे गङ्गे यमुने DP 9:15c
 इषे त्वोर्जे 'ति मन्त्रेण DP 6:20c
 इषेत्वेन तु मन्त्रेण SP 5:14c
 इह रतीति मन्त्रेण DP 13:8a
 ईकारं वामतो न्यसेत् AVi 14b
 ईशानाय प्रकल्पयेत् SP 9d
 ईशाने चक्ररूपं तु DP 6:14e

ईशानेन यथाक्रमम् DP 9:2b
 ईशान्यां तु यथाक्रमम् SP 8:21d
 ईशान्यां रक्षते विष्णुः AVi 112c
 ईशान्यां शार्ङ्गं विन्यसेत् SP 7:31b
 ईशान्यां शार्ङ्गमेव च AVi 110f
 ईशान्यां शृङ्गं विन्यसेत् DP 11:40d
 ईशान्यां सर्ववर्णिकाम् SP 5:23d; DP 6:30b
 ईशावास्यं तु ओष्ठयोः AVi 35a
 ईशावास्यमिदं मन्त्रं SP 8e
 ईश्वरः प्रत्यभाषत SP 2:1b
 उकारं नलके चैव AVi 14c
 उत् वातेन तु मन्त्रेण SP 7:1c
 उत्तमान् सर्वधातूनां SP 8:17a
 उत्तरे पङ्कजाकारं DP 6:14c
 उत्तरे मधुसूदनः AVi 112b
 उत्तरेण अथर्वणम् SP 7:34b
 उत्तानपर्णे मन्त्रेण DP 8:10a
 उत्तिष्ठ ब्रह्मणस्पते AVi 92a
 उत्तिष्ठेति समुद्धृत्य DP 9:38a
 उत्पातं तु धनक्षयम् DP 8:25f
 उदकुम्भसम्रगदामान् DP 6:19c
 उदरेषु समाश्रिताः AVi 64b; DP 5:7b
 उदु तिष्ठेति मन्त्रेण DP 8:17a
 उदुम्बरं च दक्षिणे AVi 95b
 उद्वयं तेति मन्त्रेण DP 13:2a
 उद्वेगा तु षडङ्गुला DP 3:11d
 उन्नयामि च नेत्रयोः AVi 31b
 उपलिप्य ततो भूमिं SP 5:9c; DP 6:12c
 उपवीतं ततो न्यसेत् DP 9:33b
 उभयं ते वयस्योक्ता DP 8:12a
 उभयं स्थापयेद् ध्वनिम् DP 8:12b
 उभयोरन्तरं नास्ति DP 2:24c
 उल्लूनानि विचित्रानि SP 5:29c
 उल्लेखाभ्युक्षणं चैव SP 7:41c
 ऊकारं वामतः स्थितम् AVi 14d
 ऊरुके पर्वताः स्थिताः AVi 67b
 ऊरुकौ जानुनी चैव DP 1:13a
 ऊरुभ्यां जानुनि चैव SP 1:18a
 ऊरुभ्यां पर्वताः सर्वे DP 5:10a

ऊरू चैव विचक्षणः DP 3:27d
 ऊर्ध्वं गोवर्धनो रक्षते AVi 113d
 ऊर्ध्वं सत्रिदशं लोकम् DP 7:16a
 ऋकारं दक्षिणे जानौ AVi 15a
 ऋग्यजुःसामवर्जिते DP 12:1d
 ऋग्यजुःसामाथर्वैस्तु SP 1:4a
 ऋग्वेदं च यजुर्वेदं DP 2:10a
 ऋग्वेदो ऽथ यजुर्वेदः SP 2:12a
 ऋचं वाचेति जिह्वायां AVi 34c
 ऋचं वाचेति मन्त्रेण DP 8:5c
 ऋचो यजुषि सामानि DP 7:6a
 ऋतुकालानि यानि च DP 2:9b
 ऋतुकालानि यानि वै SP 2:11b
 ऋत्विजां कौतुकं न्यसेत् DP 8:5d
 ऋत्विजानां तु लक्षणम् DP 10:1b
 ऋद्धिं वृद्धिं च मध्यतः SP 8:17b
 ऋद्धिर्माया च रात्री च AVi 10a
 ऋषयो रोमकूपेषु AVi 63a; DP 5:6a
 ऋषिदेवगणार्चितम् SP 1:1d
 ऋषिदेवैश्च मानुषैः SP 2:10b; DP 2:8b
 ऋकारं वामजानुके AVi 15b
 लृकारं ऊरुके चैव AVi 15c
 लृकारं वामतः स्थितम् AVi 15d
 एकं पश्यन्ति ये नराः DP 2:22b
 एकद्वित्रिचतुस्तथा DP 3:5d
 एकमूर्तिं विजानीया SP 2:4a
 एका मूर्तिस्त्रयो देवाः DP 2:3a
 एकाङ्गुला भवेच्छ्रेष्ठा DP 3:10c
 एकाङ्गुलात्समारभ्य DP 3:9c
 एकादश समाख्याता AVi 59c
 एकादश स्मृता रुद्राः DP 5:2c
 एकादशा तु सौभाग्या DP 3:13a
 एकादशे तु वाकारं SP 7:28a
 एकादशे पद्मनाभं DP 11:37a
 एकारं गुह्ये विन्यस्य AVi 16a
 एकैकं त्रिचिकं कुर्यात् DP 6:8c
 एतत्कन्यसमित्युक्तं DP 3:7a
 एतत्ततः मे ऽशेषं तु SP 1:25c
 एतत्सर्वं समासेन DP 1:17e

- एतदुक्तं मया तव DP 6:37d
 एतदेव यथाक्रमम् AVi 54c
 एतद्गुह्यतरं ख्यातं DP 11:30a
 एतद्गुह्यतरं यागं SP 7:31c
 एतद्देवगणं प्रोक्तं DP 7:20a
 एता अर्षन्ति मन्त्रेण DP 13:2c
 एतानि दश नामानि AVi 50c
 एते मूर्तिधराः स्मृताः DP 10:2d
 एते वै विष्णुयागे ऽत्र DP 10:10c
 एते शुभकरा दिनाः DP 6:4b
 एते सौम्यग्रहाः प्रोक्ताः SP 5:4a; DP 6:5a
 एभी रूपैः समायुक्ता DP 4:13a
 एवं न्यासः समाख्यातः DP 11:24c
 एवं न्यासविधिं कृत्वा DP 11:6a
 एवमादिविधानेन DP 6:35c
 एवमादिविधियुक्तं DP 9:21a
 एवमेवं तु कृत्वा तु SP 8:1c
 एष देवमयो यागः DP 8:23c
 एष विप्रैरभिष्टुतः SP 7:45b
 एष स्तोमेति मन्त्रेण DP 12:11a
 एषो ह देव इति मन्त्रेण AVi 119c
 एषो ह देवैति मन्त्रेण AVi 97c
 एह्येहि भगवन्विष्णो DP 9:30a
 ऐकारं लिङ्ग एव हि AVi 16b
 ओंकारं तु सदा ध्यायेत् SP 7:9c; DP 11:6c
 ओंकारं विन्यसेन्मूर्ध्नि AVi 51a, 7:5c; DP 11:3a
 ओंकारादियकारान्तान् SP 7:5a
 ओंकारेण तु पूजयेत् SP 7:23b; DP 11:32b
 ॐ नमो भगवते वासुदेवाय SP 7:4c
 ओकारं दक्षिणे कट्यां AVi 16c
 ओष्ठसंपुटमाश्रितौ AVi 60d; DP 5:3d
 ओष्ठौ किं तस्य कर्तव्यौ DP 1:11a
 ओष्ठौ चैव सुशोभनौ DP 3:21d
 औकारं वाम-म्-एव च AVi 16d
 औषधीगणपूरितैः DP 9:14b
 ककारमुरसि विन्यस्य AVi 19a
 कक्षौ कुर्वीत शोभनौ DP 3:26d
 कंकणं चापि दापयेत् AVi 76b
 कंकतो न कंकत इति मन्त्रेण AVi 76a
 कङ्कतो बाहुमध्ये तु AVi 38a
 कटकानि विचित्राणि DP 4:8a
 कटिं च पृथिवीं विद्यात् DP 5:9c
 कटिभ्यां पृथिवीं विद्यात् AVi 66c
 कटिभ्यां लिङ्गमेव च SP 1:17d
 कटिभ्यां वामनं चैव AVi 49c
 कटिमेखलसंयुक्तं DP 4:7c
 कटिसूत्रसमायुतम् DP 4:10d
 कटी कुर्यात्सुशोभने DP 3:27b
 कट्यर्धेन तु कुर्वीत DP 3:27c
 कट्या वै लिङ्गमेव च DP 1:12d
 कण्ठदेशे समाश्रिताः DP 5:2d
 कण्ठे एकावली तथा DP 4:8d
 कण्ठे स्वस्तिकभूषितान् SP 5:16d; DP 6:22d
 कति बाहुर्महाप्राज्ञ SP 1:19c
 कथं च स्थाप्यते लोके SP 1:11c
 कथं नेत्रमथादिशेत् SP 1:15b
 कथं भवति देवत्वम् DP 12:1c
 कथं वा स्थाप्यते विष्णुः DP 1:6c
 कथं विष्णुं विनिर्दिशेत् SP 1:20d; DP 1:15b
 कथमोष्ठौ तु कर्तव्यं SP 1:16a
 कट्टुद्रा नखवामके AVi 45b
 कन्दमूलफलानि च SP 5:29b
 कपिलो निर्भयस्तथा DP 10:8b
 कम्बलाश्वतरौ मुखे DP 7:5d
 कम्बुभ्यां स्कम्भसूक्तं AVi 36a
 कयानश्चित्र इति मन्त्रेण AVi 78a
 कर्णं चैव कथं भवेत् SP 1:15d
 कर्णमूर्तिं च सन्धयेत् DP 13:4d
 कर्णयोश्च कथं भवेत् DP 1:10d
 कर्णयोस्तु प्रदातव्यं DP 4:9c
 कर्णिकाकेसरान्वितम् SP 8:37d
 कर्णिकायां तु विन्यसेत् AVi 103d
 कर्णौ तस्यापि विज्ञेयौ DP 3:20a
 कर्तव्यं किंप्रमाणतः SP 1:14d; DP 1:9d
 कर्तव्यं गरुडध्वजम् DP 4:5d
 कर्तव्यं तु जनार्दने DP 1:14b

कर्तव्यं तु विज्ञानता AVi 26b, 30b
 कर्तव्यं मधुसूदनम् SP 1:19d
 कर्तव्यं मुकुटोच्छ्रयम् DP 3:18b
 कर्तव्यं लक्षणान्वितम् DP 1:8d
 कर्तव्यं वैष्णवैर्जनैः SP 1:13d
 कर्तव्या तु समुन्नता DP 3:19d
 कर्तव्या प्रतिमा शुभा DP 4:13b
 कर्ता कारयिता च यः DP 8:25b
 कर्ता कारयिता चैव DP 7:22a
 कर्ता प्राप्नोति बुद्धिमान् DP 8:24b
 कलशं दद्या'भिमन्त्रितम् DP 9:15d
 कलशं दिव्यरूपिणम् SP 8:40d
 कलशांश्च मध्यभागे AVi 73a
 कलशांश्च समादाय SP 5:16a; DP 6:22a
 कलशान् स्थापयेत्ततः DP 8:7d
 कलशानि विचित्राणि SP 1:24a
 कलशे सागरा न्यस्ता DP 7:10a
 कलशैर्लक्षणोपेतैः DP 9:14a
 कलान्यासः चतुर्थस्तु AVi 9
 कल्कीरेखा त्रिकोणगा DP 12:7d
 कल्पकोटिशतैरपि AVi 1b
 कल्पनारहितेन च VK 253d
 कवचं चास्त्रमेव च DP 11:20d
 कवचेनाभ्युक्षणं स्मृतम् AVi 100b
 कस्मिन्द्रव्ये तु कर्तव्या DP 1:7c
 काञ्चनं च प्रदापयेत् AVi 118b
 काञ्चनं लोहजं तथा DP 3:3d
 काणं पिचट्टलोचनम् SP 6:2d
 काण्डयोश्चालनं तथा SP 7:41b
 काण्डात्काण्डा'ति मन्त्रेण AVi 76c, 93c
 कामा तृष्णा मतिः क्रिया AVi 9d
 कारकस्यानुकूलेन SP 5:2a
 कारकस्यानुकूलेन DP 6:2a
 कारणं सर्वभूतानां SP 1:1c
 कारयेत् महात्सवम् SP 5:20d; DP 6:26d
 कारयेत्कुण्डलक्षणम् SP 5:9d; DP 6:12d
 कारयेत्स्तरणं बुधः DP 6:32d
 कारयेत्स्तरणं शुभम् SP 5:25d
 कारयेदधिवासनम् SP 7:50d

कारयेद्विधिपूर्वकम् SP 5:8d; DP 6:11b
 कार्या स्वाहेति मन्त्रेण SP 7:44a
 काली कराली-मन्त्रेण DP 13:6c
 कासीसं तु प्र दापयेत् SP 8:15d
 किं नित्यञ्च अनित्यं वा SP 1:10a
 किं नु नित्यमनित्यं वा- DP 1:5a
 किं नु निष्कल-म्-एव वा DP 1:4b
 किं नु मूर्तिरमूर्तिर्वा DP 1:2c
 किं नु वर्णात्मको विष्णुः SP 1:11a; DP 1:6a
 किं नु सूक्ष्मं विजानीयात् SP 1:8c; DP 1:3c
 किं प्रमाणं तु विज्ञेयं SP 1:13a; DP 1:8a
 किं मूर्तिश्च र्-अमूर्तिश्च SP 1:8a
 किं वा नक्षत्रयोगेन SP 1:22a
 किं वा निष्कल-म्-एव वा SP 1:9b
 किं वा वर्णविवर्जितः SP 1:11b; DP 1:6b
 किं वा स्थूलमिहोच्यते DP 1:3d
 किं वा स्थूलमिहोच्यते SP 1:8d
 किं वाव्यक्तं विजानीयात् SP 1:9c
 किं वासवगतः स्मृतः SP 1:10d; DP 1:5d
 किं विष्णुः सकलः प्रोक्तः SP 1:9a; DP 1:4a
 किमव्यक्तं विजानीयाद् DP 1:4c
 कीदृशानि च कारयेत् SP 1:20b; DP 1:14d
 कुक्षौ च जठरे चैव AVi 56a
 कुण्डं ब्रह्माधिदैवतम् DP 7:3d
 कुण्डं यज्ञाधिपौरुषम् DP 7:4d
 कुण्डलाभरणानि च DP 4:9d
 कुण्डान्येव प्रतिष्ठयेत् DP 8:4b
 कुण्डे कालाग्नि' विन्यसेत् DP 8:23b
 कुमारबालं कपोलयोः AVi 35c
 कुमारी च गुडूची च DP 9:23a
 कुम्भकेन निरोधयेत् AVi 70b
 कुयष्टं कुरुते सर्वं DP 7:23c
 कुरूपं तु न कारयेत् DP 4:2b
 कुर्याच्चालभनं बुधः SP 7:4b
 कुर्यात्सकलनिष्कलम् SP 7:3b; DP 9:40b
 कुर्याद् ब्रह्मरथं शुभम् SP 7:1d

कुर्यादालभनं बुधः DP 11:2b
 कुर्यादुद्धर्तनं बुधः DP 9:24d
 कुर्याद्विष्णुगृहं ध्रुवम् SP 8:57f
 कुर्यान्मानस्तोकाभिमानितम् DP 9:25b
 कुर्याल्लक्षणलक्षितम् SP 8:37b
 कुर्युः कुर्वीत यत्नतः DP 9:40f
 कुशांस्तीर्य विचक्षणः SP 5:25b; DP 6:32b
 कुशाग्रेण तु चालयेत् AVi 91d
 कुषुभकस्तदं प्राहुः DP 12:3c
 कुष्ठिनं व्याधियोगिनम् SP 6:3d
 कुष्ठी च व्याधितश्चैव DP 10:8c
 कूर्मं संवत्सरं पद्मं DP 12:9c
 कूर्मरेखा अधोगता DP 12:3d
 कृते तु किं पुनस्तत्र SP 8:56c
 कृत्वा ब्रह्मरथं शुभम् DP 9:38b
 कृष्णरेखा ततोर्ध्वगा DP 12:6d
 कृष्णां वायव्यगोचरे SP 5:23b
 कृष्णोसि चेति मन्त्रेण DP 8:20c
 केतुस्थाने न्यसेद्भुवम् DP 6:14f
 केन द्रव्येण कर्तव्या SP 1:12c
 केयूराणि च हस्तयोः DP 4:8b
 केशवं तु अरे पूर्वे SP 7:23a; DP 11:32a
 केशवं तु शिरे न्यस्य AVi 48c
 केशवं शिरसि न्यस्य DP 11:12c
 केशवत्वे गुरुर्भवेत् DP 8:6b
 केशवस्य जगत्पतेः DP 9:40d
 केशवस्य शिवस्य च DP 2:24d
 केशेभ्यश्च वनस्पतिः AVi 58d; DP 5:2b
 को ऽयं विष्णुः परो देवः DP 1:2a
 कौलं देवलकं सौरम् DP 10:10a
 कौलो हनति कर्तारं DP 10:11a
 क्रूरं धर्मविवर्जितम् DP 7:1d
 क्षकारं तत्र चिन्तयेत् AVi 28d
 क्षम्यतां विष्णुं दीनस्य SP 8:47c
 क्षरन्तं शीतलं जलम् DP 11:7b
 क्षालयेच्छुभवारिणा DP 9:26b
 क्षालयेन्मृत्तिकान्वितम् DP 9:16d
 क्षीरोदार्षवमध्यस्थं DP 7:21a
 क्षीरोदार्षवमध्यस्थः DP 7:3a

क्षीरोदार्षवसंकाशं DP 11:11c
 क्षीरोदार्षवसादृश्यं SP 7:14c
 क्षुधा मृत्युर्जरा भया AVi 10d
 क्षमदिशां च प्रतिष्ठयेत् DP 8:17b
 खं ब्रह्मेति तदुच्यते DP 2:12b
 खकारं दक्षिणे तथा AVi 19b
 खङ्गं चैव उरे न्यस्य AVi 55c
 खङ्गं चैव न्यसेत्पूर्वे AVi 109c; DP 11:39a
 खङ्गं तूरसि विन्यस्य DP 11:17c
 खङ्गं नैर्ऋत्यगोचरे SP 7:30b
 खङ्गहस्तापितश्चैव SP 8:5c
 खण्ड-सौख्यं ? ... SP 5:31b
 खल्वाटं श्यामदन्तं च SP 6:3c
 खल्वाटी पिङ्गलश्चैव DP 10:8a
 खोडं कुब्जं व्रणी काणो SP 6:4a
 ख्यरववृद्धावधी ? पुनः SP 8:36d
 गकारं कण्ठतो न्यस्य AVi 52a
 गकारं कण्ठदेशे तु SP 7:6c
 गकारं तु पुनस्तेषां SP 7:11c; DP 11:8c
 गकारं बाहुदेशे तु DP 11:4a
 गकारं स्तनवामे तु AVi 19c
 गजमेव प्रदातव्यं SP 8:51c
 गण्डके द्वे विचित्रे च DP 6:33c
 गण्डकौ तु ततो न्यसेत् DP 8:14d
 गण्डकौ द्वौ विचित्रौ च SP 5:26c
 गण्डमूर्तिं च सन्धयेत् DP 13:5b
 गण्डयोः किं प्रमाणं तु SP 1:15c; DP 1:10c
 गण्डयोरुभयोन्यसेत् AVi 33b
 गण्डस्यापि त्रिभागेन DP 3:21a
 गण्डस्यापि प्रमाणेन DP 3:22a
 गत्वागत्वा निवर्तन्ते DP 11:16a
 गदं पश्चिमतो दद्यात् AVi 107c
 गदा दक्षिणहस्ते तु DP 4:11a
 गदापट्टिशधारी च SP 8c
 गन्ता नो यज्ञमित्युक्ता DP 12:5c
 गन्धचूर्णं समालिख्य SP 8:37a
 गन्धद्वारमनन्तरम् DP 9:19d
 गन्धद्वारेति गोमयम् AVi 79b
 गन्धमाल्योपवीतं तु DP 9:31c
 गरुत्मन्तं तु स्थापयेत् DP 12:10b

गर्भसूत्रं कथं भवेत् SP 1:21d; DP 1:16b	ग्रीवां तस्यापि कारयेत् DP 3:22b
गर्भाधानं तु कारयेत् SP 7:42b	ग्रीवामूर्तिं च सन्धयेत् DP 13:7d
गर्भाधानादिकं कृत्वा AVi 101c	ग्रीवाया द्विगुणं कार्यं DP 3:22c
गर्भावरणमुत्तमम् AVi 105f, 7:21f; DP 11:30b	ग्रीवायां किंप्रमाणतः SP 1:16d
गाढपीनसमुन्नतम् AVi 61c, DP 4:1a	ग्रीवायां तु बकार' वै AVi 25b
गायत्री चैव सावित्री AVi 61c; DP 11:21a	ग्रीवायां माधवं चैव AVi 48e; DP 11:13a
गायत्री चैव चोत्तरे SP 7:37b	ग्रीवायाः किंप्रमाणतः DP 1:11d
गायत्र्यष्टशतं जपेत् SP 8:47e	घकारं कण्ठतो न्यसेत् AVi 19d
गायत्र्या तु गोमूत्रं AVi 79a	घटनां तु सहस्रेण AVi 72c
गायत्र्या प्रथमं प्रोक्तं DP 9:19c	घण्टाशब्दनिनादैश्च DP 6:25c
गायत्र्याग्नेयदिग्भागे SP 7:21a	घण्टाशब्दविचित्रैश्च SP 5:19c
गायत्र्याग्नेयपत्रे तु AVi 105a	घर्मेव मधु जठरे DP 13:9c
गायन्ति त्वेति मन्त्रेण DP 13:5a	घृतपूर्णानि दापयेत् SP 5:30b
गावश्चिह्नेति मन्त्रेण DP 13:5c	घृतवतीति मन्त्रेण DP 9:24a
गीतवाद्ये रतिर्मेधा DP 7:12a	ऽघोररूपेति पिङ्गला DP 11:24b
गुडाकेशसमायुक्तं DP 4:9a	ङकारं चिबुके दद्यात् AVi 20a
गुणातिक्रान्तवेगाय DP 9:29a	चकारं पृष्ठवंशे तु AVi 20c
गुरुः स्रपनमारभेत् DP 9:13d	चक्रं त्रैलोक्यभूषणम् DP 4:11d
गुरुस्थाने निवेशयेत् DP 6:14b	चक्रपाणिर्महाबलः DP 11:23d
गुल्फे पादतले चैव AVi 57c; DP 11:20a	चक्षुर्भ्यां संव्यवस्थितौ AVi 59b
गुह्यकाः पारगंडुके DP 7:14d	चक्षुर्द्वयसमाश्रितौ DP 5:1d
गुह्याद्गुह्यतरं गुह्यं SP 7:21e; AVi 105e	चतुरष्टभुजं तथा DP 4:7b
गुह्ये च पद्मनाभं तु DP 11:14e	चतुरस्रं चतुर्द्वारं DP 6:11c
गुह्ये रुद्रं गुदमध्ये AVi 40c	चतुरावरणैः कार्यं AVi 102c
गृणाना जमदग्नीति DP 12:4c	चतुर्थं मुखमण्डले AVi 7b
गृणानो वैष्णवान्मन्त्रान् DP 9:26c	चतुर्थं संप्रवक्ष्यामि AVi 111a
गृहेषु प्रतिमा पूज्याः DP 3:10a	चतुर्थ्यामहोरात्रेण SP 8:35a
गृहेत्स्वर्णशलायिकाम् AVi 89d	चतुर्दशाङ्गुलास्तत्र DP 6:16c
गेयमङ्गलवाचकैः SP 5:19d	चतुर्द्वारं सुशोभनम् DP 11:27b
गेयमङ्गलवादिभिः DP 6:25d	चतुर्विधं ध्यानसंयुक्तं SP 8:44c
गोमूत्रं गोमयं क्षीरं DP 9:18c	चतुर्हस्तसमायुक्तां SP 5:7a; DP 6:10a
गोविन्दं तु चतुर्थकम् DP 11:33d	चतुर्हस्ता भवेत्पट्टी DP 6:18a
गोविन्दं तु चतुर्थके SP 7:24d	चतुष्कोणसमायुक्तं SP 5:10a
गोविन्दं बाहु' विन्यसेत् AVi 48f	चत्वारि शृङ्गा मन्त्रेण DP 8:6c
गोविन्दं बाहुके न्यसेत् DP 11:13b	चत्वारि शृङ्गा'ति मन्त्रेण AVi 94a
ग्रहचक्रं प्रपूजयेत् DP 6:9b	चन्दनं तगरं बिल्वं DP 3:14a
ग्रहनक्षत्रलग्नं च DP 1:16c	चन्दनमुभयं तथा SP 5:12d
ग्रामं प्रदक्षिणं कृत्वा DP 9:3a	चन्दनावुभयौ तथा DP 6:17f
	चन्द्रतारागणावृताः DP 7:13d

चन्द्रसूर्यादयो ग्रहाः DP 11:16b
 चन्द्रादित्यौ स्मृतौ तस्य AVi 59a; DP 5:1c
 चन्द्रौ द्वौ दर्शनं भवेत् DP 2:25b
 चरणेषु समाख्याताः DP 5:10c
 चरन्वै मधु मन्त्रेण DP 8:15c
 चरं च साधयेत्पश्चात् SP 8:48a
 चरुणा होमयेत्सम्यक् SP 8:49a
 चाध्वर्युर्दक्षिणतो यजेत् SP 7:36b
 चामरं च वितानकम् SP 1:23d
 चामरस्थाप्सरसो देव्यो DP 7:11c
 चामरैश्च वितानकैः SP 5:19b; DP 6:25b
 चित्रं देवानां मन्त्रेण DP 9:9c
 चिन्तितव्यं विचक्षण SP 7:7d
 चिबुकं तु विनिर्दिशेत् DP 3:21b
 चिबुकमूर्तिं च सन्धयेत् DP 13:5d
 चिबुके किं नु लक्षणम् SP 1:16b; DP 1:11b
 चिबुके गार्गिब्राह्मणम् AVi 35b
 चिरं पालयते पृथ्वीं SP 8:29c
 चीरपट्टपटांस्तथा SP 8:52d
 छकारं सर्वपृष्ठके AVi 20d
 छतरुद्राः समाश्रिताः AVi 62d
 छत्रं तत्र प्रदातव्यं DP 6:36c
 छत्रं संस्थापयेद् द्विजः DP 8:16b
 छन्दोगो 'थर्वणश्चैव DP 10:2a
 जकारं कटिकायां तु AVi 21a
 जगत्स्थावरजङ्गमम् SP 2:5d
 जगदेतच्चराचरम् DP 2:4d
 जङ्गाजानुकटिगुह्ये AVi 57a
 जंघे च जानुनीत्याहुः DP 11:19c
 जंघे तु परिकल्पयेत् DP 11:14d
 जंघ' दामोदरं न्यसेत् AVi 49d
 जठरमूर्तिं च सन्धयेत् DP 13:9d
 जठरस्य प्रमाणं तु DP 1:12c
 जठरस्य प्रमाणेन SP 1:17c
 जठरे चैव कव्यां वै DP 11:14a
 जठरेति पुनश्चैव AVi 17c
 जठरे मधुसूदनम् AVi 49b
 जनरक्ता परिधामानः AVi 86c
 जन्यकर्माणि वामाङ्गुलयः AVi 44d

जलराजो महाबलः SP 8:6b
 जलास्रवं चाष्टमं ब्रह्मन् AVi 115c
 जातकर्म तु कर्तव्यं SP 7:43c
 जानुनि च हृषीकेशं AVi 50a
 जानुनी चैव कारयेत् DP 3:28b
 जानुभ्यां चाश्विनौ स्थितौ DP 5:10b
 जानुभ्यां पादयोर्यावत् AVi 71c
 जानुभ्यामश्विनौ देवौ AVi 67a
 जिह्वामूर्तिं च सन्धयेत् DP 13:7b
 जिह्वायां तु सरस्वती AVi 61b; DP 5:4b
 जीवदानं जीवनीसूक्तं पाठयेत् AVi 72b
 ज्ञानविज्ञानरूपाय DP 9:28c
 ज्ञेयं नारायणं तथा SP 7:23d
 ज्ञेयौ पाणितलावुभौ DP 3:25d
 ज्येष्ठमध्यमकन्यसाः DP 3:9b
 ज्येष्ठमन्त्रेति विख्यातः SP 7:45c
 ज्येष्ठसाम नाभेति AVi 37b
 ज्येष्ठसाम रथन्तरम् SP 7:36d
 ज्योतिः कुमुमसन्निभम् SP 7:12d
 ज्योतिरेखां प्रकल्पयेत् DP 9:7b
 ज्योत्यकर्म च वामके AVi 32b
 ज्वालामालासमप्रभम् SP 7:9d; DP 11:6d
 झकारं कुक्षिदक्षिणे AVi 21b
 जकारं वामकुक्षायां AVi 21c
 टकारं तत्र चिन्तयेत् AVi 22b
 ठकारं +++++ च AVi 22c
 डकारं तलिकास्तथा AVi 22d
 ढकारं बाहुमध्ये तु AVi 23a
 णकारं वाम अङ्गुले AVi 23b
 तकारं हस्तपृष्ठे च AVi 23c
 ततः प्रवेशयेद्देवम् DP 9:39a
 ततः शान्तिं च कारयेत् SP 8:34d
 ततः स्नानं समारभेत् DP 9:14d
 ततो दोषः प्रशाम्यति DP 9:13b
 ततो नद्युदकेनैव DP 9:26a
 ततो निमन्त्रयेद्देवं DP 9:37c
 ततो रत्नानि द्रव्याणि SP 8:13a
 ततो हि शान्तिमारभेत् AVi 97b
 तत्प्रमाणेन कुर्वीत DP 3:21c

- तत्र पूजा च कर्तव्या SP 8:38a
 तत्र रत्नानि देयानि SP 8:42a
 तत्र राज्ञे महद्भयम् DP 8:25d
 तत्संयोगे तु श्रीं कुर्यात् DP 12:9a
 तथा सर्वगतो विष्णुः DP 2:16c
 तदर्धौ चरणौ स्मृतौ DP 3:28d
 तदहं संप्रवक्ष्यामि DP 2:2c
 तदेवाग्निस्तदादित्य AVi 34a
 तदेवाह्नि प्रमुच्यते SP 8:56b
 तद्वयं नरकं व्रजेत् DP 7:22b
 तनुमूर्तिं च सन्धयेत् DP 13:10d
 तन्मध्ये कमलं प्रोक्तम् DP 11:26c
 तन्मध्ये तु न्यसेत्पद्मं SP 8:37c
 तमहं कीर्तयिष्यामि SP 8:4c
 तमहं सम्प्रवक्ष्यामि SP 2:3c
 तमालं रक्तलोचनम् DP 3:14b
 तमीशानं दक्षिणे बाहुं AVi 37c
 तमु श्रवाम यं गिरि- DP 13:6a
 तरुणादित्यसंकाशं SP 7:11a; DP 11:8a
 तस्मात्सर्वप्रयत्नेन AVi 1c; DP 6:15c, 7:23e
 तस्मादेव नियोजयेत् VK 334b
 तस्माद्भक्त्या महादेवं DP 2:23a
 तस्माद्यत्नेन विप्रेन्द्र DP 10:12c
 तस्माद्विद्वानुसारेण SP 8:57e
 तस्मै नित्यं नमो नमः SP 8:3d, 8:7d
 तस्मै र्-इन्द्राय वै नमः SP 8:2d
 तस्मै सर्वात्मने नमः SP 8:11d
 तस्य कायगतं पापं SP 8:56a
 तस्य देवातिदेवस्य DP 2:26a
 तस्य यागं प्रवक्ष्यामि DP 5:13c
 तस्य वै प्रतिमा शुभा SP 1:12d; DP 1:7d
 तस्याङ्गानि प्रवक्ष्यामि DP 3:17c
 तस्यार्धेन तु कुर्वीत DP 3:19a
 तादृशैव तु मेखला DP 6:16b
 तानि चैव प्रलीयन्ते SP 2:7c; DP 2:5e
 ताम्रकं वापि कांस्यं च DP 3:3a
 तारयन्ती सुतारणी AVi 11d
 तारा सुतारा तरणी AVi 11c
 तारागणसमाश्रिताः AVi 65b; DP 5:8b
 तालुके तु समाख्यातौ DP 5:5a
 तिथिवारं तथैव च SP 1:22b; DP 1:16d
 तिन्दुकामलके चैव DP 9:21c
 तिर्यगा राघवात्मिका DP 12:6b
 तिलकं तु समुज्ज्वलम् DP 4:10b
 तिलान् कृष्णान् घृताभ्यक्तान् DP 9:11a
 तुभक्ता अङ्गिरस्त्वेति DP 8:14a
 तुम्बुरुनारदौ स्थितौ DP 7:12b
 तुविग्रावेति मन्त्रेण DP 13:7c
 तुषकेशास्थिवर्जिताम् SP 5:6b; DP 6:7b
 तूलिं तत्र प्रतिष्ठयेत् DP 8:14b
 तूलिपट्टांशुकैस्तथा SP 5:26b; DP 6:33b
 तूलिमध्ये नवग्रहाः DP 7:14b
 तृणगुल्मलतावृक्षे DP 2:15c
 तृतीयं तु शक्तिन्यासं AVi 8a
 तृतीयं हृदि विन्यस्य AVi 7c
 तृतीया चैव पञ्चमी DP 6:3b
 तृतीये माधवं पूज्य SP 7:24a; DP 11:33a
 तृतीये ऽस्त्राणि विन्यसेत् AVi 109a, 7:29b; DP 11:38d
 ते यान्ति नरकं घोरम् DP 2:20c
 तेकारं चिन्तयेत्प्राज्ञो DP 11:9c
 तेकारं तु भुजे देयं SP 7:7a
 तेकारं नाभिदेशे तु DP 11:4c
 तेकारं हृदये न्यस्य AVi 52c
 तेकारस्य तु विज्ञेयं SP 7:12c
 तेकारेण तु पूजयेत् SP 7:26b; DP 11:35b
 तेजो ऽसि शुक्रमित्याज्यं DP 9:20c
 तेजो ऽसीत्याज्यं गृह्णीयात् AVi 80a
 तेन चूडेन चूडोपकरणम् SP 7:45d
 तेन नारायणः स्मृतः SP 2:8d; DP 2:6d
 तेन भागेन कुर्वीत DP 3:20c
 तेन भूतबलिं हरेत् SP 7:49d
 तेनैव कलशान् न्यसेत् SP 5:17d; DP 6:23d
 तेनैव जठरं भवेत् DP 3:23d
 तेनैव तु विभागेन DP 3:24c
 तेनैव व्यापितं सर्वं SP 2:5c; DP 2:4c
 तेन्दुकं देवदारुं च DP 3:14c

- तेषां तु लक्षणं दिव्यं DP 3:5a
 तेषां योगं च मोक्षं च DP 2:22c
 तेषां योगं च मोक्षं च DP 2:23c
 तैलं चैवं तु दापयेत् AVi 76d
 तोयपूर्णं गुणान्वितम् SP 8:41b
 -तोरणं क्षत्रदैवतम् DP 7:8b
 तोरणं च प्रदापयेत् AVi 94b
 तोरणं ब्रह्मदैवतम् DP 7:7d
 तोरणं वैश्यदैवतम् DP 7:8d
 तोरणं शूद्रदैवतम् DP 7:9b
 तोरणं सम्प्रवक्ष्यामि SP 5:11c
 तोरणं स्थापयेद् द्विजः DP 8:6d
 तोरणानां च लक्षणम् SP 1:23b
 तोरणान्तत्र दापयेत् SP 5:13d; DP 6:19d
 तोरणान् सम्प्रवक्ष्यामि DP 6:17a
 तोरणाश्चारुदर्शनाः AVi 94d
 -त्थपल्लवं च दापयेत् AVi 75d
 -त्योष्टमूर्तिं च सन्धयेत् DP 13:6b
 त्रपुशीशकरैत्यकम् DP 3:3b
 त्रयोदशं जीवदानञ्च AVi 70
 त्रयोदशी दशमी च DP 6:3c
 त्रिभागेन तु कर्तव्यं DP 3:18c
 त्रिभिरावरणैः कार्यं SP 7:17c; DP 11:25c
 त्रिविक्रमं ततः पश्चात् DP 11:35a
 त्रिशूलं च प्रतिष्ठयेत् DP 8:7b
 त्रिषूतरेषु रेवत्यां SP 5:4c; DP 6:5c
 त्रिहस्ता कन्यसा प्रोक्ता DP 3:16a
 त्रिहस्ता चैव कर्तव्या DP 3:8c
 त्रिहस्तान्ताः प्रकीर्तिताः DP 3:15d
 त्रीणि जानेति मन्त्रेण DP 12:10c
 त्रीणि प ... SP 8:49c
 त्रैलोक्याधिपते नमः SP 9b
 त्र्यङ्गुला तु मता सिद्धिः DP 3:11a
 त्र्यम्बकं कटिमूले तु AVi 39c
 त्र्यम्बकं तु प्रयोजयेत् SP 7:47b
 त्र्यम्बकेति मन्त्रेणाश्व- AVi 75c
 त्वमसृजो जगत्सर्वं SP 1:6c
 त्वमादिः सर्वदेवानां SP 1:6a
 त्वमादिः सर्वभूतानां SP 1:5c
 थकारं दशने तथा AVi 23d
 ऽथर्वं उत्तरतो यजेत् SP 7:39b
 दकारं तालुके चैव AVi 24a
 दक्षपादं प्रतिष्ठयेत् DP 12:11b
 दक्षिणं तोरणं न्यसेत् SP 5:14d
 दक्षिणां गुरवे दद्यात् SP 8:51a
 दक्षिणे च करे पद्मं DP 4:12a
 दक्षिणे चरणौ न्यसेत् AVi 43d
 दक्षिणे चार्धचन्द्रं तु SP 5:10c
 दक्षिणे चैव प्रद्युम्नं AVi 107a
 दक्षिणे तु शिखां न्यसेत् AVi 104b, 7:20b;
 DP 11:28b
 दक्षिणे तोरणं न्यसेत् DP 6:20d
 दक्षिणे दक्षिणाग्नेश्च DP 7:4a
 दक्षिणे धनुषाकारं DP 6:13c
 दक्षिणे विन्यसेच्चक्रं DP 11:39c
 दक्षिणेन न्यसेच्चक्रं AVi 110a
 दक्षिणेन भवेच्चक्रं SP 7:30a
 दक्षिणेन महाबलम् SP 7:7b
 दण्डहस्तो महावीर्यो SP 8:4a
 दद्यात्तस्य वितानकम् AVi 93d
 दद्यात्पञ्चकषायकम् AVi 78b; DP 9:17d
 दद्यात्पश्चिमतोरणम् DP 6:21b
 दद्यादीशानगोचरे AVi 108d
 दद्यादुत्तरतोरणम् SP 5:15d
 दद्याद्गन्धोदकं शुभम् DP 9:25d
 दद्याद्वल्मीकमृत्तिकाम् DP 9:16b
 दद्याद्वायव्यगोचरे SP 8:20d
 दधि सर्पिः कुशोदकम् DP 9:18d
 दधिक्राव्य इति दधि AVi 79d
 दधिक्राव्यो 'ति वै दधि DP 9:20b
 दधिक्षीरघृतानि च SP 5:29d
 दध्योदनघृतोदने DP 6:35b
 दर्पणं च प्रदापयेत् DP 9:36d
 दर्भचीरसमन्वितान् SP 5:13b
 दर्भमुष्टिसमन्वितान् DP 6:19b
 दर्भेषु संस्थिता ऋक्षाः DP 7:13c
 दशनमूर्तिं च सन्धयेत् DP 13:6d
 दशनाः परिकीर्तिताः DP 5:3b

- दशने परिकीर्तिताः AVi 60b
 दशमे तु हृषीकेशं SP 7:27c; DP 11:36c
 दशहस्तसमायुतम् SP 5:7d
 दशाङ्गं जीव' कल्पयेत् AVi 70d, 71d
 दशात्मा पुरुषः ख्यातः DP 12:2c
 दशैकादशमित्याहुः DP 3:6c
 दहति भीतयस्तथा AVi 82d
 दानवानां क्षयंकरी DP 4:11b
 दापयेत्पूर्वतोरणम् SP 5:14b; DP 6:20b
 दारवां तु प्रवक्ष्यामि DP 3:13c
 दारिद्र्यं व्याधिजं दुःखम् DP 7:23a
 दारुजानां वदाम्यहम् DP 3:15b
 दिगष्ट' वसवाष्टकम् DP 7:15d
 दिव्यं नारायणस्य तु DP 11:25b
 दिव्यकुन्दसमप्रभम् DP 11:9d
 दिव्यमालासनातनः SP 7:19b
 दिशश्च विदिशश्चैव DP 5:4c
 दिशाश्च विदिशाश्चैव AVi 62a
 दिशासु विदिशासु च AVi 113e
 दीपज्योतिं च स्थापयेत् DP 8:15b
 दीपमाला विचित्राणि SP 5:27a; DP 6:34a
 दीपे ज्योतिर्गणाः प्रोक्ताः DP 7:15a
 दीर्घायुत्वाय बृहते AVi 77a
 दीर्घायुत्वेति मन्त्रितम् DP 9:37d
 दीर्घायुर्निरुपद्रवः SP 8:29b
 दुःखशोकभयप्रदाः DP 6:15b
 दुकूलकैश्चित्रपटैः SP 5:18a
 दुकूलचित्रपटैश्च DP 6:24a
 दुर्भिक्षं च अनावृष्टिम् DP 4:4e
 दुर्लभं तु सुरासुरैः DP 11:25d
 दुर्लभं परमं पदम् SP 7:31d
 दुर्लभं ससुरासुरैः AVi 102d
 दुर्लभं ससुरासुरैः SP 7:17d
 दुश्चर्मा काणकुण्ठकौ DP 10:8d
 देकारं चोरुमध्यतः DP 11:5b
 देकारं तु पुनर्ध्यायेत् DP 11:11a
 देकारं दक्षिणे तथा SP 7:8b
 देकारं दक्षिणे न्यसेत् AVi 53d
 देकाराक्षरपूजितम् DP 11:36d
 देकारेण तु पूजयेत् SP 7:27d
 देव सवित मन्त्रेण SP 8:26e
 देवं नारायणं कृष्णं DP 2:19c
 देवं नारायणं यजेत् DP 11:32d
 देवं नारायणं शुभम् DP 3:1d
 देवं प्रासादमानयेत् DP 9:4d
 देवः कालाग्निरुद्रश्च DP 5:11c
 देवः कालाग्निरुद्रो वै AVi 68a
 देवदेवं सनातनम् AVi 52d
 देवदेवजगत्पतेः AVi 48b
 देवदेवे यथाक्रमम् AVi 20b
 देवदेवेन शम्भुना AVi 47f
 देवदेवे सुयोजयेत् AVi 13b
 देवमभ्यर्चयेत्सदा SP 8:44d
 देवमार्गगतं सर्वं DP 6:9a
 देवव्रतं पुरुषगतिं SP 7:36c
 देवव्रते दीर्घन्या+++++++ AVi 43a
 देवस्य त्वेति कुशोदकम् AVi 80b
 देवस्यत्वा कुशोदकम् DP 9:20d
 देवा गात्विति मन्त्रेण DP 9:36c
 देवागारं करोमीति SP 8:55c
 देवानां प्रभुमीश्वरम् SP 1:1b
 देवाश्च पितरश्चैव SP 8:12a
 देवे देहे तथा पद्मे DP 11:22a
 देहे देहे रमत्येष DP 2:13c
 दैत्यगन्धर्व-राप्सराः SP 8:12d
 दैवं नारायणं स्मृतम् AVi 102b
 दैवं नारायणस्य तु SP 7:17b
 दोषप्रशमनीं शान्तिं DP 9:10c
 दृपदादि पुनस्तेषां DP 9:24c
 द्वयौ त्रीणि शतान्येवम्- SP 7:40c
 द्वयं लोके प्रपूज्यते SP 1:7d
 द्वादशाक्षरचिन्तकाः SP 7:15d; DP 11:15d, 11:16d
 द्वादशाक्षरमन्त्रं तु DP 11:2c
 द्वादशाक्षरमेव वा SP 8:50c
 द्वादशाक्षरसंयुक्ता DP 11:31c
 द्वादशाङ्गे नियोजयेत् AVi 50d
 द्वादशारे तथा चक्रे SP 7:22c; DP 11:31a
 द्वादशे तु यकारेण SP 7:28c; DP 11:37c

- द्वादशे हस्तमेव च DP 3:6d
 द्वादशैव सहस्राणि SP 7:40a
 द्वितीयं गुह्य-म्-एव च SP 7d
 द्वितीयं तु नकारेण DP 11:32c
 द्वितीयं संप्रवक्ष्यामि AVi 106a, SP 7:22a; DP 11:30c
 द्वितीया साधकात्मनाम् JT 7:11b
 द्वितीयावरणं ख्यातं SP 7:29a; DP 11:38c
 द्वितीयावरणम् AVi 109
 द्वितीये तु नकारेण SP 7:23c
 द्विधा सकलनिष्कलः DP 2:18d
 द्विधावस्थो जनार्दनः DP 2:18b
 द्विपदा त्रिशिखा चैव AVi 94c
 द्विभुजं तं तु कर्तव्यं DP 4:7a
 द्विसप्तकं च पक्षेषु AVi 72a
 द्विहस्ता तु समुद्दिष्टा DP 3:8a
 द्वौ गण्डौ तु सुमांसलौ DP 3:20d
 द्यङ्गुला धननाशनी DP 3:10d
 धकारं बाहुमध्यतः AVi 24b
 धनधान्योपशोभिताम् SP 8:29d
 धन्वना गेति मन्त्रेण DP 8:16c
 धर्मराजाय वै नमः SP 8:4d
 धर्मराजो यमश्चैव AVi 66a; DP 5:9a
 धर्मशास्त्रं स केवलम् SP 2:9d
 धर्मशास्त्रे स केवलम् DP 2:7d
 धर्माधर्मौ च विज्ञेयौ AVi 60c; DP 5:3c
 धर्मो धर्ममहाबलः SP 8:4b
 धातुं माक्षिकमेव वा SP 8:15b
 धातुबीजविभागं तु SP 1:24c
 धातुबीजानि चैव हि SP 8.*13b, 8:42b
 धातू माक्षिकहेमके AVi 116b
 धातूनां कथयाम्यहम् AVi 115d
 धान्याद्या शणपर्यन्ताः AVi 117c
 धामन्ते विश्वमित्याहुः DP 12:5a
 धार्यो ब्रह्मगणेन वा DP 9:4b
 धूपं दद्यात्तु गुग्गुलुम् DP 9:34d
 धूपं दद्यात्तु गुग्गुलुम् AVi 89b
 धूपित्वा तानि ... SP 5:28b
 धूरसिञ्चेति मन्त्रेण DP 9:34c
 धूरसि धुर्व धुर्वन्तं AVi 89a
 धेनुं दद्यात्तु स्थापके DP 9:7d
 ध्यानं ते संप्रवक्ष्यामि SP 7:9a
 ध्यायेद्देकारबीजं तु SP 7:14a
 ध्रुवे नक्षत्रे र्-इति मनुना SP 8:33a
 ध्वजदण्डप्रमाणानि DP 6:27a
 ध्वजमालोपशोभिताम् SP 5:21b
 ध्वजहस्तो महाप्राणः SP 8:7c
 ध्वजादर्शपताकाभिः SP 5:19a; DP 6:25a
 न कृष्णं स्थूलं दीर्घं वा DP 4:2a
 न तां गतिं यान्ति सुरा SP 7:15a; DP 11:15a
 न योगी न च याज्ञिकाः SP 7:15b; DP 11:15b
 नकारं दक्षिणाङ्गे च AVi 24c
 नकारं नासिकान्तरे SP 7:5d
 नकारं नासिकोपरि AVi 51b; DP 11:3b
 नकारं शीतलं जलम् SP 7:10b
 नकारं शुक्लवर्णाभं SP 7:10a; DP 11:7a
 नक्षत्राणां तु सर्वेषां SP 8a
 नक्षत्राणि ग्रहाश्चैव AVi 60a
 नक्षत्राणि ग्रहास्तथा DP 2:14b
 नक्षत्राश्च ग्रहाश्चैव DP 5:3a
 नक्षत्रे वा गुणान्विते DP 6:2d
 नखं चैव प्रकल्पयेत् DP 3:29b
 नखाग्रेषु च सर्वेषु AVi 65; DP 5:8a
 नग्नो राष्ट्रं च निर्देहेत् DP 10:11d
 नदीसंगमतीर्थेषु SP 5:9a
 नद्यो बाहुगताश्चैव AVi 64c; DP 5:7c
 ऽनन्तः फणशतैर्युतः SP 8:10b
 नमस्ते त्यक्तसङ्गाय DP 9:28a
 नमस्ते रुद्र मन्त्रेण DP 8:23a
 नरका घोररूपाश्च DP 5:11a
 नरकाः सप्तपातालाः AVi 67c
 नरनारीप्रकर्तारः SP 2:8c; DP 2:6c
 नरसिंहं वराहं च DP 4:6a
 नराणां कीर्तिवर्धनः SP 2:8b; DP 2:6b
 नलके ऊरुभागेन DP 3:28c
 नलकौ गुल्फपादयोः DP 1:13b
 नवभागकृतं क्षेत्रं DP 6:8a
 नवमं नामतः प्रोक्तं AVi 48a
 नवव्यूहसमन्विता SP 8:38b

- नवहस्ता समाख्याता DP 3:16c
 नवाङ्गुला च गोवृद्धिः DP 3:12c
 नागराजाय वै नमः SP 8:10d
 नागवींगं ततो दद्यात् AVi 117a
 नागवृक्षमयं रौप्यं DP 3:3c
 नागाश्चाङ्गुलयः स्थिताः DP 5:7d
 नागाश्चाङ्गुलयः स्मृताः AVi 64d
 नाट्यन्तं कौशलोत्कटम् AVi 107d
 नाडयः परिकीर्तिताः VK 435d
 नाडयो देहमास्थिताः VK 432d
 नाडीत्रयं प्रेरयति VK 450a
 नाडीरन्ध्रगतं मलम् VK 146d
 नाडीरन्ध्रान्तरं नयेत् VK 145b
 नातिगौरं न कृष्णं च SP 6:3a
 नातिगौरो न कृष्णस्तु DP 10:7a
 नातिदीर्घो न ह्रस्वश्च DP 10:6c
 नातिबालो न वृद्धकः DP 10:7d
 नातिस्थूलः कृशस्तथा DP 10:6d
 नाधिष्ठानं च राक्षसम् DP 7:2b
 नानाभक्षकृतानि च SP 5:28d
 नानाभावो न विद्यते SP 2:4d; DP 2:3d
 नान्यः कर्ता महेश्वर SP 1:5d
 नाभिस्तु परिकीर्तिता DP 3:24d
 नाभिस्थाने नियोजयेत् AVi 17b
 नाभौ तु जठरे चैव DP 11:18c
 नामकर्मततः पुनः SP 7:44b
 नामानां संप्रकीर्तनम् AVi 111b
 नाम्ना दामोदरः स्मृतः SP 7:28d
 नारसिंही अधोमुखा DP 12:4d
 नालके पादगुल्फयोः SP 1:18b
 नाशुचिर्वेदवर्जितः DP 10:7b
 नासत्याः पल्लवे स्थिताः DP 7:11b
 नासदाख्यं सवाचिकम् SP 7:34d
 नासदासीति मन्त्रेण DP 13:4a
 नासाग्रे तु व्यवस्थिते AVi 61d
 नासिकं तु कथं कार्यं SP 1:15a
 नासिका तत्प्रमाणेन DP 3:19c
 नासिका तु कथं कार्या DP 1:10a
 नासिकाद्विगुणायतौ DP 3:20b
 नासिकामूर्ति' सन्धयेत् DP 13:4b
 नासिकायां लकारं तु AVi 27a
 नासुरेदं न पैशाचं DP 7:2a
 नास्ति यागसमो रिपुः DP 7:23d
 निखनेद्वस्तमात्रकम् DP 6:18d
 निग्रहानुग्रहे स्थितः DP 2:5b
 निग्रहानुग्रहेश्वरः SP 2:6d
 नित्यं मन्त्रं ततो हुत्वा SP 8:48c
 नित्यं हि सदा देव SP 8:28a
 नित्यमेव वदाम्यहम् DP 2:22d
 निद्रा मोहा तमा तृष्णा AVi 10c
 निरालम्बे सुदारुणे DP 2:21d
 निर्ऋत्यै तु नमो ऽस्तु ते SP 8:5d
 निर्गुणं वा जगद्गुरो DP 1:3b
 निर्दन्तः स्थूलदेहकः SP 6:3b
 निर्दिष्टा' प्रतिमार्थतः DP 3:4d
 निवृत्तिश्च प्रतिष्ठा च AVi 11a
 निवेदयेत् नैवेद्यं SP 5:27c
 निश्छिद्रं सर्वतः शुभम् DP 6:12b
 निष्कामं होमयेत्ततः SP 7:44d
 नीलग्रीवा तरत्स मन्दी AVi 45c
 नीलरुद्रं नेत्रयो ? SP 7:39a
 नीलाञ्जननिभाकारां DP 6:29a
 नीलाञ्जनसवर्णां तु SP 5:22c
 नेजमेषेति मन्त्रेण DP 8:4c
 नेत्रं चैव तु नैर्ऋत्यां AVi 105c, 7:21c
 नेत्रनासी तदुत्तरे AVi 32c
 नेत्रावायतशोभनौ DP 3:19b
 नेत्रे उन्मीलयेद्बुधः DP 9:9d
 नेत्रे चैव ज्योतिरूपे DP 11:24a
 नेत्रे चैव तु नैर्ऋत्यां DP 11:29c
 नेत्रे चैव पितामह DP 1:10b
 नेत्रे तत्र विनिदिशेत् DP 11:21b
 नैर्ऋत्यां तु प्रदापयेत् SP 5:22d; DP 6:29b
 नैर्ऋत्यां तु हृषीकेशो ? AVi 113a
 नैर्ऋत्यां नीलविग्रहः SP 8:5b
 नैर्ऋत्यामपि दातव्यं SP 8:15a
 नैवेद्यं च बलिं दत्त्वा SP 8:34a
 नैवेद्यानि विचित्राणि SP 5:28c
 नैवेद्यैर्वेदि' पूरयेत् DP 8:15d

- नैवेद्यौषधयः स्मृताः DP 7:15b
 न्यग्रोधं च तथोत्तरे AVi 95d
 न्यग्रोधं च पलाशजम् DP 9:17b
 न्यग्रोधो तु पलाशकम् AVi 78d
 न्यग्रोधो 'दुम्बरश्चैव SP 5:12a; DP 6:17c
 न्यसेत्तु गदया ततः DP 11:19d
 न्यसेद् द्वादशमूर्तयः SP 7:22d
 न्यसेद् द्वादशमूर्तयः DP 11:31d
 न्यसेदुत्तरतोरणम् DP 6:21d
 न्यसेद्वीजानि सर्वतः AVi 29d
 न्यसेद्वाकारबीजेन SP 7:26c
 न्यासं वैष्णवमुत्तमम् SP 7:32b
 न्यासमेवं यथाक्रमम् AVi 8d
 पकारमोष्ठयोन्यसेत् AVi 24d
 पञ्च षट् सप्तमं चैव DP 3:6a
 पञ्चगव्यं पवित्रं तु DP 9:18a
 पञ्चगव्यमुदाहृतम् DP 9:21b
 पञ्चगव्येन स्नापयेत् AVi 80c; DP 9:19b
 पञ्चदशमो ऽग्निसंस्कारः AVi 100
 पञ्चभिर्वरुणदैवतैः SP 8:41d
 पञ्चमं मूर्ध्नि विन्यस्य AVi 7a
 पञ्चमन्त्रसमायुक्तं DP 9:19a
 पञ्चमे च गकारेण DP 11:34a
 पञ्चमे तु गकारेण SP 7:25a
 पञ्चम्यां तु त्रयोदशी SP 5:2d
 पञ्चरात्रं त्रिरात्रं वा SP 7:50a
 पञ्चरात्रं महाज्ञानं SP 2:2a; DP 2:1c
 पञ्चरात्रं समाश्रितः SP 2:9b
 पञ्चरात्रविशारदम् DP 10:3d
 पञ्चरात्रे ऽपि स स्थितः DP 2:7b
 पञ्चविंशतितत्त्वज्ञः AVi 12a, SP 6:1c
 पञ्चविंशतितत्त्वज्ञम् DP 10:5c
 पञ्चविंशतिमं पुरुषं AVi 103a
 पञ्चविंशाङ्गुलानि च DP 3:7d
 पञ्चहस्तसमायतम् SP 5:11d
 पञ्चहस्तसमाश्रितान् DP 6:17b
 पञ्चहस्तानि सर्वाणि DP 6:27c
 पञ्चाङ्गं गारुडं भवेत् DP 12:12d
 पञ्चाङ्गुला तु धनदा DP 3:11c
 पतन्ति नरके घोरे DP 2:21c
 पताकां च प्रतिष्ठयेत् SP 5:21c; DP 8:12d
 पताकां पीतिकां चैव DP 6:28a
 पताकाः किन्नरा भूताः DP 7:13a
 पताकाध्वजच्छत्राणां SP 1:23a
 पताकानि विचित्राणि SP 5:21a
 पत्नीसंयोजने चैव SP 7:47a
 पत्राष्टकसकर्णिकम् SP 7:18d
 पद्मं पश्चिमतो न्यस्य AVi 110c; DP 11:40a
 पद्मं पश्चिमतो विद्यात् SP 7:30c
 पद्मनाभं प्रभुं विदुः SP 7:28b
 पद्ममध्ये तु विन्यस्य SP 8:40c
 पद्ममेवं तु विन्यसेत् AVi 57d
 पद्ममेवं नियोजयेत् DP 11:20b
 पद्मरागं प्रदापयेत् SP 8:21b
 पद्मरागमयं तथा DP 3:2b
 पद्मरागसमप्रभम् SP 7:14f; DP 11:12b
 पद्माकारं तु औदीच्यां SP 5:11a
 पद्मे तु यजनं कृत्वा DP 11:38a
 पद्मगाधिपतिर्देवो SP 8:10a
 परमं ब्रह्म शाश्वतम् DP 7:16d
 परमं सर्वधर्माणां SP 2:2c
 परीतो षिञ्च-सामेन DP 8:13c
 पर्यङ्कं स्थापयेत्ततः DP 8:13d
 पर्यङ्कं संस्थिता नागाः DP 7:14a
 पर्वताग्रे तथैव च DP 2:15d
 पललं रजनीचूर्णं SP 7:49a
 पल्लवांस्तत्र विन्यसेत् DP 8:10b
 पल्लवैश्चोपशोभिताम् SP 5:18d; DP 6:24d
 पवनेनाम्बरं यथा DP 5:12d
 पवित्रान् गणपाठकान् SP 7:38d
 पशुपुत्रधनक्षयम् DP 10:12b
 पशुबन्धेषु यज्ञेषु DP 2:10c
 पशुबन्धेषु सर्वेषु SP 2:12c
 पश्चाच्चक्रं प्रपूजयेत् DP 11:38b
 पश्चाल्लक्षणमारभेत् DP 9:6d
 पश्चिमायां तु दापयेत् SP 5:15b
 पश्चिमे कवचं दद्यात् AVi 104c, 7:20c; DP 11:28c
 पश्चिमे चैव छन्दोगं SP 7:34a

पश्चिमे वर्तुलं कुर्यात् DP 6:14a
 पश्चिमे सामवेदं तु AVi 74a
 पश्चिमेन तु वैकुण्ठः AVi 112a
 पातालाः सप्त संस्थिताः DP 5:10d
 पाताले वसते नित्यं SP 8:10c
 पादयुग्मे व्यवस्थिताः AVi 67d
 पादांगुष्ठसमाश्रितः DP 5:11d
 पादांगुष्ठे व्यवस्थितः AVi 68b
 पादाद्विशतिभागेन DP 3:29a
 पादान्तेषु व्यवस्थिताः DP 5:11b
 पादौ-मुपरि कल्पयेत् AVi 44b
 पादौ दामोदरं न्यसेत् DP 11:14f
 पादौ नूपुरसंयुक्तौ DP 4:8c
 पादौ म्-उपरि पद्मनाभं च AVi 50b
 पायसं कृसरं चैव DP 6:35a
 पारदं च विशेषतः AVi 116d
 पारावतस्य मन्त्रेण DP 8:19a
 पालाशसमदीपितान् DP 9:11d
 पावमानी तथैव च AVi 45d
 पावमानीविराजाभ्यां AVi 33a
 पाशहस्तात्मको नित्यं SP 8:6a
 पाषण्डं जातिहीनकम् DP 10:9d
 पिङ्गलास्त्रं तु वायवे AVi 105d, SP 7:21d
 पिङ्गलास्त्रं समाख्यातम् DP 11:21c
 पिण्डका तु कथं कार्या SP 1:21c
 पिण्डिका तु कथं कार्या DP 1:16a
 पिण्डिकामभिमन्त्रयेत् SP 8:26f
 पितामहः स्ववीर्यतः SP 8:11b
 पिशाचा दानवादयः AVi 63d
 पिशाचा दानवास्तथा DP 5:6d
 पीतं माहेन्द्रसन्निभम् SP 7:14b
 पीतां वायव्यगोचरे DP 6:29d
 पीताम्बरधरं हरिम् DP 9:27b
 पीषयित्वा विधानेन AVi 82a
 पुंसवनं तु कुर्वीत SP 7:42c
 पुण्डरीकं महायशः DP 6:36d
 पुण्याहजयशब्दैश्च SP 5:20c; DP 6:26c
 पुण्ये तिथौ मुहूर्ते वा DP 6:2c
 पुनरेव युगक्षये SP 2:7d; DP 2:5f

पुनरेवं प्रवक्ष्यामि SP 7:3c
 पुन्नाम रुद्रपादश्च SP 8:34c
 पुरा द्वादशसाहस्री DP 2:2a
 पुराणे चोपगीतानि SP 2:10a; DP 2:8a
 पुरुषसूक्तं कण्ठे न्यसेत् AVi 36b
 पुरुषं पुनर्दक्षिणे स्तने AVi 36c
 पुरुषं मण्डलात्मकम् DP 12:8d
 पुरुषायागुणात्मने DP 9:29b
 पुष्पधूपार्चितं बलिम् DP 6:27d
 पुष्पमालार्चितांश्चैव SP 5:13c
 पुष्पस्रग्दामकं न्यसेत् DP 8:9b
 पुष्पस्रग्दामके श्रिताः DP 7:10d
 पुष्पस्रग्दाममालाभिः SP 5:18c; DP 6:24c
 पुष्पैरवकिरेत्ततः DP 9:33d
 पुष्पोदकेन स्नापयेत् AVi 83d
 पुष्ये च श्रवणे तथा DP 6:6b
 पुष्येण श्रवणेन वा SP 5:5b
 पूजयित्वा ततः पश्चात् SP 8:39a
 पूजयेत समन्ततः DP 6:35d
 पूजयेत्सततं हरिम् DP 2:23b
 पूजा वेदप्रचोदिता SP 7:33b
 पूजामन्त्रैः प्रतिष्ठितम् DP 12:1b
 पूज्यतां यजमानार्थं SP 8:28c
 पूज्यतां यजमानार्थं SP 8:30c
 पूषकानि च खाद्यानि DP 6:34c
 पूरके' पूरयेद्देहं AVi 70a
 पूरयेन्मधुसर्पिषा AVi 91b
 पूरयेन्मधुसर्पिषी DP 9:8d
 पूर्णमासी च पूजिता DP 6:3d
 पूर्णमास्यां चतुर्दश्यां SP 5:3a
 पूर्व-म्-इन्द्राय दापयेत् SP 5:21d; DP 6:28b
 पूर्वकुण्डं चतुष्कोणं DP 6:13a
 पूर्वकुण्डं तु दापयेत् SP 5:10b
 पूर्वाग्रानुत्तराग्रान् वा SP 5:25a; DP 6:32a
 पूर्वादि ऋत्विजा ह्येता DP 7:6c
 पूर्वावर्तानि पूषानि SP 5:30c
 पूर्वे कृतयुगं नाम DP 7:7c

- पूर्वे चाहवनीयाख्यं DP 7:3c
 पूर्वे नारायणो देवः AVi 111c
 पूर्वे पलाशं तोरणं AVi 95a
 पूर्वेण ऋग्वेदं न्यस्य AVi 73c
 पूर्वेण चतुरस्रं स्यात् AVi 98a
 पूर्वोक्तविधिचोदितम् SP 8:48b
 पूर्वोत्तरस्रवां चैव DP 6:10c
 पूर्वोत्तरे भस्मागारं DP 7:4c
 पृच्छते परमेश्वरम् DP 1:1d
 पृच्छामि त्वा महादेव SP 1:7a
 पृष्ठमध्ये स्थितो मेरुः DP 5:8c
 पृष्ठमूर्तिं च सन्धयेत् DP 13:10b
 पृष्ठवंशस्थितो मेरुः AVi 65c
 पृष्ठे च मधुसूदनम् DP 11:13d
 पृष्ठे चक्रं निवेशयेत् AVi 56b; DP 11:18d
 पौण्डरीकाक्षस्तु दक्षिणे AVi 111d
 प्रक्षिपेज्जातवेदसम् AVi 101b
 प्रणम्य गुरवे पश्चात् SP 8:53a
 प्रणिपत्य यथाविधि SP 8:34b
 प्रणिपत्य हरं देवं SP 1:3a
 प्रणीतस्था सरस्वती DP 7:17b
 प्रणीतां च प्रतिष्ठयेत् DP 8:19b
 प्रति चक्ष्व वि चक्ष्वेति DP 12:6c
 प्रतिपञ्च द्वितीया च DP 6:3a
 प्रतिपञ्च द्वितीयायां SP 5:2c
 प्रतिमां चाधिवासिताम् DP 12:2b
 प्रतिमाकेशवं शुभम् DP 3:29d
 प्रतिमाङ्गेषु बुद्धिमान् DP 9:10b
 प्रतिमापञ्चकं स्मृतम् DP 4:6f
 प्रतिमायां विशेषेण SP 7:4a; DP 11:2a
 प्रतिमालक्षणं शुभम् DP 3:1b
 प्रतिष्ठा तस्य देवस्य SP 1:12a; DP 1:7a
 प्रतिष्ठां लोभमोहितः DP 8:24d
 प्रतिष्ठामण्डपं धिया DP 7:21d
 प्रतिष्ठायागकर्मणि SP 5:4b; DP 6:5b
 प्रतिष्ठायागमुत्तमम् SP 1:25d
 प्रतिष्ठासीति सामेन DP 12:12a
 प्रत्यङ्गानि यथाक्रमम् DP 3:17d
 प्रत्यमुञ्चेति मन्त्रेण DP 8:2a
 प्रत्यहं परिवर्तनात् SP 8:28b
 प्रत्येकैकं तु तत्सर्वं DP 9:12c
 प्रथमं पादयुग्मे तु AVi 7e
 प्रद्युम्नश्च शिखा ज्ञेया - DP 11:24a
 प्रभवः सर्वभूतानां SP 8:11c
 प्रभवन्ति युगागमे SP 2:7b; DP 2:5d
 प्रमाणं च वदाम्यहम् DP 3:5b
 प्रवक्ष्याम्यनुपूर्वशः AVi 114b
 प्रवेशिते च देवेशे SP 8:26c
 प्रशान्तेष्विह दोषेषु DP 9:13c
 प्राणायामैर्विदुर्बुधाः SP 7:43d
 प्रासादं तु कथं कार्यं SP 1:21a; DP 1:15c
 प्रासादं तु प्रतिष्ठयेत् DP 8:2b
 प्रासादं परमं परम् DP 7:2d
 प्रासादस्य समन्ततः SP 5:1d; DP 6:1d
 प्रासादाभिमुखं देवं SP 7:32c; DP 9:39c
 प्रासादे विविधेन तु SP 8:56d
 प्रीतात्मा स प्रयच्छति DP 2:23d
 फकारं दशने कृत्वा AVi 25a
 फलं प्राप्तं न सशयः SP 8:57d
 फलं प्रासादविस्तरम् SP 8:55b
 फलस्नानं तु कारयेत् DP 9:22b
 फलानि विविधानि च DP 6:34b
 बलभद्रं न्यसेत्पूर्वं AVi 106c
 बलविज्ञाय मन्त्रेण DP 8:10c, 9:36a
 बलिं च सर्वतो दद्यात् DP 9:3c
 बलिमत्र प्रकल्पयेत् SP 7:48d
 बह्वृचं ब्राह्मणं चैव DP 10:1c
 बालव्यजनकं ददेत् DP 9:36b
 बालव्यजनकं न्यसेत् DP 8:10d
 बालुकां तत्र दापयेत् SP 5:9b
 बालुकाङ्गारपाषाणान् SP 5:6c; DP 6:7c
 बाहुभ्यां नख म्-अङ्गुल्यां SP 1:16c
 बाहुभ्यां विनियोजयेत् DP 11:18b
 बाहुभ्यां विनिवेशयेत् AVi 55f
 बाहू चैव प्रकल्पयेत् DP 3:25b
 बाहोश्चैव तदङ्गुल्या DP 1:11c
 बाह्यतश्चतुरस्रं तु DP 11:27a
 बाह्वृचं पूर्वकुण्डे तु SP 7:33c

बाह्वृचः पूर्वतो यजेत् SP 7:35b
 बिन्दुयुक्तमकारं तु AVi 17a
 बित्त्वः पलाश-म्-एव च SP 5:12b
 बित्त्वः पालाश एव च DP 6:17d
 बीजानां कथयामि ते AVi 117b
 बीजानि क्रमशो न्यसेत् AVi 21d
 बुद्धरेखा तु वर्तुला DP 12:7b
 बुधस्थाने प्रकल्पयेत् DP 6:13d
 बृहस्पतिमन्त्रेण AVi 86a
 बृहस्पते 'ति मन्त्रेण DP 9:32a
 बोधन्मनेति मन्त्रेण DP 13:3a
 बौद्धश्च कुरुते सर्वं DP 10:12a
 ब्रह्म जज्ञेति मन्त्रेण DP 9:33a
 ब्राह्मणपुरोगमाः सर्वे SP 8:46a
 ब्रह्मणो वचनं श्रुत्वा SP 2:1a
 ब्रह्मतेजोनपायिने DP 9:28d
 ब्रह्मदेवः शिरं तस्य AVi 58c
 ब्रह्मयानैश्च ऋत्विजः SP 8:24d
 ब्रह्मरेखा दिवंगता DP 12:8b
 ब्रह्मलोकनिवासिनः DP 7:12d
 ब्रह्मविष्णुमहेश्वरम् SP 2:4b
 ब्रह्मविष्णुमहेश्वराः DP 2:3b
 ब्रह्मा च पुरुषोत्तमः DP 7:17d
 ब्रह्मा ' लोकपितामहम् DP 1:1b
 ब्रह्मा वचनमब्रवीत् SP 1:4d
 ब्रह्माणं परिकल्पयेत् DP 8:20b
 ब्रह्माण्डं च शिरस्तस्य DP 5:2a
 ब्राह्मणं पितृमैत्रं SP 7:36a
 ब्राह्मणं मन्त्रविदुषं DP 10:3c
 ब्राह्मणाः स्थापकश्चैव DP 9:40e
 ब्राह्मणैर्वेदपारगैः DP 9:1d
 ब्रूहि तत्त्वं सुरेश्वर SP 1:25f
 भकारं कण्ठगोचरे DP 11:3d
 भकारं चिन्तयेत्सदा SP 7:11b; DP 11:8b
 भकारं तालुके चैव AVi 25c
 भकारं वदने न्यसेत् SP 7:6b
 भकाराक्षरदेवेन SP 7:24c; DP 11:33c
 भकारो वदनं तथा AVi 51d
 भक्ष्यं भोज्यं कथं भवेत् SP 1:24b
 भक्ष्यभोज्यान्नपानकैः SP 5:27b

भगवन् सर्वधर्मज्ञ SP 1:5a
 भगवन्वक्तुमर्हसि DP 1:17f
 भगननासं प्रयत्नेन SP 6:4c
 भद्रं कर्णेति मन्त्रेण DP 13:4c
 भद्रं कर्णे 'भिमन्त्रितम् DP 9:5d
 भद्रकल्पाः परिषदः SP 7:38c
 भद्रकर्णऋचया तु AVi 74c
 भद्रपीठं ततो न्यसेत् AVi 74d; DP 9:2d
 भद्रपीठे मही स्थिता DP 12:9b
 भद्रपीठे समारोप्य DP 9:5c
 भरण्यां चैव कर्तव्यं DP 6:6c
 भरण्यां चैव नक्षत्रे SP 5:5c
 भवेद्धर्मविवर्जिता DP 7:22d
 भवेन्न्यूनातिरिक्तेन DP 9:10a
 भागेन दशमेनैव DP 3:24a
 भाग्यवर्धनमुत्तमम् SP 2:2d
 भारुण्डानि च सामानि SP 7:37a
 भार्गवो ऽथ बुधस्तथा DP 6:4d
 भार्गवो बुधमस्तथा SP 5:3d
 भार्या देवलको हनेत् DP 10:11b
 भासं लिङ्गं तु कल्पयेत् AVi 40a
 भि ... AVi 18d
 भिन्नाञ्जनसमप्रभम् SP 7:10d; DP 11:7d
 भूतं भव्यं भविष्यं च SP 2:11a; DP 2:9a
 भूतकूरमिति प्रोक्तं SP 7:49c
 भूमिकेशी सहा बला AVi 81d
 भूमिपातालकान् न्यसेत् DP 8:17d
 भूर्भुवः स्वश्च त्रीलोकान् DP 7:9c
 भूर्भुवः स्वेति मन्त्रेण DP 8:7a
 भूर्लोकात्सत्यपर्यं 'तम् DP 9:12b
 भ्रामणी मोहनी तथा AVi 10b
 भ्रुवोर्मूर्तिं च सन्धयेत् DP 13:3b
 भ्रुवोर्मध्यगतं विद्यात् AVi 62c
 भ्रुवोर्मध्ये शिवं विद्यात् DP 5:5c
 म्-अर्दितानां समन्ततः SP 8:26b
 मकरस्कन्धमारूढो SP 8:6c
 मकारं घण्टिकास्तथा AVi 25d
 मकारं बिन्दुरूपिणम् AVi 103b
 मकुटस्य प्रमाणं तु SP 1:14a; DP 1:9a

- मङ्गलैर्ब्रह्मघोषैश्च DP 9:4c
 मण्डकानि विचित्राणि SP 5:31a
 मण्डपं चार्द्रशाखाभिः DP 6:11a
 मण्डपं तु प्रवेशयेत् SP 7:2b, DP 9:38d
 मण्डपं तु समालभेत् DP 8:2d
 मण्डपमार्द्रशाखाभिः SP 5:8c
 मण्डपस्थापनं परम् DP 8:23d
 मण्डपस्य प्रमाणं तु SP 5:7c
 मण्डपस्य विभागं तु SP 1:22c; DP 1:17a, 6:37c
 मण्डपस्य विभागेन DP 9:2a
 मण्डपस्यापि स्थापनम् DP 8:1b
 मण्डपे च दिशा न्यसेत् DP 8:16d
 मत्सरी यूकरश्चैव DP 10:7c
 मत्स्यरेखा तु तिर्यगा DP 12:3b
 मधुना सह संयुतम् DP 9:8b
 मधुवाता ऋतायते AVi 91a
 मधुवातेति मन्त्रेण DP 9:8c
 मध्यत आयसं तथा SP 8:22b
 मध्यमं च निबोधत DP 3:7b
 मध्यमा प्रतिमा शुभा DP 3:8b
 मध्यमा षडभिरुच्यते DP 3:16b
 मध्ये अग्न्यादि स्थातव्यं DP 4:6e
 मध्ये चक्रं प्रतिष्ठाप्य SP 7:18a; DP 11:26a, 11:27c
 मध्ये नारायणो देवः DP 7:16c
 मध्ये पूर्वोदितः क्रमात् DP 6:8d
 मध्ये सूर्यं ग्रहाष्टकम् DP 6:8b
 मन्त्रमिदं प्रोक्तम् SP 7:4d
 मन्त्रमेतदुदीरयेत् DP 9:15b
 मन्त्रश्च त्रातारमिन्द्रं SP 8:2e
 मन्त्रस्तस्यैव गायत्री SP 8:11e
 मन्त्रेषु हुनते द्विजाः DP 7:19b
 मन्त्रैर्वेदसमुद्भवैः SP 1:4b; DP 9:27d
 मन्दरस्थं सुखासीनं SP 1:1a
 मम भक्तानुरूपतः SP 8:47b
 मया वक्तुं न शक्यते SP 8:54d
 मरकतं चैव दातव्यं SP 8:21c
 मरगतं पद्मरागम् AVi 114d
 मस्तकस्य प्रमाणेन DP 3:18a
 महादेवं द्विषन्ति च DP 2:20b
 महानीलसमप्रभम् DP 11:11b
 महाभिजनसंपन्नं DP 10:4c
 महाभूतानि चैव हि SP 2:14d
 महाभूतानि यानि च DP 2:12d
 महामिन्द्रेण होमयेत् SP 7:43b
 महारिषिकमेव च DP 3:14d
 महाव्याहृतिसंयुतम् SP 8:48d
 मातृणां यक्षभूतानां SP 7:48c
 मालासूत्रं प्रकल्पयेत् DP 8:9d
 माले विद्याधराः प्रोक्ताः DP 7:11a
 माल्यं तु परिधापयेत् DP 9:34b
 माषाश्चैव तथा मुद्गाः SP 8:18a
 मुकुटमूर्तिं तु सन्धयेत् DP 13:2b
 मुकुटोपरिसंयुतम् DP 4:9b
 मुत्थुक्ता नात्र संशयः DP 7:20d
 मुखे नारायणं तथा DP 11:12d
 मुखे नारायणं न्यसेत् AVi 48d
 मुसलं खड्गमादाय DP 4:12c
 मुसलं च हलं चैव AVi 55e; DP 11:18a
 मुसलं चोत्तरतो दद्यात् AVi 110e
 मुसलं चोत्तरे दद्यात् SP 7:31a; DP 11:40c
 मूर्तिरेका स्मृता ब्रह्मन् SP 2:4c
 मूर्तिरेका स्मृता वत्स DP 2:3c
 मूर्धानं दीति मन्त्रेण DP 9:16a
 मूर्ध्नि नासातरौ AVi 71a
 मूलमन्त्रं हितं न्यसेत् SP 8:49b
 मूलमन्त्रमुदाहृतम् DP 11:2d
 मृत्तिकया तु लेपयेत् AVi 77d
 मृत्युदाष्टाङ्गुला बुध DP 3:12b
 मेखलं परिधापयेत् AVi 86d
 मेखलां स्थापयेद्बुधः DP 8:4d
 मेधा कान्तिः स्वधा स्थितिः AVi 9b
 मेरुपृष्ठे सुखासीनं DP 1:1a
 मोकारं चिन्तयेत्प्राज्ञः DP 11:7c
 मोकारं तु मुखे न्यस्य DP 11:3c
 मोकारं नीलनिभं पुञ्जं SP 7:10c
 मोकारस्तु ललाटे ऽयं SP 7:6a
 मोकारस्तु ललाटो ऽयं AVi 51c

- मोकारेण महात्मनः SP 7:24b
 मोकारेण महात्मना DP 11:33b
 मोक्षशास्त्रं परं पदम् SP 2:3b
 मोदकानि च दापयेत् DP 6:34d
 मौक्तिकं च प्रवालकम् DP 3:2d
 य इमां स्थापयेद्भोके DP 3:29e, 4:13c
 यं सर्वकामफलैर्गुणैः SP 8:28d
 यः कुर्याद्वै++++ SP 8:54b
 यकारं तु सदा ध्यायेत् SP 7:14e; DP 11:12a
 यकारं दक्षिणे गण्डे AVi 26c
 यकारं दक्षिणे न्यसेत् AVi 54b, 7:8d
 यकारं पादयोर्न्यसेत् DP 11:5d
 यक्षकिन्नरगन्धर्वाः AVi 63c; DP 5:6c
 यजनं संप्रवक्ष्यामि AVi 102a, 7:17a; DP 11:25a
 यजुर्वेदं च दक्षिणे AVi 73d
 यजेन्मोक्षफलप्रदम् DP 7:19d
 यज्जाग्रतो दूरमुपैति AVi 93a
 यज्ञकर्म समारभेत् SP 5:2b; DP 6:2b
 यज्ञकर्माणि साधकैः SP 7:47d
 यज्ञपुंसं प्रतिष्ठयेत् DP 8:22b
 यज्ञभागं प्रगृहीष्व DP 9:30c
 यज्ञायज्ञेति मन्त्रेण SP 7:44c; DP 9:17c
 यज्ञेन वर्धत जेति DP 8:22a
 यण्वकमङ्गुलयः सर्वाः AVi 44c
 यत् क ... SP 1:3c
 यत्ते राजञ्छृतं प्राहुः DP 12:7c
 यत्प्रमाणं तु वक्षस्य DP 3:23c
 यथा च तिमिरान्धानां DP 2:25a
 यथा चैकं निरन्तरम् DP 2:24b
 यथा सर्वगतो वायुः DP 2:16a
 यथाख्यातं तु शम्भुना SP 2:3d, 5:28f
 यथागीतं स्वयंभुवा DP 2:26d
 यथातथ्यमसन्दिग्धं SP 1:25e
 यथावित्तानुसारतः SP 8:51b
 यथेमां वाचमुच्यते SP 7:46b
 यथोक्तं जुहुयाच्छतम् DP 9:12d
 यदिच्छेत्सिद्धिमात्मनः DP 4:3d
 यदिन्द्र प्रागुदक्साम्ना DP 8:18c
 यदीच्छेद्वैष्णवं लोकं DP 6:37a
 यदुक्तं परमेष्ठिना DP 2:1d
 यवगोधूममसुराः SP 8:18c
 यवमेकं तु दापयेत् AVi 118f
 यवशालिशरावैश्च SP 5:17a; DP 6:23a
 यस्मिन् पूज्यते स्थानं SP 8:30a
 यस्मिन्द्रव्यं तु कर्तव्यं DP 3:1c
 यस्य नैर्ऋत्यगोचरे SP 8:19b
 यस्य सर्वाणि भूतानि SP 2:7a; DP 2:5c
 या ओषधीति मन्त्रेण AVi 83a; DP 9:23c, 9:33c
 या च पुण्या महीतले DP 3:13d
 या तस्य फलसंपत्तिः SP 8:54c
 या ते रुद्र शिवा तनूः SP 8:44b
 यां गतिं यान्ति योगे ऽस्मिन् DP 11:15c
 यां गतिं यान्ति लोके ऽस्मिन् SP 7:15c
 याः फलिनीति मन्त्रेण DP 9:22a
 यागो देवमयो भवेत् DP 8:1d
 यागः षोडशमो द्विज AVi 102
 यागमण्डपमध्ये तु DP 6:36a
 यागमण्डपमुत्तमम् SP 5:1b; DP 6:1b
 यागस्थानं प्रवेशयेत् AVi 92d
 यागे यज्ञवराहं तु DP 7:19a
 यादृशं तु भवेत्कुण्डं DP 6:16a
 यानि शास्त्राणि पद्यन्ते SP 2:10c; DP 2:8c
 याम्यायां च विनिक्षिपेत् SP 8:18d
 याम्यायां तु समन्ततः SP 8:14d
 याम्यायां श्यामवर्णिकाम् SP 5:22b; DP 6:28d
 याम्ये तु संस्थितं त्रेता- DP 7:8a
 याम्ये ऽध्वर्युं तथैव च SP 7:33d
 यावच्च द्वादशाङ्गुला DP 3:9d
 युक्तं दामोदरं न्यसेत् DP 11:37d
 युञ्जन्ति ब्रध्न-मन्त्रेण DP 9:35c
 युञ्जाधामिति मन्त्रेण DP 12:11c
 ये च मूर्तिधराः स्मृताः SP 1:25b; DP 1:17d
 ये च विष्णुपरा लोकाः DP 2:20a
 येनेदं दक्षिणे कर्णे AVi 32a

- यैर्मन्त्रैश्चासुरं मुञ्चेत् DP 8:1c
 यैस्तु कर्म न कारयेत् SP 6:2b; DP 10:6b
 यो नः स्वो अरणो प्राहुः DP 12:6a
 यो ब्रह्मा स जनार्दनः SP 2:5b; DP 2:4b
 यो रुद्रः स स्वयं ब्रह्मा SP 2:5a; DP 2:4a
 योगशास्त्रमिदं प्रोक्तं SP 2:3a
 योगे योगे 'ति मन्त्रेण SP 5:25c; DP 6:32c
 योनिं चापि प्रतिष्ठयेत् DP 8:5b
 योनीः कुर्वीत शोभनाः DP 6:16d
 रकारं वामगण्डके AVi 26d
 रक्तो वह्निर्महाबलः SP 8:3b
 रजा रक्षा रतिः पाल्या AVi 9c
 रत्नं चैव सुवर्णं च SP 8:52a
 रत्नं दद्यात् ... SP 8:53b
 रत्नजा लोहजा चैव DP 3:17a
 रत्नविन्यासमेव च SP 1:24d
 रत्नादीनि विनिक्षिपेत् SP 8:13d
 रथन्तरं रथमध्ये AVi 46c
 रथन्तरं वक्त्रे न्यसेत् AVi 33c
 रथे तिष्ठेति मन्त्रेण DP 9:5a
 रथेतिष्ठन्निति वाजिषु विन्यसेत् AVi 46d
 रम्यं द्वादशहस्तकम् DP 6:11d
 राक्षसं मण्डपाधमम् DP 7:1b
 राक्षसा मातरश्चैव SP 8:12c
 राक्षसाश्च गणाः सर्वे AVi 64a
 राक्षसाश्च गणाः सिद्धा DP 5:7a
 राजपट्टमयं तथा DP 3:4b
 राजा विशेषमाप्नोति SP 8:29a
 रामरेखा भुजाकृतिः DP 12:5d
 रुद्रं पुरुषसूक्तं च SP 7:35c
 रुद्रकेशवदर्शनम् DP 2:25d
 रुद्रकेशवयोर्नित्यम् DP 2:22a
 रुद्रमीशानमव्ययम् DP 2:19d
 रुद्राः कण्ठे समाश्रिताः AVi 59d
 रुद्राराधनगर्विताः DP 2:21b
 रूपं चैव समुद्धरेत् AVi 92b
 रूपतत्त्वसमायुक्तम् DP 10:5a
 रूप्यं चैव तिलान् दद्यात् SP 8:19a
 रेखकं वा न कर्तव्यं DP 4:3c
 रेचकेन त्यजेद् ब्रह्मन् AVi 70c
 रोगदा चतुरङ्गुला DP 3:11b
 रोचनां तत्र दापयेत् DP 9:35d
 लकुलीशं विवर्णस्थं SP 6:2c
 लक्षणं चापि दापयेत् AVi 90b
 लक्षणे क्रियमाणे तु DP 9:7c
 ललाटं तस्य शोभनम् DP 3:18d
 ललाटं तु पुनस्तस्य SP 1:14c; DP 1:9c
 ललाटमूर्तिं तु सन्धयेत् DP 13:2d
 ललाटे चैव कर्तव्यं DP 4:10a
 लाजा दधि च सक्तवः SP 7:49b
 लावणालक्तकानि च SP 5:30d
 लिङ्गे च वृषणे चैव AVi 56c; DP 11:19a
 लिङ्गे सृष्टिः समाश्रिता AVi 66d; DP 5:9d
 लिप्तांश्चन्दनपङ्केन DP 6:22c
 लेह्यपेयादिदेयानि SP 5:29a
 लोकनाथ जगद्गुरो DP 1:6d
 लोकनाथो जनार्दनः SP 1:11d
 लोकपाला ग्रहाः पूज्याः SP 8:38c
 लोकपालादिदेवताः DP 7:13b
 लोकानां विजयात्मकम् SP 1:3b
 लोकानुग्रहकारक DP 9:30b
 लोकालोकं चराचरम् AVi 69b; DP 5:12b
 लोके लोकैर्न दृश्यते DP 2:16d
 वकारं तु ललाटके AVi 27b
 वकारं ध्यानमुत्तमम् SP 7:12b; DP 11:9b
 वकारं भुजदक्षिणे AVi 52b
 वकारं हृदये न्यसेत् SP 7:6d; DP 11:4b
 वकाराक्षरदेवेन SP 7:25c
 वकाराक्षरसंयुक्तं DP 11:34c
 वक्तव्यं तु जनार्दनम् SP 1:19b
 वक्रदृष्टिं न कर्तव्यम् DP 4:2c
 वक्त्री विग्रहकारिका DP 4:4d
 वक्षश्चैव कथं कार्यं SP 1:17a; DP 1:12a
 वक्षस्थलं समुन्नतम् DP 3:22d
 वक्षस्य तु विभागेन DP 3:27a
 वक्षाद् द्विगुणतः कार्यौ DP 3:25a
 वक्षार्धेन तु कर्तव्यौ DP 3:23a
 वक्षोमूर्तिं च विन्यसेत् DP 13:8b

वज्रं मरकतं वैडूर्यं DP 3:2c
 वज्रमेकं तु दापयेत् SP 8:23d
 वज्रहस्तो महाबलः SP 8:2b
 वनमालाङ्गभूषितम् DP 4:7d
 वराहसाम नखाग्रे AVi 45a
 वरुणसाम न्यसेद्दृदि AVi 37a
 वरुणाय नमो नमः SP 8:6d
 वर्जनाय प्रवक्ष्यामि DP 10:6a
 वर्जनीयांस्तु वक्ष्यामि SP 6:2a
 वर्जनीयाः प्रयत्नतः DP 10:10d
 वर्जयेत्स्थापकः सदा SP 6:4d
 वषट्कारं न्यसेद्बुधः DP 8:21d
 वषट्कारे प्रजापतिः DP 7:18d
 वसिष्ठा हीति मन्त्रेण DP 8:8a
 वस्त्रं चैव प्रदापयेत् AVi 86b
 वस्त्रयुग्मसमायुक्तं DP 4:5c
 वस्त्रयुग्मानि देयानि SP 8:52c
 वस्त्रयुग्मौ तु विन्यसेत् DP 8:8b
 वस्त्रालंकृतविग्रहान् SP 5:17b; DP 6:23b
 वस्त्रे युक्ता मरुद्गणाः DP 7:10b
 वाकारं जंघयोर्न्यस्य DP 11:5c
 वाकारं पृष्ठदेशतः DP 11:4d
 वाकारं वरुणालयम् SP 7:13b, 7:14d; DP 11:10b
 वाकारं वामपादे तु SP 7:8c; AVi 54a
 वाकारममृताक्षरम् DP 11:11d
 वाकारेण तु पूजयेत् DP 11:35d
 वाकारेण नियोजयेत् DP 11:37b
 वाजिमध्यन्दिनं तथा DP 10:1d
 वात आ वातु भेषजम् AVi 40d
 वामतो वामबाहुके AVi 37d
 वामदेव्यं च च्छन्दोगः SP 7:37c
 वामनं च त्रिविक्रमम् DP 4:6b, 11:14b
 वामनं चाष्टमे चैव DP 11:35c
 वामपक्षं तु सन्धयेत् DP 12:11d
 वामपादं नियोजयेत् DP 12:10d
 वाममध्ये कनिक्कन्तम् AVi 38b
 वामस्तने पुरुषगतिम् AVi 36d
 वामे करे इन्द्रनारयम् AVi 38d
 वामे चैव तु दातव्यं DP 4:11c

वामे भुजे वकारं तु AVi 53a
 वामे भुजे वाकारं तु SP 7:7c
 वायव्यां चैव माधवः AVi 113b
 वायव्यां तु हलं न्यसेत् AVi 110d; DP 11:40b
 वायव्यां तु हलं न्यसेत् SP 7:30
 वायव्यां दिशि पिङ्गलम् DP 11:29d
 वायु-र्-अम्बरयोर्नित्यं DP 2:24a
 वायु-र्-अम्बरयोर्यथा AVi 69d
 वाराही चोर्धतोमुखा DP 12:4b
 वारुण्यां दिशि-म्-आश्रित्य SP 8:15c
 वारुण्यां दिशि वर्तुलम् SP 5:10d
 वारुण्यां द्वापरं नाम DP 7:8c
 वारुण्यां वर्तुलं कुण्डं AVi 98c
 वारुण्यां सितवर्णाभां SP 5:23a; DP 6:29c
 वासं तु परिधापयेत् DP 9:32b
 वासुदेवं जगद्गुरुम् DP 4:6d
 वासुदेवस्तु हृदये DP 11:22c
 वासुदेवाय ते नमः DP 9:30d
 वासुदेवो जगद्गुरुः DP 7:7b
 वाहनं नु कथन्तस्य SP 1:19a
 वाहनं नु पुनस्तस्य DP 1:14a
 वि हि सोतोरिति मन्त्रेण DP 8:11a
 विशतिश्चैव द्रव्याणि DP 3:4c
 विशमेन तु भागेन DP 3:26c
 विकर्णं वृषणे न्यसेत् AVi 39f
 वितस्तिं पूर्वमारभ्य DP 3:15c
 वितानं चोर्ध्वतो न्यसेत् DP 8:11b
 विताने च मनुष्यकाः DP 7:11d
 विदा मघवन् हस्ते तु AVi 38c
 विद्यातत्त्वमिति प्रोक्तं AVi 26a
 विद्युत्पुञ्जनिभाकारं SP 7:13c
 विद्युत्पुञ्जनिभाकारं DP 11:10c
 विधानं विष्णुना स्वयम् DP 11:24d
 विधानं सर्वकामिकम् SP 8:1d
 विधानाय प्रतिष्ठितः SP 8:47d
 विन्यसेत् यथाक्रमम् AVi 7f, 8b
 विन्यसेदनुपूर्वशः SP 7:5b
 विन्यसेद्गदमुद्गरम् AVi 57b

विन्यस्य शक्तिगर्भे तु AVi 101a
 विप्रं विप्रेति मन्त्रेण DP 8:22c
 विप्राग्नीस्तु समूहयेत् DP 8:22d
 विशेषज्ञेन कारयेत् DP 7:23f
 विश्वतः चक्षुरित्येवं SP 7:3a; DP 9:40a
 विश्वरूपं च कर्तव्यं DP 4:6c
 विश्वेदेवाः स्थिता योनौ DP 7:5c
 विष्णुं कालाग्निरुद्राख्यं DP 7:19c
 विष्णुं चैव तु पूजयेत् DP 11:34b
 विष्णुं चैव प्रपूजयेत् SP 7:25b
 विष्णुं लक्षणसंपन्नं DP 2:19a
 विष्णुः सर्वगतो देवः DP 2:13a
 विष्णुकान्ता शतावरी AVi 81b
 विष्णुनिन्दापरा ये तु DP 2:21a
 विष्णुमूर्तिं ततो न्यसेत् DP 13:1b
 विष्णुमूर्तिं प्रपूजयेत् SP 7:22b
 विष्णुशास्त्रविशारदैः SP 8:40b
 विष्णो रराटमन्त्रेण DP 9:25c
 विष्णो रूपकमुत्तमम् DP 4:1b
 विष्णो सन्निहितो भव DP 9:29d
 विष्णोः स्थापनमुत्तमम् SP 2:1d, 5:5d; DP 6:6d
 विष्णोरद्भुतकर्मणः DP 2:26b
 विष्णोरर्चार्चनस्य च AVi 109b
 वीरभद्रादिभिर्गणैः SP 1:2b
 वृषाकपिं च ऐन्द्राग्नं SP 7:35a
 वेदान् पाशुपतं चैव SP 2:9c
 वेदे पाशुपते चैव DP 2:7c
 वेदगान्धर्वकं न्यसेत् DP 8:11d
 वेदध्वनिसमन्वितैः SP 5:20b; DP 6:26b
 वेदध्वनिस्था मुनीन्द्राः DP 7:12c
 वेदन्यासमिति प्रोक्तं AVi 47e
 वेदन्यासाष्टमं प्रोक्तं AVi 30a
 वेदन्यासो ऽष्टमः AVi 48
 वेदमन्त्रैः क्रमात्स्थिताः DP 7:6d
 वेदवादरतैः शान्तैः SP 8:40a
 वेदवेदाङ्गपारगाः DP 10:2b
 वेदानां जननी तथा SP 8:11f
 वेदाहमिति मन्त्रेण DP 9:32c
 वेदाहमेतं पुरुषमिति मन्त्रेण AVi 85a

वेदिं संस्थापयेद् द्विजः DP 8:3b
 वेदिषदेति मन्त्रेण DP 8:3a
 वेदी कुर्यात् सुशोभनाम् SP 5:7b
 वेदी कुर्याद्विचक्षणः SP 5:8b
 वेदीं विस्तारशोभिताम् DP 6:10d
 वेदीमारभ्य मन्त्रवित् SP 5:24d
 वेदीमालिख्य मन्त्रवित् DP 6:31d
 वेदोक्तमण्डलात्मकः DP 12:2d
 वेद्या वेदीति मन्त्रेण SP 5:24c; DP 6:31c
 वेद्यां मध्यगतं न्यसेत् DP 6:36b
 वेद्याश्चैव तु लक्षणम् SP 1:22d; DP 1:17b
 वेष्टयेत्स्तम्भमालिकाम् DP 6:24b
 वैणवं च सुशोभनम् SP 8:52b
 वैष्णवं वेदपारगम् DP 10:4d
 वैष्णवाः कुलसंपन्ना DP 10:2c
 व्यक्तरूपं तु किं भवेत् DP 1:4d
 व्यक्तरूपी च किं भवेत् SP 1:9d
 व्यञ्जनानि विचित्राणि SP 5:28a
 व्यासं विष्णुशरीरेण AVi 69c
 व्यासं विष्णुशरीरेण DP 5:12c
 व्यालयज्ञोपवीतं तु DP 4:10c
 व्याहृतिभिर्विधानज्ञः DP 9:13a
 व्रतबन्धस्य मन्त्रश्च SP 7:46a
 ब्रीहयश्चेति मन्त्रेण AVi 75a
 ब्रीहिं तत्रैव दापयेत् AVi 75b
 ब्रीहिकादि सुवर्णांश्च SP 8:17c
 ब्रीहिन्यस्ताधभागतः AVi 117d
 शकारं दक्षिणे नेत्रे AVi 27c
 शक्तिन्यासं ततो मन्त्री AVi 100c
 शङ्खं चैव तु विन्यसेत् AVi 56d
 शङ्खं चैव न्यसेत्पूर्वं SP 7:29c
 शङ्खं निऋतिगोचरे DP 11:39d
 शङ्खं नैऋत्यगोचरे AVi 110b
 शङ्खं वामकरे स्थितम् DP 4:12b
 शङ्खं वै विन्यसेद्बुधः DP 11:19b
 शङ्खवादित्रनिर्घोषैः SP 5:20a; DP 6:26a
 शङ्खवादित्रनिस्वनैः DP 9:3b
 शतमूली शतावरी DP 9:22d
 शतयज्ञश्च देवेशः SP 8:2c

- शतार्धेन तथा पुनः AVi 72d
 शन्नो देवीति मन्त्रेण AVi 77c, SP 5:15c;
 DP 6:21c, 8:5a
 शमीपत्रसमन्वितान् DP 9:11b
 शमीपलाशदुम्बर्य SP 7:39c
 शम्भवायेति मन्त्रेण SP 7:2c
 शम्युदुम्बरमश्चत्थं AVi 78c; DP 9:17a
 शय्या तत्र प्रकर्तव्या DP 6:33a
 शय्या तत्रैव कर्तव्या SP 5:26a
 शय्यां तस्यापि दापयेत् AVi 93b
 शय्यायां तु निवेशयेत् SP 7:2d, 7:32d;
 DP 9:39d
 शरणं +++++ SP 8:57a
 शरीरं किंप्रमाणं तु SP 1:13c; DP 1:8c
 शर्वं नारायणात्मकम् SP 1:7b
 शर्वरी शोणका रम्भा AVi 81c
 शाङ्गैव हि मस्तके AVi 55d
 शान्तिर्विद्या तथैव च AVi 11b
 शाम्भवं पृष्ठवंशयोः AVi 39d
 शाङ्गैव तु मस्तके DP 11:17d
 शालिमेकं तु दापयेत् SP 8:23b
 शास्त्रज्ञं प्रियदर्शनम् DP 10:4b
 शास्त्रज्ञः प्रियदर्शनः SP 6:1b
 शिरः पूर्वदले दद्यात् SP 7:20a; DP 11:28a
 शिरं पूर्वदले दद्यात् AVi 104a
 शिरश्चैव कथं भवेत् SP 1:14b
 शिरसश्च कथं भवेत् DP 1:9b
 शिरसश्च शिखायां तु AVi 28c
 शिरसि मण्डलब्राह्मणम् AVi 30d
 शिरःस्नानं ततः DP 9:25a
 शिरोपधाने गन्धर्वाः DP 7:14c
 शिरोमूर्तिं तु सन्धयेत् DP 13:1d
 शिवतत्त्वमिदं प्रोक्तं AVi 28e
 शिवो भवति प्रजानां तु SP 8:26a
 शीर्षे सङ्कर्षणः स्मृतः DP 11:22d
 शुक्रस्थाने प्रतिष्ठयेत् DP 6:14d
 शुक्लपक्षे तु कर्तव्या DP 6:4a
 शुक्लपक्षे शुभे दिने SP 5:3b
 शुक्लपक्षनिभाकारं SP 7:12a
 शुक्लवस्त्रसमायुक्तान् SP 5:13a; DP 6:19a
 शुक्लाम्बरधरः शुचिः DP 9:6b
 शुद्धवत्यो नखाग्रे तु AVi 39a
 शुद्धस्फटिकसंकाशं DP 11:9a
 शूलपाणिं वृषध्वजम् DP 5:5d
 शूलस्थान्पितरस्त्रिधा DP 7:9d
 शृणु ब्रह्मन् प्रयत्नेन SP 2:1c
 शृणु वत्स प्रवक्ष्यामि DP 8:1a
 शृणु विप्र महाप्राज्ञ DP 2:1a
 शृणुष्वेकमना मुने DP 2:2d
 शृणुष्वेकाग्रमानसः DP 10:3b
 शैलजं पार्थिवं वापि DP 3:4a
 शैलजा पार्थिवा तथा DP 3:17b
 शैवे च वैष्णवे चैव AVi 47c
 शोधयित्वा ततो भूमिं SP 5:6a; DP 6:7a
 शोभनं यागमण्डपम् SP 1:21b; DP 1:15d
 शोभिता चाज्ञा वर्धताम् SP 8:30b
 श्रिया मध्ये तु हृदयं SP 7:19c
 श्रीधरं च हृषीकेशं DP 11:14c
 श्रीधरं नवमे चैव SP 7:27a
 श्रीधरं नवमे पूज्य DP 11:36a
 श्रीश्च ते लक्ष्मी-मन्त्रेण DP 9:34a
 श्रीसूक्तं पावमानं च SP 7:34c
 श्रीसूक्तं शिखायां न्यस्य AVi 30c
 श्रुतिस्मृतिक्रियाबाह्यं DP 10:9a
 श्रोतुमिच्छामि तत्त्वतः SP 1:12b; DP 1:7b
 श्रोत्रयोश्च समान्त्रिताः DP 5:4d
 श्लोकाध्यायं सशुक्रियम् SP 7:35d
 श्वेतचन्दनपङ्केन कण्ठे SP 5:16c
 श्वेतद्वीपं प्रकल्पयेत् DP 7:21b
 श्वेतद्वीपो महीधराः DP 7:3b
 श्वेतरक्तकचूर्णेन SP 5:24a; DP 6:31a
 श्वेतां तु नागराजाय DP 6:30c
 श्वेतां ब्रह्मणि दापयेत् DP 6:30d
 षकारं वामलोचने AVi 27d
 षड्गुणेन विभागेन DP 3:25c, 3:28a
 षष्ठे तु मधुसूदनम् DP 11:34d
 षष्ठे वै मधुसूदनम् SP 7:25d
 षोडशैव बीजानि AVi 18a

- षोडशाङ्गुलविस्तराः DP 6:27b
 स एव भगवाञ्छिवः DP 2:19f
 स एव भगवान् विष्णुः DP 2:19e
 स एष भगवान् विष्णुः DP 5:13a
 स गच्छेत्परमां गतिम् DP 3:29f
 स च नारायणो देवो DP 2:6a
 स याति नरकं घोरं DP 8:25a
 स युक्तो नात्र संशयः DP 4:13d
 स लोके मूर्तिविग्रहः DP 2:17b
 स वै नारायणो देवः SP 2:8a
 स वै प्रेताधिपो देवो SP 8:5a
 स वै विष्णुः परो देवः SP 2:6a
 स वै सांख्ये च योगे च DP 2:7a
 स हि सांख्यं च योगं च SP 2:9a
 संवेष्ट्य स्तम्भमालिकाम् SP 5:18b
 संस्थितो नाभिमण्डले AVi 66b; DP 5:9b
 संहिता च मयोद्धृता DP 2:2b
 संहृत्य कर्म-म्-आरभेत् DP 6:7d
 सकलीकरणं शुभम् DP 11:1b
 सकलीकरणमुत्तमम् SP 7:3d
 सकारं दक्षिणे कर्णे AVi 28a
 सगुणं तु कथं प्रोक्तं DP 1:3a
 सगुणं निर्गुणं चैव SP 1:7c
 सघृतं कृसरं ददेत् DP 9:37b
 संक्रन्दनेति मन्त्रेण DP 13:8c
 सज्यीशूत्रभागास्त्वेति ? मन्त्रेण DP 8:13a
 सत्त्वं रजस्तमश्चैव DP 7:5a
 सदा पश्चिमतो यजेत् SP 7:37d
 सनत्कुमारः श्रीमन्तं DP 1:1c
 संतोषविभवात्मने DP 9:28b
 सप्त++मका न्यसेत् DP 8:3d
 सप्तजिह्वो महावीर्यः SP 8:3c
 सप्तदशमं रत्नरचनं AVi 114a
 सप्तमं स्वरबीजेन AVi 5:29
 सप्तमृदितिमन्त्रेण DP 8:3c
 सप्तमे वामनं चैव SP 7:26a
 सप्ताङ्गुला पुत्रकामा DP 3:12a
 समानी वः शिखा चोक्ता DP 12:8a
 समावर्तन इत्येवं SP 7:46c
 समासाद्यस्तु चिन्तयेत् SP 8:55d
 समिद्धो अञ्ज-मन्त्रेण DP 9:35a
 समिद्धो अञ्जन्कृदरं AVi 90c
 समुद्रं गच्छ मन्त्रेण DP 9:16c
 समुद्रं गच्छ स्वाहेति DP 9:15a
 समुद्रा जठरे स्थिताः AVi 63b
 समुद्रा जठरे स्मृताः DP 5:6b
 समुद्राद्यर्णवान्वितम् DP 12:9d
 सम्भवायै 'ति गायत्री DP 11:24c
 संपूर्णं सर्वगात्रेषु DP 10:4a
 संपूर्णः सर्वगात्रेषु SP 6:1a
 सर्वं नारायणात्मकम् SP 2:10d; DP 2:8d
 सर्वं विष्णुमयं जगत् SP 2:11d; DP 2:9d
 सर्वं स्वाहेति मन्त्रेण SP 7:48a
 सर्वकामफलप्रदम् DP 6:37b
 सर्वकामसमृद्धये SP 8:19d
 सर्वकामसमृद्धयर्थं SP 7:50c
 सर्वगः किं नु विज्ञेयः SP 1:10c; DP 1:5c
 सर्वतेजोमयो देवो SP 8:3a
 सर्वत्र वायुदेवता SP 8:7b
 सर्वदिक्षु समन्विताः SP 8:38d
 सर्वदे वनमस्कृतम् AVi 106b
 सर्वदेभ्यो नमो ऽस्त्विति DP 9:3d
 सर्वदेवमयं कृत्वा SP 7:32a
 सर्वदेवमयं द्वादशम् AVi 58
 सर्वदेवमयं यागं DP 7:2c
 सर्वदेवमयं स्तुतम् DP 11:30d
 सर्वदेवमयो हरिः AVi 58b; DP 5:1b
 सर्वदेवात्मको विष्णुः AVi 68c
 सर्वदेवैस्तु पूज्यते DP 2:19b
 सर्वदेहेषु विन्यसेत् AVi 55b; DP 11:17b
 सर्वनाशा दशाङ्गुला DP 3:12d
 सर्वपापप्रणोदनम् SP 7:9b
 सर्वप्राणात्मको देवः SP 8:7a
 सर्वभूतगतः स्थितः DP 5:13b
 सर्वभूतहितार्थाय DP 2:18c
 सर्वभूतेष्ववस्थितः DP 2:13b
 सर्वमात्रे जनार्दनः SP 2:13d
 सर्वमेतज्जनार्दने DP 2:11d, 2:15b
 सर्वरन्ध्रेषु विन्यसेत् AVi 46b

सर्वलक्षणमेव च SP 1:18d; DP 1:13d
 सर्वलक्षणसंयुक्तं DP 3:29c
 सर्वलक्षणसंयुक्तां SP 5:8a
 सर्वलक्षणसंयुता DP 3:8d
 सर्वलक्षणसंयुताम् DP 6:10b
 सर्वलक्षणसंपन्नं DP 1:15
 सर्वलक्षणसंपूर्णं SP 1:20c
 सर्वविद्याधिपो देवः SP 8:9a
 सर्वशास्त्रं मुखे तस्य DP 5:4a
 सर्वशास्त्रमयी देवी AVi 61a
 सर्वशास्त्रविशारद DP 2:1b
 सर्वशास्त्रेषु चोत्तमम् SP 2:2b
 सर्वशास्त्रेषु पद्यते SP 2:6b; DP 1:2b
 सर्वहा द्वादशाङ्गुला DP 3:13b
 सर्वाः श्रोत्रे व्यवस्थिताः AVi 62b
 सर्वाक्षरमयं षष्ठं AVi 13a
 सर्वात्मा सकलो देवः SP 7:19a
 सर्वावयवसंपूर्णं DP 4:5a
 सर्वे देवास्तदात्मकाः AVi 68d
 सव्यपक्षं तु द्-आलभेत् DP 12:12b
 ससुवर्णं स्वहस्तेन SP 8:13c
 सहदेवा बला चैव DP 9:22c
 सहस्रशीर्षमन्त्रेण DP 9:38c
 सहस्रशीर्षयार्चायां DP 13:1a
 सहस्रशीर्षा पुरुषः SP 7:2a
 सांवत्सरमिदं पीठं DP 12:12c
 सा क्रिया निष्फला प्रोक्ता DP 7:22c
 सा तु ज्येष्ठा प्रकीर्तिता DP 3:16d
 साक्षीभूतो जनार्दनः DP 2:13d
 सात्यकीं चोत्तरेण तु AVi 108b
 सान्निध्यकरणार्थाय DP 9:27c
 सामवेदमथर्वणम् DP 2:10b
 सामवेदो-र्-अथर्वणः SP 2:12b
 साम्बं दद्याच्च वायव्यां AVi 108a
 सार्धहस्तं त्रिशूलकम् DP 6:18b
 सावित्री विजया स्मृता DP 11:24d
 सावित्रीमीश्वरे स्वयम् SP 7:21b
 सावित्रीमीशगोचरे DP 11:29b
 सावित्रीशानगोचरे AVi 105b
 सिंही व्याघ्री तथैव च AVi 81e, DP 9:23b

सिद्धचारणपन्नगाः SP 8:12b
 सिद्धविद्याधरैः स्तुतम् SP 1:2d
 सिद्धार्थकाक्षतोपेतान् DP 9:11c
 सीमन्तं च पुनस्तेषां SP 7:43a
 सुकारं कटिमध्ये तु DP 11:5a
 सुकारं तत्र चिन्तयेत् SP 7:13d; DP 11:10d
 सुकारं वामजंघायां AVi 53c, SP 7:8a
 सुकारेण तु पूजयेत् SP 7:27b
 सुकारेण महात्मना DP 11:36b
 सुगन्धैः पुष्पदामकैः SP 8:42d
 सुत्रामाणेति मन्त्रेण DP 8:9c
 सुदर्शनेषु च विन्यसेत् AVi 47b
 सुपूतेत्यग्नेः SP 7:42a
 सुरकिन्नरगन्धर्वैः SP 1:2c
 सुरेखं तु समुद्दिष्टं DP 12:8c
 सुवर्णस्य शलाकया DP 9:9b
 सुशम्बरं दीप्तिमन्तं SP 8:41a
 सुस्त्रिष्टं चैव कर्तव्यं DP 4:1c
 सुसमाप्तं गृहं यस्य SP 8:57c
 सूक्ष्म एव परापरः DP 2:17d
 सूत्रधारो महाप्राज्ञः DP 9:6a
 सूत्रेण सुमितं क्रमात् DP 6:9d
 सूर्यकान्ति चन्द्रकान्ति AVi 115a
 सूर्यश्चैव तु चन्द्रश्च DP 2:14a
 सूर्यसाम ललाटे तु AVi 31a
 सूर्यावरणमादाय DP 6:9c
 सृष्टिवृद्धिर्मतिलक्ष्मीः AVi 9a
 सृष्टिसंहारगोचरम् SP 1:6d
 सोत्तरीयं तु कारयेत् DP 9:32d
 सोमराजाय वै नमः SP 8:8d
 सोमराजे नियोजयेत् SP 8:8f
 सोमसंस्थामहायज्ञैः SP 2:13a
 सोमसंस्थैर्महायज्ञैः DP 2:11a
 सोमस्थाने न्यसेद्भुवम् DP 6:13b
 सोमो ददद्गन्धर्वेति DP 8:11c
 सोमो बृहस्पतिश्चैव SP 5:3c; DP 6:4c
 सोमो राजा प्रकीर्तितः SP 8b
 सोम्यायां सर्षपांश्चैव SP 8:21a

- सौम्यदृष्टिं शुभेक्षणम् DP 4:5b
 सौम्ये कलियुगं नाम DP 7:9a
 सौरश्च हनते ग्रामं DP 10:11c
 सौरे भागवते तथा AVi 47d
 स्कन्धमूर्तिं च सन्धयेत् DP 13:8d
 स्कन्धौ तस्यापि शोभनौ DP 3:23b
 स्कम्भसूक्तं तथैव च SP 7:38b
 स्तनकौ नाभिमण्डलम् SP 1:17b; DP 1:12b
 स्तनकौ परिकीर्तितौ DP 3:24b
 स्तम्भं तु परिकल्पयेत् DP 8:8d
 स्तम्भस्थाः पर्वता यक्षाः DP 7:10c
 स्तम्भैः षोडशभिर्युक्तं DP 6:12a
 स्तरणं स्थापयेद्बुधः DP 8:13b
 स्तुत्वा नामसहस्रेण SP 1:4c
 स्थानभ्रंशो राष्ट्रभ्रंशः DP 8:25c
 स्थाने स्थाने सुयोजयेत् AVi 73b
 स्थापकः समुदाहृतः SP 6:1d
 स्थापकः सुसहायस्तु DP 9:1c
 स्थापकस्तु समारभेत् DP 9:10d
 स्थापकस्य गुणान् वक्ष्ये DP 10:3a
 स्थापकस्य च चिह्नानि SP 1:25a; DP 1:17c
 स्थापकेन तु कर्तव्यं DP 11:1c
 स्थापनं चाष्टादशमम् AVi 119
 स्थापनं तु यथाक्रमम् SP 8:1b
 स्थापनं संप्रवक्ष्यामि DP 2:26c
 स्थापयेच्च समन्ततः SP 5:11b
 स्थापयेदेव सुक्कुवौ DP 8:20d
 स्थापयेद्वेदि-म्-अग्रतः SP 5:26d
 स्थापयेद्वेदिमध्यतः DP 6:33d
 स्थापितस्य तु देवस्य AVi 97a
 स्थापितस्य तु देवेशस्य AVi 119a
 स्थालीपाकं तु स्थापयेत् DP 8:18d
 स्थालीपाके तु गायत्री DP 7:17a
 स्थावरे जङ्गमे चैव DP 2:15a
 स्नानकर्म-म्-इदं प्रोक्तं DP 9:40c
 स्नानकर्मविधिर्यथा DP 9:1b
 स्नानमोषधिमज्जलैः AVi 83b; DP 9:23d
 स्नापयेत्कलशं गृह्य DP 9:6c
 स्निग्धं स्वादु च विष्णवे SP 5:27d
 स्फटिकं तु प्रदातव्यं SP 8:19c
 स्फाटितं च विहीनं च DP 4:3a
 स्फाटिता नाशयेदर्थं DP 4:4a
 स्युर्मखलाधिदेवताः DP 7:5b
 स्रक्के द्रुप्सेति मन्त्रेण DP 8:9a
 स्रष्टा देवो महेश्वरः SP 1:6b
 स्रष्टा यः सर्वभूतानां SP 8:11a
 सुचाग्राद् द्वादशाङ्गुलात् DP 7:18b
 सुचाग्रैकादशा रुद्राः DP 7:18a
 स्वदेहे न्यासमुत्तमम् DP 11:1d
 स्वनाममन्त्रैर्वीषडन्तैः DP 7:20c
 स्वयम्भूवचनं यथा DP 5:13d
 स्वरन्यासमनुत्तमम् AVi 18b
 स्वस्ति नो मीति मन्त्रेण DP 12:10a
 स्वस्तिऋचेण बुद्धिमान् SP 7:42d
 स्वस्तिकभूषितम् SP 5:16d
 स्वस्थानवर्जिताः कुण्डाः DP 6:15a
 स्वस्वस्थाने निवेशयेत् DP 6:15d
 स्वाहा प्राणे तु तालुके AVi 34d
 स्वाहाकारं प्रतिष्ठयेत् DP 8:21b
 स्वाहाकारवषट्कारौ SP 2:14a; DP 2:12a
 स्वाहाकारे स्थिता देवाः DP 7:18c
 स्वे स्वे स्थाने स्थितं मुने DP 7:20b
 हकारं वामतो न्यसेत् AVi 28b
 हरितां चोत्तरे दद्यात् DP 6:30a
 हरितामुत्तरे चैव SP 5:23c
 हरितालं तु दापयेत् AVi 118d, SP 8:22d
 हरितालं मनःशिलाम् AVi 116a
 हलं धनुषि संयुतम् DP 4:12d
 हविर्यज्ञैस्तथैव च SP 2:13b; DP 2:11b
 हस्तं हस्तान्तरे कुर्यात् DP 6:18c
 हस्तमात्रप्रमाणेन DP 9:2c
 हस्तिना शकटेनापि DP 9:4a
 हस्ते तु दक्षिणे ऽङ्गुष्ठे AVi 22a
 हस्ते पुनर्वसौ चापि SP 5:5a; DP 6:6a
 हिमकुन्दनिभं चैव SP 7:13a
 हिमवत्किल्बिषं हन्ति AVi 82c
 हिरण्मयेन पात्रेण DP 9:31a

हिरण्यगर्भमन्त्रेण DP 9:9a
 हिरण्यगर्भमन्त्रेषु AVi 47a
 हिरण्यगर्भेति मन्त्रेण AVi 89c
 हीनाङ्गं कुण्डगोलकम् DP 10:9b
 हीनाङ्गा मरणं भवेत् DP 4:4b
 हुत्वाष्टशतमेकं तु DP 9:12a
 हुंकारेण तु पूजयेत् SP 7:19d
 हुंकारेण महात्मना DP 11:27d
 हृच्छिरस्तु शिखा चैव DP 11:20c
 हृत्वा कर्म समारभेत् SP 5:6d
 हृदयं तस्य समाख्यातं AVi 103c
 हृदये द्वौ बाहू गुह्य एव हि AVi 71b
 हृदये विन्यसेद्विष्णुं AVi 49a; DP 11:13c
 हृदये श्रीरधिष्ठिता AVi 65d; DP 5:8d
 हृदयेनसमाचरेत् AVi 100d
 हेमकुन्दनिभाकारं DP 11:10a
 हेमगर्भसमन्वितान् SP 5:16b; DP 6:22b

हेमवर्णं तु चिन्तयेत् DP 11:8d
 हेमवर्णं विचिन्तयेत् SP 7:11d
 होतव्यं चानुपूर्वशः AVi 101d
 होतव्यानि यथाक्रमम् SP 7:48b
 होमं शान्तिं +++++ SP 8:35b
 ++विन्दि ? समायुक्तं AVi 116c
 +गुल्फौ द्वौ तु कल्पयेत् AVi 43b
 ++मसाम नासाग्रे AVi 31c
 +++देवतैः मन्त्रैः SP 8:24c
 ++++-आवरूपाय SP 8:47a
 +++++आं युक्तं SP 8:54a
 +++++खां सदा AVi 39b
 +++++माष्टकम् SP 8:57b
 /// मन्त्रेण AVi 91c
 /// मर्चनम् SP 1:3d
 /// मित्याहुः SP 8:20c

Index of Tantric Mantras and other Prose Lines

- अग्नये तस्य गायत्री तस्य मन्त्रः । SP 8:3
अग्निमूर्धा इति मन्त्रेण दुग्धोदकेन स्नापयेत् AVi 84.ii
अग्निर्देवता वातो देवता इति मन्त्रेण देवं चैव तु पूजयेत् AVi 88.ii
आग्नेय्यां दिशाभागे आचार्यो ऽग्निकार्यं प्रारभेत् AVi 99.i
आ नो भद्रा इति मन्त्रेण प्रासादस्थानं प्रवेशयेत् AVi 96.i
इमं मे गङ्गे यमुने 'ति मन्त्रेण नद्योदकेन स्नापयेत् AVi 85.ii
ऊरु वामेति विभ्राङ् बृहत्सामं दक्षिणे जानु । लज्जा द्विज वामजानुके AVi 42
ॐ ॐ नारायणाय नमः । AVi 29
ॐ अं प्रद्युम्नाय नमः । AVi 29
ॐ अः अनिरुद्धाय नमः । AVi 29
ॐ अकालेभ्यो ऽथ कालेभ्यः कालकालतरेभ्यश्च । सर्वतःकालकालेभ्यो नमस्ते रुद्ररुद्रेभ्यः ।
तृतीयब्रह्म । AVi 4
ॐ अघोराय नमः – पिङ्गलास्त्रम् SP 7.16
ॐ अजिते नमः । AVi 8
ॐ अनिरुद्धाय मोक्षात्मने स्वाहा । पादयोः । SP 8:45
ॐ अपराजिते नमः । AVi 8
ॐ अमृतमूर्तये स्वाहा । SP 8:45
ॐ अ वासुदेवाय नमः । AVi 29
ॐ आ संकर्षणाय नमः । AVi 29
ॐ कामाय गतप्रभवे स्वाहा । SP 8:45
ॐ गच्छ 2 पुनरागमनाय । विसर्जनमन्त्रः । SP 9:4
ॐ चक्रिणे नमः – अस्त्रम् SP 7.16
ॐ जम्भनि नमः । AVi 8
ॐ जयावहे नमः । AVi 8
ॐ ज्वल 2 प्रज्वल 2 ॐ धूपं गृह्ण 2 गन्धमाघ्राय SP 9:3
ॐ तत्संयोगाय विस्रहे हृषीकेशाय धीमहि तन्नो विष्णुः प्रचोदयात् । चतुर्थब्रह्म । AVi 5
ॐ तत्सद्ब्रह्मणे नमः । AVi 29
ॐ ध्रुवाय कवचाय नमः SP 7.16

- ॐ नमो नमः परमाय परमेष्ठ्यात्मने नमः । स्थापनमन्त्रः । SP 8:32
 ॐ नमो भगवते वासुदेवाय । DP 11:2
 ॐ नरसिंहाय नमः । AVi 29
 ॐ नरे नरे नरनाथ नरय मां नरोत्तम । प्रथमब्रह्म । AVi 2
 ॐ नेत्रायाशनये ज्योतिरूपाय नमः – नेत्रम् SP 7.16
 ॐ पद्मनाभाय शिखायै नमः SP 7.16
 ॐ परमेश्वर धर्मज्ञानवै ॥ 22 ॥ स्थिरा भवन्तु सुखासनम् । SP 8:27
 ॐ बोधक सर्वविद्यानां देवदानवाधिपते महापुरुष नमो ऽस्तु ते । पञ्चमब्रह्म । AVi 6
 ॐ भूवराहाय नमः । AVi 29
 ॐ यज्ञाय नमो यानाय नमो धर्माय नमः पुण्याय नमो व्रताय नमो नियमाय नमो
 मार्गानुसारिणे नमः । द्वितीयब्रह्म । AVi 3
 ॐ विजयायै नमः – सावित्री SP 7.16
 ॐ विजये नमः । AVi 8
 ॐ विष्णवे शिरसे नमः SP 7.16
 ॐ हूं विष्णवे नमः । AVi 29
 शब्दः स्पर्शो रसो रूपं गन्धश्चेति पञ्च । AVi 12
 ॐ सम्भवायै नमः – गायत्री SP 7.16
 ॐ स्तम्भनि नमः । AVi 8
 ॐ + + + हृदयाय नमः SP 7.16
 खड्गहस्तात्मने नमः । आयं गौरिति मन्त्रः । AVi 5
 चक्षुः श्रोत्रं घ्राणं त्वग्रसना चेति पञ्च । AVi 12
 तदेवाग्निस्तदादित्यस्तदिति मन्त्रेण अग्निं चैवालभेत् AVi 99.ii
 त्रातारमिन्द्र अङ्गुल्यां इन्द्रायाहि चित्रभानो वामाङ्गुल्यां च AVi 38.ii
 दक्षिणकट्यां वामकट्यां इमं वामिति रुद्रं दक्षिणतो ऊरु AVi 41
 दशमे द्वादशाक्षरं विन्यसेत्, पुनर्हरेत् । AVi 51
 धन्वना गा इति मन्त्रेण गर्तं चैव तु कारयेत् AVi 96.ii
 ध्रुवे नक्षत्रे र्-इति मनुना स्थितिन्यासं कुरुते SP 8:33b
 नमो ऽस्तु सर्पेभ्य इति मन्त्रः । SP 8:10
 नारायणाय विसर्गं वासुदेवाय धीमहि तन्नो विष्णुः प्रचोदयात् स्वाहा । SP 9:3
 पञ्च नद्यः सरस्वती । SP 8:6
 पीतवासं चतुर्भुजं शङ्खचक्रगदाधरम् ।
 शान्तं परमनिर्वाणं तन्नो विष्णुः प्रचोदयात् । ध्यानमन्त्रः । SP 9:2
 पुरुषः प्रकृतिर्बुद्धिरहंकारो मनश्चेति पञ्च । AVi 12

पृथिव्यापस्तेजो वायुराकाशश्चेति पञ्च । AVi 12

प्राणो ऽपानः समान उदानो व्यानश्चेति पञ्च । AVi 12

ब्रह्मस्पत्येन स्थापयेत् । स्थापयित्वा रचयित्वा बलिं दत्त्वा च दानं प्रासादं प्रवेशयेत् । SP 8:25

यज देवा युजे वहे मन्त्रः । SP 8:7

यमाय त्वा मखा तस्य मन्त्रः । SP 8:4

या फलिनी याफला इति मन्त्रेण फलोदकेन स्नापयेत् AVi 84.i

युञ्जते मन उत युञ्जते गोरोचनं दापयेत् AVi 88.i

युवा सुवा इति मन्त्रेण यज्ञोपवीतं च दापयेत् AVi 87.i

वेदाहमेतं पुरुषमिति मन्त्रेण गन्धोदकेन स्नापयेत् AVi 85.i

श्रीश्च ते लक्ष्मीश्चेति मन्त्रेण चन्दनं च प्रदापयेत् AVi 87.ii

स्थिरीकरणमन्त्रः SP 8:35

////(कीर्ति)वर्धनः । प्रार्थनमन्त्रः । SP 8:21

Index of Vedic Mantras Indicated in all three Texts

- DP 13:3 अक्षन्नमीमदन्त RV 1.82.2
SP 5:15; DP 6:21, 8:2 अग्न आ याहि वीतये SV 1.1
SP 8:3 अग्नये त्वा गायत्रछन्दसं गृह्णामि VS 8.47
AVi 90; DP 9:7 अग्निर्ज्योतिर्ज्योतिरग्निः VS 3.9
AVi 88 अग्निर्देवता VS 14.20
SP 7:41 अग्निं द्रुतं पुरो दधे RV 8.44.3
DP 8:4 अग्निमग्नीत्तिस्त्रिः TB 3.3.7.3
SP 5:83, 5:133; DP 6:20, 12:3 अग्निमीले पुरोहितम् RV 1.1.1
SP 5:84, 7:41 अग्निर्मूर्धा दिवः ककुत्पतिः RV 8.44.16/Vs 3.12
DP 8:21 अदित्यै व्युन्दनमसि VS 2.2
DP 8:17 अधा नो विश्वसौभग RV 1.42.6
DP 8:18 अन्तश्चरति VS 3.7
DP 9:37 अन्नपते ऽन्नस्य नो देहि VS 11.83
AVi 40; DP 13:10 अपां पृष्ठमसि योनिरग्नेः VS 11.29
DP 8:20 अप्रतीतो जयति RV 4.50.9
DP 8:7 अभिक्रन्दन् कलशं वाज्यर्षति RV 9.86.11
SP 8:9 अभि त्वा शूर नोनुमः RV 7.32.22
DP 13:9 आशुं दधिकां तमु नु ष्टवामः RV 4.39.1
AVi 72 अश्विनोः प्राणस्तौ ते (जीवदानं जीवनीसूक्तं) Kāthaka XI.7,8
DP 8:12 अस्माकमिन्द्रः समृतेषु ध्वजेषु VS 17.43
AVi 44 अस्य वामस्य RV 1.164.1
DP 8:6 अहं सप्त स्रवतो धारयं वृषा RV 10.49.9
AVi 44, 7:46 आकृष्णेन रजसा वर्तमानो RV 1.35.2/Vs 33.43
DP 12:7 आग्ने याहि मरुत्सखा RV 8.103.14
SP 5:18; DP 6:23 आजिघ्न कलशं महि VS 8.42
AVi 92, 96 आनो भद्रा VS 25.14
AVi 79, SP 8:44; DP 9:20 आ प्यायस्व समेतु ते RV.1.91.16/Vs 12.112
SP 8:5 आयं गौः पृश्निरक्रमीत् RV 10.189.1

- DP 12:4 आवदंस्त्वं शकुने भद्रमा वद RV 2.43.3
 AVi 43; DP 8:19 आ वो राजा (आज्यदोह = रौद्री संहिता) SV 1.115
 DP 8:21 [आ आवय] अस्तु श्रौषट् यज ये यजामहे वषट्कारः TS 1.6.11.1
 DP 9:31 इदं विष्णुर्विचक्रमे त्रेधानुदधे पदम् RV 1.22.17
 AVi 38 इन्द्रं नरो नेमधिता (इन्द्रनारयम्) SV 1.318
 DP 8:16 इन्द्रः क्षत्रं ददातु RV khila. 10.142.5
 DP 8:15 इन्द्र ज्येष्ठं न आ भर RV 6.46.5
 AVi 44 इन्द्रमिन्द्राधिनो बृहत् (यण्वकम्) SV 1.198
 DP 13:1 इन्द्राय गाव आशिरम् RV 8.69.6
 DP 8:14 इन्द्राय साम गायत RV 8.98.1
 AVi 39 इन्द्रायाहि चित्रभानो VS 20.87
 DP 13:7 इन्द्रासोमा तपतं रक्ष उब्जतम् RV 7.104.1
 DP 8:8 इमं नु सोममन्तितः RV I.179.5
 AVi 85; DP 9:15 इमं मे गङ्गे यमुने RV 1.75.5
 AVi 41 इमां वां RV 7.36.2
 SP 5:14; DP 6:20 इषे त्वोर्जे त्वा VS 1.1
 DP 13:8 इह रति VS 8.51
 SP 5:35, 8:8 ईशावास्यमिदं सर्वम् VS 40.1
 SP 7:1 उत वात पितासि नः RV 10.186.2
 DP 8:10 उत्तानपर्णे सुभगे RV 10.145.2
 AVi 92; DP 9:38 उत्तिष्ठ ब्रह्मणस्पते VS 34.56
 DP 8:17 उदु तिष्ठ स्वध्वर VS 11.41
 DP 13:2 उद्वयं तमसः परि RV 1.50.10
 AVi 31 उन्नयामि KS 11.8
 DP 8:12 उभयं ते न क्षीयते वयस्यम् RV 2.9.5
 AVi 41 ऊरुद्वय SV Ā. Gā. 266-267
 AVi 34; DP 8:5 ऋचं वाचं प्रपद्ये VS 36.1
 DP 13:2 एता अर्षन्ति RV 4.58.5
 AVi 39 एतो न्विन्द्र स्तवाम शुद्धम् (शुद्धवत्यः) (SV 1.350
 SP 7:45 एष विप्रैरभिष्टुतः RV 9.3.6
 DP 12:11 एष स्तोमो मह उग्राय वाहे RV 7.24.5
 AVi 97, 119 एषो ह देव प्रदिश VS 32.4
 SP 7:35 ऐन्द्राग्नम् RV 8.40
 AVi 38, 76 कंकतो न कंकत RV 1.191.1

- AVi 45 कट्टुद्राय प्रचेतसे RV 1.43.1-9
 AVi 38 कनिक्रन्तम् = कनिक्रन्ति हरिरा RV 9.95.1 = SV 1.530
 AVi 78 कया नश्चित्र VS 36.4/27.39
 AVi 76, 93 काण्डात्काण्डात् VS 13.20
 DP 13:6 काली कराली च मनोजवा MU 1.2.4
 DP 12:3 कुर्षुभकस्तदब्रवीत् RV 1.191.16
 DP 8:20 कृष्णोस्याखरेष्ठो VS 2.1
 DP 12:5 गन्ता नो यज्ञम् RV 5.87.9
 AVi 79; DP 9:19 गन्धद्वारां दुराधर्षा RV khila. 5.87.9
 DP 13:5 गायन्ति त्वा RV 1.10.1
 AVi 35 गार्गिब्राह्मणम् ??
 DP 13:5 गावश्चिद्धा समन्यवः RV 8.20.21
 DP 12:4 गृणाना जमदग्निना RV 3.62.18
 DP 13:9 घर्मेव मधु जठरे सनेरु RV 10.106.8
 DP 9:24 घृतवती भुवनानामभिश्चिया VS 34.45
 AVi 94; DP 8:6 चत्वारि शृङ्गास्त्रयो अस्य पादाः VS 17.91
 DP 8:15 चरन्वै मधु AB 7.15.5
 DP 9:9 चित्रं देवानामुदगादनीकं VS 7.42
 AVi 86 जनरक्ता परिधामानः ??
 AVi 37 ज्येष्ठसाम SV ??
 AVi 34, 99 तदेवाग्निस्तदादित्यस्तद्वायुस्तद् चन्द्रमाः VS 32.1
 AVi 41 तद्वो गाय (रुद्रसाम) SV 1.115
 DP 13:10 तनूरसि KS 2.1 = AB 8.27.4
 AVi 37 तमीशानं VS 25.18
 DP 13:6 तमु द्रवाम यं गिरम् RV 8.95.6
 AVi 45 तरत्स मन्दी SV 1.500
 DP 8:14 तुभत्ता अङ्गिरस्तम VS 12.116
 DP 13:7 तुविग्रावा RV 8.17.8/5.2.12
 AVi 80; DP 9:20 तेजो ऽसि शुक्रममृतमायुष्पाः VS 22.1
 AVi 39, SP 8:2 त्रातारमिन्द्रम् RV 6.47.11/Vs 20.50
 DP 12:10 त्रीणि जाना परि भूषन्त्यस्य RV 1.95.3
 AVi 39, SP 7:47 त्र्यम्बकं यजामहे सुगन्धिं VS 3.60
 AVi 79; DP 9:20 दधिक्राव्णो अकारिषम् VS 23.32

- AVi 77; DP 9:37 दीर्घायुत्वाय बृहते AV 2.4.1
 AVi 43 देवव्रते SV Ā. Gā. 212–14
 SP 8:26 देव सवितः प्रसुव यज्ञं प्रसुव यज्ञपतिं VS 9.1
 AVi 80; DP 9:20 देवस्य त्वा VS 1.10
 DP 9:36 देवा गातुविदो गातुं वित्त्वा गातुमित VS 2.21
 DP 9:24 द्रुपदादिव मुमुचानः VS 20.20
 AVi 96; DP 8:16 धन्वना गाः VS 29.39
 DP 12:5 धामन्ते विश्वम् RV 4.58.11
 AVi 89; DP 9:34 धूरसि धुर्व धुर्वन्तं VS 1.8
 AVi 39, SP 7:2 नमः शम्भवाय (शाम्भवम्) VS 16.41
 DP 8:23 नमस्ते रुद्र मन्यवे VS 16.1
 SP 8:10 नमो ऽस्तु सर्पेभ्यो ये VS 13.6
 SP 7:34; DP 13:4 नासदासीन्नो सदासीत् (नासदाख्यम्) RV 10.129
 AVi 45 नीलग्रीवा VS 16.56-57
 DP 8:4 नेजमेष परा पत RV khila. 10.184.1
 SP 8:6 पञ्च नद्यः सरस्वती VS 34.11
 DP 8:13 परीतो षिञ्चता VS 19.2
 DP 8:19 पारावतस्य रातिषु RV 8.34.18
 AVi 45, SP 7:34 पावमानम्/पावमानी RV 9.67.21–27
 AVi 36 पित्र्यध्यायः VS 35
 AVi 36 पुरुषगतिः (सेतुषाम्) SV 1.594
 AVi 36 पुरुषव्रते SV 1.222, 609
 AVi 35 पुरुषसूक्तम् VS 31
 AVi 45 प्र काव्यमुशनेव (वराहसाम्) SV 1.524
 DP 12:6 प्रति चक्ष्व वि चक्ष्व RV 7.104.25
 DP 12:12 प्रतिष्ठासि प्रतिष्ठां गच्छ प्रतिष्ठां मा गमय AB 3.8.3
 DP 8:2 ... प्रत्यमुञ्चत शंभुवम् AVŚ.10.6.15?
 DP 8:10; 9:36 बलविज्ञाय स्थवीराः प्रवीराः RV 10.103.5
 AVi 86; DP 9:32 बृहस्पते अति यदर्यो RV 2.23.15/Vs 26.3
 DP 13:3 बोधन्मना इदस्तु नः SV 1.140
 DP 9:33 ब्रह्म जज्ञानं प्रथमं पुरस्तात् VS 13.3
 AVi 36 ब्राह्मणं According to *BaudhāyanaGS*, TB 2.8.8.67–69
 AVi 74; DP 9:5, 13:4 भद्रं कर्णेभिः शृणुयाम RV 1.89.8/Vs 25.21
 AVi 40 भाससाम SV 1.609

- AVi 79, SP 8:11; DP 8:7, 9:19 भूर्भुवः स्वः तत्सवितुर्वरेण्यं (गायत्री) VS 36.3
 AVi 30 मण्डलब्राह्मणम् one of the Upaniṣads?
 AVi 91; DP 9:8 मधुवाता ऋतायते VS 13.27
 DP 9:25 मानस्तोके तनये मा न आयुषी मा नः RV 1.114.8/VS 16.16
 DP 9:16 मूर्धानं दिवो अरतिं पृथिव्याः VS 7.24
 AVi 36 मैत्रमन्त्रः VS 39.5
 SP 8:7 यज देवा युजे वह्ने source unknown
 AVi 93 यज्जाग्रतो दूरमुपैति VS 34.1
 SP 7:44; DP 9:17 यज्ञायज्ञा वो VS 27.42 or यज्ञ यज्ञं VS 8.22
 DP 8:22 यज्ञेन वर्धत जातवेदसम् RV 2.2.1
 DP 12:7 यत्ते राजं च्छृतं हविः RV 9.114.4
 SP 7:46 यथेमां वाचं कल्याणीम् VS 26.2
 DP 8:18 यदिन्द्र प्रागपागुदक् RV 8.4.1
 SP 8:4 यमाय त्वा मखाय त्वा VS 37.11
 AVi 84; DP 9:22 याः फलिनीर्या अफलाः RV 10.97.15
 SP 8:44 या ते रुद्र शिवा तनूः VS 16.2
 AVi 83; DP 9:23, 9:33 या ओषधीः पूर्वा जाताः VS 12.75
 AVi 88 युञ्जते मन उत युञ्जते VS 5.14/11.4/37.2
 DP 9:35 युञ्जन्ति ब्रध्मसुरम् VS 23.5
 DP 12:11 युञ्जाथां रासभं रथे RV 8.85.7
 AVi 87 युवा सुवासाः परिवीत आगात् RV 3.8.4
 AVi 32 येनेदं भूतं ? VS 34.4
 SP 5:25; DP 6:32 योगे योगे तवस्तरं VS 11.14
 DP 12:6 यो नः स्वो अरणो यश्च निष्ठ्यो RV 6.75.19
 AVi 46; DP 9:5 रथे तिष्ठन्नयति वाजिनः RV 6.75.6
 AVi 35 रुद्राध्यायः VS 16
 AVi 37 वरुणसाम SV ??
 DP 8:8 वसिष्ठा हि मियेध्य RV 1.26.1
 SP 7:34 वाचिकम् RV 10.125
 AVi 41 वात आ वातु भेषजं SV 5.7.184.1
 AVi 38 विदा मघवन् (महानाम्नी) SV Ā. Gā. Pari. 1.1
 DP 8:22 विप्रं विप्रासो ऽवसे RV 8.11.6
 AVi 40, 42 विभ्राड् बृहत् (विकर्णसाम = ब्रह्मसाम) VS 33.30

- SP 7:3; DP 9:40 विश्वतश्चक्षुरुत विश्वतोमुखः RV 10.81.3/VS 17.19
 DP 9:26 विष्णुसूक्तम् RV 1.154.1ff, but there are only 6 stanzas.
 DP 9:25 विष्णो रराटमसि VS 5.21
 DP 8:11 वि हि सोतोरसृक्षत RV 10.86.1
 AVi 85; DP 9:32 वेदाहमेतं पुरुषं महान्तं VS 31.18
 DP 8:3 वेदिषदे प्रियधामाय सुद्युते RV 1.140.1
 SP 5:24; DP 6:31 वेद्या वेदिः समाप्यते VS 19.17
 SP 7:35 वृषाकपि RV 10.86
 AVi 75 ब्रीहयश्च VS 18.12
 SP 7:43 शंसा महामिन्द्रं यस्मिन् विश्वाः RV 3.49.1
 AVi 77, SP 5:15; DP 6:21, 8:5 शन्नो देवीरभिष्टये RV 10.9.4/VS 36.12/AVP 1.1.1
 AVi 35 शुक्रियम् TA 4.1–42
 AVi 87; DP 9:34 श्रीश्च ते लक्ष्मीश्च VS 31.22
 AVi 30, 7:34 श्रीसूक्तम् RV khila. 2.6
 AVi 35 श्लोकाध्यायः No definite clue but VS 20 is a candidate
 DP 13:8 संक्रन्द्रेनेनानिमिषेण RV 10.103.2/VS 17.34
 DP 12:8 समानी वः RV 10.191.4
 AVi 90; DP 9:35 समिद्धो अञ्जन्कृदरम् VS 29.1
 DP 9:15, 9:16 समुद्रं गच्छ स्वाहा VS 6.21
 SP 7:2; DP 9:38, 13:1 सहस्रशीर्षा पुरुषः RV 10.90.1/VS 31.1
 SP 7:42 सुपूतपूः पूतभृति KS.34.16
 DP 8:9 सुत्रामाणं पृथिवीं द्यामनेहसम् RV 10.63.10
 AVi 31 सूर्यसाम SV 5.7.177.1
 DP 8:11 सोमो ददद्गन्धर्वाय RV 10.85.41
 AVi 36 स्कम्भसूक्तम् AV 10.7.1–44
 DP 8:9 स्रक्के द्रप्सस्य धमतः RV 9.73.1
 SP 7:42 स्वस्ति न इन्द्रो वृद्धश्रवाः RV.1.89.6a/VS.25.19
 DP 12:10 स्वस्ति नो मिमीताश्विना भगः RV 5.51.11
 AVi 34, SP 7:44 स्वाहा प्राणेभ्यः VS 39.1
 DP 9:31 हिरण्ययेन पात्रेण सत्यस्यापिहितं मुखम् VS 40.17
 AVi 47, 89; DP 9:9 हिरण्यगर्भः समवर्तताग्रे RV 1.121.1/VS 13.4/23.1/25.10

GENERAL INDEX

- ablution, lxvii
 ācārya, lviii, lxi
 adhivāsana, xlii
 Aghorāstra, lxxxiii
 Agnihotra, xxxvii, xlv
 Agnipurāṇa, xxv, xxx
 Agniṣṭoma, xxxvii
 Aindrāgnasūkta, xlv
 Aiśa Sanskrit, 109
 Aiśa form, xxii, 110
 Ajitā, liii
 Akūra, li, lxix
 akṣaranyāsa, lxi
 Amśuvarman, ix
 ancillary mantras, eight plus one, liii
 aṅgamantras, xliii, lviii, lxxxii–lxxxiii
 aṅganyāsa, lviii
 animation of the image, lxvii
 Aniruddha, xlix, li, lxii, lxix
 Aparājitā, liii
 archways, xl, lxix, lxxv
 pillars of, lxxvi
 Ārhata, lxxx
 assembling of image, lxxxv
 assistants, lxxx
 Aṣṭabhujaśvāmin, xxix
 Aṣṭādaśavidhāna, xv, xvii–xxi, xxvi–
 xxviii, xxxiii, xxxiv, xxxviii,
 xxxix, xliii, xlv, xlvi, xlviii, l–
 lviii, lxii, lxv, lxvi, lxx, lxxiii,
 lxxviii, lxxx, lxxxiii, 116, 122,
 123, 126
 aṣṭāṅga, lxxxiii
 astranyāsa, lxvi
 Aśvatara, lxxiv
 Atharvapariśiṣṭa, liv
 Atharvaśiras, xlv
 Atharvaveda, xxxvii, xl, lxvii
 Atharvaveda priest, xlv
 ātmatattva, lxi
 Avadānakalpalatā, 109
 Badoh, xxvii
 BAKKER, lxxiv
 Balabhadra, li, lxix
 banners of various colours, xli
 Bauddha, lxxx
 Bhāgavata, lxiii
 Bhū, xxxiv, lxxxiv
 Bhadra, xlv
 Bhadrakalpas, xlv
 Bhagavadgītā, xxviii, lxii
 Bhāruṇḍasāman, xlv
 bhasmāgāra, lxxiv
 BHATTACHARYA, xiii
 bhūtakūra offering, xlvi
 Bhūvarāha, lxii
 BISSCHOP, lx, 118
 BISSCHOP & GRIFFITHS, xxxiv, liv
 brahmamantras
 Śaiva, liii, lix, lxi
 Vaiṣṇava, liii, liv, lviii, lix, lxi
 brahmagāyatrī, xlv, lxxix
 Brahman, lxii
 Brahmapurāṇa, xxvi
 brahmaratha, lxxx

- Brahmayāmala*, xiv, xxxiv
Bṛhadāraṇyakopaniṣad, xxxvii
Bṛhatsaṃhitā, xxx
 BRUNNER, 119

 caretakers of the image, lxxx
 Caturvyūha, xxvii, xlix
 change of gender, xxiv
 change of stem, xxv
 characterisation of a good image, lxxii
 concoction of five herbs, lxxix
 consecration of pavilion, xl, lxxvi
 consecrator, xli, lxxx
 consecrator's characterisation, xlii

 Dakṣiṇāgni, lxxiv
dakṣiṇā, xlix
 Dakṣiṇa tradition, lxi
 deity's ablution, xlviii
 deposition of mantras, lxxx
 deposition of precious stones etc., xlvi, lvii, lxx
 Devalaka, lxxx
Devāmṛtapañcarātra, xv–xxi, xxvi–xxix, xxxi, xxxiv–xliv, lii, liii, lv–lviii, lxv–lxvii, lxxi, lxxiii, lxxiv, lxxvii, lxxxi–lxxxiv, lxxxvi, 109–116, 121–124
Devavratasāman, xlv
 dhyānamantra, xxix
 double *sandhi*, xxii
dvādaśākṣara mantra, xliii, lxv

 eight mantras of Viṣṇu, lxxix
 eight Vṛṣṇi heroes, li, lxx
 eight-syllable mantra, xlix
 elliptical syntax, xxv

 fire altars, xl, lxxiv
 five ancillary mantras, xxxi
 five astral bodies, lxxiv
 five products of the cow, lxxix
 five-herb concoction, lxvii
 four eons, lxxv

 four retinues, lxix
 four Vyūha deities, lxxxiii

 Gada, li, lxix
 GAIL, xxix
garbhasūtra, xxxvi
 Garuḍa, lxxxiv
Garuḍapurāṇa, 120
gāyatrī, xxxiii
 good image, lxxii
 GOODALL, xxii, xxix, xxxiii, xxxiv, 128
 GOODALL, ISAACSON & SANDERSON, xxii
 GOODALL, SANDERSON, ISAACSON, xv
Gopālārājavamśāvalī, ix
 GOUDRIAAN, xxii
Guhyasūtra, xv
 Gwalior Museum, xxvii

 Haridattavarman, ix
 HATLEY, 129
Haviryajñas, xxxvii
 Heliodorus, xiii
 hiatus, xxii
 hiatus-bridger, xxii, 117, 121, 123
 hiatus-bridgers
 r, *m*, and *r* and *d*, 110
hr̥daya mantra as Viṣṇu, xxxi

 image installation, xlvi, lxx
 image of Vāsudeva, lxxiii
 Internalisation, l
 irregular *sandhi*, xxii
 irregular compound, xxiv
 irregular inflection
 nominal/verbal, xxiv
 irregular word-formation, xxv
 irregularity of case, xxiv
 irregularity of number, xxiv

 Jambhānī, liii, liv
 Jayā, liv
 Jayāvahā, liii
Jayā (a text), xiv

- Jayākhyasaṃhitā*, ix, xiii–xv, xxviii, liv
Jayottaratantra, xiii, xv, xxviii, xxxii
jīvanīsūkta, lxvii
Jyeṣṭhasāman, xlv
Jyotis, xiv

Kālāgnirudra, lxvi, lxxv
kalānyāsa, lx
Kālavaiśvānara, xiv
Kālottara texts, xiii
Kambala, lxxiv
Kathmandu
 National Archives, x, xvi
 National Museum, xxx
Kaula, lxxxii
Kiraṇatantra, xxxiv
KRISHNAMACHARYA, xiii
Kṣemarāja, xxx
Kubjikāmata, xxxiv

Lakṣmī, xiv
life-cycle rites of the fire, xlv
Lokapāsvāmin, ix
loss of *anusvāra*, xxiii
loss of initial vowel, xxiii
loss of last syllable, xxiii

Mānadeva I, ix
Mahārāja Bhulūṇḍa, xxix
Mahābhārata, xiii, xxvi, xxxvii, xxxviii,
 li, lxx, 121
Mahābhārataatātparyanirṇaya, 113
Mahālakṣmīsaṃhitā, xv
Mahāmāyūrīvidyārājñī, liv
Maitrāyaṇī Saṃhitā, 118
Mandara, xxxv
Mañjuśrīyamūlakalpa, xxxii
mantrasaptaka, xxxiii
Mataṅgapārameśvara, xxxiii
Matsyapurāṇa, xxx
Māyā, xiv
Māyāvāmanikā, xiv, xxx
Medhā, lxxv

Meru, lxxi
metrical irregularities, 109
MEVISSEN, xxx
Mohacūḍottara, xxx
mokṣasāstra, xxxvi
mother goddesses, xlv
Mṛgendrapaddhatiṭikā, xxxiv
mud-pack, lxvii
mūrtidhara, lxxxii

Nārāyaṇa's forms, xxxv
Nārada, lxxv
Nāsatyas, lxxv
Narasimha, xiv, lxii
Nārāyaṇa, xlix, lxii
Nārāyaṇakaṇṭha, xxxiv
Nārāyaṇīya, xxxvii
Narendradeva, ix
Nāsadākhyā, xlv
navamūrti, lv
navanāyaka, lv
navavyūha, xlviii, lv
Netratantra, xiv, xv, xxx, xxxiv, liii,
 liv, lxi
Niṣaṭha, li, lxix
Niśvāsaguhya, xxvi, xxix, xxxiii, xlvii,
 lix, lxii
Niśvāsakārikā, xxxiv, lxi
Niśvāsamukha, xv, xxxiii
Niśvāsanaya, lxxvi
Niśvāsātattvasaṃhitā, xv, xxvi

OBERLIES, xxii
OLIVELLE, 117
opening of the eyes, lvi, lxvii

pacificatory rite, lxxviii
pañcamūrti, lxxxiii
Pāñcarātrarahasya, xiv
paramahṛdaya, xxxii
Parīśads, xlv
parts of the image, lxxxv
Paśubandha, xxxvii

- Pāśupatasūtra*, lix–lx
pāśupatāstra, xxxiii
Pātālākhyā, xiv
Pauṣkarī, xiv
Pāvamānasūkta, xlv
 pavilion, xlii, lxxiii, lxxiv
piṅgalāstra, xxxiii, xliii
 Pradyumna, li, lxii, lxix
 Prajāpati, lxxv
prāṇas, lxi
praṇītā vessel, lxxv
prārthanamantra, xlviii
pratimālakṣaṇa, lxxi
pratimāpañcaka, xxvii, lxxii
Pratiṣṭhālakṣaṇasārasamuccaya, lv
Prayogamañjarī, 117
 primaeval Puruṣa, lxxxiv
Puruṣagatisāman, xlv
Puruṣasūkta, xlv
Pauṣkarapārameśvara, xxxiii

 RAJAN, xiii
 RAMESH & TEWARI, xxix
 RASTELLI, lv
Rathantarasāman, xlv
 Rati, lxxv
Ṛgveda, xxvii, xxxvii, xl, xlv, lxvii
Ṛgveda in Viṣṇu's body, lxxxiii
Ṛgveda priest, xlv
 ritual ablution of the deity, lxxviii
rudrasāvitṛī, xxxiv
rudragāyatrī, xxxiv

 sacraments of the fire, lvi, lxix
 sacrificial ladle, lxxv
Sāadhanamālā, liv
 Sakalanīṣkala, lxxx
sakalīkaraṇa, xliii, xlviii, lv–lvi, lxvi, lxxxi
śaktinyāsa, lx
Sāmaveda, xxxvii, xl, lxvii
Sāmaveda priest, xlv
Sāmavidhāna Brāhmaṇa, xxi

 Sāmba, lxix, li
 Saṃkarṣaṇa, xiii, lxii
 Sāṃkhyā *tattvas*, lxi
 Sanatkumāra, lxxi
 SANDERSON, xiii, xv, xxv, xxxiii
Śāṅkhāyanagṛhyasūtra, xxvii
Sārdhatriśatikālottara, xxxiii, lx, lxi
sarvadevamayanyāsa, xxviii, lvi, lxvi
Sarvajñānottara, xxvi
 Sātyakī, li, lxix
Sātvatasamhitā, xxx
 Saura, lxiii, lxxxi
sāvitṛī, xxxiii
 SCHOTERMAN, xxii
 scribal error, 109
 sculpting of Viṣṇu's image, lxxi
 seven *vyāhrtis*, lxxix
Siddhaikavīratāntra, liv
 SIRCAR, xiii, xxix
śivatattva, lxii
Skambhasūkta, xlv
Ślokādhyāya, xlv
 Somaśambhupaddhati, xxv
Somasamsthā, xxxvii
 Somendra, 109
 Śrī, xlv, lxvi, lxxxiii, lxxxiv
 SRINIVASAN, xxvii, xxix
Śrīsūkta, xlv
 Stambhanī, liii–liv
sthālīpāka, lxxv
Sūkṣmasvāyambhuva, xxxiv
sūtradhāra, lxxviii
 Svachchandatāntra, liii, lxi, 112
svarabījanyāsa, lxii
Svāyambhuvapañcarātra, xv–xxi, xxv–xxix, xxxiv–xxxix, xli, xlii, xlviii–l, lii, liii, lv–lvii, lxv, lxvi, lxx, lxxi, lxxiii, lxxiv, lxxviii, lxxxi–lxxxiv, lxxxvi, 110, 112, 113, 115, 119, 121–124, 126
 Śvetadvīpa, lxxiv, lxxv

- TÖRZSÖK, xxii, liv
Taittirīya Āraṇyaka, lix, 118
tattvanyāsa, lxi
 ten names of Viṣṇu, lxx
 thirty-eight *kalās*, lviii, lxi
 Tumburu, liv, lxxv
 TURNER, 117
 twelve body parts, lxiv
 twelve names of Viṣṇu, lxxxii
 twelve-syllable mantra, xliii, lxv

Ucchuṣmakalpa, liv
 unmetrical *pādas*, xxi
upahṛdaya, xxxii
upākaraṇa, xxvii
upaniṣanmantra, lviii

 Vāma tradition, liv
 Vāsudeva, lxxv
 Vīrabhadra, xxxv
Vaiḥāyasī, xiv
 Vaikuṇṭha, xiv, liv
 VAJRĀCĀRYA, ix, xxx
 VAJRĀCĀRYA & MALLA, ix
 Valkhā, xxix
 Vāma tradition, liv
Vāmadevyasāman, xliv
 Varāhamihira, xxx
 Varāha, xiv
 Varuṇa, xlviii, 118
varuṇasāman, lxiii
vāstuśamana, lxxiv
 Vāsudeva, xiii, lxii
Vāsudevakalpa, xv
Vāksūkta, xliv
vedanyāsa, lxii
 Vedas, lxxv
vedi, xli
 Viṣṇuvikrānta images, ix
 Viṣṇu's eight *aṅgas*, xxxi
 Viṣṇu's eight weapons, xliv
 Viṣṇu's ten forms, li
 Viṣṇu's ten incarnations, lxxxiii
 Viṣṇu's ten names, lxiv
 Viṣṇu's twelve names, xliv
 Vidyādhara, lxxv
vidyātattva, lxii
 Vijayā, liii
Vīṇāśikhatantra, xxxiv, liii, liv, lxii
 Vishnu-Caturmukha, xxvii
 Viṣṇu in a group, lxii
 Viṣṇu's weapons, lxvi
 Viṣṇu's eulogy, lxxix
 Viṣṇu's weapons, lii
Viṣṇudharmottara, xxx
Viṣṇupurāṇa, xxvi, lxxxii
viśvedevas, lxxiv
vyomavyāpin mantra, xxxiii

 worship of the deity, lxix

 Yajñapurusa, lxxiv
Yajurveda, xxxvii, xl, lxvii
Yajurveda priest, xlv
 Yakṣas, xlv
 yoga as acquisition, xxxviii
yogaśāstra, xxxvi
 Yogapīṭha mantras, xxxiii